

લેખોની અનુક્રમણિકા

ક્રમાંક	વિષય	લેખક	પાના નંબર
૧.	વસુંધરા [કાવ્ય]	શ્રી. શાન્તિકુમાર ભટ્ટ	૧
૨.	પ્રધાનો માટે પ્રશ્નપત્રો [વિષય]	.. ચંદ્રકાન્ત અધારિયા	૨
૩.	રૂપેરી પડો સંભળાવે છે. [વિષય]	.. જીનભાઈ મહેતા	૩
૪.	જની વાસે જોડણી [કાવ્ય]	.. રતિલાલ અનિલ	૫
૫.	ગોપરીસીત [કાવ્ય]	.. તતમનીશંકર લા. શિવ	૬
૬.	મોરચે એક દર્શાવે દેવ [અનુભવ કથા]	.. હરિન શાહ	૮
૭.	અમેરિકન કટાશ વિત્રો [વિષય]	.. દલસુખ શાહ	૧૧
૮.	રીછનો રમુજ અને ભમંકર પરાક્રમે [કાવ્ય]	.. વિજયગુપ્ત મોખ	૧૪
૯.	ચર્ચાઓ વાણી વેળાં [વિષય]	.. વિષ્ણુકુમાર પંડ્યા	૧૭
૧૦.	વકદશન [કાવ્ય]	.. ગની દર્શાવા	૧૮
૧૧.	અધુરો ઘડો [વાતી]	.. પ્રશાન્ત	૨૧
૧૨.	તસવોર ભનાવો છે દિલમાં [કાવ્ય]	.. ક્રિષ્ણન મહેતા "શબનમ"	૨૩
૧૩.	શ્રીમતીનો વીરો [કાવ્ય]	.. હરિપ્રસાદ વ્યાસ	૨૫
૧૪.	નહીં માનું [કાવ્ય]	.. દિસન કુરેશી	૨૭
૧૫.	સુન્દરમની કાવ્ય સાધના [વિષય]	.. દેવજીવન સરેશ	૨૮
૧૬.	હું જાઉં ક્યાં? [કાવ્ય]	.. "નિદોષ" જીવરાજ સોની	૩૧
૧૭.	વાસલ્ય [વાતી]	.. સુન્દરમ	૩૩
૧૮.	એક વાત [કાવ્ય]	.. રોમલાલ નવનીતલાલ	૪૧
૧૯.	મારી ગામડી નિશાળ [વિષય]	.. સૂર્યકાન્ત સાંગાણી	૪૩
૨૦.	હું માનું છું વિષય	.. કુ. કલાવતી રતિલાલ અધારિયા	૪૪
૨૧.	ભાવના મિનન	.. કુ. આશા પારેખ	૪૭
૨૨.	રૂપેરી સુદિ-મારી દૃષ્ટિ [વિષય]	.. પન્નાલાલ પટેલ	૪૮
૨૩.	બંધ ભાજી વાતી	.. કંવાસ પંડિત	૫૩
૨૪.	શરમાવું પડ્યું [કાવ્ય]	.. દાસભાદુર સવાઈલાલ	૫૭
૨૫.	ધાતરી સજાઓ ને ગુણ [વિષય]	.. મહેશ વેદ	૫૮
૨૬.	માન્ય તે મજા ગાવું! [કાવ્ય]	.. "આદિલ" મનસુરી	૬૧
૨૭.	શબ્દોની ચકતો પડતી [વિષય]	.. ડૉ. ઈન્દ્રવદન દવે	૬૨
૨૮.	લેડી રેકટર [વાતી]	.. શ્રી. કિનમજી સી. શાહ	૬૫
૨૯.	સાથી, તારો હસતે પરી [કાવ્ય]	.. નંદી કામ આલ્યા [કાવ્ય]	૬૭
૩૦.	નથી કામ આલ્યા [કાવ્ય]	.. રામ પરામાર્દ કક્કર	૬૮
૩૧.	વહેમનો વમજમાં [વિષય]	.. ઈન્દ્રવદન ન. દેસાઈ	૭૦
૩૨.	પુનિત મહારાજ [કાવ્ય]	.. નીલા દેસાઈ. બી. એ.	૭૨
૩૩.	વિચોર [કાવ્ય]	.. શ્રી. સુભાષિત	૭૩

ક્રમાંક	વિષય	લેખક	પાના નંબર
૩૪.	મોગલ જમાનાની નર્મડી નૃત્યાઈ [ઐતિહાસિક કથા]	ડૉ. મૂળજીભાઈ પી. શાહ.	૭૫
૩૫.	નિદરમાં નંદવાણી [કાવ્ય]	.. શ્રી. સુશીલા અલેક્સી	૭૮
૩૬.	ભગવાન કે મનુષ્ય [વાતી]	.. અંબાલાલ ડાયર	૮૧
૩૭.	નટખટ છોરી [કાવ્ય]	.. માલવી કે. ત્રિવેદી	૮૭
૩૮.	આંખો બોલે છે	.. નિહાંગીર અરદેયર દેખુ	૮૮
૩૯.	પ્રાચીન સાહિત્યમાં કારમીર [નિબંધ]	.. "સાકિન" કેશવાલી	૮૯
૪૦.	આકાશ મેં જોયો [કાવ્ય]	.. શ્રી. પ્રતાપ કે. મહેતા જી. પી.	૯૩
૪૧.	લોહીનો સંભંધ [વાતી]	.. રંગીલાલાલ	૯૮
૪૨.	જ્યેષ્ઠ સમય એવું કાવ્ય [કથા]	.. "દિસન કુરેશી"	૧૦૩
૪૩.	જુલો છું. [કાવ્ય]	.. હરિવર ત્રિવેદી	૧૦૪
૪૪.	કું. ઝીંઝીની સંગીતની સાધના [અનુચરિત્ર]	.. સોષદ "રાગ"	૧૦૫
૪૫.	જેવામું નહીં મંગલ્ય	.. પ્રો. મનુલાલ ર.	૧૦૭
૪૬.	પૂજ્યકવિ સિદ્ધિચંદ્ર ગણિકાને નમિનાથ અનુષંગિક [વિષય]	.. મનમુદાર	૧૦૮
૪૭.	દીપાંસવી પવન પારંખ ક્યારે થયો? [વિષય]	.. શ્રી. ભવાનીદાસ દાહી	૧૦૯
૪૮.	સુંદરતા શું? [કાવ્ય]	.. શ્રી. પૂજલાલ	૧૧૩
૪૯.	વેપાર-વાણીજ્ય અને [વિષય]	.. પ્રવિણચંદ્ર વ. ગોંધી	૧૧૫
૫૦.	જિંદગીની એક રાત્રિ [વાતી]	.. શ્રીમતી સરલા શેઠ.	૧૧૬
૫૧.	ખપે હવે છે મા. [કાવ્ય]	.. શ્રી. ઈન્દુલાલ ગોંધી	૧૨૧
૫૨.	આદિ, મધ્ય અને અંત [શુનિકા]	.. "આસિમ" રાંદેરી	૧૨૩
૫૩.	એકલ તરુ [કાવ્ય]	.. સો. સુરેશ મનમુદાર	૧૨૫
૫૪.	અભિમાન [વાતી]	.. શ્રી. બાબુભાઈ લ. પંડ્યા	૧૨૭
૫૫.	સંવતનું સરખું [કાવ્ય]	.. "મનસવી" પ્રાંતિનલાલ	૧૩૧
૫૬.	રોમન નાટ્યકાર સેનેકા [વિષય]	.. પ્રો. મનુકર રાંદેરી	૧૩૨
૫૭.	ઉનામ ભેટ [બિંધકથા]	.. અનુ. "સંસારી" એમ. એ.	૧૩૩
૫૮.	નિશાળ [વિષય]	.. શ્રી. ડાહ્યાભાઈ જી. ઈટક	૧૩૫
૫૯.	જનાજનું શું થયો? [કાવ્ય]	.. "પરવાજ" રોમંટીસ્ટ	૧૩૭
૬૦.	અશુભી ભરતી [કાવ્ય]	.. આશિત હંદરાવાદી	૧૪૦
૬૧.	લે વેદાન [કાવ્ય]	.. શ્રી. રમાકાન્ત ન. પરીખ	૧૪૧
૬૨.	આપણી ફરજ: પશુપંખીઓ પાંચ વન [વિષય]	.. કું. નિર્મલો. પંચવનવાલ	૧૪૭
૬૩.	આસવ [બિંધકથા]	.. અનુ. પ્રજોદ ખરિયા	૧૪૮
૬૪.	ગુનગતી કોવિયોનાં પુલવળિના [વિષય]	.. શ્રી. ચંદ્રકાન્ત અધારિયા	૧૫૧
૬૫.	ધુવલ [વિષય]	.. નીલા દેસાઈ. બી. એ.	૧૫૫
૬૬.	ભારતમાં આશુકાકિતનો વિદ્યાસ [વિષય]	.. ડૉ. નરસિંહ મુ. શાહ	૧૫૮

મુંબઈ સમાચાર દીપોત્તરવી અંક ❀ ❀ ❀

૬૭. ખાનદાન કોણ ? (વાતી)	શ્રી. હરિલાલ ઉપાધ્યાય	૧૬૧	૭૦. ચોમીઓના સવાલ-સોકો- દોસના જવાબ- (હાસ્ય)	શ્રી. પુતુર જે. ગુજરીવાલા
૬૮. આવ, આવ એ વસુંધરા (કાવ્ય)	શ્રી. સુરેશ ગોષી	૧૬૫	૭૧. બારિક-આધુનિક આકર્ષક કલા (ચિત્ર)	શ્રી. ચન્દ્ર ઉપાધ્યાય
૬૯. એ હરમખોર છાપી (પ્રાણીકથા)	શ્રી. કૃષ્ણલાલ કોટપ્રવાલા	૧૬૭	૭૨. લક્ષ્મીબાઈના સમયની સંસ્કૃતિ (હાસ્ય)	શ્રી. રતિલાલ અનિલ

ઓછામાં ઓછા સમયમાં જેની તમામ નકલો થપોચપ
ખપી જતાં જણે ગયે વર્ષે રેકાર્ડ નોંધાવ્યો હતો.

મુંબઈ સમાચાર વસન્ત અંક

ચોથે વર્ષે મળેલી

**

અદ્ભુત સિદ્ધિથી

પ્રેરણા પામી

૧૯૬૬ ના માર્ચ

માસમાં પ્રગટ થશે

**

જીવનમાં વસંતની

તાઝીનો અનુભવ

કરાવે એવા લેખો

જેયા પછી જીવનભર

ન ભૂલાય એવા

ચિત્રો ને તસવીર

વાજખી કિંમત આપી વધુમાં વધુ આનંદ મેળવવા

મુંબઈ સમાચાર વસન્ત અંકની રાહ જુઓ

જાહેરખતરોની અનુક્રમણિકા

ક્રમાંક	વિષય	પાના નંબર.
૧.	કાકાવાલા	૪
૨.	બોમ્બે ટીન પ્રી-ટર્સ	૪
૩.	ચીનાઈન બીસ્ટફ કંપની	૪
૪.	અફઘાન સ્પોર્ટ્સ પ્રસાધનો	૮
૫.	એન. સી. ઝવેરી એન્ડ કંપની	૧૨
૬.	તાજ છાપ-ગોદાન ટોબેકો કંપની પ્રા. લિ.	૧૬
૭.	બી. બી. ઈલેક્ટ્રિક એન્ડ ઓટો સ્ટોર્સ	૨૦
૮.	હાર્ટવેર-ઈન્ટર-હરિલાલ એન્ડ કંપની	૨૦
૯.	કવાપી પાવર-કવાપી સ્ટોર્સ	૨૦
૧૦.	ટેબેટા-છ. એથેન એન્ડ કું. પ્રા. લિ.	૨૪
૧૧.	હીરા-કે. વારીયા	૨૪
૧૨.	વીજળીના સાધનો-આઈ. એ. ઈ. સી. કું. પ્રા. લિ.	૨૪
૧૩.	કાર્ટીંગ્સ-મેટાલીક વર્ક્સ પ્રા. લિ.	૨૮
૧૪.	કલોઅર્ટીંગ ફેરવટીંગ-ઝેમીનીક એન્ડ કું.	૨૮
૧૫.	ટાપરો-પ્રિમિયર ટાપર્સ	૩૨
૧૬.	ઉપા મશીન-બપ એ જીનીઅરીંગ વર્ક્સ લિ.	૩૪
૧૭.	ફોટોગ્રાફી-ગોર્ડન ફોટો સ્ટોર્સ એન્ડ સ્ટુડિયો	૩૬
૧૮.	કલોઅર્ટીંગ ફેરવટીંગ-નેશનલ ટ્રાન્સફર કું.	૩૬
૧૯.	સ્વયં ગીપર-વાર્સન એન્ડ ટોથ્રો લિ.	૩૮
૨૦.	કોડી-બટર-પોલસન	૪૦
૨૧.	ચીકન-એમ્બ્રોયડ્ડ કાપડ-ફેસી કોપેરિશન લિ.	૪૨
૨૨.	એનેસીન	૪૬
૨૩.	બેન્ડીંગ-ટેપકસ નાનજી બેન્ડીંગ કંપની લિ.	૪૭
૨૪.	બિંદુઓનો લોપી-હાઈફ ઈન્સ્ટ્રી. કોરપોરેશન ઓફ ઈન્ડિયા	૫૦
૨૫.	આયુર્વેદિક ઔષધો-સિન્ધ આયુર્વેદિક હાર્મસી...	૫૨
૨૬.	પાનુકામ પી-ઈન્ડિયન સ્ટેન્ડ મેચ કું. લિ.	૫૪
૨૭.	સોપારી-દિવર બન સેન્ટ્રલ સોપારી	૫૮
૨૮.	જ્યોતિષ-જ્યોતિષી એમ. શર્મા	૫૮
૨૯.	ફાઉન્ટેનપેન-સાઈટ શાપ	૫૮
૩૦.	દવાઓ-રાજ બાલકૃષ્ણ હીરાલાલ	૫૮
૩૧.	મોટરો-પ્રીમીઅર ઓટોમોબાઈલ લિ.	૬૦
૩૨.	ચક્રી-નિગોઝ કોપેરિશન	૬૪
૩૩.	ટીનરોલ-સુલટ ગાયખી લિ. મુંબઈ	૬૮
૩૪.	દવાઓ-ઝંડુ હાર્મસ્યુટિકલ વર્ક્સ લિ.	૭૪
૩૫.	કેન્ડીંગ-એ. ક્રેવર્ટ એન્ડ કું.	૭૪
૩૬.	રેલવે-પક્ષિમ અને મધ્ય રેલવે	૭૬
૩૭.	પુસ્તક-નારાયણી હાર્મસી	૭૮
૩૮.	ચામડાના સામાન-રીજલ ફૂટેજર	૭૮
૩૯.	મીઠાઈઓ-લોકમાન્ય સ્વેટ માર્ટ	૭૮
૪૦.	ફોટોગ્રાફી-જ્યોતિષ સ્ટુડિયો એન્ડ ફોટો સ્ટોર્સ	૭૮
૪૧.	લોમી-ધ સાઉથ ઈન્ડિયા ઈન્સ્ટ્રુ. કું. લિ. ...	૮૦
૪૨.	પુખો-કથા-જાગીર ફૂટેરીસ્ટ	૮૨
૪૩.	દવા-બી. ટેક્સ	૮૨
૪૪.	છાપકામ ચાલર-ટીનીક્સ [ઈન્ડિયા] રબર પ્રાક્ટરસ...	૮૨
૪૫.	દવા-સારાભાઈ કેમીકલ્સ	૮૪
૪૬.	અગવત્તી-મોઈ એન્ડ કું.	૮૪
૪૭.	જ્યોતિષ-મહાલાક્ષ્મી ફોર કાર્ટીંગ સર્વિસ...	૮૬
૪૮.	ખાખર-બરજોર ફૂરામજી એન્ડ કું.	૮૬
૪૯.	ફાઉન્ટેનપેન-ધ બેસ્ટ ફાઉન્ટેનપેન ડ્રીપી.	૯૦

ક્રમાંક	વિષય	પાના નંબર
૫૦.	છાપકામ યંત્રો-ઈન્ડો પુરોષા ટ્રેડિંગ કું.	૯૪
૫૧.	લોકપ્રિય કાપડ-ધ કોલીનુર મોલ્સ કું. લિ.	૯૪
૫૨.	રાષ્ટ્રીય સંરક્ષણ-સોસીયી, પ્રોક્ટરસ, મજાગવ, મુંબઈ...	૯૬
૫૩.	દવાઓ-પુનીકમ લેબોરેટરીઝ	૯૮
૫૪.	ગેસ મેન્ટલ્સ-ફારગો મેન્ટલ પ્રોક્ટરસ	૯૮
૫૫.	મેંગોલા વગેરે-ધુક	૯૮
૫૬.	ટૂથ પેસ્ટ-મેનર્સ ડેન્ટલ એડવાઈઝરી બ્યુરો.	૧૦૦
૫૭.	ટ્રાન્સપોર્ટ સર્વિસ-મેસર્સ અહલ્લ રહેમાન એન્ડ સન્સ	૧૦૨
૫૮.	ધાર્ટીકોના સામાન-નોબલ ધાર્ટીક વર્ક્સ	૧૦૨
૫૯.	સાવરૂની વગેરે-શા. લાલજી રવજીની કું.	૧૦૬
૬૦.	દવા-પર્લ કું. મુંબઈ	૧૦૬
૬૧.	ચરમા-કાકુભાઈ પૂરસોતમ ઠક્કર	૧૧૦
૬૨.	ધરગથ્થુ દવાઓ-કેસ્ટોલીન મેન્યુ. કું.	૧૧૦
૬૩.	બામ-લીમપર પ્રોક્ટરસ	૧૧૦
૬૪.	સ્ટીલ ફૂરનીયર-એવરેસ્ટ સ્ટીલ ફૂરનીયર્સ...	૧૧૦
૬૫.	સીનેમાધર-નોવેલ્ટી-ગુડીલ થીયેટર્સ પ્રા. લિ.	૧૧૨
૬૬.	ચરમા-મનુભુવલાલ એન્ડ કંપની	૧૧૪
૬૭.	ફૂરનીયર-ભારત ઈર્નિંગ વર્ક્સ	૧૧૪
૬૮.	ફૂરસાલ-સીરાટ ફૂરસાલ માર્ટ	૧૧૪
૬૯.	જવદા નેત્રપ્રભા-જવદા નેત્રપ્રભા કાર્પલિય	૧૧૪
૭૦.	આઝાદીની જ્વોત-મહારાષ્ટ્ર સરકાર	૧૧૮
૭૧.	વિવિધ કાપડ-ટાટા મિલ્સ	૧૨૦
૭૨.	ગુનનામ પિકચર-પૃથ્વી પીકચર્સ	૧૨૨
૭૩.	મફતવાલ ગ્રા પ મિલ્સ-ચોપીય મેન્ટર કાલખાદેવી	૧૨૬
૭૪.	અભિનંદનો-દત્તાત્રેય કું. સાન્ડુ બ્રધર્સ	૧૨૬
૭૫.	સ્ટેન્ડ ટેબેટી-મેટ્રો મોટર્સ	૧૨૮
૭૬.	કાગળની વેલોઓ-ટી. દારાશાહ એન્ડ કંપની	૧૨૮
૭૭.	દાખ-રહસ્ય-એવીસ એન્ડ માર્ટીન	૧૨૮
૭૮.	ગેરેજના ટુલ્સ વગેરે-એવરસીઝ ટ્રેડિંગ કોર્પો.	૧૩૦
૭૯.	સુરમે-લાસમ મનજી પદમજી સુરમાલાલ	૧૩૦
૮૦.	વિવિધ કાપડ-જવાહરી બ્રધર્સ	૧૩૦
૮૧.	કાગળ પીકચર-લીલસ સર્વિસ પ્રકાશન	૧૩૪
૮૨.	બેન્ડીંગ-ધ સેન્ટ્રલ બેન્ડ ઓફ ઈન્ડિયા	૧૩૬
૮૩.	ફૂરર પિકચર-ગોર્ડન લિ. કું.	૧૩૮
૮૪.	જ્વોતોના અભિનંદન-ચીલીક એન્ડ સાપના સોપ સીનીકેટ	૧૪૨
૮૫.	સુગંધગાર તપકીર-પીત્રાસરદાસ અહલ્લજી મહેતા	૧૪૨
૮૬.	વણવણવટું-સિપિયા સ્ટીમ નેવિગેશન કંપની લિ.	૧૪૪
૮૭.	સર રતન ટાટા ઈન્ડસ્ટ્રીયલ ઈન્સ્ટીટ્યુટ	૧૪૪
૮૮.	વિવિધ કાપડ-જાગીર ફૂટેરીસ્ટ રવજી એન્ડ કંપની	૧૪૬
૮૯.	વિવિધ લોમી-ધ વલ્કન ઈન્ડોવર્સ કંપની લિ.	૧૪૬
૯૦.	સિવાજી બીડી-સામલે વાઈટ એન્ડ કંપની	૧૪૮
૯૧.	પેન્ટ-વારનીય-કાપીયા બ્રધર્સ	૧૫૦
૯૨.	મિલખન સામાન-ધ બોમ્બે સ્પીન્ડલ મેન્યુ. કું.	૧૫૦
૯૩.	જ્યોતિષ-શ્રી. એ. એ. સરકાર	૧૫૦
૯૪.	વિવિધ ગી પ્રી-ટર્સ-ચનુભાઈ ગાસ્પનદાસ એન્ડ કંપની	૧૫૨
૯૫.	કાગળ-પારડીયાજી-પેપર માર્ટ	૧૫૪
૯૬.	રાજાસુની સાબુ-ટી. પી. લાલની કંપની	૧૫૪
૯૭.	ટ્રાન્સપોર્ટ-વિજય ટ્રાન્સપોર્ટ કંપની	૧૫૪
૯૮.	વિવિધ રસાયણો-ધ કેવા કંપની (ઈન્ડિયા) પ્રા. લિ.	૧૫૪

મુંબઈ સમાચાર દીપ્તિ એવી એન્ક

ક્રમાંક	વિષય	નંબર
૯૮.	સુરમે-દાનુ મનજી પદમશી સુરમાવાલા ...	૧૫૮
૧૦૦.	એલ્યુમિનિયમ વાસણો- જીવનવાલ (૧૯૨૯) લિમિટેડ ...	૧૫૮
૧૦૧.	ચા-મારિયાલ બ્રધર્સ ...	૧૫૮
૧૦૨.	બેન્કીંગ-ધ ચાર્ટર્ડ બેન્ક ...	૧૬૦
૧૦૩.	ફરનીચર-જી. વી. પંચાલ એન્ડ કંપની ...	૧૬૨
૧૦૪.	પરલવની પ્રીત-નાટક-દેશી નાટક સમાજ ...	૧૬૨
૧૦૫.	આકાશદીપ પીકચર-લક્ષ્મી ચિત્ર ...	૧૬૬
૧૦૬.	પાલકી પીકચર-બી. એસ. પ્રોડક્શન ...	૧૬૮
૧૦૭.	ફરની લાઈન-રંગરજન લીએટર્સ ...	૧૭૦
૧૦૮.	પ્રીત, પિયુ ને પાનેતર-અમે અમદાવાદી-રંગરાજ ...	૧૭૦
૧૦૯.	પુત્રવધુ-ચંદ્રમોહી પ્રોડક્શન ...	૧૭૨
૧૧૦.	આર. એસ. વાસ્તા એન્ડ કંપની ...	૧૭૨
૧૧૧.	કાગળ, પુકા વગેરે-સ્ટાર ટ્રેડર્સ ...	૧૭૨
૧૧૨.	લક્ષ્મી વિજય શ્રાસ એન્ડ અપર્ન વર્ક્સ ...	૧૭૪
૧૧૩.	આઈ. એન. ટી. નાટ્યમહોત્સવ ...	૧૭૪
૧૧૪.	સાગોળ-શા એન્ડ કંપની ...	૪

કવર પેઇજ તથા આર્ટ પેપર
ઉપરની રંગીન બાહર ખખરો

કવર પેઇજ નં. ૨. ઠાકરસી ફેબ્રિકસ-ઠાકરસી ગ્રુપ બ્રાંડ
મિલ્સ.

કવર પેઇજ નં. ૩. મોસારજી ફેબ્રિકસ મોસારજી ગોકુલદાસ
ફાબીનીંગ એન્ડ વીવીંગ કંપની લિ.

કવર પેઇજ નં. ૪. ન્યુગ્રાઉન્ડ અને વિવિધ પ્રકારના કાગળ-
મ્યુલ્ટિસાભાઈ ફીદામ્મલી એન્ડ કંપની.

૬૪ નંબર પેઇજ સામે-વિવિધ પ્રકારના વિમા - પોર્ટફોલિયો
ઈન્સ્યોરન્સ કંપની લિ.

મુંબઈ સમાચાર સાપ્તાહિક

ગુજરાતના કાર્ગ્રાણ સાપ્તાહિક કરતાં વધુમાં વધુ
મતોરજક અને જ્ઞાનદાયક સામગ્રી રજુ કરે છે.

આ રહ્યાં તેનાં કેટલાક આકર્ષણો-

ગોરાગમ વિભાગ	બાળકની ફૂલવાડી
સાપ્તાહિક ભવિષ્ય	મહિલામંડળ
પ્રેમ દુનિયાની ગળખ વાતો	અખબાર
જેજનની મહેરીજ	કુટુંબી ચર્ચા
ફેલી નજરે	કાર્ટૂન-ચર્ચા
બાલુ નવલકથા	લોકસાહિત્યનું રસદર્શન

સિદ્ધાહસ્ત લેખકો એમાં નિયમિત
વાર્તાનિદાનમગ્રી રજુ કરે છે.

ઉપરાંત:

સ્થાનિક, રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય સમાચારો
તથા બજારોની માહિતી અને અનેક કાર્ટૂનો.

વાર્ષિક લવાજમ

વાર્ષિક: રૂ. ૧૦ * પરદેશમાં રૂ. ૨૦

હુટક નકલ: રૂ. ૨૦. પેસા

કરાંચીમાં એરમેલ કોપી: સાદા ચણ્યા આન

નૂતન વર્ષા ભિનન દન

મકાન માંખનારને ઉત્તમ તક

સા સા
ગો ગો
ખ ખ

અમુર, પ્લાસ્ટર, પોઈન્ટિંગ, કોન્ક્રીટ
વગેરે માટે

અસલ સ્ટાર બ્રાંડ ઇન્ડીયા બ્રાન્ડ સીમેન્ટ
લાઈક હાઇડ્રોલિક લાઇમ સા ગો ખ

જરૂર વાપરો
બી. બી. ડી., રેલ્વે, મ્યુનિસિપાલિટી વગેરે સર્ટીફિકેટો આપેલા છે

શ્રી એન્ડ કું.

ધી ગુજરાત લાઇમ વર્ક્સ

ફેક્ટરી
શ્રીવો (વિ. રેલ્વે.)

ઓફીસ
ગંડીજી રોડ: વડોદરા

મુંબઈ સમાચાર

દીપોત્સવી સંક. વિસં. ૨૦૨૫

કાચરો, કપટી, કાળીકંડ

કામના કરનારના
કરીને નાશ, પૃથ્વીને
સ્વર્ગમાં પલટાવીને
શૌર્યનાં તેજ રેલાવે,
જોની છે આ વસુંધરા.

પ્રધાનો માટે પ્રશ્નપત્ર!!!

પેપર કાઢનાર :- શ્રી. ચન્દ્રકાન્ત રતિલાલ અંધારિયા

સમય: સત્રીના ૧૨ થી ૩ માર્ચ-૧૦૦
સૂચના- (૧) સ્વચ્છતાને એક પણ માર્ક આપવામાં આવશે નહિ.
ચાલુ પરીક્ષાએ ચોરી કરનારને પકડેલા નંબર આપવામાં આવશે.

(૩) બાળુમાં ભેંઈને લખવાની છૂટ આપવામાં આવે છે.

સ. ૧. ટૂંકમાં જવાબ આપો. (કોઈપણ પાંચ) માર્ક-૧૪

- (૩) તમે કોઈ દિવસ લાંચ લીધી છે? શા માટે?
- (બ) ઉદ્ઘાટન કરવાનો હેતુ સમજાવો.
- (ગ) તમે તમારા સ્નેહીજનોને નોકરીઓ આપી છે? કોઈ સીને?
- (પ) ચૂંટણીમાં તમે ૧૦૦ મત દીઠ કેટલા

રૂપિયા ખર્ચ કર્યો?

- (વ) તમે તમારી પત્નીના નામે કેટલી જમીન ખરીદી છે? શા માટે?
- (છ) અત્યાર સુધીમાં તમે કેટલા પરદેશ-પ્રવાસો બેસ્યા છો? કુંબ ખર્ચ કેટલો થયો?
- (જ) એક વેપારીને પરમીટ કઢાવી દેવાના કેટલા રૂપિયા લેા છે?

સ. ૨. ટાંચનોતક કારણો આપો (કોઈપણ પાંચ) માર્ક- ૧૪

- (૧) કામચલાુ યોજનાનું નિષ્ફળ ગઈ છે.
- (૨) કોરોન ખરેખર એક દેશભક્ત હતા.
- (૩) 'ખાચકી કરવી' એ અમારો રાજનૈતિક અધિકાર છે.
- (૪) 'સેવક' લેહો હમેશાં ખાદી પહેરે છે.
- (૫) પ્રધાન બન્યા પછી કોઈ પણ જાતની તંત્રી અનુભવવાી પડતી નથી.
- (૬) પ્રજાને અમેરિકન ઘડતું ખવરાવવા એ એક ગૌરવની વાત છે.
- (૭) લાંચને 'પ્રેઝન્ટ' ગણી સ્વીકારવામાં લાંબો નથી.

સ. ૩. નીચેના વિધાનો સવિસ્તાર સમજાવો. માર્ક-૧૨

- (૧) પર ધાન પર જીવનાર એટલે પ્રધાન
- (૨) "ભ્રાટાચાર કરવો એ અમારો જન્મ-સિધ્ધ અધિકાર છે."
- (૩) "અમે મોટરમાં બેસીને થાકીએ, પરંતુ ભાપલુ કરતાં ન થાકીએ."
- (૪) લાંચ-રૂવતને ઉત્તેજન આપવું એ અમારું પરમ ધ્યેય છે
- (૫) ચૂંટણીમાં મત પેટીઓ તોડી શકાય છે.

સ. ૪. ટૂંક નોંધ લખો (કોઈપણ ત્રણ) માર્ક-૧૦

- (૧) ભ્રાટાચાર
- (૨) લાંચ-રૂવત
- (૩) ગુલુદયોગ (દાર્શનો)
- (૪) ઉદ્ઘાટનવિધિ
- (૫) મુસલુખોરી

સ. ૫. ફક્ત 'તા' કે 'ના'માં જવાબ આપો. માર્ક-૧૫

- (એ) તમે પ્રજાના ચોક્કસ સંગ્રહો છો?
- (બી) ચૂંટણીના સમયે તમે કોઈ વિરોધ-પક્ષના નેતાનું ખૂન કરાવ્યું છે ખરું?
- (સી) તમે "અખિય ભારતીય ભેકાર મંડળ"નું ઉદ્ઘાટન કર્યો ખરા કે નહીં?

(ડી) ચૂંટણી ટાણે તમે જનતાને ખોટા વચનો આપો છો?

(ઈ) સંગ્રહખોરો કે કાળાખજારિયાઓ સાથે તમે ભાગીદારી સંજો છો ખરા?

(એફ) ઘરમાં તમે કદી ખાદીનાં કપડાં પહેરો છો ખરા?

(જી) જો તમને કોસીજીન કે જોસન પોતાને દેશ આવવાનું આમંત્રણ આપે તો તમે સ્વીકારો કે નહીં?

(એચ) તમે પ્રજાને એમ કહો છો ખરા કે "અમે કહીએ તેમ કરવાનું, અમે કરીએ તેમ નહીં"?

સ. ૬. વિચાર વિસ્તાર કરો (કોઈપણ ત્રણ) માર્ક-૧૨

- (૧) જાહેરસભામાં 'જે-મેલ' મેલવવા.
- (૨) આ-રામ હરામ લે.
- (૩) ધારાસભામાં પાછલે બારણેથી ઘુસી શકાય છે.
- (૪) દારૂ એ એક ગુણ ઉદયોગ છે.
- (૫) સદાચાર સમિતિ એટલે સાપુજીવનને ઉત્તેજન આપતી સમિતિ.

સ. ૭. નીચેનામાંથી કોઈપણ એક પર નિબંધ લખો. માર્ક-૧૨

- (૧) સત્કારી ગોટાળા-મંડળ.
- (૨) ખાદીની આનંદકથા
- (૩) કોઈ પ્રધાન લાંચ લેતાં છટકામાં પકડાય તો સવિસ્તાર લખીને
- (૪) લાગવગમ્માડી
- (૫) મારો પ્રિય (ગિરખ) ધંધો

સ. ૮. વિષાળ અ ને વિભાગ બ સમયે ચોપ૫ ક્રમમાં જોડો. માર્ક-૧૧

વિભાગ અ	વિભાગ બ
(૧) પ્રધાન	(૧) કાળા બજારીયો
(૨) વેપારી	(૨) ઉદ્ઘાટનોચો
(૩) સિસક	(૩) વિરિટિયો
(૪) ઝેકરર	(૪) ટયુશનિયો
(૫) સેવક	(૫) ભાપલિયો
(૬) વકીલ	(૬) લાગવગમ્મા
(૭) નેતા	(૭) ખોટા ભાવકમ્મા
(૮) સામ્યવાદી	(૮) ચીકિત્સકાચો
(૯) વાળંડ	(૯) ભાંડકીયો
(૧૦) પોલીસ	(૧૦) વાતોડિયો

હી - મચામે
ચાવો! જલમાંથી
ભાગી જવા
દોરડું તે
મનાયું પણ
ટુંકું પામું'

સં
ભ
ના
વે
છે

દેશનાં શાંતિ અને અશાંતિ સાથે સાહિત્ય અને કલાના તાત્ત્વ સંકળાયેલા છે. આજ લગી, આપણા કથાકારો- આપણાં કલાકારો અંતરના આરામ માટે તેમની રસમી પાંખા ઊડવી રાખતા. સંજોગનાં શાંત સરોવર પર આવેલા હસ તરતો, એના ઉપર બાલુ છેડાવું છે અને રૂધિરની ધાર વહી રહી છે. આવા વસમા કાળમાં સાહિત્ય અને કલા મનનો મારગો જબકની શકે છે કારણ કે, આખરમાં તો મંત્રો પણ માણસ વતી ઉપયાગમાં આવે છે. એટલે, ઈન્સાનના જુસ્સો એ સૌથી બળવાન શક્તિ છે. એની ધાર એનું સમગ્ર મન છે.

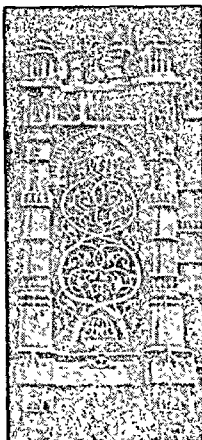
કમરસનાં બુધ્ધિ પછી હિટલરની લગ્નઈએ વિશ્વને જબકાવ્યું. બુધ્ધિ અને શાંતિની વચ્ચે સત્તાપોલીએ બુધ્ધિને પહેલી પરદાગી આપી છે. અવજાત, એનો ઈતિહાસમાં

અંકારૂં ચૂક્યા છે. શાંતિના ફિરસ્તાઓની વરસોથી વહેતી સંસ્કારી વાણી હજીય જગતના કાનને બેઝેય પુરવાર કરવા મથે છે.

હિટલરના સંગ્રામે તખ્તાને અને પરદાને પડછંદા પૂરા પાડ્યા છે. આ ચિતાર બેધા પછીય વિશ્વશાંતિની ઘણી વિશ્વનાં અંતઃકરણમાં વધુ કેમ રોકાતી નથી? કારણ કે, અંતઃકરણને ગણકાર્યા વિના કેટલાક સત્તાઓ એક માત્ર-તેમની મતલબને સંકોરે છે.

સ્વભાવે ભારત શાંતિપ્રિય દેશ છે પણ આજના દિવસોએ ભારતી દોષ છે કે, આ શાંતિ પોતાની પરતીર્ની

મ હા કાળ ની નો બ ત

રક્ષા કરી જાણે છે. માથા ઉપર બુધ્ધિનું નગારું બજે ત્યારે જવાનો મુકાબલો કરી જાણે છે. પ્રજા એમને સાથ આપે છે.

ઈકાનાં ગીતો ગાતો પરદો બુધ્ધિગીતો પણ હાજર કરે છે. પ્રીતનાં પારવાને ભોલ-ગોળા લઈ જનું વિમાન આધાર કરે છે. પ્રીત મરતી નથી પણ પ્રીત કરવાની પળ પવડો લે છે.

જે દેશોએ બુધ્ધિનું અગ્નિસ્નાન કર્યું, એમાં હવે ભારતની સમાવેશ થાય છે.

‘જેટ ડિક્ટેટરમાં ચારી ચેપલિને આખર-માં જ જીવ ચલાવીને, જગતના નાના માણ-સની ખબર લીધી. સરમુખનારની મરકરી કરી નેચ, આખરમાં ચેપલિને ગંભીર વાણી સંભળાવી. સત્તાપોલી સામેના એમાં રતુકાર હતો.

‘લીસ બેંડ’ ઈઝ માર્શન’માં ચાર્લ્સ થોટન એક તિમકના પાનપ્રાં ચમકપી. આમાં એણે નિશાળીના વર્ગ ઉપરાંત આપખુદીની સામે કમળાં ચાનસીને તૈયાર કર્યાં. ‘આ ભૂમિ માટી છે... આ ભૂમિની રક્ષા કરો’ માટે ખાતર કામ લાગે તોય મને હર્ષ છે.”

એવીઆ રીમકે’ બુલ્કની કથા “એલ કવા-

અટ એન થી વેસ્ટન ક્રેટ’માં બુધ્ધિ સજેલા વિનાશ ભણી અંગળી ચિપી.

આવા લેખકો લગાઈના ભડકામાં તેમની કલમને તપાવીને સાહિત્યનું સર્જન કરે છે. ટોક્સ્ટોએ “બુધ્ધિ અને શાંતિ” નામની મહાન નવલમાં મોનવજ્ઞસ્થાનાં મૂલ્યો મૂલવ્યાં છે.

એક નાનો ફિસ્લો શાદ આવે છે:

એક સંસારી એક સાંજે થાકીને એને ઘેર આવ્યો. એ આવ્યો કે, તરત એનો દીકરો પાસે આગ્યો. ‘બાપુ, મને ટારનની વાત કરો ને...’ દીકરાની જીદને બાપ જાણતા હતા. કચેરીમાં કામ કરીને, લોય મઈને તેઓ ઘેર આવ્યા હતા. તેમને એક તકલીબ સૂઝી. એક પૂંજ ઉપર જગતનો નકશો હોત-કાતર વતી બાપે આ નકશો આડેઅવળો કાપ્યો અને દીકરાને જણાવ્યું: ‘જા, તું આ નકશો સાંધી દે’... છેકરાએ કટકા લઈ લીધા.

બાપને થયું કે નકશાને બચાવ સાધતાં દીકરો લોચી સમય લેશે. એટલે બખત એને રાહત મળશે. પણ ન્યાં તો, બાપના અચંચા વચ્ચે દીકરો વિશ્વના નકશો સાંધીને જોડીને તરત લાગ્યો. બાપે સવાર કર્યો: ‘એલ, આટલા થોડા વખતમાં તે આ કટકા- આ વિશ્વના નકશો થી રીને જોડ્યા!’

—તસવીર:—

જય તિલાલ એમ. શાહ

લેખક :
શ્રી. જીતુભાઈ પ્ર. મહેતા

અમારા ગ્રાહકો, મિત્રો તથા સ્નેહિતોને
નૂતન વર્ષીભનંદન....

૨૨૧ પ્રાર્થના સંગ્રહના કાકરા તે અસંખ્ય (ફાપર પ્રક) અને
ચોખ્ખા એસએસટીસમાંથી બનાવવામાં આવે છે તેના ઉપર
આખી જાલીનું કવર હોઈ તે લાંબા વખત સુધી રહી શકે છે
મજબૂત બધે વેચાય છે.

બોમ્બે ટીન પ્રીન્ટર્સ

ના

કલાત્મક ટીન બોક્સોમાં પોક કરેલી ચીજો

એન્ટલો

શેાભા અને સંરક્ષણનો

સુંદર સુમેળ.

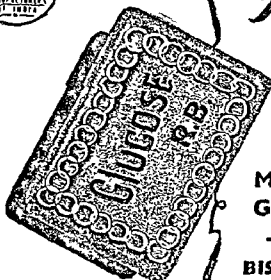
ફોન: ૩૦૧૮૭

સીમેન્ટ ટીન સુચારુકાવાળા નો સોનપાટીના
અંકમાં વેચે છે અને ખાસ ઉપયોગી

ADVANCE

"Renown"
GLUCOSE
BISCUITS
Delicious
Digestive
& Nourishing

Made with Milk
Glucose & Malt

THE RENOWN
BISCUIT COMPANY

BOMBAY-27

Phone: 42272

ધીને બરાબર જોડી દીધી એટલે દનવાને નકશો બરાબર બની ગયો.

આમાંથી બાપને જુદી જ ભાષા સાંભળવા મળી. જો આદમી માણો અકબી રહે તો વિષય સમજી રહે.

અર્થાતિ આવા માનવની સામે અંગારા ફેંકે છે અને તેણે માનવકૃષ્ણ બની જવો જાનું ગયો.

આપણી ન્યૂ નાટિકાઓમાં બુદ્ધે ઘણીવાર દેખા દીધી છે. બુદ્ધને પગલે પગલે શાંતિ ચાલી. પણ આ પગલીઓ પર જાતની નજર ફેટવી હતી?... છતાં, આ માર્ગે જ વિશ્વનું કલ્યાણ છે, એ સહુ જાણે છે. વેરઝેર ચિંતામાં સતત સંચવાય તો, વિવેકબુદ્ધિ નષ્ટ થાય છે અને આમાંથી એવા કૃત્યો ઉત્પન્ન થાય છે કે જે અંધારાની ફોજ ઉભી કરે છે. આ અંધકાર શક્તિ વિજયની ગર્જના કરે તોય એના પામે અંધારું જ આવે છે. આ પ્રકારનાં અંધ વિચારો અને નાટકો જગતમાં આકાર પામ્યાં છે.

આવી પરિસ્થિતિમાં આપણા ફિક્શનના નિર્માતાઓ અને આપણા તખતોના નાટ્યકારો તેમનાં માધ્યમોને કામે લગાડી શકે. કલા અને સાહિત્ય મનભેરચે સમાવે.

કાશ્મીરનાં રંગીન બહારી દ્ર શ્યા બહુ બહુ જોવાં.

જેવમ નદી ઉપર સરતી ફિસ્તી, એ ફિસ્તીમાં સહેવગાહ કરનાં પ્રેમીઓ, તેમનાં ગીતો બહુ બહુ સાંભળવાં.

કમળનું અહીં વન છે. એવા ઉપર ઝળકળ ઉપચંત શોધિતનાં બુંદ આજે કળાય છે.

યાત્રિકોનાં ધામ સમી આ ભૂમિ કેસર ભેગાં છે. પણ આજે અહીં સર ઉંચું ચાખીને જવાન શાયે છે અને અહીં વિખવાદના અંગારા ઝળે છે. નંદનવનની કલ્પના ઉપર કાળે અન્યારે ઘેરી ચાદર ઘોડારી છે, એક દિવસ ફરી આ ચાદર ઉઘલી પડશે.

એક ભૂમિ ઉપર વસેલો લગી શાંતિ જળવાઈ. અહીં એક તોપ નવરી પડી હતી. એની બખાવમાં ચકલી માંછો બાંધી હતી. ચકલી તો પ્રકૃતિની પ્રતિનિધિ ને તોપ પાસે સત્તા-આરનું પ્રતિનિધિત્વ.

એક ઘડીએ આ તોપને ફરી સાફસુક કરવામાં આવી કાચૂ કે, સત્તાખેર સગવળો-ચકલીનો માછો ચુંવાઈ ગયો. એનાં બચ્ચાં ચુંવાઈ ગયાં. એ પંખીડને કેમ ખબર

પડે કે, આ તોપ અનેકનાં માછો વાંખવાની ચાટની પાડખે રહે.

બગઈ મારતી હતી!

હાથ તુરત માટે આપણે સુવાળપને આધી ચાખવી પડશે. પોલાદની છત્રી જોઈએ હવે. મુકાબલા માટે માથું મુકવાનો જુસ્સો જોઈએ હવે.

ફોપેરી અસવારી અને તખતોનાં પાત્રો

આ અર્થાતિ, આ વિખવાદ, આ સત્તાખેરી, આ છગકપટ, આ પે'તરા- મહાકાળની નજરમાં નોંધાઈ રહ્યા છે. મહાકાળની નોંધાઈ ગઈ છે. ચૂર્યાં માધ્યમોને મંખનાદ સાદ દે છે.

જનીવાસે ગોદડાં!

*

કાર્પેકર સેવક સમાં આ જનીવાસે ગોદડાં જનવાજાને અલો સેવા અજમ આપી રહ્યાં. મેસેવા, ઉકવા અને ઊંધી જવા કે પૂંકવા, બીડી સગવરી લેવા તે તેને બુસવચ કાજ પડુ, શી પરમ સેવા સતત આપી રહ્યાં આ ગોદડાં.

*

*

કાર્પેકર જેવાં વિના મૂલ્યે જ એ આવી ગયાં જામના ઘરઘરમહાંથી સાવ ઉચરાવાઈ ને' સેવકો ખડકાય છે જેવા શિખરે સામયોં એમ ખડકાયોં બધાં આ જનીવાસે ગોદડાં -જેમને પ્રીછે નહીં, તેનાં જ પડખાં સેવનાં.

*

*

શાંતિ- સૈનિક સાથ વર્તે જે રીતે જનસંઘીઓ, એમ આ જનીવા વર્તે ગોદડાંની સાથ પડુ, શાંતિ- સૈનિક જેમ એ શાંતિ પરમ ધારી રહ્યાં.

*

*

કપોંક નિવિષન બેઝાબા હેવાય સમ વીંટાય છે, એકદમ હેવાય થાં એમ જ વળી મુડલાં ધનાં, ચૂંચાય છે, ચગદાય છે, પચરાય છે, ઓકાય છે, અંગઝસરતવા બધા ખેલો મ એ પર યાય છે.

*

*

તે છતાં એવાં સહનશીલ કપરિત સેવક સમાં ભોજવે કે ત્યાજના એનાં કલો વે વળનાં.

*

*

જનીવાસેથી, લડી ચૂકેલાં મરયાંઓ સમાં, નિજગુલે પાછાં બલે અંતે ધવાયાં ગોદડાં, સાય-દોય સર્વોની લોલિપટય ખૂચી જશે.

*

રતિલાલ અનિલ

આત્મારૂપ ગોપીઓની ભગવાનમાં તનમયતા કેવી હોવી જોઈએ તે દર્શાવવા ગોપીઓની ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ પ્રત્યેના પ્રાર્થના - ગોપીગીત શ્રોત્ર ભાગવતરૂપી મુકુટના મણિ છે. એની પુરુષ ભક્ત સાથે અહીં ઝોનો ગુજરાતી સમશ્લોકી અનુવાદ રજૂ કરવામાં આવ્યો છે

એક શરદ પુલ્કિમાની રાત્રે વૃંદાવનમાં વૃન્દા-
વેલી વગેરે પ્રકૃષ્ટિત થયાં હતાં; ને જોમમાં પૂર્ણ
ચંદ્ર ખીલી રહ્યો હતો. રાત્રીની આ રમણીયતા
જોઈ, ચેતનાપાનના આકાષ વર્ષ, શ્રી. કૃષ્ણ
ગોપીઓ સાથે કીડા કરવાનો વિચાર કર્યો,
ને એની વેણ (અંસી)થી મંજુલ સુમધુર ગીત
હોયું. એ ગીતમાધુર્યથી આકર્ષાઈ ગોપીઓ
પતિ, પુત્રા, ધરનાં મણસા ને સર્વ ઘરકામ છોડી
વૃંદાવનમાં દોડી આવી ને શ્રી કૃષ્ણને તેમની
સાથે રાસ કીડા માટે વિનંતી કરી. શ્રી કૃષ્ણ
તેમને ઘેર પાછા જઈ, પતિ ને કુંદુંબ સેવા
કરવા ઘણી ઘણી સમજાવી, પણ તેઓ તો
શ્રી કૃષ્ણ સાથે કીડા કરવાની ઈચ્છામાં ને

અનુ :

શ્રી. તનમનીશંકર લા. શિવ

વિવિધ લીલાઓનું અનુકરણ કરવા લાગી.
શ્રી કૃષ્ણને શોધતા શોધતા એક સ્થળે તેમણે
શ્રીકૃષ્ણના પગલાં ને તેની કોઈ સીના
પગલાં પડ્યાં જોયાં. આથી અત્યંત દઃખી
થઈ વિચાર કરવા લાગી કે “આ કોણ સહભાગી
સી છે, જે શ્રીકૃષ્ણને અત્યંત પ્રિય
છે, ને જેની સાથે એકાંત વિહાર કરવા માટે
અમને તે તજી ચાલ્યા ગયા છે?” પછી
તે સી સાથે શ્રી કૃષ્ણ ક્યાં હોય એવા વિવાસની

વિવાહ કરવા લાગી. એટલામાં બીજી ગોપીઓ
પણ ત્યાં આવી પહોંચી, શ્રી. કૃષ્ણ તેને આપેલું
બહુમાન પછી પોતાની જ મૂર્ખતાથી તેનું
થયેલું અવમાન વગેરેની તેની વાત સાંભળી
બધી ગોપીઓને વિસ્મય થયું.

આ પ્રમાણે ચાંદની હતી ત્યાં સુધી શ્રી.
કૃષ્ણની શોધમાં તેઓ વનમાં ભટક્યાં, ને અંધારું
થતાં ઘેર પાછાં ફર્યાં. ઘેર આવ્યા છતાં તેમનું
મન તેમનું સંભાવનું તેમજ તેમનાં સર્વ વ્યવહ-

ગોપીગીત

તે કૃષ્ણભક્તિ ને સેવા માટે મક્કમ રહી.
શ્રી શ્રી કૃષ્ણ તેમની સાથે યમુના તટે મૂળ
રેણ કરી. ગોપીઓને આપી અત્યંત લખ
સે, પણ સાથે સાથે શ્રી કૃષ્ણ તેમની સાથે
રેણ કરી તેથી તેમને ગર્વ થયો ને પોતાને
બીજી સ્ત્રીઓ કરતાં શ્રેષ્ઠ માનવા લાગી.
તેમની આ ગર્વ દૂર કરવા માટે શ્રી કૃષ્ણ
ત્યાંથી એકાએક અદશ્ય થઈ ગયા.

(શુ. ૧૦. અ. ૨૯)

આ પ્રમાણે શ્રી કૃષ્ણ એતર્પીન થતાં
ગોપીઓ અત્યંત દુઃખી-વ્યાકૂળ થઈ ગઈ,
ભ્રમિત સરખી વનમાં ભટકવા લાગી ને
વૃન્દા ને વેલીઓને પણ પૂછતા લાગી કે “ક્યાંય
શ્રી કૃષ્ણ જોવા છે? જોવા હોય તો કહો તે ક્યાં
છે.” આમ આચરતું કરતાં કરતાં ગોપીઓ
શ્રી કૃષ્ણમાં તનમય થઈ ગઈ, ને તેની

કલ્પના ને તરંગો કરવા લાગી. નિત્ય આત્મરત
આત્મારામ શ્રીકૃષ્ણ કામીઓનું દન્યપણ
ને સ્ત્રીઓનું ગર્વિષ્ઠ મૂર્ખપણ બતાવવા તેમણે
આ પ્રમાણે કીડા કરી. જ્યારે ગોપીઓ શ્રી.
કૃષ્ણની શોધ કરી રહી હતી, ત્યારે એક અન્ય
ગોપીને જેની સાથે શ્રી. કૃષ્ણ વનમાં ગયા
હતા તેને ગર્વ થયો કે “હું સર્વ ગોપીઓમાં
શ્રેષ્ઠ છું. કામરૂ બધી ગોપીઓમાંથી મારી
એકથી પર જ શ્રી. કૃષ્ણ મોહિત થયા છે.”
ગર્વિષ્ઠ ગોપીએ વનમાં શોધેક દૂર ગયાં પછી
શ્રી. કૃષ્ણને કહ્યું, “હે કૃષ્ણ ! હવે મારાથી
ચલાવું નથી. મને ઊંચકીને વનમાં ગમે ત્યાં
ફેરો.” શ્રી. કૃષ્ણ તેથી તેને પોતાની ખાંડ પર
બેસવા કહ્યું; ને તે તેમ કરવા બેસી છે, ત્યાં જો
શ્રી કૃષ્ણ અદ્યુષ્ઠ થઈ ગયા. તેથી શ્રી કૃષ્ણ સાથે
ફરતી આ ગોપીને પણ અત્યંત સંતાપ થયો;
ને તેને ફરી દર્શન આપવા તે કાલ્યાણવા ને

હાર શ્રી. કૃષ્ણમય થઈ ગયો. શ્રી. કૃષ્ણચિત્ત -
નમાં મગન થતાં ઘરધારનું ને કાંપની દુરજોનું
પણ ભાન રહ્યું નહિ તેથી ફરી પાછી તેઓ
યમુના તટે આવી, ને શ્રી. કૃષ્ણમાં ભાવના
મય થઈ, ઉત્સુકતાથી શ્રી. કૃષ્ણની પાછા ફર
વાની વાટ જોતી ત્યાં જ રહી.

(સ્કં. ૧; અ. ૩૦)

ને ગોપીઓ વિવાહ કરવા લાગી, એ
“ગોપી ગીત” નીચે પ્રમાણે: (સ્કં. ૧૦, અ. ૩૧)

ગોપીગીત

(લલિત)

પ્રિય તું જન્મથી મન શો યમુ
પ્રજ, સુચોખતી બે દિશા સમુ;

સુભદ્રા અમાચાર દીપોત્તરની ચંક

અહીં વસે સદા શી વ; તે તને,
જીવ 'ધરી નુંમાં, ગોપીઓ દુઃખે. ૧

શરદમાં સરે રમ્ય ખીલતાં-
કમળચારુતા ધારતા દુને
અભ્યુદયી હણી છે જ દારી અમ;
વધ કરે ફરી, નાથી તે જ હો? ૨

પ્રવયમેધથી, અગ્નિ, વીજથી,
પવનચેમથી, વારિ, વિપથી,
અમૃતપ્રાસથી, રસી વિપવને,
ભવનિમુક્ત તે મીધ લોકને. ૩

નહિ તું ગોપિકા માત્ર નંદન,
સહુ ય દેહીનો અંતરાત્મ તું
સંકળ વિસ્તવના રમણ, પ્રભુ,
જનમ તે' ધર્મી ગોપના કુલે. ૪

ભવભર્યા અમે જન્મમૃત્યુના
તવ પદે પડ્યા સર્વ, તે ચિરે,
અભવ અપનો, શીગ્રવ્યે કર
ધર તું કામદા, અનન્દજુદર ! ૫

જગજનોતણા દુઃખનાથકો!
સ્મિતાથી ગોપિકાતર્કનસક !
સ્મરો જ કિંકરી આ અમે, ધિયાં
કમલરમ્ય દે આસ્વદશન ! ૬

પ્રણતદેહીના પાપનાથક,
પશુ ચરાવતા, સ્થાન શીનું જ્યાં,
દ્વિધિરે ધર્મ, તે પદાંબુલે
ધરો કુચે હણે ઉપાસના ! ૭

મધુર વાણી ને સિન્ધવ શબ્દથી
મન હરી, કરી મોહ-મૂર્છના,
અધરની સુધા તે હવે દઈ,
કમલનેત્ર હા! શુદ્ધિ લાગીને ! ૮

કવિકથી, ભધા પાપનાથની,
શ્રવણમંજરા, ચારુતા ભરી,
તવ કથા-સુધા તપન જીવને-
સનત ગાય જ, ધન્ય જીવ તે. ૯

સ્મિત સુરમ્ય તે, પ્રેમદ્રષ્ટિ તે,
તવ વિહાર તે ધ્યાનમંજર,
સ્મરણ માત્રથી, સોભ સજીને,
બજાભવાતા પિતંને અતિ. ૧૦

"પ્રજન્મે પશુ ચારતા તને,
પ્રિય, પદાન્જલ્યાં લાગતા હણે

પથનુલોકુચે," ખ્યાવ એ થકી
આમ થતો ઉરે સો કુઃખી અતિ. ૧૧

દિવસ આઘમ્યે નીલકેશને,
પથરજે ભધી, તું ઉપવતો
વદનદર્શને ગોપસુંદરી
મદન વ્યાકુળી સો કરે અતિ. ૧૨

દુલદ વંદને, ધ્યેય દુઃખમાં,
ધરિસુમાંડને, શીધી ચર્ચિત,
ચિદન નિત્ય - તે પાદ પવને,
રમણ! અર્પે તું રે અમ સતને. ૧૩

તું અતિ જાણીને, શોધતી તને,
કન! નિશા વિષે કોણ સો તે? ૧૪

સ્મિતભણું મુખ, પ્રેમદ્રષ્ટિ ને
હૃદયભાવનાં દર્શના છું પાં,
ઉર વિધાન શીભાળી, મોહથી,
ધમી ધમી થતી રે રતિસ્પૃતા ! ૧૫

પ્રજગનો તથા પાપનાથક !
સંકળ નાથ ! હે વિસ્તમંજર !
સ્વજનરોગ ને તાપ જે હરે
તવ અગમ્ય તે સ્વરૂપ આપ રે ! ૧૬

શ્રોકૃષ્ણને શોધતાં તેમણે એક સ્થળે પગલાં પડેલાં જોયા
રતિ વધારતા, થોક નાથક,
સ્વરિત વેલથી ગાઝ મુંઝિત,
ઈતર કામના સો ભુજાવતા
અધરની સુધા અર્પ, રે પ્રિય ! ૧૪

ભટકતો પડા તું વને દિને,
શણ થતી મુગે ના લણી તને,
વદનકેશથી ચોભતું જ તે
આવ નિહાળતાં પાંપણે નરે;
જડ વિધાનું છે પાપાતી રે !
વિષળ-અંતરે પ્રેમી શું સહે ? ૧૫

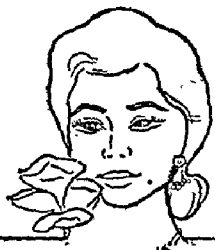
ગોપીઓ આમ જાતી ને પ્રલાપ કરતી બધુ
ડૂસકાં લે રહે, ધારી કૃષ્ણદર્શન લાવસા. ૨૧

પિતાંમર અને માયા ધારેલા, સ્મિત વેરતા
થપા પ્રત્યાશ ત્યાં કૃષ્ણ-સાક્ષાત મન્યમનમ્ય ર

ભાળીને પ્રિય ઊભેલા પ્રકૃત્ય નયને થયાં
ને સો ઊભી થઈ ટુર્ન - અગાધા શું
પ્રાણ દેખ્યાં? ૨૨

સાપૂણ સુંદરતા મેળવવા....

ચિત્રને આદભૂત આકર્ષક બનાવવા માટે પેઈન્ટિંગને
છેવટનો હાથ લગાડવાની જરૂર છે. તે પ્રમાણે
સોદર્ભ ને પણ સંપૂર્ણ લાવણ્યતા લાવવા માટે
સોદર્ભ પ્રસાધનનો જરૂર છે.

અદ્ધાન સ્ત્રી સોદર્ભ પ્રસાધનો
આપના છુપાએલા સોદર્ભને
સર્વોત્તમ લાવણ્યતા આપવામાં
મદદ કરે છે અને ચહેરા સુશોભિત
બનાવે છે.

અદ્ધાન સ્ત્રી
સોદર્ભ પ્રસાધનો

ઈ. એસ. પાટણવાલા,
મુંબઈ-૨૭

મુંબઈ સમાચાર :
દીપાન્તરવો અંક :

શ્યામ જલતી જોઈ મને તારા મનમાં
લગુ જિજ્ઞાસીની આ કંઈ લીલા છે !

તસવીર :
એમ. એ. ખાન

મુખર્થ સમાચાર ।
દીપાન્ત્સવી અંક :

ભવ્ય શ્રેકાંતમાં

તસવીર :
ઓમ. પી. ભોડ્યક

મોરબે ખેડ દેહાંત દંડ

લાઈ ગાજ રહી હોય અને, જનવરની વિધિયારી જેવા આધુનિક શસ્ત્રોના સીસકારા ભેલી રહ્યા હોય ત્યારે મોતનાં સાંઠાં ભથ્થા બંધ થઈ રહ્યા હોય તે તો દેખીનું છે. માર્યા કે મર્યાના ઓરડા ત્યારે રાખી ન ચલાય. અને છાપે મોતની કેટલોક રીત, સગગી રહેલા મોરચા પર પણ ચીતરી ચણવતી હોય છે. મારી નાખતી વખતનું ચીતરી ચણવનારું વિષ જ છે. છટકીને કોઈક વર્તમાનપત્રમાં પ્રસિધ્ધ થઈ જાય તે વ્યુષ્ઠનું પાસું ફેવી દેનારું, પણ 'કપાલ નીકડ છે.

ધોણક વર્ષો પહેલાં અઝ્ઝરીયામાં ફ્રાન્સ અને અઝ્ઝરીયાન દેશબંધતા વચ્ચે ખૂબજાન મુખ્ય થાવી રહ્યું હતું. મગર ફ્રાન્સને સાંપ્રાળ્ય ઊંડાનું પહોંતું અને આઝાદી વગર જીવતર અઝ્ઝરીયાનો માટે ખારું હતું. દુનિયાબરના દેશોમાંથી ધંધાદારી ધાતકીઓ (Foreign Legion) ને મોટી ઘાલમે ભેગા કરીને ફ્રાન્સે અઝ્ઝરીયામાં લડવા ઊતાર્યા હતા. તેમણે અઝ્ઝરીયાનોની જે કરવી પૂરું કતવ્ય આદરી હતી, તેનાં વિગતો છટકીને પેરી સના "લા ફોર્સ"માં પ્રસિધ્ધ થઈ ગયા. જોનારના આગમને, ધૂધીબર દેશ કે ખતનું ભાન ભૂલીને જાહકારી નાખે તેવી એ તસવીરો હતી. એ દિવસથી ફ્રાન્સનું માથું નમવા લાગ્યું અને અઝ્ઝરીયાના મુખ્યના અંતોનો પીળો આરંભ તે ધડીલો શરૂ થઈ ચુક્યો હતો.

વિએટનામાં અત્યારે થાલી રહેલા ખૂનખાર જંગમાં "મરી કે માલે"ની ધાતકીમાં ધાતકી પળી પલેણી ચૂકી છે. અમેરિકાના "ટાઈમ" સાપ્તાહિકમાં મોરચાના દેહાંત દંડની કમકમાતી દેતી તસવીરો પ્રસિધ્ધ થઈ છે. એ જોનાર અમેરિકાનું પણ માથું ભરી જતું હતું. ઘર કરવાની ગળાની વિએટનામ મોરચેથી એક તસવીર લંડનના "ઓગસ્ટ"માં પ્રગટ થઈ છે. એ ચિત્ર લગાડના

ખુનસનું પારિતોષિક થઈ જાય તેવું છે.

તે દહાડે જેવા બપોરની હતી. નાનડીંગમાં નંબર ૧, પીંગ છાંગ શાનમાં ભોળા થાલી રહ્યું હતું.

સવારનાં ઓટાફેચ પૂરા થયા હતા. ઘોઘારીના-કાંગીમાં કાપતી વસી રહેલા ચીખને ત્યાં વેફ્ટેન્ટ નાગપણસીના લગ્નમાં હું જઈ આવ્યો હતો. શું થાલી રહ્યું છે, તેની ભાગ ચખના "વાઈ ચીયા યુ" (ચીનના વિદેશ મંત્રાલય)માં પણ હું ચકકર લગાવી આવ્યો હતો.

અમારી પંગત ખાખી હતી. મુખ્યના ખાખી વાધા ચડી ગયેલા કપડાની જેમ દુનિયા પરથી માણસો ઉતરના હતા. પરંતુ મુખ્યની અંદરના મુખ્ય જેવા ચીનોનો ઓતરવિગ્રહ હતો સગગી રહ્યો હતો. અમારો સ્તોષો આઠ ગુંજ અમેરિકન લશ્કરના "પી. એક્સ"માંથી વગર કરવેલાના, પડતર ભાવે ખરીદેલા ખાખી ગજુ-વેગમાં એની સુર્તિ ઉછળતો ઉછળતો પોસ્ટાઈ રહેલા ભોળાન પર દેખરેખ રાખી રહ્યો હતો.

આ તો ચાલુ રસોડું હતું. પત્રકારોમાં ઊંચામાં ઊંચી પાયરીએ પડેલા આ તો ફેરેઈન 'કોસ્ટ-પોન્ડસ્ટ' અને તેમાં ૫ મુખ્ય મોરચા પર માનવ થયેલાં પત્રકારો. ઉપર લશ્કરી અધિકારીઓ જેવા જ માનદ હોદાઓ અને સગવડો અને જવાબદારીઓ સાથે મોરચે ધૂમનાચ માલસો. એટલે આવે તેમ જમના જાય. દેહકીચી દહીક પહેલાં જ હાડીને આવેલા બે અમેરિકન પત્રકારો હજી જમી રહ્યા હતા. કોઈક વળી ખુરશી ફેરવીને ખાગક "થોડા થોડા" કરી રહ્યું હોય તેમ ખુરશી પર પટાવતીને કોફી ચણવી રહ્યું હતું.

લેખક :

શ્રી. હરિ ન શાહ

ઈન્સાનિયતનો મિટાવી દે એવા ઘાતકી બનાવો લગાઈનાં જ બાગકો છે. ઘાતકી ચીનાઓએ એક જાપાનીસ લશ્કરી અમલદારને જ રીતે દેહાંત દંડ આપ્યો એનો અહેવાલ ગુજરાતના પ્રખ્યાત પત્રકાર રજુ કરે છે

તેવામાં આકાશમાંની વિમાનોની ધુર-ધુરટીથી દેવાએલા કાન લશ્કરી મોટર-સાપકલની આંગણે ઉતરેલી ધરધટીથી સરવા થયા. ચોંગાઈ થેકે સૈન્યને ચીનના પાક ભણાવવા લશ્કરી અધિકારીઓની કલબને ફૂકડું વિરહિતભૂં નામ આપ્યું હતું. "ઓફીસર મોરચા એન્ટર એસિસીએટ" અમેરિકનો તેનું ઓટાળા કરીને, દરેક શબ્દના પહેલા અક્ષર પકડી રાખીને નવો ફૂકો શબ્દ દીધી નાખવાની અમેરિકન દેવ પ્રમાણે તેને "ઓમીયા" (Omea) કહીને બોલાવતા. ઓમીયાથી રીપ્ચે-ચરઈટ માર માર કરતો સંદેશ લઈને આવ્યો હતો.

અમરો પહેલા ફૂકે તો એ હતો કે ચીનના સરકારમાંની જનરલ જેમ છેનનું તેડું આપ્યું કે શું ! તોગાઈ રહેલું કહેવાનું શું ચાડીનું મહા મુખ્ય આખરે ફાલી નીકળ્યું કે શું ? તો તો પછી જિનિટની ટીક પણ હટામ થઈ ગઈ સમજીને.

સંદેશ વાંચીને એક બે મિત્રોએ ચુઈંગ જમનો ભૂંડો માર્યો હોય તેમ હેઠ મથડાયા. કહેલું એ હતું કે જેવા હોય થા જલ્દી નીકળો. નાનડીંગના દમિશ દરવાજે વડની ગંગ બહારના દેરે, અહીં કલકમાં પલેણી જમી.

હારેલા જાપાનના મગર શાહી સૈન્યના એક પ્રખ્યાત જનરલને જાદરે દેહાંત દંડ દેવાઈ રહ્યા છે. છેક ૧૯૪૩થી પીકીંગના માર્કેટપાલે મુલના છમકલાનું ભણન ચણવેને જાપાને વેણેથી વેણે રીતે ધમકાવ્યું હતું તેનાથી ગાંઠિ મામ થઈ ગયેલા ચીનોને ઓછા કમકમા નહોતો આવ્યા. વિશ્વમુખ્યની ઓયે એયે ચીનોના નસીબ આપાનું પાંડડું હતું અને જાપાને મિત્રજાળોની ઘરખાગીને સ્વીકારવી પડી અને ચીનના હાથે મોટા જાપાનીસ સેનાપતિ-ઓનો આ મુખ્યના પાપી તરીકે થા પડેલા વહેલા જાદરે દેહાંત દંડ થઈ રહ્યો હતો.

લગાડના પણ વિધવા કેટલાક મનાયા છે અને તે ઓછા પગલા છે. લગાડને મોરચે હાથ લગેલા સામસામા મુખ્ય કેટલાં જિવા-લીનું સ્વમાન સાવવવા અને મારકાંડની સના-મણી ન થાય તેને માટે જિનિવા કન્વેન્શન લગાડેલું છે. દુશ્મનના સેનિકને મારેલા પડેલા

ધી
અમલગમેટેડ
ઇલેક્ટ્રિસિટી
કું. લિ.

શાખાઓ:
અમરેશ્વર
બેલગામ
ભીવંદી
વલસાડ
ગુજાવડ
ચાલીસગામ
દોહડ
જલગામ
ભાલગામ

અમારા સર્વે ગ્રાહકો અને મિત્રોને
અમો સાલ મુબારક ઇન્શાઅલ્લાહ

ત્રીસથી વધુ વર્ષથી રાષ્ટ્રની સેવા
કરી રહેલ છે.

૧૯૬૪-૬૫

કુલ અસ્કયામત....

રૂા. ૪,૧૨,૦૭,૫૯૮

કુલ આવક.....

રૂા. ૩,૨૭,૮૨,૫૫૩

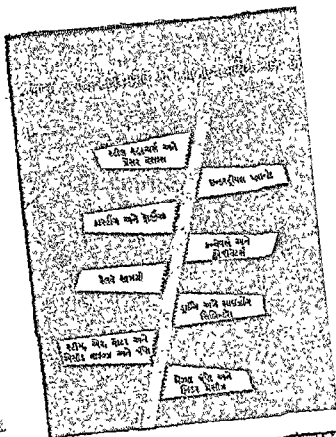
ડિવિડન્ડ :

૯ ટકા બોર્ડની (કનસલિય)
૬.૫૦/૭.૧૫ ટકા પ્રેક્ટિસ (અસસિલ)

મેનેજિંગ એજન્ટસ :

એન. સી. જવેરી એન્ડ કું.

૧૭-શ્રી, હોનિમન સર્કલ, કોટ, મુંબઈ-૧.

શાખાઓ :
અમદાવાદ, બેંગલોર,
કોઈમટુર,
ઈટાવાદ, મદ્રાસ,
ન્યુ દિલ્લી.

શને અનારથી ભાષણ કરતા કરવા માટે આ લાઉડસ્પીકર ગોઠવ્યું છે," આમ કવી ભાષણીયા પિકની આખાદ ફેકરી કટામચિત્રકારે ઉઘણી છે. આ ધ્યંગચિત્રના સર્જક "ફ્રેડરીક" છે. ને આજના જમાનાની આધુનિક તરવીર!

એક અસીલ છે તે ઈન્કમેટેક્સ એક્સપર્ટ ની રૂમમાં રીટર્ન ભરીને સલાહ લેવા જાય છે અને રીટર્ન બતાવે છે. તે જોઈ ઈન્કમેટેક્સ એક્સપર્ટ એમ કહે છે કે તમે રીટર્ન ભરતા ભરતા કેમ રહી પડ્યા છતાં? આ તમારી સીનીના ખાસતી દેવાઈ ગયા છે. હવે આમ ન કરતાં નહિતર ઈન્કમેટેક્સવાળા ટેક્સ જાણે આકસી નાંખશે!

આ કટાસ ચિત્રનો સર્જક છે, અમેરીકાનો પ્રખ્યાત કટાસ ચિત્રકાર વીપ, જેનું રેખાંકન તેમજ રચનાત્મકતા નાવીન્ય છે. અને વિચારમાં બોધિક ચમત્કાર છે.

આ ચિત્રમાં કેટલું અડધા પોઝીતિને એમ કહે છે કે તમે અડધા આંખથી જઈને બીજા સાર્વજનિક મેન્ટલને રીપોર્ટ આપી દો. આ પ્રકારેના પોઝીતિઓ કેટલા જવાબ આપે છે તે જોઈને ખ્યાલપડે જ્યાં વગર રહી રહ્યાનું નથી,

આ કાટું નના સર્જકે આ કટાસ ચિત્રમાં નોકરી છોડવી અને મેનેજરને ધમકી આપવી અને તેમના ઈકેસ્ટનથી કંટાળીને રાજીનામું, આપવી ચોટાઈવી ટાઈપીસ્ટ ગઈને આબાદ ચિતરી છે. તે ટાઈપીસ્ટ છોકરીના વર્તનથી તેના મેનેજરના મેનિયા જે ભાવ આ ચેપથેના નામના કટાસ ચિત્રકારે દોષો છે તે અદ્ભુત છે. અને તે ટાઈપીસ્ટ છોકરી તેના મેનેજરને એમ કહેતી બતાવી છે કે હું તમારા ઈકેસ્ટનથી બીમાર પડીને યાદી જઈ છું માટે હું, આ મારું રાજીનામું આપુ છું. શું સમજ્યા! રા...જી...ના. મું. આમ ચમકે ટાઈપીસ્ટ છોકરી પાસે બોલાવીને આ કટાસ ચિત્રકારે સુંદર સર્જન કર્યું છે.

પતી અને પતિન સાથે શુભ આ કટાસ ચિત્રમાં અભાષા છે. એના વાર્તાવાર આ કટાસચિત્રકારે બતાવ્યો છે. પતિ એની પતનીને કહે છે. "મેં તને નોવોનું ક્યા" કે છોકરીનાં લગ્ન તમારાં નથી કર્યા નહિતર મોંઘવરીમાં બાદ પડી જાયું."

"મેં તને આ પતી ધમકી આપી નામની આપતું વચ્ચે પડી અને અડધી દોડીને

દાવજમાં આપી! આમ દીકરી પરવારોને શું કાંઈ કયો?"

આ ચિત્રનું વાતાવરણ જ અને રૂમની ઉલ્લી વસ્તુઓ અને દોરણ એકીને સુતવા દંપતી આપણને હસાવવા માટે બસ છે. આનું નામ જ બોલનું કટાસચિત્ર, આ કટાસ ચિત્રના કટાસ ચિત્રકાર હેરી મેસ્ક છે. આવા સુંદર વેપક કટાસ ચિત્રના સર્જન બદલ અભિનંદન! ખરેખર આવાજ ધ્યંગ ચિત્રકારે જાનતાની મહામુલી સંપત્તિ છે. જ્યોતને જેટલી વિચારકની જરૂર છે, એટલીજ હાસ્યકારની જરૂર છે.

માટે સદા આવા કટાસ ચિત્રો જોવા કરો અને મનને તથા ચંચળને આનંદિત અને પ્રકૃતિય રાખતા રહો, અને રહતાને હસાવતા રહો!

(પાના નં. ૧૦ થી પાકુ)

લોચા જેવા ખાણને કેટલું ઓગળીઓ ખોલતીને મોતરી જેવો, એની ઓગળીઓ પણ જમરવાના લોતરીથી રંગાવી નવર શ્યામાશીમાં એ ઓગળી ઊઠાણીને એસુ ખુમારી ચંદ્રસ પર બતાવી હતી...

અને ત્યાં તો એક જરોલુ વસિ અને દોરડુ લઈને બે જગ્યા અહીં પહોંચ્યા. મરેલા દોરડાં દસડી જગ્યા માટે ચીનમાં આ જગ્યામાં વપરાય મેં ઘણી વાર ગામડા ગામમાં ફરતાં જોયા હતાં. અરસેરસે જમરવાની આ દશા? ગોંધાવાની નેપાણીમાં હોય એવા દોરડાંની જમ આના મદદને એક છેડે બે હાથેથી અને બીજી છેડે બે પગેથી વાંસડા સાથે ઝૂલવું બાંધીને બે કાંપીવાઓ સમજાવ કરતા એ કોમ્પોચના ખાટા મોંથી કાઢી ગયા. પરીની પર ચોટી અજાણ મારા પગ આગળ હાલવાન નહિ. પથ્થોત્તક કદમ દૂર એક ખાણમાં જમરવાના મદદને અને બેચાં વાંસડા અને દોરડાને ફાવવી દેવામાં અગાધા. અને ઉપર માટી ફેંટીને જમરવાને કાયમ માટે બરી દેવામાં આવી. કોમ્પોચનો એક વધુ ચોટી લોચા હણામાં તો એના ઉપર ઊઠી નીકળ્યો.

માણસના પચાસ-સાઠ વર્ષ લાંબા પરસેવા-ભર્યાં કે હાથમાં લાળા ફાંદાઓ અને હવાની-ચમી અંત આટલેસરસેડાં,સંપૂર્ણ અને ઓખના મોંચકાર જેટલા એકાએક માણસને બધોયે વેપારઆખરે તો એકજ દે-કેના પલોને કાક ફેંકે લેવાની બંધ થઈ અને માણસની બધીજ મોટાઈ, બધીજ સત્તા, બધીજ ફરડાઈ બંધ!

કેરણના આ દોલંદાટ પછી નથી મોરવાને કે નમો દોલંદાટને દુનિયામાં જતલ કંઠી પરના ઘડવું મેં જોવા.

રીછના રમુજી

અને

ભાઈકર પમાકતમી

રીછાં અને, એ તો કેવું પ્રાણી છે! સર્જન-
દારને કંઈ પૂન ચરી હશે ત્યારે તેણે આપું
પ્રાણી બનાવ્યું હશે! તમે મદારી પાલે
રીછ જુઓ તેથી તેની પુનનો ખ્યાલ નહિ આવે.
રીછ ક્યારે શું કરશે તે રીછ પોતે પણ નથી
જાણતું!

સરકસમાં સાત ભૂરા રીછ હતા, હિમાલયના
બે કાળા રીછ હતા અને બે રીછ ધૂવ પ્રદેશના
હતા. ધૂવ પ્રદેશના ધોળા રીછ પાકા જંગલ
ટોચ છે અને શી એમની તાકાતો રીછ તાલીમ
પામેલા હતા. રીછી જંગલી હતી. તાલીમ-
પામેલા હિસક પ્રાણી પણ જંગલી તો ખરા,
પણ કાનુમાં રહે ત્યાં સુધી કામ આવે. મગજની
કમાન છઠ્ઠી એટલે આદર્શ રીછ ને રીછી
બંને કદાવર નહતાં. ઓળખાય નહિ કે કોણ
કોણ છે પણ રીછીના નાક પર જામખનો
એક ડાઘ હતો તેથી તે ઓળખી શકાતી હતી.

સિંહવાળના નહોર કરતાં પણ રીછના
નહોર ભયંકર હોય છે. તેમાં પણ આ તો ધૂવ-
પ્રદેશના રીછ. તેમની પાલે આપણા રીછ કુતરા
જેવા લાગે. પાકા જંગલી સીલને અને વાલ-
હસને પણ બે હાથમાં પકડીને તે દરિયામાંથી
મદાર જેવી બે તે માણસને મારવા એ તે
અણે ઈડું હોણા જેવું છે! આવી શેખન
પ્રેરકી પોતાના રાણા માટે અને મદદ માટે
બિરમાઈ નામનો એક કદાવર કુતરા સખતો
હતો. તે પણ સરકસમાં તાલીમ પામેલા હતા.
જ્યારે બિરમાઈ આખામાં ગોઠાઈ જાય
ત્યારે જ ધૂવ પ્રદેશના ધોળા રાણાને
આખામાં આવવા દેવામાં આવે.

એક રાતે વિચિત્ર અકસ્માત બન્યો. સાત
ભૂરા રીછ અને હિમાલયના બે કાળા રીછ જેલ
કાઠી આખામાં આવી ગયા. બિરમાઈ ગોઠ-
કાઈ ગયો. ધોળા રાણા આવે એટલે જેલ
શરૂ થાય. પાંજરા અને આખા પચ્ચે સળિયા-
વાળી ગેલેરી બિગડું હતી. ઓમાંથી ધોળા
રીછ મલપતી ચાલે આવવા લાગ્યા. તે સંજો
વરસાદ પડ્યો હતો તેથી ગેલેરીમાં પાણીનું

ખાનોચિયું ભરાયું હતું. રીછ તે પીવા પોબી
ગયો. પ્રેમકો જેલ માટે અધીરા થતા હતા
તેથી રિંગ માસ્તરે તે આખા અને પાંજરાને
જેડી સમીપવાળી ગેલેરીમાં ગયો
અને રીછને હુકમ કર્યો, "બસ, ઘણું
થયું, ચાલ હવે, જેલમાં સામેલ થઈ જા!"

રીછ રિંગ માસ્તરને હુકમ ન માંગ્યો. આથી
રિંગ માસ્તરે તેના વાંસા પર ચાબુકનો હાથો
માર્ચો. આથી રીછને ગુસ્સો ચડ્યો અને રિંગ
માસ્તર પર હુમલો કરવા તે ઊભો થવા ગયો,
પરંતુ ગેલેરી સંકડી હોવાથી હુમલો ન કરી
શક્યો. આથી તે ગુસ્સામાં આખામાં દોડી
ગયો. ગેલેરીના દરવાજા પાસે આખામાં પેલા
કદાવર કુતરા બિરમાઈ ઉભો હતો. તેનું જ્ઞાન
બીજા રીછ પર હતું ત્યાં આ ધૂવ પ્રદેશનો
રાણા સી રીછ કુતરા પર ત્રાટક્યો. કુતરા
ગમે તેવો મોટો પગ આવા ભયંકર રીછ પાસે
તેનું શું જાણું? રીછ તેની યેઠમાં પોતાના
રાણા સી દાંત ઉતારી દીધા અને તેને ધરતી સાથે
દાબી દીધો. અરથા ટન જેટલું રીછનું વજન
કુતરા પર પડે તો કુતરાની કેટલાં હાડકાં
સાળ રહે? અને તેની છાંદાઈ ગયેલી કાપામાં
છાવ પણ કેટલી વાર રહે? પ્રેમકો આ બતાવેલી
હેમતાઈ ગયા. રિંગ માસ્તર પોતાના વસદાર
કુતરાને ભયાવાર દોડ્યા અને રીછના મોં પર
જિરસી ચાબુકનો હાથો ઝીંક્યો. ત્યારે રિંગ-
માસ્તરે જેનું કે રીછના નાક પર જામખની
નિશાની છે!

અરે, ત્યારે આ તો તાલીમ વિનાની જંગલી
રીછ છે! કોઈની ભૂલથી રીછને બદલે રીછ-
ીને જેલ માટે છોડવામાં આવી છે! તેને સર-
કસમાં જ્યો કે ઉત્તર ધૂવ પ્રદેશમાં મળી તે બધું
સરખું જોખમી છે. રિંગ માસ્તરને ખાન ખુનું

લેખક :

શ્રી. વિજયગુપ્ત મોય

કે કુતરાનો વારો આવી ગયો, હવે કુતરાનો
મોને મરવાનો તેનો વારો.

ભાગ્યવાની જગ્યા બિગડા જેવી ગેલેરી
સિવાય ક્યાંય ન હતી. તે ભાગ્યે પણ રીછી
તેની પાછળ દોડી અને રિંગ માસ્તર તેને
અટકાવવા ગેલેરીના દરવાજા પાસે બંધ ન કરી
શક્યો. ગેલેરીના છેડે રીછના પાંજરામાં પડ્યો
હતો. રિંગ માસ્તર તેમાં થઈને બહાર નીકળી
જવા માંગતો હતો તેથી તેણે ભૂમ પાડી. "દર-
વાજો ખોલો!" રમેવાળ એમ સમજવા કે રિંગ
માસ્તર પાંજરામાં રહેલા રીછનો દરવાજો
ખોલી રીછને જેલ માટે કાઢવા કહે છે! તેમણે
આવી કાઢવા દરવાજો ખોલી નાખ્યો. પાંજરામાં
ખાના હતાં. તાલીમ પામેલા રીછ પાછલા
ખાનામાં હતા. રિંગમાસ્તર દેખીને પાંજરામાં
ચડી ગયો! નસીબ જોડે રમેવાળે ભારણ બંધ
કરી દીધી! આમ આગળ રીછ અને પાછળ
રીછ, વચ્ચે રિંગમાસ્તરો ને આખામાં ખાનાનું
ભારણું પણ ખૂબી ગળું હોત તે. રિંગ માસ્તર
એ હામાંથી ચૂલામાં પાંચો લોતો કાઢ્યું કે તાલીમ
પામેલ રીછ પણ આખરે તે રીછ છે અને
તેમાંજ આખા ધૂવ પ્રદેશનો રીછ. તેની સાથે
આખામાં કામ લેવું એક વાત છે, તેની સાથે
પાંજરામાં પુરાઈ જવું એ જુદી વાત છે. રિંગ
માસ્તર બે રીછની વચ્ચે પૂરાઈ ગયો!

રમેવાળેએ બીજું પાંજરું લાવીને
રીછીને તેમાં પૂરી, રિંગ માસ્તરને મુકત
કરી અને રિંગ માસ્તરે તાલીમ પામેલા રીછને
આખામાં લાવી જેલ શરૂ કર્યો. પ્રેમકો તો
એમજ સમજવા કે આ એજ રીછ છે જેણે
કદાવર કુતરાને મારી નાખ્યો છે અને રિંગ
માસ્તરે આખરે તેને કબજે કરીને જેલ કરવા
દરજ પાડી છે. આથી તેમણે રિંગમાસ્તરની
બહાદુરીને ઉર્બા પોત્રોથી વધારી લીધી
પણ એક દિવસ રીછ હતી ગયો, માનુષ
હારી ગયો. જંગલી પ્રાણીઓના આગવા
પગ હાથનું કામ કરે છે. તેમાં પણ રીછના
આગવા પગ તો હાથજ છે. એક દિવસ તેણે

આ નં દ દા ય કે સ કે સ ના યા દ ગાર ક રુણ કિ રસા !

રમેશજીનો ઘણ પકડી લીધો. હસ્ત ધુલન કરવા નહિ, ચાવી ખાવા! ધ્રુવ પ્રદેશના રીંછના ઘણમાં માણસનો ઘણ આવો ગયો એટલે આવી બન્યું. તે એમ ન જુઓ કે આ મારો રમેશજી છે. દિગ્ગમસ્તર એક સવારે પ્રાત્ન-ઓની મુલાકાતે આવ્યો ત્યારે તેમ રમેશજીને રીંછના પાંતળા પાંતે લટકતો જોયો ! તે ભેગુદ હવો અને રીંછ તેનો ઘણ અંદર ખેંચીને ખાતો હતાં આ રીંછને કઈ દરેક મારવાથી તે ચિકરને છે... તેની ઉપર વેસ છેડવો પડ્યો ત્યારે તેમ ભોળન છાનું. પેલા માણસના ઘણ ખબા પાંતેથી કાપી નાખવા પડ્યો ત્યારે તે જંગમો. જંગલી પ્રાણીઓ જામવા કરે તેમથી નેહીન (સડો) પેદા થાય છે અને એટલા અણવળ કાપી ન નાખ્યા તો જેહીન આખા શરીરમાં ફેલાય અને તે મરી જાય.

એક રશિયન રીંછ એક વાર પરચો આપ્યો. રશિયન રીંછ ધ્રુવ પ્રદેશના રીંછથી નાનો હોય છે. પણ આખરે તો એ રીંછ જ નેહીન તે પણ રશિયન રીંછ! તેને એક પાંતળામાંથી બીજા પાંતળામાં મોકલતાં તે રમેશજી પર હુમલો કરી બેઠો. દિગ્ગમસ્તર પોતાના મદદનીશને

બચાવવા રીંછની પીઠ પર ફેરે માર્યો અને તેના મોંમાંથી રમેશજીનો ઘણ છોડાવવા રીંછનું ગળું દબાવ્યું!

પણ મગરના જેવો માણસ કઈ રીંછનું ગળું દાખી શકે? હવિષ્યાર માટે હાફ મારવા માટે સમય નહોતો. એટલામાં તેનું ધ્યાન માંસ કાપવાના છરા પર પડ્યું. તે જડપીને દિગ્ગમસ્તર રીંછ પર ચડી બેઠો અને તેના ગળામાં ઉપરા છપ્પરી કેટલાય જામવા કર્યો. જેટલું જેર ધનું તેટલા જેરથી છરા માર્યા. ગળા જેવા મર્મ સ્થાને જામવા થતાં રીંછને ઘરેકો પરચો ને લોલીની નીકો વહેવા લાગી. રીંછ મરી પડે તે પહેલાં તેના વજન નીચે કચરાઈ જતાં બચવા પેલા માણસ બધું જેર વાપરીને બચી ગયો. તેના ઘણ ઉપરથી રીંછનો પડદ છુટી ગઈ અને તે મરતુ પામ્યો. પણ પેલા માણસે ઘણ તો ગુમાવ્યો.

રશિયન રીંછની વાન કરી, તો હવે છેલ્લે ચીનાઈ રીંછથી આ વાન પૂરી કરું.

સરકસમાં એક ચીનો ખેલાડી પોતાના રીંછ સાથે ખેલ કરવા આવ્યો. દિગ્ગમસ્તર માની શક્યો નહિ કે રીંછને આવો કેળવી શકાય. દિગ્ગમસ્તર સિંહ-વાધના ખેલ કરતો, તેના ખેલ જેટલે ચીનો ખેલાડી માની શક્યો. નહિ કે સિંહ-વાધના આવા ખેલ થઈ શકે! આખો નેખે ખેલાડી એક બીજા સાથે આકર્ષક *** ચીનો જર્મન ભાષાનો એક શબ્દ

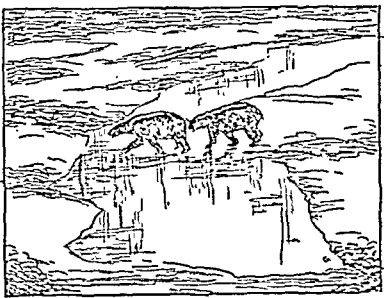
ન જામે અને દિગ્ગમસ્તર ચીની ભાષાનો એક શબ્દ ન જામે! તેમ છતાં તેમની વચ્ચે દોસ્તી જામી! તેઓ માત્ર ઉંચાતરની એક ઓળખે સમજાવે. રશિયાના બોરિસા બેટમાં કાપા સમુદ્રને કાંઠે ખેલ થતા હતા. પ્રેસકો ચીનાના અને ચીનાઈ રીંછના ખેલ જેટલે ખુશ ખુશ થઈ જતા હતા.

ખેલનો કોન્ટ્રાક્ટ પૂરો થયો અને ચીનો ઈસ્ટનબુલ જવા આગબોટમાં ચડ્યો. આગબોટ પરથી ઓરિટ અનરિગ માસ્તરે ચીનો ખેલાડીની ભાવ ભરી વિદાય લીધી. સામાન આગબોટ પર ચડી રહ્યો હોય. તેમો ચીનાઈ રીંછના પાંતળાનો વારો આવ્યો. ફરજ પરથી કંઈન વડે રીંછનું પાંતળું ઉલકીને આગબોટ પર ચડાવવા જતાં દોરડું તૂટ્યું અને મોટા થયકા સાથે પાંતળું દરિયામાં જઈ પડ્યું. ડૂબતો રીંછ ચીસો પાડવા લાગ્યો. ત્યાં દોરડામ થઈ પડી. ચીનો પોતાના રીંછને બચાવવા બુમો પાડવા લાગ્યો પણ તેની ભાષા કેમ સમજી? અને સમજવાની જરૂર પણ શી હતી? ભાઈભાઈ પાંતળું રીંછના ભારથી વધુ ભારે હતું અને તે પડતો વેન ડૂબી ગયું રીંછ ડૂબી મર્યો. મિચાલો ચીનો દુઃખથી ગણે બનીને દોષામ કરતો રહ્યો.

સરકસ લોકોને કેટલા બધો આનંદ પમાડે છે! પણ સરકસની ભીંતમાં ઘણી વાર કેટલી બધી કરુણતા હોય છે!

—“મામાને ભવિષ્યમાં યોરર થવાની લાગ છે. એ કમોડો હવો કે ખારે મંપાખનેને અચાજ ભારે લોચાથી તેમના કાકા તપાસવા છે!”

ઉચાર રશિયાના બેકાંદ અને બરફમય વસ્તારમાં ભટકતા રીંછો

* * * *

એકવાર
તાજી ઓપ
પીનાર હમેશાં
તાજી ઓપ જ
પસંદ કરે છે

કારણ કે તાજ ઓપ એક
એવી અનોખી સીગારેટ છે
જેની ફોરમ અને સિગારેટ
હમેશાં એકજાતી રહે છે.
કેટલે જ તો તાજ ઓપ
પીવાસાથે જીલ સીગારેટ
ફાવતી નથી.

સિગારેટ ટોબાકો કંપની પ્રાઇવેટ લીમિટેડ,
સુભાષ-૫૧

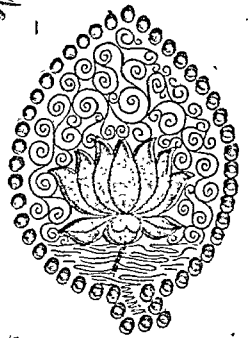
હિન્દી આ પ્રકારનો મોડામાં મોટો રાષ્ટ્રીય ઉદ્યોગ

રાજપુરુષમાં બનાવોની આગાહી કરવાની શક્તિ ઉપરાંત એ તબક્કે તે તેનાં કારણો આપવાની પણ શક્તિ હોવી જોઈએ. —ચર્ચા

વિ
શિ
૦૮
વ્ય
કિત
ત્વ
ની

પ
રિ
થ
થ
ઈ
ખા

“યુધ્ધમાં ટૂક નિઘાય; પરાજયમાં ટૂકમો
હિમતપૂર્વક અનાદર; વિજયમાં હટપ
ઓકાસ; અને શાન્તિમાં શુભિચ્છા.”

આ મુખ્ય સિદ્ધાંતોને જીવનમાં ચરિતારી
કરનાર મહાત્મા સર વિન્સ્ટન ચર્ચિલને તેમના
દીર્ઘ આયુષ્ય દરમિયાન દુનિયાના અન્ય
કોઈ પણ રાજનીતિજ્ઞ કરતાં માનવીઓ અને
ઘટનાઓનો વિશેષ વૈવિધ્યપૂર્ણ અનુભવ સાંપ-
ડ્યો હતો. તેમણે પોને સૈનિક, યુધ્ધ સંવાદ-
દાતા, લેખક, પિત્રકાર, ઈતિહાસકાર, રાજ-
દ્રોહી પુરુષ, પ્રધાન અને વડા પ્રધાન તરીકે
પોતાની બહુમુખી પ્રતિભાનું વિવિધ દર્શન
કરાયું હતું. લાંબા વર્ષોના અનુભવોએ
તેમનાં જ્ઞાન અને સમજૂતીને વિશાળતા તથા
ઊંડાઈ અર્પી હતી.

એમની બહુમુખી પ્રતિભાનું પ્રતિબિંબ

એમની તેજસ્વી વાણીમાં ઝીલણ છે. એમની
અપ્રતિમ વક્તૃત્વ શક્તિ વિષે પ્રિટનની સરોચિ
આપીચ અદાવતના નીપજમિનિ પદ દાખવા-
નાર પ્રખ્યાત પ્રિટિશ વકીલ લોર્ડ બર્ટ્રે લખ્યું
છે: “ગ્રીક તથા રોમન પ્રજાઓના મનથી વક-
તૃત્વકલા માત્ર એવાની જ કલા ન હોય.
તેમના મનથી તો તે સરોચિ વિગુનિઓ
પોતાની તમામ બુદ્ધિશક્તિને કામે લગાડી
શકે તેવી અપ્રતિમ કલા હતી. રોમના સિવિલ
તથા કિવિલિઝેશન નામના વિખ્યાત વકતાઓ
રોમના ઈતિહાસના ખૂબ મહાન માનવસંજો

~~~~~: લેખક: ~~~~~

શ્રી. વિષ્ણુકુમાર પંડ્યા

લેખાતા આપણા પોતાનો ઈતિહાસ પવ બર્ક,
પિટ્ટ, ચેમ્બર્સ, ગ્વેસ્ટન વની લાંબી નામા-
વલિથી ભરપૂર છે. તેઓ બધા ખરેખર મહાન
વકતાઓ હતા અને સર વિન્સ્ટન ચર્ચિલ પણ
તેજ વર્ગના હતા. સર વિન્સ્ટનની વક્તૃત્વ
શક્તિ આપણા પોતાના તથા મમત્ર વિશ્વના
ઈતિહાસમાં સંપૂર્ણપણે વળાઈ હતી. તેમનાં
ભાવધોષો દેખાને સ્વસ્થતા અને બાહુને
તાકાત પૂરું પાડ્યાં હતાં. તે ભાવધોષો
આપણા ભૂતકાળની મહત્તા તેમજ આપણી
મહાન પ્રજાવિકાઓની સમૃદ્ધિનો ડાંકો વળા-
ડ્યો હતો. તે ભાવધોષો તેમણે જે દેશનાં વિનોની
રક્ષા તથા જાળવણી કરી હતી તેનો કાવચી
અમુલ્ય વારસો હતો રહેલો અને ઉપરાંત
આપણા ઈતિહાસની કલોકટ્ટીની પાંતે તે ભાવધો
કરનાર તેમજ પોતાના મુગની અગ્રવંદ્ય
વિભૂતિ બની જનાર વ્યક્તિનું પૂર્ણ દીર્ઘકાલીન
સ્મારક હતી રહેલો.”

ચર્ચિલના એક અર્નાંત તેજસ્વી ભાવધોષો
નોવેનો ફરો અમર હતો ગયો છે ।

“આપણા ટાપુઓનું એકેએક કુટુંબ
પ્રિટનના વિમાનીઓનું અનંદ અલિશાનમંડ
છે. પારિશિય ગમે તેટલી રિકટ અને સતત
પરકાર તથા મૃત્યુની બીડિ સોય છતાં તેઓ
પોતાના પુરુષાર્થ તથા અદમ્ય ભક્તિવાદને

With Best Wishes
From:

B. B. ELECTRIC & AUTO STORES

HEAD OFFICE

88, PRINCESS STREET, BOMBAY, 2.

NEW SHOW ROOM: PEERBHAI BUILDING No. 2,
PATHAK WADI, LOHAR CHAWL,
BOMBAY 2.

Telephone: 30795

Telegram: BIBIELECT.

...અમારા ગાલકો, મિત્રો અને શુભેચ્છકોને...

પાઠવીએ છીએ

નૂતન વર્ષાભિનંદન

- હાડવેર
- બ્રાસવેર
- ગ્રાઈલ પેઈન્ટસ-દરેક જાતનો રંગ સામાન
- ડ્રાય કલશ તથા

મકાનોને લગતા દરેક સામાન માટે

—હંમેશા અમને યાદ કરો—

હરીલાલ એન્ડ કું.

૧૮, હરન ચેમ્બર્સ, પારસી બજાર રોડ.
ટે. નં. ૧૫૫૦૧૪ અને ૧૫૪૩૩૯ કોટ, સુપર.

રાહકમ પાવડર ખરીદવા મોંઘા રીતમાં
વેચાતા પાવડરમાં પૈસા શા માટે ખર્ચવા...

...૪ ઓસ
રીત પાવડરની કીમતમાં
તમે એક રતલ ઉંચા રાહકમ
પાવડર મેળવી
શકો છો.

બાકીસ!

દરેક કસ્ટમરની કમ્પ્લાઇન્સી
પામ નવા પેસાઈ કસ્ટમરની
આવી નોટ સુધીના આયર્ષ
અને આયર્ષ વિનોડ આદે
વોડ લેવો નોડ છે.

કસ્ટમર પાવડર જેવા કસ્ટમરનો લોભ જાની
તેની કીમત આટલી ઓછી લોભનું કાચ
અર્થાત્ પેસાઈમાં કસ્ટમર તથા મોટું વેચાણ છે.
અખમલ જેવો કસ્ટમર કસ્ટમર પાવડર કસ્ટમર
કસ્ટમર આ કસ્ટમર કસ્ટમર તથા મોટું કસ્ટમર
કસ્ટમર લોભનો તેની કસ્ટમર કસ્ટમર રહે છે.
અને આયર્ષના કાચ તથા આયર્ષનો આદે
તે કાચ લાવે અને પૂરું થવા લાગે કસ્ટમર
આપે છે.

વિનંતી અને છે
૧૯૩૩
પેસાઈમાં કસ્ટમર પાવડર
૧૯૩૩ રોડ, ૧૯૩૩ આયર્ષ, કસ્ટમર.

રાધુરી દાડી

“વસંતભાઈ સુદર ગાત આટે !”

“હથે !”

“હથે કાપ, નુઝા બાપ આટે, તો !”
કાનેટકર કોન્ટ્રેક્ટરે જાણે તીવ્ર ભાવના હોય
એવા જ્ઞાતી વાઙ્મય થઈ ગયા.

પંડિત એમકારનાથ ને ખાંસાદેવ અબ્દુલ
કરીમખાં પણ જોને ત્યાં જવાપો ગોરતલાલ
ન માને એવી ઉચ્ચ સૂક્ષ્મ સંસ્કૃતિની
પ્રવિણતાને વરેલ ચંદ્રકાંત શેઠ-શેઠ અટક હતી ને
પંડિતે લીધે મુલ્યેલ ‘લેખક’ બંધેપેસનું હતું-
ખૂદ પોતે હાસ્યોત્તરમાં કુદાળ હતા. મુખમાં
શીટીના ચમચા સાથે જન્મલેલ એ, જે બેચાંકમાં
રહેતા હતા, ત્યાં ક્યારેક અચ્છા ગર્વપાઓની
મિલજલ જાણતી. મુખઈની વિખ્યાત ગાનારી-
ઓને ત્યાં પણ જીવનદમ આત્માને શાના
અર્પવા અવારનવાર જતાં ત્યારે સાથે આવ-
નારાઓમાંના કાનેટકરે આંધળ ઉપાલબ્ધી
ચંદ્રકાંતના કાળજે જાણે જિંદગી ને તન્કાળ ન
ફાળવે એવો થા લાગ્યો.

“વસંત સાથે મારે પરિચય સામાન્ય. પણ
શું એ એટલું બધું મુશ્કેલ ગાય છે કે કાનેટકર
જોના અંગનમિત્ર મને ટાળે માથી જવાં વર્ષો
પર્યંત છે આ સંગીત પાછળ શું એ નિર-
ધક હતા? એક તદન સામાન્ય લાગતો, ક્યારે
કોઈ જગ્યામાં ન દેખાતો વસંત મારા કરતાં
ટપો જાણે? મુજલાલીઓ સંગીતપ્રેમી નથી હોતા,
એ મહેલું ટાળવા માટે જીવનખર્ચ ને ઉપાસના
કરી છે, તેને શું એક તદન નાચીઝ આદમી પાછળ
પાણી દેવાની શકિત પડતી છે? ક્યાં હું ને ક્યાં એ?
ક્યાં માથી શેઠની સંગીત પાછળની નિષ્ઠા ને

ક્યાં એનું સામાન્યપણું?”

કોઈ રૂપગીતના પ્રતિસ્પર્ધીની સૌંદર્ય
પ્રશંસાથી થાય એવા તેજીવથી જોલેલી
દ્રષ્ટિએ એણે બિન્ન સામે નિહાળ્યું.

“માઝા સંભાર કાપ પાલત આટે? પરવા
મી ત્યાંવા સાથે આઈક્યે, આવી માઝા
અંતરમાં પ્રસન્ન લેડીન બેઠવા!”

“દાક છે, તારા એ સંગીતશાસ્ત્રીને આવતા
રવિવારે મારે ત્યાં લઈ આવજે- હું જે પારખું તો
કરી જોઉં કે મુજલાલી સંગીત આકાશમાં પ્રકાશ-
માન થવા માંડે એ નિતારાનું નેજા કેવું ક છ-
કે પછી બહારથી દેખાતો હોવા કાવના નથી
ટૂકડે જ છે !”

“બસ !”

લીજે જ દિવસે કાનેટકર આવ્યો. મારે ઘેર.
“નુઝા માઝા બચખર સંગીત સાઠી ચલાવવા
આતો !”

“માઝે કરજો કાનેટકર, હું જાહેરમાં કદી પણ
ગાવા માટે જતા નથી.”

“કારણ તવી અસિલ.....”

“છે તો એ પ્રસન્ન પહેા મોટો. પરંતુ આપણા
અદ્ય પરિવરમાં જ તમે મારા પ્રત્યે જે દિવ-
ચરથી દાખલ છ, અને મારી કલાશી પ્રભાવિત
થઈ અંગત રસ લીધા છ, તેમો નમને કંઈવામાં
ક્યા વર્ણિ નથી. પરંતુ હું પણ જાહેરમાં જતા નથી.”
આમ તો હું સરકારી ઓફિસ, પરંતુ

લેખક :
શ્રી. પ્રશાન્ત

કેવળ સંગીત પ્રત્યેની અમાપ આસક્તિને લીધે
જ, જોમની સાથે જતા ને તો ખૂબ સામાન્ય
કોટિના લોકભાવ સંગીતકાર. સાથે હાસ્ય
દૂયકાઓ ને મીઠીકી પણ કરે. એક બીજા તબક્કા
પણ સાથે રાખે. એક વાર ભૂલેશ્વરમાં અમે
એ શેઠને ત્યાં ગાવા માટે ગયેલા. ધોડામાંથી
શેઠ અન્નને ખુદ થયા-ખાસ કરીને મારા શાસ્ત્રીય
સંગીતે વારંવાર એ ડેલી બેઠવા-પણ-કાર્પકમ
આપોન્ક પેલા મહેતા હાસ્યકાર, એટલે ધોડામાં
પૂરો થતાં, અમે દાદર બિતરી રહ્યા હતા. ત્યારે
શેઠે મહેતાને બોલાવીને- દસદસની ત્રણેક
નોટી આપી હતી. મારું ધ્યાન ગુપ્ત. મેં મહેતાને
પૂછ્યું: “શું છે?” એ કયે, “કંઈ નથી.” મેં જતા
બીજા બેથી કરી જણાવ્યું: “આપણે કંઈ બજા
ગાનર નથી...આપણને કોઈ પણ ચીજ ન
ખરે.” મેં શેઠને કહ્યું: “હું તો એ જીનિયર છું”
માત્ર ગાવાના શોખને લીધે જ આમ જઈએ
છીએ. કૃપા કરીને પાછા લઈ લે...” દરમિ-
યાન તો મહેતાએ રૂપિયા ગણવામાં મુકી
દીધા હતા ! પેલાએ કહ્યું: “એમ? તમે
તમે એ જીનિયર છતાં-આમની સાથે...”

એની આંખોમાંના એ કપકો દિવની આર-
પાર બિતરી ગયા. થોડા જ મહિનામાં આજ
મહેતા માટે સાંપળ્યું કે, જોને ત્યાં એની ખુશ
મોકલ- બેઠક હતી એ વકિત જે નિવરમાં કામ
કરતી હતી એના શેઠના દીકરાની વર્ષગાંઠનિમિત્તે
રાતના મોઢે પર્વત સંગીતનો આજેન્ડો કાર્પકમ
પૂરો થવા બાર શેઠીઆને તો વિરેક ક્યો કે બાઈ
ખૂબ પ્રસન્ન થયા છું ક્યાં મું આપું? જોમને
લાંબે એનો કાર્પકમ નહાવતી થકો હતા, એ
બાળમાં જ ડેલા હતા-એને જ બીરમાં હતું
કે “જારે, શેઠજી, એમાં શું થઈ ગયું?” એમ કહી
દેશે, પણ એણે તો નહરૂદ થઈ પાતળે માટે

નિરપેક્ષ અને નિઃકામ સાધના
એ સાચી કલાની ગંગોત્રી છે
અને ત્યાંથી પ્રગટતી કલા જ
અંતમાં સહુના જીવ જીતી
જાય છે એ સમજાવતી વાતી

પચાત, હાસ્યોત્તરમાંના માટે દસ ને તબક્કો
માટે પાંચ માઝા-એટલું અપૂરતું હોય
તેમ, થોડાટાટામાં આવવાના જે રૂપિયા જે
માની લીધા. હાસ્યોત્તરમાં તથા તબક્કાગણો
પોતે કલા વેચવા નથી એમ કહીને રૂપિયાનો
સ્વીકાર ન કર્યો, પણ આજે એ લીધા ત્યારે
શેઠના મનમાં એ કેવો બિતરી પડ્યો હતા તે
એની અંધાંખાઈથી બરાબર વાંચી થઈતું હતું-
બસ તે દિવસથી મેં જાહેરમાં ન ગાવાની પ્રવિણ

લીધી છે. માટે મને શામા કરો.”
 “તુમથી સઘળી ગોષ્ઠ માથા આવડની—
 પરંતુ મિ કય કરું?”
 “વરતુ હી કિ તો પ્રોગ્રામ પચ્ચીક પ્રોગ્રામ
 હોણાર નાહી. દૂસરી, હી કિ ત્યાવા સમાર મી
 તુમથી ફાર પ્રકાસા કેવલી આલે- તુમી ત્યાંવા
 બાપ આલે અસા માલે તોહ તુન નીતુન ગેલા,
 આતા, માણ માન-અપમાન તુમથી લાતા
 મંથે આલે!”

“I am extremely sorry. Mr. Kanetkar. I have to stick to my words!” મેં જણાવી દીધું.
 પરંતુ રવિવારે પાંચ વાગ્યે કનેટકર તો
 આવો પહોંચ્યો મોટરકાર સાથે ને અણે નાના

પાસેથી લઈને કેળવવાના પ્રયત્ન કર્યો છે,
 જ્યારે મેં મારા આત્મામાં એની પૂર્ણતા શોધી
 છે. ભૂતકાળમાં જ્યારે જ્યારે શબ્દ સંભાળેના
 વિદ્વાનોને મલ્લેનો મુકાબલો થયો છે, ત્યારે
 ત્યારે વધુ મળ્યો છે. વધુ હકિતશાળીને જ
 એ વખતે કોઈ ન્યાયપીઠા રહ્યા છે, પણ
 આજ તો બંને પ્રતિસ્પર્ધીઓ એકબીજાની
 શક્તિનું માપ કરી લેશે. જેવી તેપારી એણે
 કરવા માંડી છે, એવું જ ભાણું માંચે તેપાર
 કરવું જોઈએ. ઈશ્વર કૃપાથી આજ
 પર્વતે તો કોઈને હાથ શિરે મૂકવા દીધો
 નથી. તે શું આ જલ્લે આત્માની અનિવાર્ય
 આવશ્યકતાને સ્થાને સંગીતનું કેવળ
 શોખના વિષય તરીકે ખીલવ્યો છે એવું

તો ફક્ત જમાવટ થઈ શકે.” અમારા એ
 મુરબી છે ચંદ્રકાંત શેઠ. એમને ત્યાં મળે
 જમાવટી છે... હમણાં કલકત્તામાં તો જા
 મૂકી જઈશું...”
 “હા... ચાલો!”

કોટમાં જેમ સામસામે લડવા લીધે
 વડીલો નિજ પક્ષે સામીઓ આણે તેમ જ
 પક્ષ મજબૂત ને સમૃદ્ધ બતાવીને અમે ત
 લઈ લીધા આ નરભેદકારને.

* * *

“હજી મોના આપ્તા નથી!” હજી લલક
 જુસ્સામાં જ જલવા ચંદ્રકાંતે કહ્યું.
 “એને બદલે હું વગાડીશ” કારમાં સંકે
 પમાં આજના બનાવથી જેમને ફૂંક મારે

શેઠની તજરમાં અભિમાનના સાગે રમતા હતા!

શિશુને મનાવતો હોય એવા ભાવે વિનંતિ કરવા
 લાગ્યો.

“ચલો કી!”
 “મી એણાર નાહી!”
 “અસા કય કરતેસ, વસંતભાઈ!”
 This is a question of honour of both
 of us. Please waste not time and get
 into the car!” અંતે જતાં જતાં જ મેં
 આત્મસંતોષ પગલ કર્યો.

“તમારા ચંદ્રકાંત વિષે મેં ખૂબ સાંભળ્યું છે.
 પછીની તો એ ખાં છે. હાથમાં એ લેશે તો
 બાવાય નહીં દે!”

“વિદ્યામા લાજ રામેલ ચિતા કરું નકા!”
 ચંદ્રકાંતે આપ્તવાસન આપ્યું ને મારા સદાના
 વિદાનકતા અપર સાક્ષી સમા તંબુરા સાથે
 કારમાં હું ગોઠવાયો. અમારી ઉત્કંઠાપૂર્વક
 રાહ જોઈ પેલેલ ચંદ્રકાંત ઘેઠની દ્રષ્ટિમાં
 અભિમાનીશા, એક અનિદુરક પ્રતિસ્પર્ધીમાં
 સર્વોર્થમી રહેલા મેં નીરખ્યા.

“આવો!” ગુમાન નીતરતા શબ્દે એણે
 આવવાર દીધો અને આજે મારી કેટલી ભીષણ
 અગિયારીશા થનાર છે, એની આંખી કરતાં
 અલપકાળમાં જ કહ્યું:

“આપણે અડધા કલાક પછી થરૂ કરીશું
 મહેફેલ, ખાંસલાઈબ અંબુલ કરીમખાંના
 તખલ્લુસોને મેં બોલાવ્યા છે.”

“એમ કે?” મેં લટકાળી રીતે એની તેપારી
 પારખી જતાં ઉદ્ગાર કાઢ્યા. સોશ પર બેઠેલ
 મારા દિલમાં ક્યારનું તેલ દેશ્ય માંડ્યું હતું.
 “તુજા બાપ આલે!” તો ફર બદલા લેવાનો
 આણે નિર્ધાર કર્યો લાગે છે. જશીમ આ તેપારી
 સાથે મુજો રહીશ તો પરાજય સ્વીકારવો પચ્ચે-
 સંગીતપિંડની સૂક્ષ્મતા એણે બહારથી બીજાએ

સ્વામીત્વ સ્વીકારું? કદાપિ નહીં!”
 કનેટકરને મેં જણાવ્યું:
 “સાહેબ, જરા આમ તેમ આંટો મારી
 આવોએ કારમાં!”
 “હા!”

ચંદ્રકાંતે આપેલી મહેતવમાં પચ્ચીસ મિનિટ
 બાકી હતી. એ પૂર્વે મારે ત્વરિત ઉપાય અજ-
 માવી લેવાનો હતો. સંગીતકારનો વિજય એના
 સંગત કરનાર પર ખૂબી પૂર્વકેના આધાર રાખે
 છે. એ જેટલા પારખાં, એના જેટલા સલાહી,
 એટલી જલ્દાઈ વધે કંઠજાગની. આત્માના
 ઓગત્સેના અડધોઅડધ બાગીદાર એ. પણ
 સંગત કરનાર મુખરબી આ કોટ્ટે વિસ્તારમાં
 ક્યાં ફેંકેલી ભીતરના અનુભવે ઉત્તર દીધો.
 “તુ હંદિશ વાગેપોને રેડોડની કંપનીમાં!”

આજ પહેલાં એ કંપનીના સંગીત
 ભવપરજા સાથે ફીકરીક થયેલા પરિચયને
 દાવે કિસ્મત પર વિશ્વાસ છોડીને હું એના
 પગથિયાં ચઢવા મેંડેલ સ્ટ્રોટ ત્યારે મુમસામ
 ભાસતી હતી.

“દેવ, મારે ફૂંકડો સાજાંદો જોઈએ.”
 “આજ તો રવિવાર-રજા, ક્યાંથી લાવું?”
 “પણ મારે જોઈએ જ તેનું શું?”
 “અરે, હાં. એક કમ કરો. આ મારા
 મિત્ર છે નરભેરામ. આવતી કાલે એમનું
 રેડોડનું છે. મજબા આપ્યા છે. આવે તો લઈ
 જાઓ...”

“ક્યાં જવાનું છે?” નરભેરામે પ્રશ્ન કર્યો.
 “શોભીભાવ પરજા બહુ દૂર નથી. ને
 સાથે વળી કાર પણ છે.” હું બોલ્યો, “દેવએ
 તમારી ભલામણ કરી છે. એટલે તમારી
 નિમુજાતા હોજીદ આ તો વાત જવા રીતે ચકી
 છે, એટલે આપણે પોતાના કોઈ સાક્ષિઓ લેવા

દીધી હતી એ નરભેરામને જણાવ્યું.
 “તખલાવાળો આવશે, ત્યારે...”
 “ત્યારે...” એ તો ખાંસલેબેનો તખલ્લુ
 છે. મસ્ત ને ધૂની, રજા લેવાયી કોઈ સિંધા
 થિયેટરમાં કે બીજા કોઈ મિજલસમાં ગોઠ-
 વાઈ અંધાં લોપાં ભલે તમે સાથ આપવો.”

જે હારમોનિયમ પર પોતે મુરતક હતા,
 અનાર ખુવે કાપટના એ મંત્રમાંથી વિસ્મય-
 શકે છે સ્વરસંચીતનની ગંજા વલાવો બહીર
 જેના નેપથ્યે એના ધધનેજનો પ્રકાશ ઘેટીર
 પાથપંચું મુકતકેઈ ક્યેવાનું હતું. અને જેણે એનું
 નામનારે કંઈક લાગે એવું કાર્ય કદીયે આપ્યું
 નહોતું એ હારમોનિયમ લઈને ચંદ્રકાંત સામે
 બેઠો. એક લેવાની એની પધ્ધતિ, આંખોમાંની
 એ કશા કાળજી યરવા શકિતમાન બનેલી
 ખુમારી, ટટાર ગરદનમાંથી નીતરતો
 એ પકકાર, મુખ પર વિશાળતાં એ ધમકિને
 સમાર્પમાં માપી લેતા મેં મારા ધડસાથી
 તંબુરાને હાથમાં મેસાસે.

ઘડિયાળમાં ટુટિ કરી. બરાબર છ વાગ્યા
 હતા. પોપચાં ઢાળી, અંતરદેવતાની સાક્ષીએ
 ઈશ્વર સ્મરણ કરી. નીચાંપાઈએ લિપ કસ્યું
 લેતાં, ભક્ત પ્રલવાદે ધગધગતા લાલધણ
 લેલરનંબને બેટનાં પૂર્વે, કે નરસૈયાએ ફૂંકી
 લખતો જેટલી ઉત્કંઠાથી ધીનાનાથને લાજ
 રાખવાનો આરત દાંધે પોકાર પાડ્યો હતો,
 કંઈક એની સાથના ગુસ્તીથી મારી લાજ રાખ-
 વાના કલાવાલા કર્યાં.

અને—

સામાન્ય ગવૈયાને કે સંગીતશને તદ્દન
 અપરિચિત હોય એવી અપરિચિત શરણ-
 ભવની સાથ જાણ કર્યો. ક્યાં તાલમાત્રાએ
 કેવી રીતે પ્રથમ પુરાવવા, એની કોઈ ચુપચુપ

LOOK 10 YEARS
YOUNGER

*Looks as
if hairdressing
at the
same time*

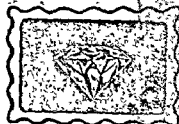
TELOTA
HAIR DARKENING POMADE
NOT A DYE

ઇ. એથર્ટન એન્ડ કું. પ્રાઇવેટ લિ.

૩૯, એપેલો સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૧

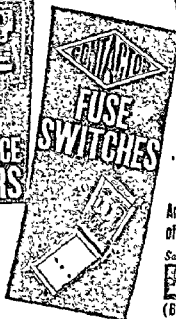
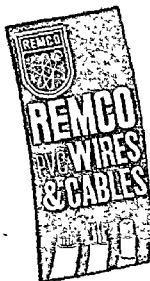
ફોન ૨૫૨૬૬૯

for pure diamonds

ESTD 1903 **K. Nadie**

DIAMANTERIE & JEWELLERY

An unbeatable combination
of quality and economy

Sales & Service:

(BOMBAY) PVT. LTD.

43, Forbes Street, Bombay &
Branch & Associated Offices: Delhi
Calcutta • Madras • Bangalore • Hyderabad

I.A.E.C. a name that inspires confidence

મુબઈ સમાચાર :
દીપાત્સવી અંક :

ગુમવાની તેપરીમાં

તસવીર :
એમ. પી. ભાંડક

મુંબઈ સમાચાર :
દીપેન્દ્રવી અંક :

અમારે નથી કોઈને થાય ધડબું.
ઝરીઓની સામે રહ્યું માત્ર લડ્યું.

તસવીર :
રાઈ. એન. નલવાલા

શ્રીમતીના વીરો!

સગી નવદલના એકના એક વીરા માટે શુભાશના પુષ્પ પાથરવામાં આવે, તો તે સામે અને જ્વાલ વાંધો નથી, પણ નવદલની એકની એક ભાગીના વીરાની વાત આવે છે અને મારા મનનું બોઈવર એકદમ તપી જાય છે,

હું કીમતીના વીરા ઉદ્ધ સાળા સાહેબની વાત કરી રહ્યો છું.

સાળાઓને મારો અનુભવ ભારે કહ્યો છે. હિંદુ સમાજમાં સાળાઓ એક ઉપાધિ છે, લપ છે, બધા છે! અમેરિકા જમ અન્ય દેશોને

મદદ આપે છે, પરંતુ મદદની પાછળ યોગદાસ કરતોનું જોતું જોડે છે તેમ હિંદુ સમાજમાં સસરાઈ પોતાની કન્યાનું દાન કરે છે પણ તેની પાછળ સાળાડી જોતું વળગારે છે.

જે શાંતિઓમાં વસી અછત હોય છે, તે શાંતિવાળાઓ કદાચ આ કથન ઉપર ઘસે કાઢ્યું કે તેમની શાંતિમાં વસી અછત હોવાથી તેમને વસી તમ મ મરજી સાંચવવી પડે છે, પણ જે શાંતિ કન્યાની, અછત હોય છે, ત્યાં વસી બિચારાનું આવી બને છે.

હું સાળાઓને વગોવવા નથી માગતો, બનેલીના સ્વપનકાળમાં સાળાઓ ટપાવી તરીકે અદભુત કામગીરી બજાવે છે. તેઓ કંઈ કામત નથી એમ કહેવ ને મારે જ્વાલ આશ્ચર્ય નથી, પણ મોટા ભાગની શાંતિઓમ તેઓ જાણીને પેડે પોતાના બને-વીને વળગતા રહે છે ત્યારે તેઓ ભારે અજબ

માનવીને ઘણી જાતના વળગાર વળગે છે અને ઘણી જાતના ગ્રહો નડે છે પણ મારા શ્રીમતીના વીરા ઉદ્ધ મારા સાળો તો મને જોવો વળગ્યો... જોવો વળગ્યો કે....?

ખામખા બની જાય છે.

શાંતિની પનોતી તો સારી કે વધારેમાં વધારે સાંઘ સાત વરસ સુધી રહે અને પછી ઊંઘી જાય પણ સાંઘા સાંઘની પનોતી એવી છે કે તે વરસોના વરસો સુધી લાગુ પડી જાય છે. ગમે તેટલા જાણ કરાવો, તો પણ સાળાડી પનોતી માથેથી ઊંઘીને જ નથી. એ લોકોને પણ બેસી જાય છે!

મારા હિસ્સામ પણ એવું જ બન્યું. ઘડન પછી સુખા જ્યારે સાંઘરે આવી, ત્યારે એની સાથે ચતુર પણ મારે ત્યાં આપ્યો; ચતુર-ભાઈ એ મારા સાળાનું નામાભિષેક ન છે.

નવેનવી વલુ સાંઘરે જાય એટલે તેને ત્યાં ના ગમે તે સ્વાભાવિક છે. સાસરામાં વલુને 'ગમે' તેથી તેના ભાઈને તેની સાથે મોકલવ-

વેળાક :

શ્રી. હરિપ્રસાદ વ્યાસ

મુંબઈ રામાચાર દીપોત્સવી અંક

વામાં આવે છે તેની રીતે સુધાની સાથે ચતુર આપ્યો અને ઘોડા દિવસ રહી તેની સાથે પાછો જતો રહ્યો.

અહીં સુધી તો જાણે કંઈ વાંધા જેવું લાગ્યું નહિ, પણ સુધા બીજા વાર સાસરે આવી અને તેની સાથે ચતુર પાછો ફરીથી આવ્યો, ત્યારે મારું મગજ ફરી ગયું!

એકવા પકત મેં સુધાને પૂછ ‘સુધ અ પોકિરે કેમ !’

“કોમી પોકિરો ?”

“કેમ ? તારો ભાઈ ચતુર, વળી ! એને કેમ લાગી ?”

મેં ચતુરને પોકિરો કહ્યો અને સુધા ધિરાઈ ગઈ.

“મારો ભાઈ કંઈ પોકિરો નથી તમને ના ગમતો હોય તો એને પહેલી જ ગાડીમાં પછા મોકલી દો !” મારા પીરેમા તો તમારા અટગત પેસાની, સાહાબીની અને કીમંતાઈની મોટી મોટી વાતો લાગે છે અને તમને આટલા ચતુર ભારે પડ્યો? બિચારાને વેકેશન પડી છે, તે આવ્યો છે. વેકેશનમાં બેઠેન પાસે રહે નહિ ?”

હું ચૂપ થઈ ગયો. માથે પડે વિશ્વ દેવા ! જે માથે પડ્યું તે ભોગલ્યા વિના છૂટકો ન હશે. વેકેશન પૂરી થવાને ઘોડા દિવસ હતા, ત્યારે મને થયું કે હવે ચતુરને તેણીથી લેવાનો કાગળ સસરાજી તરફથી આવશે ; પણ કાગળને બદલે ખુદ સસરાજી જ પોતે આવી પડ્યા

પ્રાથમિક વાતચીત બાદ તેમણે મને કહ્યું “અરવિન્દવાહ ! અમે એવું નહીં કુ છે કે ચતુરને અહીંની જ હાઈસ્કૂલમાં દાખલ કરવો ! એને શિક્ષણ તો સારું મળે ! ત્યાં સ્કુલમાં રહેવાનું નેત્ર ચાલે છે, તેથી ત્યાંથી મેં એને ઉઠાવી લીધો છે. અહીં આપતા પહેલાં એનું સર્ટીફિકેટ જ માગી લીધું, જે મારી સાથે લાવ્યો છું, આ રહ્યું એ સર્ટીફિકેટ.”

આમ કહી સસરાજીએ પોતાના ગળવામાંથી ચતુરનું સ્કુલ લીવાંગ સર્ટીફિકેટ કાઢીને મારા હાથમા મુક્યું અને હું સમતપી ગયો. આ તો જાણે લાંબી ભ્રમણપટાની શોભના જેવું થયું !

વસ્તેમાં વસ્તે સુધી ચતુર મારી સાથે ? મેં નિતઃકાયા દશામાં આમ તેમ જોયું. સુધા બાસુ પાસે ઊભી ઊભી બંધી વાતચીત સાંભળતી હતી. તેની નજર સાથે મારી નજર મળતાં જ તેણે યેકું હવાવું અને ‘હા’ પાડવાની ઈચ્છાન કરી. સુધાએ કંઈ ગમતરી કરીને જ હા પાડી હશે એમ મને લાગ્યું અને મારાથી પણ હા પડાઈ ગઈ.

સસરાજી રાજી રાજી થઈ ગયા. તેમણે પેટ ભરીને મારાં વખાણ કર્યાં. તેઓ મારા પરનું પાત્રી પણ પોતા ન હોવાથી સુધાએ પાડે-શીને ત્યાંથી પાછો લાવી આપ્યું. વળી પાડે-શીને ત્યાં જઈને એ ચા પણ કરી લાવી. ચા પીને વળતી જ ગાડીમાં સસરાજી વિદાય થયા.

પછી ચતુરના અડામીશનનો પ્રશ્ન આવ્યો ઊભો. તેને લઈને હું ૭-૮ સ્કુલમાં ફર્યો, પણ બંધેથી એડમીશનની ના આવી ! નામ જ ચતુર, પણ માર્ક ફતત તેનીસ ટકા, એટલે કોણ દાખલ કરે ? આખરે એક શાળાવાળાં કપાટ- ફડ કપાટે ત્રણ તો ફર્યા અને એનેયન લાં ચતુરને એડમીશન આપવાની નેપાચી બતાવે છેર પાછા ફરી મેં સુધાને વાત કરી.

સુધાએ તરત જવાબ આપ્યો. “ઓ દો ત્રણતો રૂપીઆમાં વિચાર કરવા લાગો. મારા બાપુ કંઈ તમારા રૂપીઆ પાછા નહિ આપે ? છેવટે બંધોય એકરૂપ તમને થૂંકે કંઈ દેશે. તમે ચતુરને દાખલ કરી દો એ એની ફી વગેરે ભરી દો.”

આખરે ચતુરને હું એક હાઈસ્કૂલમાં દાખલ કરાવી આપ્યો. સ્કુલના ઊંનેશમાં રૂ. ૭૦૦ કપાટ- ૭૦૦ તરીકે એમને અને ચતુરની માલિકી ફી ભરી, ઘોડા દિવસ બાદ તેને પચાસેક રૂપી આપી ચોપડીઓ પણ અપાવી.

ચતુર અમારે ત્યાં જામી ગયો. સમય પસાર થવા લાગ્યો. એક વરસ વડે ગયું. ચતુર નાપાસ થયો એ શુભ સમયમાં સસરાજીને પહોંચાશ્યા.

સસરાજી નારાજ થઈ ગયા. તેમણે આ કુલ્સ કેપ ભરીને મને કાગળ લખ્યો. ચતુ નાપાસ થયો તે બદલ તેમણે ચતુરને બલ્ડ મને ઇપમે આપ્યા અને ભવિષ્યમાં જોન ચતુર પાછળ એક એક કલાક ગાળી તેને ભણતે ગણવાવીને નેપાર કરવાની મને શિખામણ આપી ! ચતુર મારે ત્યાં રહ્યો તેનો ખર્ચ તથા ફી વગેરેની રકમનો તો કાગળમાં ઉલ્લેખ પણ નહતો ! તેમણે પાપું હોત તો આદિને બદલે ના ફલ્સકેપ કાગળ ભરીને, નવમા કાગળમાં ફી વગેરેની, જતાબધારી સ્વીકારી હોત ! ખેર જેતી તેમની મરજ !

ધીમે ધીમે ચતુર અમારે કોઠે પડે ગયો ! ચતુરનો અભ્યાસ આગળ ચાલ્યો અને મારા ગળવામાંથી તેની ફી અને ખર્ચનો ભાર હલકો થતો ગયો.

કંઈ આટલેસ માટે સુધા ચતુરને પહેલો અને એ રીતે મને બતાવવા પ્રાનન કરતી કે ચતુર કંઈ હસામના રોટલા ખાતો નથી !

એક દિવસ એવું બન્યું કે ચતુર અમાર કાપમી ગાંધીની દુકાને ચોકનું ધી લેવા ગયો. સાડા સાત થયે થી જોખાવાને ચતુરભાઈ આવતા હતા, ત્યાં સસતામાં જ તેમનો પથ લપસ્યા અને ક્ષીની તપેથી ઉધી વળી ગઈ ! તમામ કાંઈ કરી ગયું !

તોલે મોકે ચતુરભાઈ પાછા ફર્યા. “કેમ ચતુર ? આમ લીધો કેમ ?” “લી.....ધી.....કરી ગયું !”

સસરાજીએ પોતાના ગળામાંથી ચતુરનું સ્કુલ લીવાંગ સર્ટીફિકેટ કાઢીને મારા હાથમા મૂક્યું

મારા માનના તપી ગયા. ગુસ્સાથી દાંત
ફોંટીતી મારાથી બોલાઈ ગયું : "પ્રિયા નવે છે !
મારા ત્યારે ચતુરિયા અને કામ જુઓ તો કુન-
કેશ નવો !"

સુધા સરોજમાંથી હાથ લૂછી લૂછી બહાર
ગયા.

"હા હા હા ! એને 'ચતુરિયા' કેમ કહ્યા છે?
મારા જેવી સંસ્કૃતી વ્યક્તિના મુખમાં આવા
શબ્દો શોધે ? શું શું ચતુર ?"

"હો દેખાઈ ગયું ! દેશ વાળો !"
ધીનું નામ આવતાં સુધા ગમ ખાઈ ગઈ,
પણ પછી એથી : "જ્યા સાવચીને કામ કરીએ
ને ! જા, ફરીથી ગાંધીની હુકાને જા ! નામે
જાણવીને લીધી છી લઈ આવ." અને ચતુર
ફરીથી વિદાય થયા.

ચતુર ચતુરભાઈનાં પચાકોમો અવારનવાર
જાકી ઉઠ્યાં વિના રહેતાં નહિ. સુધાના
આગ્રહથી મે તેને નવી સાપકલ અપાવેલી.
તે સાપકલની અડદટ્ટે તેણે એક વાર એક
મળુને લીધો અને મળુનેના હાથ ઊતરી
પડી. મળુને સાપકલ પકડી રાખી, આખરે
મળી વરયાલ વાળતે ગાળતે મારે ધેર આપ્યા
અને મળુનેને હાલેદના ખર્ચના ફૂલીયા
સરોજ આપી મેં વિદાય કરી.

આમ ચતુરભાઈનાં નાનાં માટાં છપકલાં
તે ચાલુ જ રહેતાં અને સુધા મને 'હો' કહીને
કંડે પાડી દેતી. અને ચતુરના ખર્ચના
ઓવર ડ્રાફ્ટની રકમ સસરાજી તે કડી
મંલાસના જ ન હતા !

એક વાર સામેથી આવતી મોટર સાથે
જનુર અથગઈ પડી અને એના પગનું ઘાડું
ઊંડતી ગયું. ભંકર એકસીડન્ટ થઈ ગયા
અને એ મરતાં મરતાં બચ્યા. પણ "એન હી
રેપેટ" સંગે તે હુંજ મુઠા તે ને ! એટલે
મારેજ ચતુરને હોસ્પિટલમાં લઈ જઈ કાપલ
કરવા પડ્યા અને સગાં વડાચીને કાગળ લખી
ખજર આપતી પડી. સસરાજીને તો તાર જ
કરી દીધો અને જોરે કાગળ પણ રવાના કર્યાં.

પણ નસીબ બે ડગલાં આગળનું આગળ, તે
પેલા કમ બખત તાર સસરાજીને મળ્યાજ
નહિ ! બીજા દિવસે કાગળ મળ્યા, ત્યારે તેઓ
કેરના આપ્યા અને તાર નહિ કરવા બદલ મને
પ્રેમ આપવા લાગ્યા ! આ ઉપરાંત ચતુરને
જેવા માટે સગાં વડાચીની સંગાર છક થઈ ગઈ !

જ્યારે ચાર આવે ને ત્રણ જાય ! બધાનું કેન્ડ-
પાન માડું મકાન, એટલે ધારા મારે નાં !
એ બધા માટે પાણી, ઘા, નાસ્તો, લિફ્ટન,
લેકે કરવાનું એટલે સુધા પણ લીધી કંડેથી
દવાનમાં અને પહેલીજ વાર થયું કે, ચતુરને
નાખ્યે ધેર ના રાખ્યો દેશ તે સદ્ય !
પછી ચતુરભાઈના લગનની હોથચાલ

ચાલ, મુશ્કેલીને જેવા આવનારા પણ
મારે ત્યાંજ આવે ! એક એક કુટુંબમાંથી
લોકો જતા જોઈ જાય અને લોકો
જતા બચેના મેકામાં આવે ! એકી સાથે
આવીને જોઈ જતા હોય તો ખુશ નાખી !

આખરે ચતુરભાઈને શરદાને નોકરી મળી
ગઈ અને તેઓ પરજ્યા પણ ખરા, છતાં તેમનો
મુકામ તો મારે ત્યાંજ હતો ! મારું મકાન મોટું
હવાથી અમને ખાસ અડગપુ પડતી ન હતી,
એટલે જ નબળે જતું હતું.

એક વાર મેં સુધાને કહ્યું ત્યારે તેણે
જવાબ આપ્યો "એ મકાન હાથેથી રહેશે.
મેં એને વાન કરી છે. શરદાને મકાનમાં ક્યાં મને
છે ? શરદે બહાર રહેવા જતો ત્યારે પણ એને
ફમ મને એટલી વાર."

અને ચતુરભાઈ મકાન શોધતા રહ્યા ને એમને
ત્યાં થોડાંય બંધાવવાની તૈયારી થવા માંડી !
સુધાને ચતુરની દયા આવી તે મને કહેવા
લાગી, "હશે ત્યારે તમે આટલાં વરસ નબળાં.
તો થોડાં દિવસ વધારે. ભાણીની સુવાવડ અહીં
પતી જવા દો ! પછી એ લોકો ગમે ત્યાં કમ
શોધી લેશે."

હવે હવે થઈ ગઈ હતી !
તે વખતે હું જમ ખાઈ ગયાં, પણ આનો કંઈ
સ્તનો તો કાઢેવા પડ્યો, એમ મને લાગું.
મેં એક માસ્ટર પ્લાન નક્કી કરી નાખ્યો.
શરદાનાં લોભામવાળાની ઓફીસ હતી.
ત્યાં જઈ લોભા વિષે હું નક્કી કરી આવ્યો,
પછી ધેર આવોને મેં કપાટ, મુશ્કેલીઓ, ફરીયર

અને બીજું ચચચીજું લારીવાળાને સંપર્કમાં મળ્યું.
સુધા આનુર વડેને મારી પાંચે આવી.
"આ શું કરી રહ્યા છે ? અમ બધું ક્યાં મોકલ્યો
છો ?"

નાક ઉપર આંગળી મૂકી તદન ધીમા સાદે
મેં તેને જવાબ આપ્યો, મોટેથી ગરગટ ના
કરીશ. રહે બજારમાં મને ભારે ખાટ આવી છે.
આ બધું હજાર કરી દેવું પડ્યો.
કોઈ પૂછે તો કહે જ કે ના તો જનું ફરીયર
વેચીને નવું લાવવાનું છે. જો લે, ખરી વાન
બહાર જાય નહિ ! અને તારા દાગીનાનું બોસ
પણ મને આપી દે. ચતુર કંઈ મદદ કરી શકશે ?

"પૂરી જોઈશ" કહેતાં સુધાની આંખમાં
આંસુ આંતી ગયાં. કપાટ ઉઠાવીને તે દાગીનાનું
બોસ લઈ આવી અને તે માત્ર હાથમાં મૂક્યું.

મેં લોભામવાળાને ત્યાં ફરીયર વિદાય
કયું. અને ગમગીન ચડેલો રાખી હું બહાર
ફરવા જતો રહ્યો.

તે રાત્રે ચતુર અને તેની બેન વચ્ચે શું
વાતચીત થઈ, તેના બગવાન જાણે. પણ બીજા જ
દિવસે ચતુર શરદે બહાર એક ફેમનું નક્કી કરી
આપ્યો અને સાચે તો ગોસત્ર પાટલો અને
કુટુંબકોશ સાથે અમરે ત્યાંથી વિદાય થઈ
ગયા.

અમારા ઉપર લાગેલી વરસાની પંખોતી
આખરે ઊંડતી ગઈ અને આમ અમરે ત્યાં જ
ચળબન અર્થે છાંછડી પમાર કરીને આખરે
શ્રીમતીના લીયએ અમરે ત્યાંથી વસતી
વિદાય લીધી.

નહી માનું

નહી' માનું, મધુર વચને મનવનારા, નહી' માનું,
મને તરછોડનારાયને હવે મારા નહી' માનું.

સહી કંટેક સુખન ચૂંટયાં, તમે તોયે ન રચીકાપાં,
તમે છો તોડી લાચો આખાના તારા, નહી' માનું.

તમારે પગ પડી તોયે મને કુકરાથી દીધી'ની,
વિનવજી વર્ષ છે પાલવ પકડનારા, નહી' માનું.

તમારી પાદમાં સરતી નમન-ગંગાથી ના ખીગગા,
બહે વરસાવો આજે મેગ'શી ધારા, નહી' માનું.

હું નાચી દોલ થઈ તોયે ન રીડ્યા મોર થઈ મારા,
પ્રણામ-કોકિય, કરી લી પ્રેમ-ટલુકારા, નહી' માનું.

તમારો સાથ લેવાનું જ "કિસ્મત"માં હશે મારા,
તો માની લઈશ હું ખ્યાલ, છતાં સાક્ષા નહી' માનું.

કિસ્મત ફરેશી

METALLICA WORKS PRIVATE LIMITED

MAKERS OF METALS

79/83 Dr. Annie Besant Road, Bombay 18 W.B. :

Grams: METAMELT, Bombay-18.

Phones: 75432-3;

ON THE APPROVED LISTS OF ALL GOVERNMENT, MUNICIPALITIES, RAILWAYS, SHIP-
YARDS AND AVIATION DEPARTMENTS.

ANODES
CASTINGS
MACHININGS

LEAD LINING

LEAD BONDR

METALLICA FOR METALS

NONFERROUS METALS AND ALLOYS TO ALL SPECIFICATIONS AND OF EVERY DESCRI-
TION IN ALL SHAPES SPECIALLY MANUFACTURED FOR THE METAL CONSUMING
INDUSTRY.

Telephone No.
253746

Telegram:
"DELSIE"

તમારા માલના હવાઈ, દરીઆઈ કે રેલ્વે મારફત કલ્પીયશીંગ
ફારવડીંગ, શીપીંગ, બેંગેજ, ઇન્સ્યુરન્સ, વેરહાઉસીંગ, ફ્રીટ મા

○ ————— અમારો સંપર્ક સાધો. ————— ○

 ડો મીનીક એન્ડ કું.

○ ————— લાયસન્સડ કસ્ટમ હાઉસ એજન્ટ્સ ————— ○

ગોના કાસા બીલીંગ,
દ, હોમલ સ્ટ્રીટ.
સર ફીરોઝશાહ મહેતા રોડ,
કોટ, મુંબઈ, ૧.

દરીઆઈ, હવાઈ કે રેલ્વે પેસેજ રીઝર્વેશન કરી અપાવી

બુખ્યા વડની પેઠે ગમે તેમ અંદર ઘૂસી ગયો હોત, કવિયશ્વની લાવસાથી શુભાનુર બની વમે ત્યાં બાવં માચી પેટને કાચા પાકો, ચાલ્યા અજાણ્યા ખાદ્યથી જો ભરી દીધું હોત તે ઘણુ કાચા નવા કવિઓની ખાબતમાં જોવામાં આવે છે તેમ કવિતાના સાચો અર્થ, તેનું સાચું દર્શન મળ્યું ન હોત. પરંતુ જાણ્યે-અજાણ્યે, વિચારે-અવિચારે કવિયશ્વનીના મહાવરોથ ભગંથી મંદિત મંદિરમાં વિધિપૂર્વક પ્રવેશ કરવાનો સુચેત્ર માં મળી આવેલો. વિદ્યશાપીકના અમારા અધ્યાપકો દ્વારા ગુજરાતી કવિતા અમારી સમક્ષ એક સ્વાભાવિક આવિર્ભાવ રૂપે આવવા લાગી. ટીપે ટીપે અમારું-મારું ચિત્ત ઉત્તમ ગુજરાતી કવિતાના ઉત્તમ સંસ્કરોથી સિંચાતું ગયું. આમાંજ શ્રી. રામનારાયણ પાકડનું કનુ ત્વ અનન્ય હતું. એ ન હોત તો અમે ગુજરાતી કવિતાને તેના સાચા સ્વરૂપમાં ન સમજી શકત. કથાનત્વ અને કાવ્ય, કથાવી અને નાનાવાક્ય, બ. ક. દા અને અખરદાર, “વિભાવથી સ્વપ્ન” ના સર્ગક મરત કવિ કે બોટાદ-કર કે કેથપ રોક, એમ દરેક કવિ પોતાની મર્યાદિત કે અમર્યાદિત શક્તિ રૂપે પ્રગટ થવા લાગ્યો અને એ સીમાં બ. ક. દા ની અગમ્ય અને અસૂચ્યમની લાગે તેવી કવિતાને તેમણે સુગમ્ય, સુંદર અને મોહકરૂપે અમારી સમક્ષ રજા કરી આપી.

અને એટલાથી જ હું જિતાઈ ગયો. પાકડ સાહેબે અમને છંદો પણ શીખવેલા. કાગળને મથાળે પૃથ્વી છંદનું માપ લખી લખી લગા લલગા લગા લલગા લગા ગાલ ગા લલ

‘સુન્દરમ્’ તખલ્લુસ ક્યાંથી આવ્યું?

ગુરુ નીચે અર્ધ ચંદ્ર અને આવી લીટી મૂકી દીધી અને શબ્દો મોઢવવા માંડ્યા.
અને એ બધાને પરિણામે એક સવારે મેં પૃથ્વી છંદ લખી નાંખ્યો! અને પાકડ સાહેબ પાસે લઈ ગયો. એમણે મુછમુ, આ ક્યાં છંદ છે? મેં સર્ગવ જવાબ વાળ્યો, ‘પૃથ્વી’ મને તેમણે એક અત્યંત સહજ રીતે કહ્યું કે, છંદો લખતાં પહેલાં તે શીખવા જોઈએ. બસ, એટલીજ સાદી સીધી વાત હતી. એમાં કશો અસંતોષ કે ઉત્તરા કે આગ્રહનું તત્ત્વ ન હતું. એ કિંબા કેવી તો કપરી

મહેનત લઈને વિદ્યાપીકના આરંભના વર્ષમાં અનેક વાર સી ચીટીને અને પછી પંદરને સાઈન-કલની સવારી શીખેલો એમજ આ પૃથ્વી છંદ શીખ્યો અને એની સાથેજ ચમન્દાર એ થયો કે, ગુજરાતી પિત્રજનો એક એક છંદ આવડી ગયા.!

બસ છંદ આવડી ગયા. છંદ કવિતા દેવીના ચરણની ભેટીએ મરીને તેના નૂતનમાં સાથ પુરાવતા ગ્રંજર બની ગયા. હવે તો કવિતા દેવીએ પોતાનું શ્વેચ્છ નૃત્ય કરવાનું હતું.

લેખિકા :

શ્રીમતી દેવળબહેન સરૈયા

હતી તેનું વર્ણન નહીં કરું. હું જો એમ કહું તો જરૂર આનંદ થશે કે, મારા એ તપના પ્રતાપે ગુજરાતના સર્વ કવિઓને પૃથ્વી છંદની નવી લક્ષણ સુઝર બની. આવી રીતના લઘુ ગુરુના ચોક્કસ પ્રમાણેના શબ્દો તે શું બાપામાં હોતા હશે ખરા વળી? મગજમાં વિચય અમુકજ શબ્દો દ્વારા બ્રહ્મ થતો હોય, એ શબ્દને પછી કરોનું કે તું, ભલાભાઈ આ ચોક્કસમાં માતો નથી તો તારા ભટલે બીજા કોઈને ચોક્કસી દે અને તે આવીને હાજર થાય એનું ને કદી બને ખરું?

નવરંગપુરા ગામના એક મોટા ઉપર એમ મધરાતે કવિતા મગજના ખવમાં પૃથ્વી છંદ ધૂંટાવા લાગ્યો, ધૂંટાઈ ગયો. જીવી

હવે, ગ્રંજરની વિદ્યા નહીં, ગુપ્તની વિદ્યા ભાગવાની હતી. વિષયો સૂજતા ને કાચ લખાનું. નવી કાવ્યોદ્ધારો જોવામાં આવતા ને કાચ તેજ ઘાટ લેતું. જીવનના શોર વર્ષોમાં પ્રભુની સ્તુતિ આવી. અત્યંત ભૂલ જાતમાં જીવનમાં ભ્રમથી કાઢી દૂરતાનું દર્શન થયું. સફરની તમન્ના જાગતાં “અભયદાન” મળ્યું. ભારતીયોમાં સત્યાગ્રહ થયો અને “લડો” લખાયું. એમ વિદ્યાપીકમાં ચારેક વર્ષોમાં દસ પંદર કાવ્યો લખાયાં. ગંભીર કાવ્યોની સાથે હજવા, હાસ્યનાં પ્રતિકાવ્યો પણ લખાતાં રહ્યાં. મહામહેનતે બે ત્રણ કવિ નામો અજાત્યો જોયાં. પછી એક સુભગ સાજી ગંધીજીની આત્મકથામાં આવતા ભાવ સુન્દરમ્ ચિત્રીટિયામાંથી પાછલ્યા દુકલે મનમાં ચોટી ગયો અને સુન્દરમ્નું અવતરણ થયું. માટું મુળ નામ ત્રિભુવનદાસ પુરુષોત્તમ હુલાર. અમારા અધ્યાપકો સુન્દરમ્ પર પ્રશ્નના થતા ગયા. “અભયદાન” છપાયું ત્યારે અમારા એક અધ્યાપક શ્રી. રસિકલાલ પરીષદે મને પાસે બોલાવીને ખાસ અર્પિતદન આપ્યું. એ થોડા ઘંટોએ જ કામ કમું તેટલું મોટાં મોટાં વિવેચનો કે સુવર્ણચંદ્રો કરી શક્યા નથી.

વિદ્યાપીકોના અભ્યાસ પૂરો થયો. હું બાપા-વિશ્વાદ બની બહાર નીકળ્યા જીવનમાં એક મોંઘામૂંઘા સાથી મળી ગયો હતો- કવિતા

એક અંતરમ્ સાહચર્ય મળી આવી હતી. જીવનના દરેક કિમ્તી સંવેદનની શક્તિ તે હાજર થતી, પોતાનો ધૂંધૂત જોવાતી, કંઈ પોતાની અને હાથમાં હાથ મિલાવી મને ઉપાવી જતી.

તો થયી પોતાની અંતર કે સમજિતી પુત્ર વિલાસક ઘડીઓમાં ત્રિશુલ પારિતી જ્યોતિર્મયે દેહે અજઘનાટ કરતી પ્રગટ થઈ જતી અને

શ્રીમતી દેવળબહેન શ્રી. સુન્દરમ્ સાથે વાતચીત કરી રહ્યા છે

મને ઉપાડીને જાતથી ઉપર લઈ જતી અને મૂળીને જાત બતાવતી. એમ કવિતાને ઊંડા માટે પણ અને પંખા મળી ગઈ હતી. હવે તો ક્યાં કેટલું ઉડાય છે તેનો જ પ્રશ્ન રહ્યો.

અને જીવનમાં એક પરમ વરદાન જેવો સ્વાનંત્ર સંજ્ઞામ આવ્યો. અમે બેસી થીબીએ હુલાવીને નીકળી પડ્યા, ધરબાર મૂકીને જિત-દેમાં અને છાવણીઓમાં ડિઝનરીઓના ઝુંબાંને જેવના સળિયા અને ભેરેકોમાં પહેરી જવા. અંધાર થેરી કરાબારની કોટડીઓ કે ખુર્ચી વિશાળ યોગાનો, જેવના અંધકારમાં રેલતી વાજણની રેઝીલીવા કે છવજવાના ધારસાએ, નાનકડું ધર કે કુટુંબ મૂકી, ધરબાર વાણી, અતિથિ કે ભિક્ષુક બની આખીયે માનવતાના સાનવ બતાવનો, ચિત્તની, હાથની, જીવનની કેક પરમ સ્વનંત્રતાનો, પૂર્ણ મુક્તિનો અનુભવ પણ પછે જાણે ઘઉં રહ્યો અને એવાં દરેક ઉત્તમ સંવેનને અંતે કવિતા આવીને ઊભી રહેતી. કાવ્યને ઓળખીને દ્રષ્ટિ કાણાતીમાં બૂનના મહાભારતમાં કે ભાવિના ગેઝમાં ભરી આવતી. માનવતાનાં મહા શિથિરો પર આંખ ભરતી અને ગેઝની અગમતા ટપી પડતી અને એવી સંપ્રદાન અભાન શાંત શક્તિમાં એક જિતારની વાડ પાસેથી "બુધ્ધનાં ચતુ" આવતી મળતી.

એ લખાઈ ગયું ત્યારે તે એક મહાન કૃતિ થયું તેવું કાંઈ બાન ન હતું. એ લખાયું તે ગમે | ઘણું. આખી માનવતાને જાણે ઓકડે પી લીધી હોય તેવો એક નુર્મિતનો અનુભવ થયેલો. પણ બકદાને હાથે એની ઉત્તમતાનો પુર-કર થયેલો જેવો ત્યારે હું એક સકળ પ્રસન્ન તામાં શાંત બની ગયા અને કવિતાની મુશ્મ સાધનાનાં બીજાં ત્યાંથી મંથમાં. આપણને કવિતા લખતી આવડે છે, સારી કવિતા લખતી જોઈએ, ઉત્તમતાના લખતી જોઈએ, મહાકાવ્ય કરવું જોઈએ એ રીતે વિચારવું સફળ થવા લાગી અને જેવની બરાકેમાં બેસી બેસી "બુધ્ધનાં ચતુ" ને ટાપી જાય તેવું કાવ્ય ગાંધીજી વિષે લખવાનો સંકલ્પ જાગ્યો. લખવા માંડ્યું, લખ્યું. ગાંધીજીના વધ જેટલા સ્ત્રોતો ગળી ગળીને ચોક્કસ જોઈતીને લખી નાખ્યા અને જ્યારે એ બધું ફરીથી વાંચવા એક દિવસ એકો ત્યારે એમાં બધું હતું. સમર્થ શિખરિણી છંદ હતો, અર્થ-કવિ હતા, ભાષા વિચારદની ભાષા હતી, લીધે અને શોધની પ્રશંસા હતી, માત્ર એક જ વસ્તુ ન હતી, અને તે કવિતા. એ કાવ્ય મેં રદ કરી નાંખ્યું. પણ પછી વળી કાળ ક્યે એવી પહેલાં "મહાદૂત"ના જેવું ચક્રવૃત્ત લખવાના કોડ જોવા અને તે લખી નાંખેલું. "કવિદાસ"ને અર્પણ કરી દીધું અને બક. ધા. પાસે એ લઈ ગયા. તેમણે એટલું જ કહ્યું, "તું આને છાપતીશ તો બે વરસ પછી અને જા પસ્તાઈય" એમને

લીજું લાકમ કવિતાની જરૂર ન રહી. મારે બે વરસ લગી શક જોવાની જરૂર ન રહી. એ પ્રયત્ન મનેનતથી ભરેલું કેટલું કે લકવેલું કાવ્ય ઊતરેલા ધારની માફક માનમાંથી સરી ગયું, અને સર્જનની નિર્મલ શક્તિમાં રચાવેલું એનું અર્પણ "કવિદાસને" ટકી રહ્યું.

બસ, આથી વધારે તો હવે નહીં કહું. કો લખતી જરૂર નથી. કવિતાની નિર્મલ અને મલિન ગતિએ લખાઈ, સમજાઈ. દેખાયું કે સર્જનની પણ માણસને લાલસા વળે છે. જિજ્ઞાસા, સફળતાના પણ અહાં ગોરભાષ છે અને એ લાલસા અને અહાંના વાસ કવિતાને મલિન બનાવી પડે છે, એ સર્જન દૃષ્ટિ બની જાય છે. એમાં કાવ્યનો સારોયે ઘટાટોપ આવે, પણ સર્જકતા નથી આવતી અને આથી પણ એક બીજી સૂક્ષ્મ વાત સમજાઈ. એક સારી સુભગ કૃતિ સ્થાપતી તેવું જ કરીને પુનરાવર્તન કરવાનું મન થાય છે. સામાન્ય પ્રાકૃત શક્તિવાળો માણસ તો બીજાનું અવકરણ કરે છે, તેની છાપમાં હરે ફરે છે. પણ સારી એવી શક્તિવાળો લેખક પણ બીજાનું તો નહિ પણ પોતાનું અનુકરણ કરતા થઈ જાય છે, પોતાની સફળતાની છાપા-માંજ વિચર્યા કરતા રહે છે. પણ એમાં પછી એનું

ક્યું કારણ પૂરું થાય થઈ જાય છે. સૌથી મોટી વાત એ સમજાઈ કે કવિને મજની ભૂતકાળની સફળતા કે સિધ્ધિ ભાવિની સફળતાની લેધપણ ગેર-દીકર નથી બનતી. દરિયા તરીને આવનાર ખાડીમાં ફૂલી જાય છે. મોટી મહાન કૃતિના સર્જક તાની કૃતિમાં છકડ ખાઈ જાય છે કેમકે આ કવિતા તે કોઈ ચાંચકતાની નહીં પણ સર્જનની ગતિ છે. બધું જ વસ્તુ કવિએ, નૂતન રીતે, સર્જનની રીતે જ મેળવવું જોઈએ. પોતાના ભૂતકાળ તો તેણે સહંતર ભૂલી જતા જોઈએ અને દરેક નવી પ્રેરણાની કાલે કોરી સ્વેદ જેવા બની પોતાની સિધ્ધિઓ અને વિદ્યાઓને વિસ્તારે પાડી કવિતાદેવીના એક માનુષ્ય મુખે ભાજક બની રહેવું જોઈએ, જાતમાં કોઈ અનન તરફ નહીં, એ માતાના મુખ તરફ જ કગ માંડી શખવા જોઈએ. આમ થતાં કવિમાંના કવિને પ્રત્યેક નવસર્જનની શક્તિ, પ્રેરણાના પ્રત્યેક પ્રસંગે એક નવો કવિજનમ પ્રાપ્ત થાય અને એવા કાવ્યે કાવ્યે નવો જનમ પામતા કવિમાંથી જ નવી કવિતા જન્મશે. દરેક કૃતિના સર્જન સાથે કવિનો એક જનમ પૂરો થાય છે. નવી કૃતિના જનમ માટે કવિએ તે મેશી નવો કવિ જનમ લેવો જોઈએ.

* * હું જાઉં કયાં ? * *

(ગદ્ય)

હવે સાક્ષી મધુ શાળા હું છોડી જાઉં કયાં કહી દે; મને આરામ છે અર્થાત્ પછી હું જાઉં કયાં કહી દે ૧
પણ છે મધ અક્ષી ગમતો, ભણે છે જામ અક્ષી ગમતો; હું આંકે પોતેર પીવામાં તસવીન છું જાઉં કયાં કહી દે. ૨
મગ્ધા મિત્રો બહુ વાટે અને સાચો મગ્ધા વાટે; કે મંચીલ આવમાં પાસે ગયા છું જાઉં કયાં કહી દે. ૩
નવો એ સાથ છેવરનો, સુસુખ રંગ ન કાપખેડ; દરકિયાં મોતી એ ફેટતાં હવે હું જાઉં કયાં કહી દે. ૪
ધરીતી આથ અમુતની, મળ્યું મુગજળ મને રણમાં; સસાયો નહીં આ સવરમાં, હવે હું જાઉં કયાં કહી દે. ૫
હવે જે જાઉં મહેલિયામાં, બધું સુનું સુનું લાગે, તનલાઈમાં પગ માણું. હવે હું જાઉં કયાં કહી દે. ૬
હવે નિર્દોષ જીવનમાં, સુખ ગમતી અને હું છું; કિનારો છે જે મઝ ધારે, પછી હું જાઉં કયાં કહી દે. ૭

‘નિર્દોષ’ હવરાજ સોની

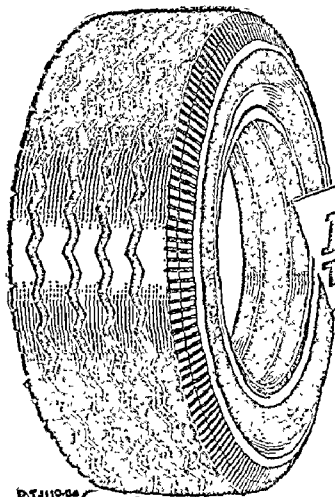
PROVED

on the nation's highways

In every part of India the name PREMIER has been accepted for quality-built heavy duty Truck and Bus Tyres.

PREMIER Tyres are acclaimed for outstanding performance, value and reliability. They have proved their ability for severe, long runs at high sustained speeds under heavy loads.

You too insist on PREMIER Extra Mileage & Deep Skid Tyres for proved performance.

PREMIER
TYRES

TECHNICAL CONSULTANTS
DISA ROBBERS USA

■ Extra Mileage

PT4110-66

સરસ્વતીના પતિ શેઠેશ મુંબઈના ઉપનગર મલાડમાં એક સ્વતંત્ર બંગલો ભાડે રાખ્યો ત્યારથી સરસ્વતીના જીવનમાં ફેરફાર થવા લાગ્યો. અંગાઉ તેઓ મુંબઈ શહેરમાં વસતા હતા ત્યારે એક માળામાં ડબ રૂમમાં રહેતા હતા. ચહેક માસ અંગાઉ તેઓ બે માસનો બાપો ત્યાંજ ગુજરી ગયો હતો અને તેથી તે હંમેશાં ઉદાસ રહ્યા કરતી હતી. આ નવા બંગલામાં રહેવા આવ્યા પછી નવા વાતાવરણમાં એ મુન્ન વિરહનું દુઃખ બુલંબા લાગી અને તેના મુખ પરની ઉદાસીનતા ઓછી થવા લાગી. દુર્વાળાનું અને રહેવાનો બંગલો એ બંનેમ વધારામાં લોવાથી શેઠેશની હેઠર તરીકેની પ્રેક્ટીસ લઘુજીવન ઝડપથી વધવા લાગી. બંગલાના રંગરોગાન તથા ફરનીપર સાછળ તેણે ઘણો ખર્ચ કર્યો અને એક મોટર પણ લીધી. સરસ્વતીને એમજ લાગ્યું કે જલ્દી પોતે કોઈ ચાલુભેલમાંજ વસી રહી છે.

આ બંગલાની આસપાસ એક નાનકડો બગીચો હતો. કમ્પાઉન્ડના દરવાજા પર રંગ સિવાય અંદર આવવું નહિ એવું પાટિયું લગાવેલું હતું. છતાં પણ એક કદાવર ડ્રિયિંગ કુતરો કમ્પાઉન્ડમાં આવી ચડ્યો એટલુંજ નહિ પણ ભારતમાં આવેલા અંગ્રેજોની માફક આવવાની સાથેજ તેણે ત્યાં રહેવાનો પોતાનો જન્મસિદ્ધિ હક્ક પણ સ્થાપી દીધો.

શેઠેશની હેઠર તરીકે પ્રેક્ટીસ સારી થાવાની હોવાથી તે તે દિવસે પણ બપોરે એકાદ બે કલાક બંગલામાં ભાગ્યે જ રહેતો. રાતે પણ તેને વારંવાર વિચિત્ર પર જન્વું પડતું.

ડ્રિયિંગ એક અતિથિ તરીકે આવ્યો હતો પણ આપણે ત્યાં આવતા અંતિથિઓ કરતાં એનામાં સંસ્કારિતા વધારે હતી. માટે ભાગ્યે તે બંગલાના આગળનાં બારમાં પાસે બેસી રહેતો. શેઠેશ કે સરસ્વતીને જોઈને તે આનંદ વ્યક્ત કરવા મૂંઝડી પટપટાવતો અને પગ ચાટવા લાગતો. ડ્રિયિંગ મૂંઝડી પટપટાવતે તેની સામે શેઠેશને વાંધો ન હતો પણ એ હાથ પગ કે ચાટવા આવે ત્યારે શેઠેશનો હેઠરનો આત્મા જાગી ઉઠતો અને તેને આશ્ચર્યના સિદ્ધા-

ન્તનું ખૂન થવું લાગતું. ડ્રિયિંગ પગ ચાટવા આવે ત્યારે તેને પોતાના પગમાં પહેરેલા બૂટથી હડસેલી મૂકતો અને ડ્રિયિંગ આંખોથી પોતાનું શરીર સરસ્વતીના પગ સાથે ઘસતો.

સર, આવી રીતે આવ્યા રખડેલ કંતરાને પંખાલવામાં જોખમ છે, સરસ્વતી એક દિવસ ડ્રિયિંગને હાથથી પંખાગતી હતી ત્યારે શેઠેશ કહ્યું,

“પણ આ ડ્રિયિંગ હવે ક્યાં રખડેલ કંતરો છે?”

“છતાં એને અડ્યા પછી હાથ સામુચી જરૂર ધોવા જોઈએ.”

“એના કરતાં આપણે જ એને નવઘાતીને સ્વચ્છ રાખીએ તો?”

“હા, એ વિચાર ઠીક છે.”

સરસ્વતીએ બીજા જ દિવસથી ડ્રિયિંગને દરરોજ નવઘાતવાનું શરૂ કરી દીધું. ડ્રિયિંગ પણ નહાતી વખતે ખૂબ લાડ કરવા લાગ્યો અને એને લીધે સરસ્વતીના મનમાં એક ન સમજાય એવો આનંદ થયો. પણ નવા વાના આ કામકામ પછી ડ્રિયિંગમાં પણ હિમ્મત આવવા લાગી. ધીમે ધીમે એ બંગલામાં બધે જ ફરવા લાગ્યો. સરસ્વતીને પણ એમાં કશું વાધાં જેવું લાગ્યું નહીં. સરસ્વતીને સહુથી વધારે માટે ડ્રિયિંગને ખવડાવવામાં આવતી. બંગલાના ઓટલા પર ઊભી રહીને તે રોટલીના ટકડા ખેબ ઊંચે ઉછાળતી અને કોકેટના કુશળ ખેલાડીને પણ શરમાવે એવી ઝડપથી ડ્રિયિંગ તે ઝીલી લેતો.

દિવસે શેઠેશ બંગલામાં ન હોય અને સરસ્વતી પલંગમાં સૂઈ જતી તો ડ્રિયિંગ પલંગની નીચે સૂઈ જતો. બંગલામાં પણ જ્યાં સરસ્વતી જાય ત્યાં નાના ભાઈકની માફક ડ્રિયિંગ હંમેશાં પાછળ જતો. ડ્રિયિંગ હતા પણ રૂપાણો. એના લાજ અને મુલાવમ વાળ પર હાથ ફેરવતાં સરસ્વતી મનમાં કોઈ અજીમ આનંદના અનુભવ કરતી.

માત્ર, અત્યંતસહાસી ભાગ્યે જ જોવા મળે છે તો કંતર બંદીસલસા તો ક્યાંથી જ જોવા મળે? ડ્રિયિંગ દિવસે તો ઘરમાં જ રહેતો

હોવાથી ભાગ્યે જ ભસતો પણ રાતે એને બહાર ઓટલા પર રહેવું પડતું હોવાથી બંગલા પાસેથી જ્યારે જ્યારે કોઈ પસાર થાય ત્યારે તે અચક ભસતો. જ્યારે તેનો કોઈ જાનિબાઈ ત્યાંથી નીકળે ત્યારે તો ભસવાનું જોર ઓર જ વધી જતું.

“આ ડ્રિયિંગને હું જનથી મારી નાખીશ.” એક દિવસે પ્રમથત સરસ્વતીને જગાડીને શેઠેશ કહ્યું.

“પણ હું શું? કંતરાની જાત છે તે જરા ભસે પણ ખરો?”

“એ જરા ભસે તેની સામે મને વાંધો નથી પણ આજે તો જ્યાં ઉપજાવે ત્યાં એની ભસાભસા ચાલુ. આ કેવી રીતે સહન કરી શકાય? આખા દિવસના ત્રામકાળ પછી શું મને નીરાંતે ઉઘવાનો પસંદ હક નથી?”

“હવે નહીં ભસે, ભસ?” “કી સરસ્વતી ઓરડામાંથી બહાર ગઈ અને તેણે ડ્રિયિંગને

પશુપ્રેમની એક યાદગાર કથા

જ્યાં માણસો ભસ, તે રાતે ભાગ્યે જ ડ્રિયિંગ જરાજરા હશે.

પછી બીજી રાતે ડ્રિયિંગનું આ કંપાઉન્ડમાં સ્વતંત્ર, સાર્વભૌમ રોજન સહન ન થવાથી પાછાશના બીજા કુતરાઓ ડ્રિયિંગ પર સામુદાયિક હુમલો લઈ આવ્યા. રાજકારણમાં જેમ અને તેમ કુશમાતમાં વાગમુલ ખેલાયું અને તેને લીધે શેઠેશની ઉંઘ ઉડી ગઈ. આજ તેને સરસ્વતીને જગાડવાનું ઠીક ન લાગ્યું. બંગલામાંથી નેતરની સોટી લઈને તે બહાર આવ્યો. સહુથી પહેલાં તેણે હુમલાખોર કુતરાઓ પર હુમલો કર્યો અને લાકડીમાર કરતા બાતરીય પાંચોસની માફક તેણે સોટી ડ્રિયિંગ તરફ ઉછાળી. ડ્રિયિંગ તેના પગ પાસે આગેટવા ગયો. ત્યાં શેઠેશ તેને પણ નેતરની સોટીને સ્વદ ચખાડ્યો. ડ્રિયિંગને પોતાનો માલિકનો સામનો ન કર્યો પણ મારની વેદવાથી ઉદકાર કરતો તે બારમાં આગળ પોતાની જગ્યાએ બેસી ગયો. શેઠેશ ગુસ્સામાં મે ગુસ્સામાં અંદર આવ્યો અને પોતાના ગુસ્સાને વશ થઈને બારમાં જોરથી પટપટાવે તેણે બંધ કર્યું. બારપોતા અંતર સાંભળીને સરસ્વતી અચાક જોગી ગઈ.

“કેમ, શું છે?” તેણે શેઠેશને પૂછ્યું. “હા હું? તોય ડ્રિયિંગનાં પચકમ દિવસે

ડ્રિયિંગ પર સરસ્વતીને શા માટે પ્રેમ હતો?

તહેવારની પ્રસંગ માટે

શ્રેષ્ઠ ભેટ હિલ્લ

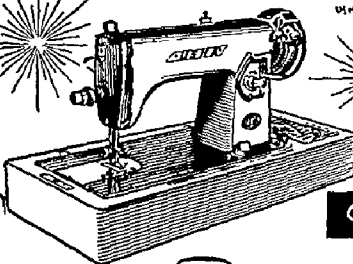
સિલાઈ

મશીન

સુદર ભેટ આપવા માટે આ સૌથી
શ્રેષ્ઠ અવસર છે. શા માટે હયા
સિલાઈ મશીન જ નથી આપતા ?

આપના બહેન અનુસાર પૌત્ર છતાં ભૂદા મોડલમાંથી
એક પસંદ કરી શકો છો. દરેક હયા સિલાઈ મશીન
ઉચ્ચ કારિગરી અને ઉત્તમ કામગીરીના નમુનારૂપ છે

તથા સિલાઈની સમવડતા માટે
તેમાં ભૂદી ભૂદી વ્યવસ્થા કરવામાં
આવી છે. હયા વડે સિલાઈ
કુસ્સદનો સમય વધુ આનંદપૂર્ણ
બનાવે છે.

આરામથી
સિલાઈ કરો

વડે સિલાઈ કરો

JAY જે બનાવટ

દઈઓ અંપવા ન દે અને રાને તોરો. આ યધિયા બંપવા ન દે. આ તે કંઈ ડવવાની રીત. છે ?" ચીઘરને શેઠેએ કહ્યું.

બહારથી યધિયાના ઉઠકારા ડહ ચાલુ બ હતા.

"આ યધિયા! ઠંડકાર કેમ કરે છે ?" સરસ્વતીએ પૂછ્યું.

"ઉઠકાર ન કરે તો બીજું કરે શું ? નેન-રની સોટીના સ્વાદ અગ્નિ તો એને બરાબર ચખાડે છે." શેઠેએ આનંદભરેલા સાથે કહ્યું.

"તો શું તમે યધિયાને માથો ?" ગજગણા અવાજે સરસ્વતીએ પૂછ્યું.

"એમની રીતી શું સંઈ જાય છે? એ કંઈ એછા તારો કોઈ છે ?" શેઠેએ ગુસ્સાથી કહ્યું અને પલંગમાં પડતું ફેરવતે સૂઈ ગયા.

સરસ્વતીએ જ્વાળા ન આપ્યો. ઉઠકારા કરવા પરે એવી મનોવેદના એણે અનુભવી. પણ એ ઉઠકારા કેમ કરી પડે ? એણે ઉઠકારાને બદલે માત્ર નિસારા બ નાખ્યા. પણ બહાર યધિયાના ઉઠકારા ડહ ચાલુ બ હતા. શેઠેશ થોડી વારમાં નસકોરા પત્નુ બોલાવવા લાગ્યો પણ સરસ્વતીને ઈશ ન આવી. તે બારેણું ઉઘાડી બહાર આવી. તેણે યધિયાને પંપાળની શીત પાણી અને પછી પોતાના પલંગમાં આવીને સૂઈ ગઈ.

બીજા રાત્રે પાણેશમાંથી કુટી હુમખાજોર કૃતરા આજ્યા નહીં. પણ છાંય યધિયાએ લાંબા અવાજે પોક મૂકવાનું શરૂ કર્યું. પાણેશના કૃતરાઓ પણ કોઈ અગમ્ય કારણથી આકાશ સામે જોઈને લાંબા અવાજે પોક મૂકી રહ્યા હતા અને યધિયાએ પણ એમાં સાથ પૂરાવ્યો.

અગ્નિ કોણ જાણે કેમ, આ પોક સાંભળીને સરસ્વતીની ઉપ પહેલી ઉઠી ગઈ. તે એક-દમ બારણું ખોલી યધિયા પાસે ગઈ અને તેને શાંત કરવા પંપાળવા લાગી. એટલામાં ઘરમાં ટેલિફોનની ઘંટડી વાગી. અને તેથી શેઠેશ પણ જાગી ઉઠ્યો. તેને કોઈએ વિચિત્ર માટે બોલાવ્યો હતા. એણે જેવું તો પાસેના પલંગમાં સરસ્વતી ન હતી. બારણું પાસે જઈને તેણે જેવું તો સરસ્વતી ડહ પણ યધિયાને પંપાળતી હતી.

"આ તે કંઈ રીત છે! અંધો રાત્રે પણ યધિયાને પંપાળવાની શી જરૂર છે ?" શેઠેએ ગુસ્સાથી કહ્યું.

"પાણેશના કૃતરાની પોકો સાંભળી એ પણ પોક મૂકે તો નહીં. તમારી ઉંઘ ન બગડે એટલા માટે....."

"એ વળી ક્યા મોઢે રાત્રકમાર છે! આ બધાથી તો તમારું." કહી શેઠેએ કડવું બદલ્યું.

હાથમાં બેગ લીધી અને બારણાંની વચ્ચે બ સુતેલા યધિયાને પગના બટની અણીથી લાત મારી બાજુ પર ડાલેલામાં કહ્યું, "પુ બેડી રોગ, જેટ આઉટ એક પી વે (બદમાસ લુચ્યા, રસ્તામાંથી બાજુ ખસ.)"

યધિયા બાજુ પર ખસી ગયો અને શેઠેશ ત્યાંથી વિચિત્ર પર ચાલ્યો. શેઠેશ ગયો એટલે સરસ્વતીએ યધિયાને બંગલામાં બોલાવ્યા. યધિયા પણ અપમાનનું દુઃખ ભૂંડીને સરસ્વતીની પાસે પલંગમાંજ બેસી ગયો. સરસ્વતી તેને કંપાંચ સુધી પંપાળતી રહી. ઘરમાં બીજું કોઈ હતું નહીં. યધિયાએ આ એકાંતમાં સાથ આપ્યો તેથી આબારવશ બનીને સરસ્વતીએ તેને લાંબા સમય

આવી પહોંચ્યો. આ જેઈ સાસુને મિજાજ હાથ રહ્યો નહીં. એમણે વેલણ યધિયા તરફ ધમ્પુ યધિયા જવા ખરચો ત્યારે છુટું વેલણ; એટલા જોરથી તાપું કે વેલણ નૂટી ગયું. અને યધિયા હાથ બચાવવા બહાર ભાગી ગયો!

બંગલામાં માણસોની વસિત વધે તેની સામે યધિયાને કશો વાંધો ન હતો પણ આ અર્ધા ઝળન બાળકોએ એની આંકડી કસોટી કરવા માંડી. કોઈક એની પૂંછડી મિચવા લાગ્યું, કોઈ એને કાંચ મારવા, લાગ્યું, કોઈ એના કાનમાં ઝીણી કંકરી નાંખવા લાગ્યું. આ બધું એક સાથા તપસ્વીની માફક યધિયાએ સહન કર્યું પણ એક દિવસ એની ધીરજનો

શૈલેશ અને યધિયા વચ્ચે પહેલેથી જ

* * દુશ્મનાવટ શરૂ થઈ ગઈ!

સુધી ત્યાં જ બેસવા દીધો પણ દરથી મોટરનો અવાજ આવતાં તે તરત જ યધિયાને બહાર લઈ જવા લાગી. યધિયાએ પલંગમાંથી ખસવાની આનાહાની કરી. આથી સરસ્વતી તેને ઘસડીને બહાર લઈ ગઈ અને બહારજ તે સમયે શેઠેશની મોટર કંપાઉરમાં દાખલ થઈ.

"આ રાત્રકમાર ડહ સુધી બંગલામાં જ હતા કે ?"

"હા, એમાં શું ? તમારા ગયા પછી મને બીક લાગતી હતી. વળી હવે તો તેને નવપરોને હું સ્વચ્છ રાખું છું."

"હા, પણ છાંય એનું સ્થાન અહીં બારણું પાસે છે, બંગલામાં નહીં, સમજી ?" કહી ગુસ્સાથી શેઠેએ બારણું બંધ કર્યું. આ વાતને થોડા દિવસ વીતી ગયા અને એક દિવસ શેઠેશની મા અને શેઠેશના ભાઈ પોતાના કુટુંબ સાથે આ બંગલામાં આવી પહોંચ્યા. શેઠેશના અર્ધા ઝળન ભત્રીજાઓને લીધે ઘરમાં ભારે ધમાકડી મચી ગઈ. શેઠેશ સવારે દવાખાને ગયો કે તરત યધિયા પોતાની ટેવ પ્રમાણે સ્ત્રોશમાં આવી પહોંચ્યો.

"હાથ હાથ વડુ, આ કુતરો સ્ત્રોશમાં આવે તોયે તું એને કાઢતો નથી ?" સાસુએ કહ્યું.

"ના, બા, એ તો અમારો પાળેલો છે. એ કોઈને કાઢતો નથી. સ્ત્રોશમાં એ કશામાં મોં લાલતો નથી."

"પણ સ્ત્રોશમાં આવે તો કેમ ચાવે ?" સાસુએ કહ્યું. એટલી વારમાં તો યધિયા સ્ત્રોશમાં સ્ત્રોઈ કરતી સરસ્વતીની છેક પાસે

અંત આવી ગયો અને એનાથી ન કરવાનું કામ થઈ ગયું.

એક દિવસે એક બાળકે સરસ્વતીની સાસુની છીકણીની ઈની લીધી અને યધિયા આંખ મીચીને પછો હલો ત્યાં જઈ યધિયાના નાકમાં છીકણી બેસાવતી. યધિયા મજાનું સંમતોલપણ પાછો બેઠો અને તેણે એ તોફાની બાળકને જોરથી ભચકું ભરી લીધું.

સરસ્વતીએ ટેલિફોન કરી શેઠેશને ઘેર બોલાવ્યો. આ સમાચાર જાણી તે ખૂબ ગુસ્સે થયો. તરત જ ઘેરે આવી એણે પોતાના ભત્રીજાની સારવાર કરી અને પછી નેતરની સોટી લઈ તે યધિયા જાણી પર તૂટી પડ્યો.

"એને ના મારો, એને ના મારો. એના કંઈ વાંક નથી." કહી સરસ્વતી યધિયાને બચાવવા વચમાં પડી તો સોટીના એકાદ બે ફટકા તેને પણ વાગી ગયા.

"એક તો યધિયા ભચકું ભરે ને પાછી નું કહે છે કે વાંક નથી ?"

"એના નાકમાં આ બાળાએ છીકણી સુંધાઈ હતી."

ત્યાં તો એ ભત્રીજા બા બોલી કહ્યું, "પોટી વાત છે, મારા બાળાએ છીકણી સુંધાઈ જ ન હતી. આ નંપોદિયો કૃતરો છે જ એવો એને આ બંગલામાંથી જ કાઢી મૂકો. કાં તો અમે નહીં અવવા આ કૃતરો નહીં."

સરસ્વતીને લાગ્યું કે વધારે બોલવાથી ગળ્યે વળી જશે. આથી તેણે મૂંઝા રહેવાનું પસંદ કર્યું. શેઠેશ પાછો દવાખાને ચાલ્યો ગયો. બધા જનો શેઠશ પછી સરસ્વતી યધિયાને ઘેરેલીના દુકાન

ફોટોગ્રાફી જગત :-

ફોટોગ્રાફી જગતને લગતા
લેટેસ્ટ સરંજામો માટેનું
બાણીપુર સ્થળ કે જ્યાં-
દરેક પ્રકારના બાણીતા
મેકરોના કેમેરા, રોલ ફીલ્મો
ઉપરાંત ફોટોગ્રાફીને લગતી
નાની મોટી દરેક વસ્તુઓ
મળશે.

એમેચ્યુર ડેવલપીંગ
પ્રિન્ટીંગ
એન્સાઈંગ
અમારી ખાસ
વિશિષ્ટતા છે.

મોડર્ન ફોટો સ્ટોર્સ અને સ્ટુડીઓ

કોડેક-એવર્ડ, ઈલેક્ટ્રો અને આગકાના વેપારી, ૩૫૮. લેમિગટન રોડ, પોલીસ થોફોની બાજુમાં, મુંબઈ-૭

એકાના મુકાદમ

વેર હાઉસીંગ

કલીયરીંગ

ફોરવર્ડીંગ

ટે. નં. ૨૫૩૩૫૧
૨૫૩૭૮૧
૨૫૪૧૦૬
કસ્ટમર : ૨૬૧૮૦૪

ફોન : ૨૬૩૮૬૬
ફોન : ૨૮૪૮૧

નેશનલ ટ્રાન્સપોર્ટ કું.

(પ્રો. કનૈયાલાલ એન્ડ કું.)
મુસ્તફા બીલીંગ, સર પી. મહેતા રોડ, મુંબઈ-૧.

ભવાની બુવન
કલ્પપીઠ બજાર, સુરત

: શાખાઓ :

DBZ-૫૧, ગાંધી માર્ગ
કંલ્પા - કચ્છ ફોન : ૧૫૩

મુંબઈ સમાચાર દીપોત્તરની અંક

નાખવા ગઈ ત્યાં જ સાસુ વચમાં બોલી ઉઠ્યાં, “એ હરામખદાને વળી રાટલીના ટુકડા ચેના નાખવાના લેવું? વહુ, એને ભખ્યો ચણે એટલે એ એની મેજે જ ચાચી ભયો.”

સાસુના હુકમની સામે કેમ ઘરાબ? છતાંય બપોરે જ્યારે સાસુ સૂઈ ગયાં ત્યારે તે છાત્રી-માની ડ્રિથિયાને રાટલીના ટુકડા નાખી આવી. આટલા દિવસ સુધી સરસ્વતી ખાસ આ બંગલાની બહાર નીકળી ન હતી. બંગલામાં સાસુ, દેરાણી વગેરે સોઈ એક દિવસ તેણે મુંબ.

ગઈ. પાછળ ડ્રિથિયા પણ ચડી ગઈ. પણ અહીં તો- બસ ક’ડકર ખૂબજ કડક હતો.

“બાઈ સાહેબ, આ બસમાં ક તરુ થઈ જવાની મનાઈ છે.” કહી ક’ડકરે ડ્રિથિયાને બસ-માંથી ઉતારી મૂક્યો. બસ જ્યાં ચાલુ થઈ ત્યાં બધાની નજર ચુકવી ડ્રિથિયા ફરીથી બસમાં ચડી ગયા. ચાલુ બસમાંથી બસ ક’ડકરે ધકરે મારી ડ્રિથિયાને હટાડેલી મૂક્યો.

બસ ચાલુ હતી. પગવાર સરસ્વતીને મનમાં થયું કે લાવ ઊતરી પડું, પછી લાગું કે ડ્રિથિયા

છેક કુર્બા સુધી બસની પાછળ દોડીને આવશે શું કરું તેના નિર્ણય તે કહી ન થયો.

અડધ વધવા લાગી અને બસ અને ડ્રિથિ વચ્ચે અંતર પણ વધતું ગયું. છેવટે ડ્રિથિ અંદરથી થઈ ગઈ ત્યારે સરસ્વતીએ પો આંખમાં ઉપચાઈ આવેલાં આંસુને કમાવા લૂછી નાખ્યાં પણ હૃદયમાં ગમગીની રહી ગઈ.

સરસ્વતી ક લાંબાં પોતાના ભાઈને આવી પહોંચી. ઘરમાં પેસતાં જ કોનુ જાણે તેનાથી રહી પડ્યું. સરસ્વતીના ભાઈ

ઈમાં કુર્બામાં રહેતા પોતાના ભાઈને ત્યાં મળવા જવાનો વિચાર કર્યો.

બપોરે ચા પીને તે પોતાના બંગલામાંથી નીકળી તો ડ્રિથિયા પણ પાછળ આવવા લાગ્યો. થોડે સુધી આજ્યા પછી તે પાછો ચાચો જ્યો એમ તેણે માન્યું પણ ડ્રિથિયાએ એનો પીછો ન છોડ્યો. તેણે ડ્રિથિયાને પંપાપીને પાછો હટાડેલો પણ હડીલા બાજક જેવો ડ્રિથિયાએ જ પાછો જવા માગ્યો જ ન હતો. બંને મલાઈના સ્ટેશને આજ્યાં. ફ્લૂટ કલાસની દિકરિટ લઈને સરસ્વતી ડાખાં બેઠી તો ડ્રિથિયા પણ દિકરિટ ચેકરની કચી પરવા કરી સિવાય ડાખાં ચડી ગયા અને સરસ્વતીના પગ પાસે બેસી ગયા. સરસ્વતીએ એને ઉતારી મૂકવા ઘણી મહેનત કરી પણ ડ્રિથિયા ડાખાંથી ન ઊતર્યો તે ન જ ઊતર્યો.

ગાડી અંધેરી સ્ટેશને આવી અને સરસ્વતી ગાડીમાંથી ઊતરી ગઈ તો ડ્રિથિયા પણ ઊતરી ગયા. સરસ્વતી પ્લેટફોર્મની બહાર નીકળવા ગઈ ત્યારે ડ્રિથિયા પણ પ્લેટફોર્મની બહાર નીકળવા ગયા.

“બાઈ સાહેબ, આ ક તરુની દિકરિટ?” દિકરિટ કહેકરે કહ્યું.

“આ મારો ક તરુ છે. હો. આ પેસા.” કહી સરસ્વતીએ ડ્રિથિયાની દિકરિટના પેસા આપવા પર્સ ઉપાડી ત્યાં તો કહેકરે હસતાં હસતાં કહ્યું, “જાઓ, બાઈ, જાઓ. અહીંથી તો ધણીય મહતિયા ક તરુ પસાર થઈ જાય છે.”

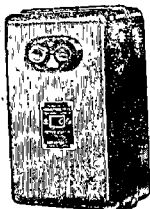
સરસ્વતી સ્ટેશનની બહાર આવી અને કુર્બાની બસમાં ચડી

જાઓ બાઈ, જાઓ અહીંથી તો ધણીય મહતિયા ફૂતરાઓ પસાર થઈ જાય છે.

PROTECT

your expensive equipment with dependable
LT-LK switchgear

Type MK1 15 Amps.

LT-LK motor starter, type MK 1 guarantees full protection to your motor. How? When overloading occurs or supply voltage is low this starter trips in time, disconnecting supply to prevent your motor from burning out.

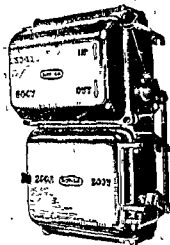
To trip precisely when it should, every overload relay in an LT-LK starter is accurately calibrated and individually tested on an automatic test bench. You can be 100% certain that this starter will give your expensive equipment the protection it needs.

Type MF1 15 Amps.

Protect your refrigerator, air conditioner and other electrical appliances with this reliable starter.

When supply voltage fluctuates, domestic appliances are likely to burn out. The LT-LK starter—type MF 1 can prevent damage to your appliance. This sensitive device disconnects supply to the motor every time supply voltage drops. So, get your electrician to install an LT-LK type MF 1 today.

Switch-fuse Unit

The LT-LK fuse unit has spring loaded contacts which eliminates clumsy bolting. Made of stainless steel, these springs ensure long life and resistance to corrosion. The insertion and removal of a fuse can be done even when the circuit is live by using the Insulated fuse handle. Use only the HRC fuse of an LT-LK unit. Easy to replace, it prevents production loss by reducing replacement time.

Switchgear Division

LARSEN & TOUBRO LIMITED

P.O. Box 278, Bombay • P.O. Box 323, New Delhi. • P. Bag 5247, Madras. • P.O. Box 619, Calcutta.
Also at: Bangalore, Ernakulam, Ahmedabad, Lucknow, Hyderabad, Bhopal, Panaji, Rourkela, Baroda.

ભાભી ઘરમાં જ હતી. બંનેએ એના આંસુ જોયાં.

“કેમ બહેન, આમ અચાનક રડવા લાગી? કંઈ ખરાબ સમાચાર છે કે શું?” ભાઈએ પૂછ્યું.
“એમ સાંભળ્યું છે કે તમારા સાસુ આવી છે. એમણે કંઈ ત્રાસ પર્તાવવાનું શરૂ તો નથી કર્યું ને? ભાભીએ કહ્યું.”

“ના, એનું તો કંઈ નથી પણ તમને બંનેને ઘણા લાંબા સમયે જોવા તેથી હૃદય ભરાઈ આંસું.” કહી સરસ્વતીએ આંસુ લૂછી નાખ્યાં.
ત્યાર બાદ ઘણી આવીઅવળી વાતો થઈ પણ વાતમાં સરસ્વતીનું ચિત્ત ચોટ્યું નહીં. જોતજોતામાં સાંજ પણ પડી ગઈ. સરસ્વતી

કરી લીધી કે પ્રિધિપાનો પતો મજે તો કાઢે જ તેના ગળામાં પટ્ટો નખાવીય અને વાષપત્તન કમ્બો લઈશ.

છેવટે પ્રિધિપો આવ્યો ખરો! પણ આ શું? અજાણ્યા એવા આ ભાગમાં વસતા કૂતરાઓએ એને પરદેશી ગણી એના પર હુમલા કરી એના દેહને લગભગ પીળી નાખ્યો હતો. એના શરીર પર બીજા કૂતરાઓએ બહેવા બચકોને લીધે તે ઘવાપેલા થોપ્પા જેવો લાગતો હતો. એના શરીર પર અનેક કેકામેથી લોપી નીકળતું હતું. તેનો એક પગ ઘવાયો હોવાથી તે ખેડાગરો ખેડાંડેડો ચાલતો હતો. મહામહેનને થાકીને તે સરસ્વતીના પાસે આવી ટપી પડ્યો. સરસ્વતીએ એને

એરડમાં જઈ ઓહીકામાં માથું ઘાલી પૂસકે કૂસકે રડવા લાગી અને થોડી વાર પછી આસપાસના સંભોળેનો ખ્યાલ કરીને શાન્ત થઈ ગઈ.

રાત પડી. સરસ્વતી તથા રોચેશ પોતાના એરડમાં સૂતા હતા. રાતમાં સરસ્વતી જીંદમાં બજારવા લાગી. “બચાવે, મારા દીકરાને બચાવો. મારો પ્રિધિપો મરી ગયો! મારો દીકરો પ્રિધિપોને અવતાર લઈ આવ્યો. મેં જ એને મરવા દીધો.”

આટલું બોલી તો કૂસકે કૂસકે રડવા લાગી. રોચેશે આ બધું બરાબર સાંભળ્યું.

“સર, સર, જાગ. કેમ રડે છે?” રોચેશ સરસ્વતીને કંઠોળમાં કહ્યું. સરસ્વતી જાગી. હાથ પણ તેનાં

...એક બાબુ એકલો ડાધિયો અને સામે દુશ્મનોની આખી બેટેલીયન!

પાછો ઘેર આવવા નીકળી અને બસમાં બેઠી. બસ અંધેરી સ્ટેશનને આવીને ઊભી રહી ત્યારે નીચે ઊતરીને તે પ્રિધિપાને ઘોંપવા લાગી. એના મનમાં એમ હતું કે પ્રિધિપો પાછો આવ્યોને અહીં બેસી ગયો હશે. ચારે બાજુ નજર નાખવા છતાંય તેને પ્રિધિપો ક્યાંય જણાયા નહીં. પાસે એક દાંતલુ વેચનારી બેઠી હતી.

“આટલામાં ક્યાંય એક પ્રિધિપો કૂતરાને જોશે? એના શરીર પર મોટા વાળ હતા. સરસ્વતીએ પ્રિધિપાની ઓળખાણ આપતાં સવાચ ક્યો.”

“બન એવા તો મૂંઝા ચેટણા કૂતરા અહીં આવે છે. ઈમ ધ્યાનમાં ચોં સખતો ફરીએ?” દાંતલુવાળીએ જવાબ આપ્યો.
— સરસ્વતી થોડી વાર સુધી ત્યાં ઊભી રહી. એના મનમાં આશા હતી કે પ્રિધિપો જરૂર આવશે. સાંજનો સમય પૂરો થવા આવ્યો અને અંધકારના આવાશ અંધેરી સ્ટેશનની આસપાસ ઊતરવા લાગ્યા. ક્યાંય ને ક્યાંય સુધી સરસ્વતી પ્રિધિપાની ચાલ જોતી ઊભી રહી. એટલામાં એક પોલીસ તપ્પી નીકળ્યો. “જમાદાર સાહેબ, આટલામાં ક્યાંય એક પ્રિધિપો કૂતરા જોશે છે?”
“કેમ બાઈ સાહેબ, તમારો કૂતરો ખોવાયો છે? એના ગળામાં પટ્ટો હતો?”
“ના.”
“એને પાળવા માટે સુપરાર્ડનું વાષપત્ત લીધેનું છે?”
“ના.”

“મારે તો બાઈ સાહેબ, પતો મજાએ મુશ્કેલ છે. એને જો આજકાલમાં પતો નહીં મજે તો સુપરાર્ડ રખતના કૂતરાઓને મારી નાખે છે. તો તમારો કૂતરો પણ એમ જ મરી જશે.” પોલીસે કહ્યું.
પોલીસે આપેલી આ નિષ્ફર માહિતીથી પગ-વાર તો સરસ્વતી પુછ ઊઠી. મનમાં તોયે નિશ્ચય

વધાવથી ઊંચકી લીધી. આસપાસ ઊભેલા લોકો હસવા લાગ્યા. એકાદ જણે તો મજરીમાં કહ્યું. પણ ખરું કે, “આપણે પણ કૂતરા જમાવા લેતા નહીં મને ઊધરી જત.”

પ્રિધિપાને લઈને તે પાછી ગાડીમાં બેસી ગઈ અને બંગલે પણ આવી ગઈ. ઘવાપેલા કતરાને એક ખૂણમાં સુવાડી એણે જાનનાયક દવા આપી એના હા સાફ કર્યા અને બોજુ કપડું

કૂસકાં ઘેરમાં ન હતો. બહાર પ્રિધિપાના ઉંડાકાર સંબંધાતા હતા.

“સર, પ્રિધિપો ઉંડાકાર કરે છે. એને દીક નથી લાગતું. ચાલ જતા જોઈ આવીએ.” રોચેશે કહ્યું. સરસ્વતીને નવાઈ લાગી અને બાને બહાર એટલાવ પર આવ્યા. રોચેશ પ્રિધિપાને તપાસ્યો.

“સર, આને ઉપભૂત જ કતરાની ઈસિપનાવમાં લઈ જતા પછી. ચાલ, જવદી નેવાર થઈ જ. કતી રોચેશ બેઠામાં જઈ કપડાં બદલ્યાં. સ્વતી પણ નેવાર થઈ ગઈ. પ્રિધિપાને ઊંચકીને સરસ્વતીએ માટરમાં બેસાડ્યો. જેવી સરસ્વતી માટરમાં બેઠી કે તરત જ પ્રિધિપો એના ખોળામાં બેસી ગયો. માટર કૂતરાની ઈસિપનાવમાં આવી પહોંચી. પ્રિધિપાને તપાસીને ડેકરેકર કહ્યું, “ડેકરર રોચેશ, તમારા કતરાને ઈજ ગંભીર છે પણ ચિન્તા કરવા જેવું નથી. સાત દિવસ સુધી આ કતરાને અહીં જ રાખવો પછી ત્યાર બાદ તે સાવ સાજો થઈ જશે.”

શાન્તિ કું માર જયશંકર લક

ઓશાડી સુવાડી દીધો અને બાજકોને તારીદ કરી કે એને સવારે નહીં.

ચંતે રોચેશ ઘેર આવ્યો ત્યારે સરસ્વતીએ બધી વાત કરી. રોચેશે કહ્યું, “એ તો દીક થયું. આજે રાત્રે ને મરી જાય તો કાયમની નિર્વાંદ થઈ જશે બધી બચાવજ બંધ થઈ જશે!”

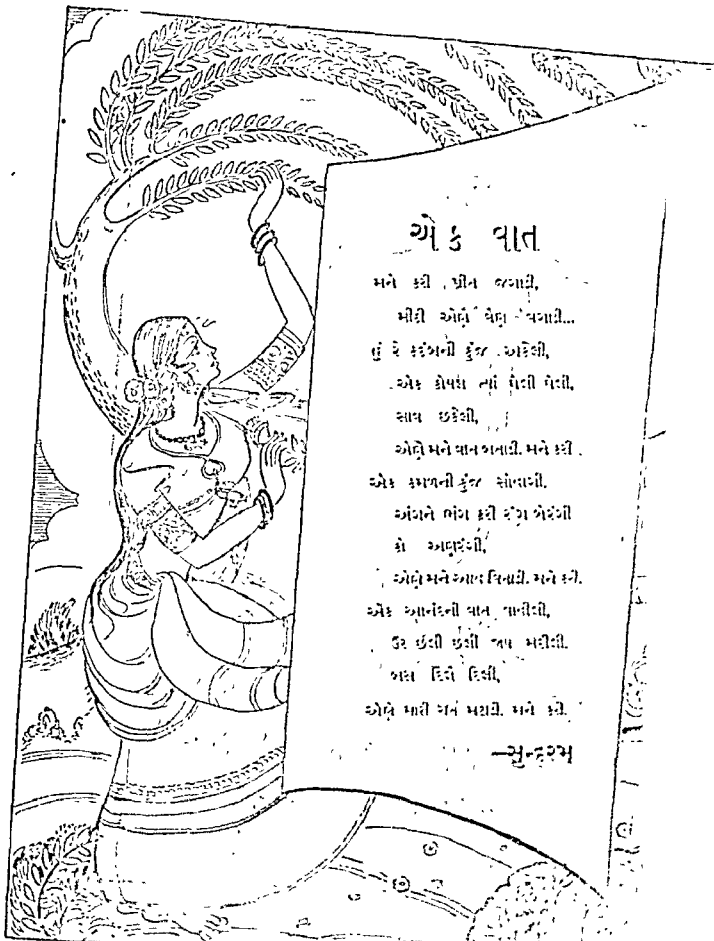
“આપણા બંગલામાં ને વજી કૂતરા રખાશે? આ બંગલામાં કૂતરા બધે અડાઅડ કરે ને મારાથી જતાય સતત થવું નથી.” સાસુએ કહ્યું.

“અને મને તો લાગે છે કે અમે અહીં વધુ વખત રહીએ નહીં એટલા માટે અહીં કામગીરી કરડાણો કૂતરા પાળવા છે. મરે મૂંઝા ન પાડેદા.” દેવાણીએ દાઢ કાઢી.

આમ ચારે બાજુથી વાકપ્રણયે સાંભળી સરસ્વતીનું લક્ષ્ય કામૂમાં ન રહ્યું. તે આજુબા

પ્રિધિપાને મુકીને બંને બંગલે પાછા આવ્યા. સાત દિવસ જોતજોતામાં વીની ગણા સાનમે દિવસે બપોરે સરસ્વતીએ રોચેશને કહ્યું, “આજે રાત્રે તમે પાછા આવો ત્યારે પ્રિધિપાને પાછો વાવ વાળો છે. ભૂલતા નહીં હો?”

“હા, સાંજે થયો હશે તો લાવીશ.” કહી રોચેશ ચાલ્યો ગયો. રાત પડી પણ રોચેશ ન આવ્યો. છેવટે થોડીવારે રોચેશ આવ્યો. રોચેશ પ્રિધિપાને ઊંચકીને એરડમાં લઈ આવ્યો. સરસ્વતી પંજરામાં બેઠી ત્યારે એના ખેતજામાં પ્રિધિપાને ફેંકતાં નેમ્કે કહ્યું, “હા આ તારો દીકરો પાછો આવ્યો!”

એ ક વાત

મને ફરી પ્રીત જગાડી,
 મીઠી ઓળે વેળા વગાડી...
 તું દે ફરિયાદી કુંજ, અકેલી,
 એક કોપકા ત્યાં પેલી પેલી,
 સાવ છકેલી,
 ઓળે મને વાનગનાડી, મને ફરી,
 એક કમળની કુંજ સોળાડી,
 અંગને ભંગ ફરી રંગ બેરંગી
 કો અભાગી,
 ઓળે મને આલ વિનાડી, મને ફરી,
 એક આનંદની વાન, વાનીડી,
 કે છતી છતી જામ મલીડી,
 જાલ દિલે દિલી,
 ઓળે મારી ગન મથાડી, મને ફરી.

—મુન્દરામ

માથાના

દુખાવામાં થોડકા આરામ મેળવો

‘એનેસિન’ એ વ્યાધિઓમાં એવી તો અસર-કારક છે કે એમાં દાકતરના નિદાનની માફક કેટલીક સીપ્પિઓ છે — એજ કરલો એ સત્વર અને ખૂબ આરામ આપે છે.

✎ એનેસિનમાં, દુખાવે સત્વર દૂર કરતા પાર્સીન અનેક ઇન્ગ્રીડિયન્ટ છે

✎ એનેસિન-માથાના દુખાવાના સામાન્ય કારણપ્રત્યક્ષને દૂર કરે છે

✎ એનેસિન, ફરતી અને હાથનો તાવ ઓછો કરે છે

✎ એનેસિન દુખાવા સાથે બાંધવાત સ્થિતિ બિચેની અને થક દૂર કરે છે.

એનેસિન

વધુ સારી છે કારણ કે તેના

૪ ફાયદા છે

અકાશમાં આવતો "સાસાતારો પા" નામનો કોડો થા ખપમાં આવતો હશે તે તો કાંઈયે સુધી સમજાયું નહોતું. જ્યારે દેશી પદ્ધતિ પ્રમાણે દિવસો કાપીને વાજર ગુણવાનું આનું નારે સમજાવું કે એ "કોડો" પણ બહુ અગત્યનો છે. ઉમમ્મો તો હવે તૈયાર વાજરના કોડો આવે છે તેમાં જોઈને વાજર માંડી દેવાય છે.

શિક્ષા કરવામાં ઉમેશાં પાસાપાન તો પતેલ, જેને ત્યાં કાષ્ઠ સંસ્કારથી પર મેંતાજીને અથવા આપા કુટુંબને જન્મવાનું આમંત્રણ મળતું અથવા બીજી તરીકે જે પૈસાની પ્રાપ્તિ થતી તેવા કુટુંબના નિશાનોઆને શિક્ષા ઉઘડી થતી આપવા સમજાતી (ગાંધી) ચેતવણી આપી છેવી દેવાતો.

અમારી આ ગામઠી શાળાનું પણ "ઉન્નયે-કથન" નવાસતી કેળવણી ખાતો નરહથી થતી ને "ગ્રાંટ" પણ મળતી; પોસ્ટલો સાં રૂપીઆ વરસે હદાઉ મેળતા. અમારાં રામ મેંતાજીના બાઈ મજન મેંતાજી "છટ્ટા ધોરમ્મી" (આજની શાળાના) પરીમામાં પાસ થયા હતા એટલે ગુજરાતી બીજી ત્રીજી વોપટી સુધીનાં ધોરણો અમારે ત્યાં હતાં ને એ રીતે અમારી નિશાળમાં ભણેવાઓને સુપરાઈની શાળાઓમાં પ્રવેશ મળતો.

આ અમારી નિશાળ રામ મેંતાજીના અવસાન પછી થોડા વખત મજન મેંતાજીએ ચલાવી, પણ પછી એ બંધ પડી.

રામ મેંતાજી વિધુર હતા. પણ તે જમાનાનો વિચાર કરતાં હતા. વધારે સુઘડ ધોતીયું, બારીક ઝીમ્મી કોરનું, ચીપી ચીપીને ચાર છેડે પહેરના. બદન પણ ઉઝીમ્મં, ઉન્નયેકથન આવે ત્યારે પાંચ બટનનો લામ્પકાશનો સફેદ કોટ અને માથે લાલ ચણેલી જેનો પાથડી.

પાન નંખાકુના થોખીન હતા. "હાથા"નો પાકો પાન, પાનની તાકડમાં ઉમેશાં રહેતાં, કાષા મુનાની તથા નંખાકુની દાખડીઓ પણ ચણક ચણક થાય તેવી. સાપાટી પણ મેંતાજીનો અથવા સેવરનનાં, છુટી અંતરથી રહેતી. કોઈ "સારો માણસ" મજતા આવે તો તેના મોઢા આગળ પાનની તાકડ વેરતા.

આજે ત્યાંથી ચોરાંથી વર્ષે પણ અમારા ઝોકના અને "વાંદી"ના ગુરુ રામ મેંતાજીને જાણી પર પાન ચાવતા નગર સામે જઈ રહ્યું છે.

અમારી નિશાળનું મકાન હજી પણ ઉઝું છે. એના લોલવા જતા કાગળનાં કેટલાક કોડે છે "ગ્રીક" સ્થાપત્યના નમૂના રૂપ છે. બહુ જ જ્યારે "આસ ગચ" કહેવાનું ત્યારના છે.

પણ સરકારના સ્થાપન ખાતાને વોપટે ચકરા નથી.

"નિશાળ ગણેસજી" એ કેટલાંક કુટુંબમાં વંશપરંપરાથી ચાલતી ઓલેથી વિધી હતી. કેટલાક ઉમંગથી પણ એ વિધી કરતા. ઘણું ખર્ચ આ વિધી "મુન" સાથે જોડી દેવાતો. બાળકને સારાં કપડાં પહેરાવી, લાલને ગાજતો, કોલ તાસાં સાથે શમ્ભુગરેલા ઘોડા પર બેસાડી નિશાળે લાવવામાં આવતો. મેંતાજીને એક જે દિવસ અગાઉથી ખબર આપતી એટલે મેંતાજી પોતાની બધી નેપાસી સખતા અમને પણ ખબર પડતી ને એમ તો તે દિવસે સમરે જમ્યાં બપોરે છટ્ટીની મજ માણતા. બાળકને નાની ધોતલી, કસગણું અગરનું ને માથે નવી નકોર ભરત ભરેલી દોપડી પહેરાવવામાં આવતી. ધોતલી સાથે બાળક ચાલે

ઘડતો નહિ એટલે બાળકના પિતા અથવા કોઈ વડીલ એને ઉપકીને નિશાળમાં લાવતા. એક મોટા પાટલા પર લાલ રંગેથી પાટી, ચારે બાજુએ જુદા જુદા રંગની વેલવાળી પાટલા પર મૂકવામાં આવતી. પાટી પર કંઈ-વતી મોટો સામીઓ પદમાંમાં આવતા. પાંતે આમું રંગેનું લાકડનું વનસણું પણ મૂકવામાં આવતું. જે સફેદ ચીનાઈ માટીનાં બીંબા તૈયાર રહેતા. એકમાં લાલવાળી અને બીજામાં "ખેટી" પદાચીને તૈયાર રાખવામાં આવતી. તોશાનું તરબાણું, પલાનું અને આલમની અમીચ, ગુલાવ, ફૂલ વગેરે સર્વ આ પાટલા પર તૈયાર રાખવામાં આવતું ને મેંતાજી પછી સરસ્વતી તરીકે આ પાટો—વનસણી પૂજા કાવના પૂજામાં નેવેલ, પાનસોપાવી, આચારનાર દેવને ભેટ પહોંચાતા. છટ્ટા પેસા, તોશા નાણું અને રૂપાં નાણું, કાષા પ્રમાણે મુકાનું ને એ રીતે નિશાળ ગચ્છાની દીપાસા ઉપરની પણ મેંતાજીને સારો લાગ થતો.

પૂજા પૂરી થશે બાળક મેંતાજીને દીપામાં આવી પૂજે લાગતો અને "સરસ્વતી જ્યે પલે" એવા આશીર્વાદ મેંતાજી આપતા. આ પછી વડો નિશાળોના અમને આ

લેખને મથાને મુકેથી ચાર પંકિતઓ થોલાવતો ને પછી જોયશણુર વહેંચતો. પતરાંમાં પણ સામનાથપલે વહેંચતો. કુટુંબ પેસે પહેલનું દોષ અને ઉમ્મી-સોષ તો ચીસાઈ પણ વહેંચતો.

પૂજા પછી એ "નવા" નિશાળોઆને અમારી સાથે બેસાડવામાં આવતો ને અમને જ્યાં પ્રસાદ મળતો તેમ એને પણ મળતો. "સરસ્વતી"ને "માપ" તરીકે સ્વીકારીને અમે સો નિશાળોઆ વિખેરાઈ જતા. આપા દિવસની છટ્ટીના "મેમો" ફરતો નહિ પણ વમ્મમાંથી છટ્ટી ભાંગતો/ લેવાતી.

આમ નિશાળ ગચ્છું શુભ આવદાર તરીકે ગચ્છાનું ને તે દિવસે જામનું જમણું થતું. કુટુંબીઓને જન્મવાનું આમંત્રણ મળતું અથવા તો તેમને ત્યાં કંસાર કોંકવામાં મોકલતો. મેંતાજીને પણ સડકુટુંબ જન્મવાનું આમંત્રણ ઘણું ખર્ચ મળતું.

આ વિધી હવે લુપ્ત થઈ ગઈ છે. ઉ. સ. ૧૮૨૫-૨૬ થી બ્રિટીશોએ શિક્ષણ ખાતાનું પદ્ધતિસરનું મંડાણ મું તે પહેલાંના અવધેષ રૂપે રહેલી આ ગામઠી નિશાળો આજની લગભગ પોસ્ટલો વર્ષ પર અદ્યાર થઈ.

બરુમાં આવી બીજી નિશાળ મુનીલાલ માનરની હતી. તે જ્યારે પાસે બોટલા પર બેસતી.

સુરતમાં પણ જે નિશાળો ૧૮૦૨-૦૩ સુધી અસ્તિત્વમાં હતી, એક સોની ફૂલીઆમાં મુજબ-રામ મેંતાજીની અને બીજી નાની છેવરાટ દુર્ગામ સફોરને તામે ઉઘડાયા મેંતાજીની.

** ભા વ ના **

"દીવા કેમ લેલવાઈ ને?"
"પવનથી બલાવારા મેં" તેને પોતાના પાલવામાં છુપાવી દીધો હતા તેથી તે બુઝાઈ ને?"

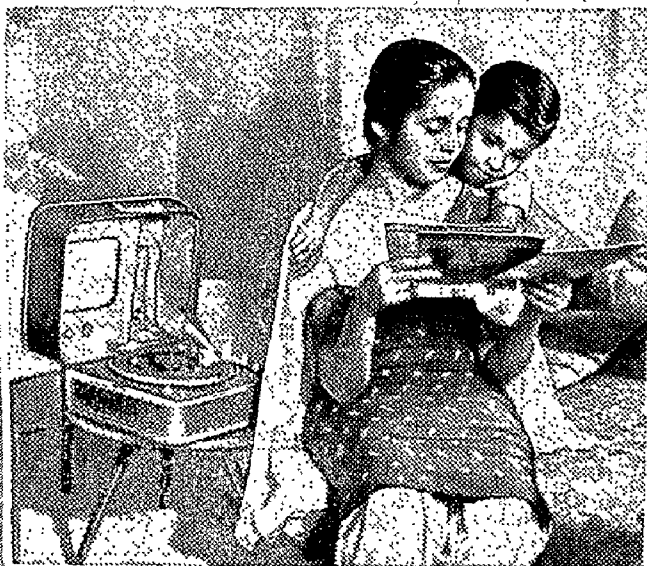
"ફૂલ કેમ કરમાં ગયું?"
"મેં" તેને પ્રતનનાના આવરમાં કદર સાથે ચોપી, દયાવી દીધું હતું તેથી તે કરમાં ગયું!"

"પાવોનું ઝણું" સુઝાઈ કેમ ગયું?"
"મેં" તેની સાથે બંધ બંધવાના પ્રયત્નોમાં હતો, તેથી તે સુઝાઈ ગયું!"

"લોશના તાર કેવી રીતે મૂડે ગયા?"
"મેં" તેમાંથી અનેક રાત કાકરાના લાનો-કાકર પ્રથમો કાઈ હતો, જે તેની સજિત આવડ હતો. આથી તે નાલો મૂડે ગયો!"

-કુમારી કશાવતી રતિલાલ અંધારિયા

જીવનના આનેહોં માટેના બચત કાર્યમાં **દેના બેંક** આપને સહાયરૂપ થશે

સેવિંગ એકાઉન્ટ-વ્યાજ ૪%

સગીર બચત યોજના-વ્યાજ ૪%

ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટ-વ્યાજ ૬% થી ૭.૩૬%

દેના બેંક

દેવકરણ નાનલ બેંકિંગ કંપની લિમિટેડ

રજિસ્ટર્ડ ઓફિસ: દેવકરણ નાનલ બિલ્ડિંગ,
૧૭, હોનિમેન સર્કલ, મુંબઈ-૧.

૧૪૫ થી વધુ ઓફિસો અને ૪૫ સેવિંગ ડિપોઝિટ બ્રાન્ચ
અમીણચંદ વ. ગાંધી મેનેજિંગ ડિરેક્ટર.

ગૃહી સમાચાર :
દીપોત્સવી અંક :

શ્રાવણ વ્રત ગંગા તો સ્વર્ગસંજ્ઞાન બિતરે !

તસવીર :
એમ. એ. ખાન

મુખર્જી, ભાગ્યદેવ :
દિગ્ગજાલકી ચક્ર :

સરખા મરખી જો : !

મરખી :

મારા અંતરની અંખના શી છે?

અપેરી અંદિઃ મારી દંદિઃ

સંજ્ઞાસ્થાપના

મને શું ન આપ્યું?

સકલસના-તિમિના સ્વપ્નિભા જીવ-
વાન મારા પછી મારા અંતરમાં જે અદ્ભુત
અંખના પડી છે એ વિષે મારે આવી લખવું છે.
મોટે ભાગે અમ કલાકારોને વિવેચન, પત્રકારો
પ્રશસ્તિ એ અમનું યોગ છે. પણ જીવનમાં ક્યારેક
એમાંથી ઉઠી વિદોષી સૂર પણ વસાવે લાગે છે.
અદ્ભુત, કલાક પૂર્વગ્રસ્ત કે બદ્ધચેત્ત્ર વગર
માત્ર ક્લાની જ રીકા યોગ તો!

સાતેતરમણ મારું ખાન દેવભાઈ આખું
બનું કે જલ્દીના સામર્થિક 'નવચેતન' માં મારા
સાતેતરના ગિત 'મેરે સનમ' માટે લાગુભી-
ભરી કાપો આપવું લખાવું આપ્યું છે. જે
લખ્યું એમાં સૂર એ હોય કે મારે આવી વપસણી
ભુમિકાઓ ભજવતી ભેટીએ નહિ. શું મુશ્કેલી
છે એ ફક્ત એ પત્રના વડીલ નંબીશીએ મને
દીકરીના સંજ્ઞાપત્રનો ખરેખર લાગુભીભરી

ફેરો પરદાની જાતનાં મારા-અશ્વપત્રથી
ગળા તો પંદર વર્ષ લીની બધાં પંદરોવે
લખું ચિત્રોમાં મેં ભુમિકાઓ ભજવી. આજે
આ બધાનો શું વિચાર કરું છું તો જાણે કે એક
પુત્ર લીની બેઠો યોગ એવું લાગે છે. છેલ્લા આઠ
વર્ષથી તો શું નાપિશ્વર બોમ્બો રહી છું. મારો
કેટલાક ચિત્રો રજાત જાનિ ઉત્તરવા ભાગ-
શાથી બન્યા એને મારા જીવનનું ગોચર મારું.
જાણે જીવન વિષે બીજું વિચારવાની મને કુરબ
મળી જ નથી. દિવસ ઉઠે ને પિત્રના 'યુગ્ધે'ં
માટે નેપાથી. મજરો કેડવા લીજીની
ગોત્રાઓ સામે ડીખા રહી નિરનિરાશી ભુમિકા
ભજવવાની. દેશ વિદેશમાં પુખ્ત, મવાઈ
જાતની સફોત, સમારંભોમાં લાગતી આપતી
અને નર્નનતો તાલીમ સાથુ રાખતી. આ
બધાનો શું વિચાર કરું છું તો મને લાગે છે કે
આ બધું કેટલો : ક ની બનો ગયું? અખપાલે
ને સામર્થિમાં તરોવે છપાતી રહી છે. મારી
ક્લાના પ્રાસંગિકા સેકેડ પત્રો શું મેળવતી જ
રહી છું. કુદરતની અસીમ કૃપા મારા પર ઊતરી
છે. મારો પુરુષાર્થ કૃપા છે. તખ્તા પ્રત્યે મને
પ્રથમથી જ ખાર હતા. નર્નન મારી ક્લાનો
મુખ્ય પાત્રો. એના પાત્ર આટલો મોટો ઉત્કા-
શત બેપાઈ બાઈ. ક્ષપના નેડોની કે સજાના
આમ સતી આનસી. સવિચિત્રમાં ભુમિકા
ભજવતાં ભજવતાં ફરી નખો શદ ક્યાનો
નારે 'સાલારો' નું સર્જન થયું. આ નુન-
નારિકા મારા જીવનની અભિવ્યક્તિ નમતો
બની બાઈ. તમામ પ્રકારના કાચીર નુન્યને
એમાં મેદાન મળ્યું ને પત્રકારો, પ્રેમકોની
એમાંએ શાબ્દક પ્રાપ્ત થઈ. ફેરો પરદે પણ

સજાત આપી છે. આ
તરફ અને યુગ્ધનિહાની
લીકાને શું આવકારું છું.
માત્ર એ વડીલશીનું
ચિત્રપ્રપત્ર શું ખાન
દારું છું કે અખાં
સોનાપત્રની વિખમાં
એક આદર્શ નારીની
એવી ભુમિકા મારે
એમના પત્રમાં લેણ
સારા કાપો લખા લેવા
તો એ ન્હારી વચાત.
આમ છતાં મારે શો
એમનો ઉપકાર માન-
વો જ રહી કાપવું કે
આજે આ લેખ લખ-
વાનું પ્રેરણાથી અને
એમની લીકામાંથી જ
પ્રાપ્ત થયું છે. મારા
અંતરની વાત ક્યાનો
કરી ન્હારી આપી છે
અને એટલે જ આ
છટ્ટેને શું વિધની ગણ્યું
છે.
શરિયોની આ
ફુલોની દિનપત્રમાં મારા
ફવલને નર્નનને કેમે-
રાપ્રકેશ કરી અંતરે-
વેપાર કરી મને
નર્નનપત્ર મળ્યું અને
મન પણ મળ્યું. એટલે જ
આનિષ્ઠા એટલે જ નર્નન

વે બિ કા

દિવાળી

દિવાળી એટલે ચાનંદ ઉત્સવનો મંગળ દિન. વરસોવરસ આ ચાનંદ કહી શકી તમારું ઘર સુગંધે રહે એજ દિવાળીની શુભેચ્છા! આજ અને ભવિષ્યમાં આ સુખ અવસર તમારે ચાંગણે વધુ ને વધુ ચાનંદથી ઉજવાય કે ભવાની તમારી જવાબદારીમાં તમારી પડખે છે

.....સુરક્ષાનું આ પ્રતીક

લીમ્ક ઈન્શૂરન્સ કોર્પોરેશન ઓફ ઈન્ડિયા

Printed and Published by

મુંબઈ સમાચાર દીપોત્સવી સંક

થાવે છે કે એમાં કયાકારને વિચાર કરવાની તક પણ મળતી નથી. અને નિર્માતાઓ પણ 'Demand and supply' ની નીતિ પરજ સુકવતા હોય છે. હાખ્ખોનો વેપાર કરનાર એઓ પણ વધુ વિચારવા શેકાતા નથી. Happy Go Lucky—મનગોઝ અને નુનના યજ્ઞકાંડવાળી ભૂમિકાઓજ મને બંધ બેસે છે એમ માનીનેજ વાતો પસંદ કરતા હોય છે. આમાં

એમનોજ વાંક નથી. પરંતુ આ બધાં પછી મારો આત્મા મને કહે છે કે ક્યાના બિંદુઓમાં બિતરું એવી ભૂમિકાઓ શું મને નહિ મળે? ગાયકવાડી મંદીર મોટી, મધ્યમ વર્ગની આદર્શ નારી, છત્રવતીની કરુણા વ્યક્ત કરતી કપડીમાં ધૂપકતી પત્ની આવાં પાત્રોની હું ઝંખના કરું છું. સ્વ. ઘરદાસાનુના સાહિત્યનું કોઈક સી પાત્ર, સ્વ. રમણલાલ દેસાઈની કોઈક

'ક્રિકેટ' 'ફૂલકવિની' નો સુખ્યા. દિંદી સાહિત્યની કોઈક 'વાસવદત્તા' કે 'મુગ્ધવતી' જેવાં પાત્રો ભજવવાની મને હોશ છે અને ખરું પછે તે આવી ભૂમિકાઓ ભજવવાનો સારુ પણ હોજર તુલુ L નાઈસરુડેસનની 'બહાવે ક સપને'માં મને એક નવાજ પ્રકારની ભૂમિકા મળી છે એક મહેલનુ ગુજારતીની. મારું એક પણ નુન્ય એમાં નહિ હોવ! આ ભૂમિકા ભજવતાં મને ખુબજ આનંદ થઈ રહ્યો છે. કયાકાર ભૂમિકા ભજવે અને સિમ્પિ મગ્યા પછીજ મનપસંદ ભૂમિકાઓ આગ્રહ કરે પણ ઉત્તર તે વિત્ર સર્ગકોનાજ હાથની વાત છે ને? સારું સાહિત્ય સર્જનું એ લેખકનું કામ છે, એને વજ નરતી નથી જ્યારે કયાકારોની 'નિદાઓ' ટૂંકી ગણાય છે આમ છતાં કયાકારને પોતાના અંતરની ઉચ્છ્ર હોય છે. સારું પછે તેમને પણ આવી માત્ર સમ-નિષાળ અથવા તે ફરના કેવળ પ્રદર્શન સારી ભૂમિકાઓ પસંદ નથી વળી પાછે વેંશ Demand and supply નો નિયમ તે બિચાર છે.

આ થઈ મારા તરફમાં પંદેઝ ઝંખનાની વાત.

આશા પારેખ એટલે ઉત્સાહ, ચેતન અને આશાની સાક્ષાત પ્રતિમા

સાથે સાથે એક બીજી વાત પણ કહું. સામાન્ય રીતે આપણે બધા વિદેશી વિજેતાના વધુ શાંકો છીએ. ત્યાં જે રીતે વિજેતાની નાંધકોના દેહને ફગાવવા છે, એ રીતે તે દિલ્હી ચલવિરોધ ઘણા મર્ષાદિત છે. આમાં સંસ્કાર અને સંસ્કૃતિની વાત જુદી તારવીએ તોજ સી અને પુરુષ, પ્રભુષ, વાસના આ બધું તે દુનિયાપરમાં સમાજ છે. તાન્ત્રિકસમાજ અમે-વિકાસના 'ટાઈમ' સામયિકમાં દિલ્હી વિજેતાની થપેલી દીકાવી દુઝન થયું. એમનાં મર્ષોદ્ધ વડાનો જાજ એવાં નિર્વેત્ર દેહના પ્રદર્શન, નિસક તન્વોથી ભરેલી ક્યાઓ ને પ્રદર્શિ એ બધું શું છે? અવખત, આપણી 'નકલ' કરવાની દેવને આપણે સ્વીકારીએ તે પણ આપણાં વિરોધ એટલાં ખરાજ નથી કે દેવો આપણે નીધું બેવાનું આવે! ખરી વાત તે એ છે કે આપણને પારકું જ વધુ વધે છે. આપણા સંપ વિત્રસર્જક સમજાત રે ને પણ પર્વેયાં તે વિદેશીઓએજ નિરુદ્ધા અને પછીજ અથાકું ધ્યાન મળું.

આમ કહીને હું દિલ્હી વિજેતાની વકીલાત કરવા માગતી નથી. આપણે ઘણું સીખવાનું છે. આ વિષે વિવેચન કરવાનો મારો અધિકાર નથી. હું એક કયાકાર છું અને મને આ રૂપેરી મુશ્કેલી થાતી રહી છે એ વિરોધ, મારું મંતવ્ય રજુ થી સી છું.

ઠંકુર બૃહત વસંત કુસુમાકર (સ્પેશ્યલ)

ધકિતપ્રદ ઉત્તમ ટોનિકથી, યાક, નખઘાઈ, ઘંફ, કવતર, આકાને વૃધ્ધિવસ્થા દૂર થઈ બજ-ઉત્સાહ વધી નવવેતન મળે છે. તામાન, તાઝની અને તંદુરસ્તી માટે શોધ છે. થયેરના દરેક અવયવને સુદૃઢ કરે છે. વેદ્યો, યેકરેયો, ઘંફીયા છૂટથી આ દવાની ખાસ ભલામણ કરે છે. કિમન ગ્રામ રા. (સ્પેશ્યલ) ૨૦ ગોળીના રૂ. ૧૦, ૪૦થી ગુણધારી એકદ્રા સ્પેશ્યલ ગ્રામ રા. ના રૂ. ૨૦, એકદ્રા શુધીરીઅર ગ્રામ રા. ના રૂ. ૪૦

વિદ્યાથી વર્ગ માટે લાભદાયક અને મગજભારીનું કામ કરનારા માટે આશીર્વાદરૂપ

ઠંકુર* પ્રાણીવટી (સ્પેશ્યલ)

સુવર્ણ, અંબર, કસ્તૂરી, મકરંદજળ, શાલી, માલુક, મેાની (શંખાવલીમુક્ત) મજબૂત રક્તિ આપે છે. ઉત્તમશનો યાક લાવનો નથી. યાક કરવામાં મદદ મળે છે, મુદિત્તની વળને કામના દમ્બાલુથી યાક નથી લાવના. લુપ, અનિદ્રા, ચકર, શાનસિક નખઘાઈ મટાવી મનને પ્રદક્ષિત થાવે છે. ૪૦ ગોળીના કોર્સ રૂ. ૧૦-૦૦, ગ્રામ ૧૦-ના રૂ. ૨૫, પોસ્ટેજ ગુરુ. ઉચ્ચાં ૫૦ વર્ષના અનુભવથી શોધ પ્રેરિત ટોનિક જલ્દાયું છે.

શરદી, ખાંસી, કફ, ઝાડા, સ્વાસ માટે ઉપયોગી

ઠંકુર* કસ્તૂરીની ગોળીઓ

શરદી, ખાંસી, ઝાડા, નખઘાઈ, સ્વાસ, ઇંકિ આવરી, અજલું, ઝાડા, અપચે દુર કરી કફ મટાડે છે. નાનાં શેઠાં રોને નિર્ભયનાથી આપી યાક. ૫૦ ગોળીના રૂ. ૩, ૧૦૦ના રૂ. ૫-૫૦ બહારગામ પોસ્ટેજ ૧૫ રૂ. ગુરુ. ઘરમાં તેમજ મુસાફરીમાં સાચો સાથીદાર છે.

પેટના ગેસ, અજલું તથા ભારેપાણ માટે

ઠંકુર* ચિત્રકાદિવટી

પેટનો વાયુ, ગેસ, અજલું, બઝલ્લથી, કમજાત, આમના ઝાડા, મંદાગિન દૂર કરે મેદ વાયુ, ખોટો થયો અને ગેસ મટાડે છે.

અન્યત સ્વાદિષ્ટ મે ગોળી લેતાં જ પેટ ઘડવું કુલ લેવું અને છે. પેટના રોગો માટે સરસ છે. ૫૦ ગોળીના રૂ. ૧૫, ૧૦૦ ગોળીના રૂ. ૨૫, ૫૦, ૫૦૦ અને ૧૦૦૦ ના પેકિંગ તેવાર છે. અજલું, મંદાગિન, ગેસ, અપચાને શોધ ઉપાય. સર્વે વાજર રાખે.

* “ઠંકુર” (સ્ટર્લિટ ટ્રેડમાર્ક) યોર્કિંગ ઉપર લેઈને જ ખરીદો. નકલી માસાથી સાવધ રહો : બહારગામ વી. પી. થી માલ મોકલાય છે. બહારગામ માટે પોસ્ટેજ રૂ. ૧૫ થી ૨ લાગે છે.

નિષ્ણાત ચિકિત્સકની સલાહ

શુધિપત્ર મંગાવે. અમારે ત્યાં તેવાર થતી દવાનું માહિતીપત્ર ૦-૩૭ના સ્થાપ બીટને મંગાવે. વેદકીય સલાહ વિભાગ : ૧૧ થી ૧ અને સંસ્કૃત થી ૭ થી અપ અનુભવી અને નિષ્ણાત વેદશાસ્ત્રને રૂપમાં પત્ર મળી યાક છે. ગોરેલાંવ કેન્દ્રમાં લેલ ૮ થી ૯ તથા રવિવારે ૯ થી ૧૧ સવારે મળે.

સિન્ધ આયુર્વેદિક શર્મસી

અધ્યક્ષ : ડૉ. ચન્દ્રશેખર ગોપાલજી ઠંકુર

હેડ ઓફિસ : ૩૭૫, કાલમહેવી રોડ, મુંબઈ-૨ (દિલ્લેન : ૩૯૮૮૦)

રજાશાળા : શાન્તાનેન એસ્ટેટ, ગોરેલાંવ (પૂર્વ) મુંબઈ-૬૨ (દિલ્લેન : ૬૯૨૫૦૮)

શાખાઓ : ૧૦૭૮, ગોલી રોડ, અમદાવાદ તથા શીટાપુલ, સુરત.

જાંઘ જાજી

ગંગા

સુંબઈથી એ મેઘમાં આવતી હતી ન હું
એને લેવા વહેલી સવારે સ્ટેશન ઉપર ગયો હતો.
(એ = પત્ની).

ચારેક વર્ષના ભાગાની આંગળી ઝાંચી
લેટરોમાં ઉપર પગ મૂકતાં જ એણે મને કહ્યું,
‘અર્જુનભાઈને દીકરો છે, ખબર છે તમને!’
‘કોણ અર્જુનભાઈ?’ હું જાણે અરણ્યમાં
ક્યાંક ભૂંચી પડ્યો હોઈ એ રીતે લવી પડ્યો.

‘ઉમેરું, અનંતાને?’

તમે જ વિચારો: વૈજેક દિવસ પિયરમાં
શી આવેલી પત્ની નથી તો મને તનિયતવા
સમાચાર પૂછતી કે નથી કઈ કહેતી,
‘ક્યારના સ્ટેશન ઉપર તમા છે?’ ને સીધા
જ આ સમાચાર આપે છે એ શું સૂચવે છે?
ના ખોટી વાત! પહેલાં તો તમે મારા અને

એટલા પૂરતું લખવાની ન તો એને આદત
હતી કે ન હતી મને પણ—

જે કે આ ટીપ્પણ થ આજે હું અર્જુનની
વાત વાર્તામાં કાળવા બેઠો છું એટલે,
ભારી એ વખતે તો હું પત્નીનું પહેલું વક્ષ
સાંભળનાર એટલે ભૂંચી પડી ગયો કે—

એટલે જ તો પત્નીએ આંચકામાં ઉમેરો
કર્યો, ‘એક વરસના થયો.’

ને છતાંય એ લોકોએ અમને સમાચાર જ
નથી આપ્યા એ એનો મુખ્ય ક્ષતિ હતો.

પણ મારા મગજમાં બધકે સમસ્ત તંત્રમાં
તો આ ક્ષતિને બદલે ઉદ્બોધ જ ઉઠતો હતો;
કારણ તો મારી પત્નીથી જ અજાણ હતું. પછી
તમને ક્યાંથી સમજવાનું હતું!

‘તને કેમ ખબર પડી? ગઈ હતી કે શું ત્યાં?’
‘નારે, આ સમાચાર જાણ્યા પછી તો જવાનો

તો મને જ આ વાર્તા લખતી વખતે જોડે છે.
બાકી એ વખતે તો અકારણ જોવા જ મૂક્યો
હતો.) કારણ કે પત્નીના જવાબે મને આનંદ
આપ્યો હતો, એ તો ખરું જ પણ એવાથી મેં
એક વાત છપાવી હતી. એ ગુનાહિત માનસને
લોધે આ પ્રેમસ્પર્શ કરીને અજાણપણે હું
એની માસી જાણે માગતો હતો.

મેર. પીંજરનું પીંજર કરવા કરતી હું
તમને હવે સીધી જ વાત કરીશ. જો કે મેં
માસી લલલલલ પત્નીને પણ વાત નથી કરી.
એ વાત હું વાર્તામાં ગૂંથીને જાહેરમાં મૂકવાની
વેનરસ કરી રહ્યો છું. પણ તમે ક્યાં અર્જુનને
ઓળખો છો? એવા તો ઘણાજ અર્જુન હશે
છતાંય માફ કરજે, મારે એની પત્નીનું નામ
તો બદલવું જ પડ્યું છે. ભીનતં શાંકં નામકામ
પણ દા. ત. સંકલ્પના ને નોકરીના વગેરે

ધર્મની વ્યાખ્યા વિશાળ છે અને તેમાં આપદ્ધર્મનો પણ

મિત્રની સુંઝવણ ટાળવા મેં એક માર્ગ લીધો. ખાંડાની

પત્નીનો જોગ લેખકની જો કલ્પના કરી હોય
તો સાવ એ ખોટી છે. મોળી સંબંધ હોય તો તે
શી વળી પહેલી ને ભાવની હશે? છતાંય
હું તમને કહી દઉં કે અમારી વચ્ચે એટલે
બધો પ્રેમ હતો કે દર બીજા દિવસે અમે પગ
લખનાં હતાં-પરણાને પાંચ પાંચ વર્ષ થયાં હતાં
છતાંય.

એટલે હવે તો એ વાત જ જવા દો કે તમને
આ વક્ષ અને વક્ષમાં રહેલો ક્ષતિ સમજાય.

મારે જ કહેવું પછી કે અર્જુનને ને મારે
બધકે અમારે એટલે બધો ગાંઠ સંબંધ હતો
કે જાણેક વર્ષ ઉપર અમે મુંઝઈ છોડ્યું ત્યારે
અર્જુનની અને એની પત્નીની આંખો ભરાઈ
નહિ પણ ઉપરાઈ આવી હતી.

અલગત, આટલો ગાંઠ સંબંધ હોવા છતાંય
અમારી વચ્ચે પત્રવિવાર નોતો ચાલતો. કામ
હોય તો લખતા ભારી ‘ધમ ખુશ, તુમ ખુશ’

પણ થીજી હું શું કરું?

વિચાર હતો એ પણ મેં માંડી લાગ્યો.
પત્નીના આ જવાબે બરેબર મને ખુશ
કર્યો. છતાંય પ્રશ્ન તો ક્યાં જ, કેમ એટલું બધું?

‘એટલે બધો સંબંધ છતાંય દીકરો થવાની
ખબર ન આપે પછી આપણે ન સમજ્યો કે
એમને આપણા તરફ પહોંચના ભાવ નથી
રહ્યો!’

‘તારી વાત બિલકુલ સાચી.’ એમ કહેતાં
મારાથી એના ખબા ઉપર હાથ મુકઈ ગયો.

શું કામ મુકાઈ ગયો હશે? (આનું કારણ

લેખક : ... ..

શ્રી. પન્નાલાલ પટેલ

... ..

અમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.
ધાર જોવા એ માર્ગ હતો

‘જુલુ જુલુ’ છે, બાકી અર્જુનને પત્ની
અમેરિકા રીટર્ન હતી, એટલું કહીશ તો પણ
હવે તો ઘણી બધી સીધો હજી બધા દેશોથી
‘રિટર્ન’ હોય છે.

એટલું જ નહિ, વાર્તા વાંચ્યા પછી તો તમને
થશે કે મેં આ વાર્તામાંના અસલ પાત્રોને
છપાવીને છાપણું કામ કર્યું છે. હા, એક જ
માણસ સમજી શકશે કે કોની આ વાર્તા છે,
પણ એની મને વિતા નથી કારણ કે એ માણસનું
દિલ એટલું મોટું વિશાળ છે કે—

હા તો વાત એમ છે કે, મુંબઈમાં અમારાં
બેટ કુટુંબોનો અરસપરસ સંબંધ વધ્યો પછી
એક રીવિયારની સંજો જુલુના દુરિયાકાંઠે
હું ને અર્જુન બેઠા હતા ને એણે મને એના
અંતરની એક મુંઝવણભરી વાત કરી.
વતી તમને અહીં દીકરા કરવાનું મન થયે-
આ ભાઈ એક ભાણું કયો છે કે ખૂબ ખૂબ

THE INDIAN STANDARD METAL CO. LTD.,

Phone:—
75018

CHINCHPOKLI CROSS LANE,
BOMBAY-27.

Grams:—
ISMETCO

Manufacturers of :

Copper Based alloy ingots.

Printing Metals.

Tin Solders.

Antifriction Bearing Metals.

Silver Solders.

Aluminium Solders.

S. G. Iron Castings,

Sand Castings in Brass,

Gun Metal, Bronze &

Alumn. Alloys.

Pressure & Gravity

Die Castings

in Aluminium &

Zinc Base Alloys.

Remetalling Of Bearings

પરેશનની (માલિકીની) બાબતમાં પણ આજના પશ્ચિમી વિચારો કરતાં ઘણા ઉદાર!!' ને મારી સામે નજર માંડી સવાલ કર્યો: 'તને શું લાગે છે?' પણ મારા હાથમાં મુદો આવ્યા હોય તો હું મને મૂકીને એમણે આપું ને? બ્રહ્મચર્ય: હોય કો તો.'

અર્જુન ભોલવા લાગ્યો: 'નહિ તો કુન્તા પોતાના પતિની સંમતિ પાને રજ લેવાની પૃષ્ઠતા કરીજ ન શકે.'

'એ તો છેજ, કુન્તાની એકલી ક્યાં વાત ખુદ માટીએ પણ એ જ રસ્તો ક્યાજ ખચકાટ વગર લીધો હતો- ત્રીપદીએ પણ પાંચ પતિના પ્રસ્તાવ સ્વીકારતાં ધર્મજ ગણ્યો હતો ને? તેમાં પણ પાંદ અને ધુતરાણીની ઉપનિષત તો વૈદ્ય કાળમાંજ થઈ હતી, 'મેં' માસ મીનનું સાદું ભાંગવા માંડ્યું.

'તું ક્યાં એ વખતના સમાજનું આજના પશ્ચિમી સમાજ કરતાં પણ ઘણું ઉદાર વચણ હતું.' અર્જુન સાર મેંચ્યો.

'પણ એક વાત જરૂર છે, અર્જુન, એ સમયના આ દાખલા જોતા એમ લાગે છે કે આ બધી છટછાટ વિષયની તુષિત અર્થે નહિ પણ સંતાન માટે હતી. જે એ એટલા માટેજ આજ્ય આપણને એ છટછાટ સમય બલકે આદરણીય

પણ લાગે છે.'

'બહુસંભાળ આજે મારો મુદો છે દોસ્ત... મારું કહેલું એમ છે કે આજના જમાનામાં બાળકની કોઈને ભૂખ હોય તો પણ ન તો પતિ છુટ આપી શકે કે ન પત્ની લઈ શકે; પછી સમાજનું તો વળી પૂર્ણજ શું?'

ને તરત જ મને ખ્યાલ આવ્યો કે અર્જુન જ્યોતિ બુધિવાળો માણસ આટલું લાંબુ પીંગણ અર્થ વગર કરેજ નહિ પણ બીજી ભાગ્ય આઈનો વિચાર કર્યો એ પણ જાણે અનર્થકારી લાગતું હતું. અર્જુન સરખા યૌવસભર જુવાનમાં પ્રજનનશીલતા અભાવ હોય, અરે સહજ પણ મોળાસ હોય તો વીજળીના કટક જોની અનંતા જ પારખ્યા વગર રહે નહિ, લગનજ ન કરે.

ને એટલેજ હસવાના પ્રયત્ન સાથે મારે અર્જુનને કહેલું પડ્યું: 'નથી સમજતું કેની તું વાત કરે છે. અરે, વાત કરે છે કે શૂંચલ છે એનીજ ખબર નથી પડતી!'

'એવુંજ છે બપું.' આમ બમણી અર્જુન મારી ઉપર આંખ મારી ઉમેલું, 'શબ તો હવે હું તને સમજાય એ રીતે વાત કરું' ને ભારે એક દમ ભરી કહેવા લાગ્યો, 'વાન મારી પોતાનીજ છે' એમ બમણીને, 'હું' નથી ધારતો તું મને

ધીરોદત્તની ઉપમા આપે.'

'આપી શકાય અર્જુન. જોઈ નથી કરેતો, 'શા ઉપરથી?'

'તારો તથા અનંતાચેનનો પ્રેમ જોઈને.'

ઉમેલું: 'આ સિવાય જગત સાથેનો તારો વહેવાર પણ.'

'જવા દે એ વાત. સાંભળ. અનંતા સાથે સંબંધમાં આવ્યા એ પહેલાંજ એ જાણી હતી કે હું' એક ઘણા મોટા ખાનદાનની છેકરી સાથે પ્રેમમાં હતો.'

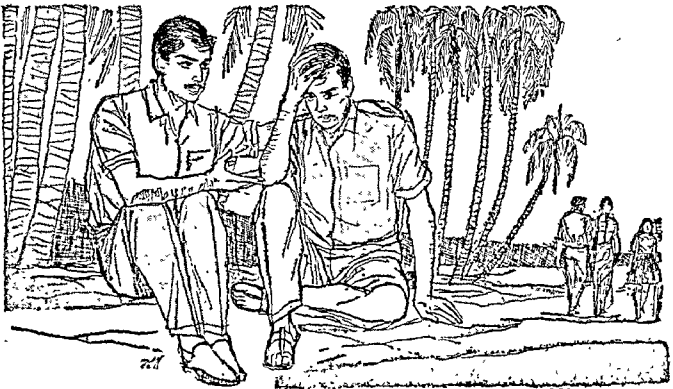
'ક્યાં ભારતમાં કે પરદેશમાં?'

'પહેલાં ભારતમાં ને પછી પરદેશમાં માથ માટેજ એ પરદેશ આવી હતી.'

'એમ? તો પછી તેં લગન કેમ ન કર્યું?'

'લગન થઈ શકે એમ હતુંજ નહિ. અમારી વચ્ચે ઘણું મોટું સામાજિક અંતર હતું. પણ એટલું ખરું' એ મને એના રખાત તરીકે રાખવા માટે ઉત્સુક હતી. બહેં આગ્રહી હતી ને તે પણ જીવન ભર!'

મારાથી બોલી જવાનું, 'પછી તો તું એને છોડી જ દેને અર્જુન!' મેં કહ્યું, અચબ, મારે આ છેકરી કોણ હતી એ જાણતું હતું. પણ મેં' મારી આ ઈચ્છાને હાથથી દીધી. ક્યાં? 'પછી?'

'ન કહ્યું તો મને કશો રસ્તો જણતો નથી, દોસ્ત'

મુંબઈ સમાચાર દીપ્તોત્તમી અંક

‘છતાંય હું એને ન છોડત. એ રીતના સંભ-
ધમાં પણ હું આજીવન આપદ માનત, પણ
ન્યુરોઈની એક હોદ્દાવમાં અનંતા અને અજ-
ણદ પડે.

‘છતાંય મેં’ અનંતાથી સંભધ બાંધના પદોમાં
ને તેમાં પણ અનંતી જોડતાં પદોમાં તો ખાસ
એને (અનંતાને) પૂછી લીધું હતું, ‘માતા બનવાની
તને એવણા ખરી?’

ને વળી અહીં અહીં જોડી એક ક્લાસ
લીધા, બાલ્યા: “આજેય મને વાદ છે એ વખતે
એવીએ કેટલી હદે મોં બગાડીને કહ્યું હતું:
‘છત!’

‘પણ હું તને કહું દોસ્ત, મેં’ જ્યારે પદાવ્ય
પછી અનંતાની સલાહ માગી કે તું જો કહેવી
દોષ તો હું એવિધન કરાવી દઉં ત્યાર એવીએ
ના પાસમાં મને કહ્યું હતું, ‘તું જ પોને સાંપન
વાપરીશ.’

ને આજે એ જોડું છું કે એ વખતે મારા
અનંતમાં પડેલા કાચકો ભાંધક રીતે ખરી
પડીને ઊભા રહેલા છે !

‘કેવી રીતે?’

આજે મારા કાનમાં કહેતો હોય-પેલો દરિયો
એને પવન સાંપળી જવાના હોય એ રીતે કહ્યું,

‘અનંતાને માતા થવું છે.’

‘પણ તો હો વાંધો છે? એવીએ કંઈ જોય
રેશન કરાવીને ગર્ભાશય એકાદું કપાલી નાખ્યું છે.”

ને અહીંવે અહીં એવું ફિક્કું ઘાસ કમું!
બોલ્યા, ‘ને છતાંય આજ દોઢ લે વર્ષથી આંકડી
નથી વાપરતી તો પણ માતા થવાનું ક્યાંય એને
ચિન્હ સુધાંય નથી જણાતું!’

અહીંવેના શરદા કરતો પણ એની એ
સુરત એટલી બધી કુખી હતી કે હું હજી

અને મેં પણ એ બાજુ સંદાને માટે

અંધ જ રાખી છે !

કમું સમજીએ નોતો તો પણ અડધું પૂછવાની
દિશન નોતો કરી ચકાસી બહુ પેલું જ કાસ
કૂટના કરતો હતો. એટલેજ તો કમું ને? ‘આ
જમાનામાં કમુંજ અઘડક નથી અર્જવ.
ઝ. વૃદ્ધજ તમને કોઈને કોઈ ઉપાય શોધી
આપશે. સાચસંતા આ કમનસા.....’

‘નહિ દોસ્ત તું હજી સમજીએ નથી’ ને
અહીંવે અહીં મારા કાનમાં એવી તો વાન કરી કે—

મારાથી એવી જવાબુ, ‘ઓ! હવે સમજીએ
ને’ પેલી ખાનદાન કુટુંબની છેલ્લી સાથે....

અહીંવે જાણે આ વાત સાંપળી પણ નોતો
કરવાની ચકાસી વચ્ચે બોલ્યા, ‘સમજા અને !’

‘હું બપોરથી’ ને જાગરવા જ સલાહ કર્યો,
‘અનંતાને તો જાણમાં હશે ને આ વાત?

‘બધો જાણતી.’

‘કેમ તે ન કરી?’

‘નોતી જુદા એટલે. એને જ્યાં માગડગ
નેતું નેતું પછી આ વાત કરીને થા માટે
નાહકને મારે ભુલવા જેવું જવન પાદગાર

બનાવી રાખતું!’

‘એ વાત પણ ખરી.’ મેં કહ્યું, ‘પણ હવે
તું કરે તો?’

‘એજ તો હું તને પૂછ્યું છું, તું કરવું? એક
ડર એવો પણ છે કે આ વાત કરતી તો ભણકની
મા સંતર રીતે વિરોધ થતો એવું જવન
વિચિત્ર અને ક્યેદમજ બની રહે !’

મેં કહ્યું, ‘ઉપરાંત એમને કો તો એમ પણ
વાજ કે થા માટે માથાથી આવી વાન છુપાવો
રાખો?’

‘એ પણ ખરું’, અહીંવે બમરોડા
ને ભાઈ એક ત્યાંસ લેમાં મેં કહ્યું, ‘અને
પણ તરે આ વાત નોતી કરવી જોઈતી!’

અહીંવે હત્થો પણ રીકડું, ‘એટલો તો મને
ખાતરી છે કે તું આ વાત અંદર દિવસ કોઈને
નહિ કહી કરી.....’

અહીંવેના વિચારાસ સાથે હવે મેં મુઠિ
જવાને પણ આ વાત નથી કરી.

મુલેચનાએ તો વિશ્વામાં મેઘા પછી પગ
અનંતની કદા મરકી મારે માટે, ‘અને તો
એને કહેવું હતું કે વેડ નોતી કરવી ત્યારે નર
પાંડિના સુધો ભાર કોણે—અહીંવેનાએ
ઉચ્ચનો હતો? હવે કોણ ઉચ્ચનો કરશે ને
આખી યાન ભીનું કોરું કરશે?’

મારી જાણે આવી જિનું, ‘પણુ થવું મુલેચના
નું તો મરં નહિ. નહિ તો આવા કોઈએ જે
કદાસ હોત તો—’

પણ આવું કમું ન કરેતાં મોન ખાસક કરી
એવો તો હું ઊંડા વિચારમાં ઊંડવી પડ્યો કે—
તમને પણ હતું હવે, ‘તું કમું હશે? કેવી
રીતે ગોઠવવું હશે? એવંકની સલાહથી કે
પછી.....’

પણ અંદે તો પગની સાથે વાને વગનાં ને
આપ સાથે યમન કરતાં આ બંધ ખાડને
મેં ‘મિસ્ત્રાપાંડ’ મૂકી દીધી. મનોમન મનકે
કાનપૂલ અહીંવેને લંબન કરતો મેં
અંધાધવની બરતીને અંધ ઉપર મેલી.

શ...ર...મા...વું પ...ડ...યું

(ગાઝલ)

જિંદગીના હર કદમ પર મારે અમાણું પામું,
એટલે મૃત્યુને આંખીન છેવટે પામું પામું.
કોઈને લેશન કરવા છેડ મેં કીધી હતી,
ઉમ્મર એ ભૂખ માટે મારે પસ્તાવું પામું.
જોની ચાર્જા હું છડેચોકે કરી લેતો હતો,
એની સાથે વાત કરતા મારે મૂઝાવું પામું.
એ રીતે આંખી ઉઠી મઈને કફન બેસી ગઈ.
જોઈને મારી દશા કુદરતને શરમાવું પામું.
ગીત ના ગાઈ શક્યો ને સાજ પદા તૂટી ગયું.
એટલે આંસુ લલાલી દિલને બહેલાવું પામું.
કે વરસતા પાદળા જોવા બંધા મિત્રો મળ્યા.
ખાસ મારી ના જુડી નાહકનું ભિજવું પામું.
જેટલો ઊંચો ચાક્યો “ફેલાસ” એના પ્રેમમાં.
એટલા ઊંચેથી મારે નીચે પછડાવું પામું.

—“ફેલાસ” પંક્તિ

અમારા ગ્રાહકો, મિત્રો તથા સ્નેહીઓને

નૂતન વર્ષાભિનંદન

- સાવધાન -

નકલી માલથી સાવધાન

R. K. S. ના માર્કો
જોઈને જ ખરીદો.

દોલરંગન સેન્ટેડ સોપારી

૩૨૪/૮ ચંદુભુવન, ગ્રાન્ટ રોડ, મુંબઈ-૭
૧૨૧, વી. પી. રોડ, મુંબઈ-૪

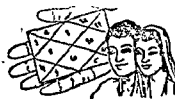
R.P.C.

નૂતન વર્ષાભિનંદન

અમારા અસંખ્ય ગ્રાહકો તથા
વ્યાપારી બંધુઓને

ભવિષ્યની મુંઝવણનો ઉકેલ

જગમશરૂ જાણુતા
ભવિષ્યવેત્તા, રાજગણેશી
જ્યોતિષી એમ. શર્મા
Astrologer and Palmist

જ્યોતિષી હિંદુસ્તાન તેમજ જગતભરના દેશોમાંથી મીઠાશાધિકો,
પ્રતિષ્ઠિત વેપારીઓ તેમજ જગતમાંથી અગ્રગણ્ય વ્યક્તિઓ
તરફથી પ્રમાણપત્રો મળેલ છે.

સાંસારિક, આધિક, મંથાદારી, તેમજ વ્યવહાર મુશ્કેલીઓ સંજોગી
હસ્તરેખા, જન્મશરૂ વિ. પદ્ધતિસર તપાસી ત્રણ પ્રશ્નોના વિગતે
ખુલાસા જણાવવાનો ચાર્જ રૂ. ૫૦ પરદેશ માટે થી. ૧૦. જાંદગીનો
અહેવાલ જન્મ ટાઈમ, હસ્તરેખા અથવા પત્ર લખવાના ટાઈમ સાથે
ચાલુ ઉમર ઉપરથી તૈયાર થાય છે. અહેવાલમાં ભુત, ભવિષ્ય, વર્તમાન
તેમ સેં કંઈ ગુહ્ય બનાવે, ભાગ્યોદય વિ. જણાવાય છે. અહેવાલનો
ચાર્જ રૂ. ૧૦. ઉત્તમ (Special) અહેવાલનો ચાર્જ રૂ. ૨૫
પરદેશ માટે પાઉંડ એક અને બે. જ્યોતિષને લગતું કામકાજ, વર્ષકાજ,
ગ્રહોની શાંતિ અનુષ્ઠાન વિ. શાસ્ત્રીય પદ્ધતિસર થાય છે. મુલાકાતનો
સમય ટેલિફોન થી નક્કી કરવો.

ટે. નં. ૬૦૪૦૮

જ્યોતિષી એમ. શર્મા

(B.S.) બંગલો નં. ૬૬, ડી.
વી. પ્રધાન રોડ, પહેલી
ફાંદુ કોલોની, પો. બો.

દેવશરન - જ્યોતિષીશરન નં. ૫૫૦૭, દાદર, મુંબઈ-૧૪.

૫૦ વર્ષોથી જાણીતી અને સુપ્રસિધ્ધ
બજારના વગર તરત આરામ માટે....

રાભિકો

મ લ મ

દ રા જ ની દ વા

દરાજ, ખસ, ખુજલી, એકઝીમા (ખરજી)
માટે શુભકારી મધ્યમ. ઝનના રૂ. ૫.૪૦ પેસા (ટ. પ્રત્યે જુદું.)

જરૂરમાંથી ખરીદનાર વેપારીઓને
ખાસ કન્સેશન આપવામાં આવશે.

રાજા બાલકૃષ્ણલાલ હીરાલાલ હું.

પો. બો. ૫૫૨૦, દાદર, મુંબઈ-૧૪. ફોન: ૬૫૩૪૧.

S.A.S.

ધાતકી અભયોનો શુભ

તાજેતરમાં સીડની ખાતે (તા. ૨૮-૮-૬૫) દુનિયાના સર્વોચ્ચ ન્યાયાધીશોની પરિષદ મળી હતી તેમાં પાકિસ્તાનના મુખ્ય પ્રતિનિધિ અને સર્વોચ્ચ ન્યાયાધીશે પ્રવચન આપ્યું. તેમણે ગુનેગારોના અંગછેદનની કુર સજા કરવાનો અનુરોધ કરતાં ત્યાં ઉપસ્થિત હોવા ન્યાયાધીશોમાં રોષની લાગણી ભબૂકી હતી એટલુંજ નહિ પણ સીડનીના અખબારોએ પણ વિરોધ દર્શાવ્યો. જૂનવાણી માનસ ધરાવતા પાકિસ્તાનના ન્યાયાધીશના પ્રવચન માટે સખત ટીકાઓ થઈ.

કમકમાટી ભરી રીતે 'ગુનેગારોને સજા આપવાનો મુળ આશયો ગણે છે છતાં તે વિગતો કાળની એરણું પર જણાઈ ગઈ છે. સજા આપવાની જ્યુલો, ધાતકી પ્રથા પહેલા દુનિયાના તમામ ભાગોમાં હતી. કાષ્ઠા મુજબ એવી સજાઓ થતી તેની કેટલીક વિગતો આ રીતે :-

ખૂન અને બીજા કેટલાક અપરાધો માટે ગુજરાતમાં પણ કુર્મા કુર ગણાતી સજા થઈ છે તે માટે "વેગેદરાસંગળનો ઈનિયાસ" સામી પૂરે છે. એ અંગ્રેજીના ૨૭મી જુલ ૫૨ બખાણ છે. "ઈ. સ. ૧૮૬૭માં રાજકર્તા બાલક્યાનજી ખૂન કરવાનું કાવચ્ચં મધ્યારાવવામાં કેટલાક એજીખીતાઓએ

અન લગ્નસાઓઅ મળાન રમ્ય, પરંતુ તેમની પાસણ સફળ થઈ નહિ અને કેટલાકને કેદમાં નાંખવામાં આવ્યા. તા. ૧૨મી માર્ચ ૧૮૬૭ ના રોજ વેગેદરાની રીતોમાં ઘણીની પગ તળે માણસને દબાવેને મારી નાંખવાનો છેલ્લો બનાવ બન્યો... સજા કરવાની આવી જગલી પધ્ધતિ ફરી કોઈ વાર અખતાર કરવામાં આવશે નહિ" એવું વચન ગાયકવાડ પાસેથી બ્રિટિશ સરકારે લીધું હતું.

ઘણીનાં પગ તળે ગુનેગારને કચડી નાંખતાં પહેલા એની જાંઘરાત કરવામાં આવતી. એથી પ્રજાજનો એવી ગુનાહિત પ્રવૃત્તિ કરતા અટકે એવો મુળ આશય છે. અરખસ્તાનમાં પણ આવી ભઈંદર સજાઓનો ઉદ્દેશ્ય મળે છે. કાળા અને મકકાના પવિત્ર ધારોમાં ચોર કરનારા, અન્ધાર આચરનારાઓને પાથાર મારીને મારી નાંખવામાં આવતા. કેટલાકને અંગ છેદનની સજા થતી તેમાં તેના હાથ કે પગ કાપી નાંખવામાં આવતા અને તે અદાલતમાં લટકાવવામાં આવતા.

એતિહાસિક કુલાડો
અધ્યાપનસ્થાનમાં મોતની સજા પામેલા

લેખક :

શ્રી. દાસજી હાડુર સવાઈલાલ

રે મનુષ્ય! * * *
* તારું ઘાતકીપણું !

ગુનેગારને રીઝાવી રીઝાવીને મારી નખાતો. ગુનેગારને એક મોટા પોલીસમાં પૂરી દેવામાં આવતો. આ પોલીસ ખૂબ ઉચે લટકાવી દેવામાં આવતું, ભૂખ, તરસ, તાપ, ઠંડાના અસહ્ય દુઃખથી ગુનેગાર મોતને શરતે પહોંચી જતો, પોલીસ નીચે લાવવામાં આવતું. ઈંગ્લાંડમાં પણ મોતની સજા પામેલાને ખૂબજ કમકમાટીથી રીતે મારી નાંખવામાં આવતો હતો. એને આપેલી સજા ફાંસીની કડેવાની છતાં હોરણની ફાંસી આપવામાં આવતી નહોતી. ગુનેગારને એક પશુની માફક વધણીયા પડતે લઈ જવામાં આવતો. તેને શીલાની ઉપર મારી મૂકવાનું કહેવામાં આવતું. આ પછી જલ્દિયા હાથમાં મોટો કુલાડો લેતો અને એકજ અટકે ગુનેગારનું મસ્તક પથરી જ્યુલ કરી નાંખતો. આ રીતે સજા પૂર્ણ કરવામાં આવતી. આને પણ અનેક ગુનેગારોના લાલ્ચીની તરબોળ ઘરેલા એ કુલાડો "બ્રિટિશ મુઝિમ"માં મૂકવામાં આવેલા છે.

કાપ - કામ !

ફાંસીમાં ગુનેગારને જાંઘરાત ફાંસી દેવામાં આવતી હતી. અજાણીની વાત તો એ છે કે, હાંપના રોડાઓ વચ્ચે ફાંસી દેવાનો કાર્યક્રમ પતાવવામાં આવતો હતો. ત્યાં ફાંસીના મથકે નીશ્ચય તલવાર જોવી શ્વેક રખાતી. ગુનેગારનું ડેક વધણીયા પર મૂકવામાં આવતું અને ઉપરથી તલવાર ફરી જતી. બીજા તરફ લાલ્ચી નીજાળું ડેક લાકડાની વાંદોમાં નઈ પડતું. ફાંસ અને ઈંગ્લાંડમાં ફક્ત રોડી ચોરવાના ગુના માટે પણ આવી સજા થતી એ જગલો પ્રયાતી એક નિશાની છે. ત્યાં ડામ દેવાની પ્રથા પણ પ્રચલિત હતી.

અંગ છેદન

ચીનમાં કાષ્ઠા મુજબ અંગ છેદનની સજા થતી. કાન, હાથ, પગ, શામડો, ઘણી નહોતી, એમ અનેક પ્રકારની સજાનો સમાવેશ થતો હતો. બનાકાર અંગે મુજબ ભાગે કાપવાના, ચોરી અંગે હાથ ફુટા પાડવાના એવા અનેક કાષ્ઠા "ચીનની પ્રાચીન સંસ્કૃતિ પર પ્રકાશ" નામના પુસ્તકમાં વર્ણવ્યા છે. ગુનેગારને ઘણાના પછેડે ભોંપી દઈ લોહો દાંડવતીને મારી નાંખવાની પ્રથા એ ત્યાંની ખૂબજ કુર સજા કહેવાતી હતી.

પ્રાચીન હિંદમાં અનેક પ્રકારની સજાની

વિગતો બાજુ મળે છે. ઉકળતા તેલમાં નાંખવાની તેમજ પર્વત પરથી ગમડાવી દેવાની, ક્ષિત્ક પ્રાણીઓનાં ઢોળામાં ફેંકી દેવાની, સળગાડે ઘટી હતી. ભાવાની અગ્નિથી, તીરથી વીંધી નાંખવાની સળગાડે નોંધાઈ છે. કેટલાક દેશોમાં ખીલા દોરીને ગુનેગારને માલી નાંખવાની, બળજબરીથી એ પીરકાવવાની, પગના તળિયે સાંટી મારીને તેમજ પીછા વડે ગદ-બદિયા કરીને જીવ લેવાની પ્રથા નોંધાઈ છે. અરબસ્તાન, ઈરાક, ઈરાન તરફ આવે કુર પ્રથા હતી.

નોખ ને ગોળો

તેમના ગોળે ઉઘની દેવાની સજા થતી

દેશોમાં નોંધાઈ છે. ભૂખથી મારી નાંખવાની; જીવનાં દાંડી દેવાની તેમજ ફક્ત મોટું જ ભીનીની બહાર ચાપીને મારી નાંખવાની સજા અરબસ્તાનમાં નોંધાઈ છે. એવી સપોના દેશોમાં, હાથીઓનાં ઝૂંભાં, હાથપગ બાંધીને નદી કે સાગરમાં ફેંકવાની સજા પણ દુર્નિયાના કેટલાક ભાગોમાં નોંધાઈ છે. આખના ઢોળાં ખેંચી કાઢવાની, જાલક પદાવિથી દગાડવાની, ગરમ સળિયાથી ડમ દેવાની, ગરમ પાણીથી દગાડીને જીવ લેવાની પ્રથા પણ એક સમય અસ્તિત્વમાં હતી. ચામુકના દગાડી સામગ્રી ફાટી નાંખવાની કુર પ્રથા પણ આપણી પ્રાચીન સંસ્કૃતિનો પુરાવા છે.

આકાશ પાતાળ એક કર્મ, અનેકના ખૂન કરનાર માંડપાતુ “દુ ગન કાંડવી”ને સૌગન્ધીગતા કેદખાનામાં મેળની સજા કરવામાં આવી. પોલીસ અફસરોથી માંડીને અનેકના ખૂન કરનાર આ ગુનેગારે પાતાળા છેલ્લા પત્રમાં લખ્યું હતું કે: “તેનું જીવન થોડું હોવા છતાં મારાણુ છે. અને તે કોઈને હાનિ કરવા માંગતો નથી.” કાંડવીએ વીળગીક ખૂરશી પર છેલ્લી ઘડીએ કહ્યું: “માલે પાતાળા બચાવ કરવા માટે મને આ સજા થાય છે.” આવી કુર સજા થવાની છે એનું જાણના હોવા છતાં ગુનેગારોના તદ્દપ થું પોકારે છે એજ મુદ્દો મહત્વનો છે. આ છે કુર સજાઓના વર્તેલા ખુનની ઝાંખી.

ખૂબજ કમકમાટી ભરી રીતે સજા કરવાનો મુજ આપમી ગણા છે. કેટલાક દેશોએ ફાંટીની સજા રદ કરી છે. જ્યાં ફાંટી અપાય છે ત્યાં દોરણ વડે નહિ પણ વીળગીની ખૂરશી પર બેસાડીને જીવ લેવાની પ્રથા ચાલુ થઈ છે. આ કાયે ફક્ત એકજ સેક્ટમાં પતી જાય છે. “ગુનેગારોના કોઈ સમાજ નથી. સમાજની અનેક રૂઢીઓ, સમય સંજોગમાં માનવીને ગુનેગાર બનાવવા પ્રેરે છે. કાનીલમાં કાનીલ ગુનેગાર પણ પ્રેમાળ તદ્દપ થરાવે છે.” તે માટે એક કુર પાસ પડ્યોના ઉચ્છ્વા અહીં રહ્યું કરે છે.

ઈ. સ. ૧૯૩૧ના સાલના મે મહિનાની સાતમી તારીખે આખું ન્યુયોર્ક શહેર ખૂલ-ભંગી હતું. લાંબી મુદત પછી અમેરિકાને ત્રાહે ત્રાહે પોકાવવા નાર “દુ ગન કાંડવી” થોડે દિવસે પકડાયો દોસીસ પોલીસ અને અનેક ટેકેટીવોએ આ ગુનેગારને પકડ્યા

માંગ્યું
* * *
તે
* * *
મળી ગયું

ગજલ

આજ ઓગળી ગયું,
સાગરે ભળી ગયું.
છાપડું ઢળી ગયું,
ભિંપમાં ભળી ગયું.
નાની સરખી વાનમાં
વિશ્વ ખજાજી ગયું.
આજ ઓસવાઈ ગઈ,
ખર ધનું, ભળી ગયું.
ચૂનવાની વાનથી
મોન સાંભળી ગયું.
ઢળી કાંઈનું નિમિષ
કુખને મળી ગયું.
મારી વાન સાંભળી
એનું મુખ ઢળી ગયું.
થું વિશેષ કોઈને?
માંગ્યું તે મળી ગયું!

— ‘આદિક’ મન્સૂરી

ચીનામાં ગુનેગારને આવા લાકડાના પાંજરામાં પમળાના દુકાડાઓ ઉપર ઊભો રખાતો. પછી દરરોજ એક એક દુકાડો ઓછો કરાતો અને છેમરે ગુનેગાર ચીના ખરી જાતો

શબ્દોની સતી પડવા

લેખક
ડૉ. ઈન્દ્રવદન દવે
એમ. એ. પીએચ. ડી.

કોઈ પણ પ્રદેશની કે જાતની ભાષા એકધારી છે તેવી ને તેવી, લાંબા સમય સુધી એ ને એ સ્વરૂપમાં રહી ચકે નહિ. ભાષાતી ભાષામાં વ્યક્તિએ વ્યક્તિએ, જાતિએ જાતિએ ફેરફાર સ્થાપન કરવાના ભાષામાં પરિવર્તન, વિવિધતા, સ્વપ્નને, ભિન્નના એ તો કુદરતી તત્વ છે. લખેલી ભાષા પણ જ્યારે લંબાય ત્યારે તેના ઉચ્ચારણમાં અનેક તરફના અલગ અલગ વ્યવસ્થા સંભળવા મળે. ભાષા એ સામાજિક પ્રક્રિયા છે. સામાજિક વ્યવસ્થાના સ્વરૂપ ઉપર ભાષા પરિવર્તનનું બળ જેવા મળે છે. ભાષાના આપ પરિવર્તનનું નિયંત્રણ થકય નથી. સરકારી હુકમોથી, શિક્ષણશાસ્ત્રીઓના ઉપદેશોથી કે ભાષાપ્રચારના અધ્યક્ષનું પ્રવૃત્તિઓથી ભાષાને બદલી શકાશે નહિ.

ભાષામાં પરિવર્તન થવાનાં અનેક કારણો છે. વ્યક્તિની જીભ તોતડી હોય કે કાઠુર નથી પણ સામાજિક તથા ભૌગોલિક વારસાને લીધે તથા અનેકવિધ સંસ્કારો અને સંસ્કૃતિવાળી પ્રજાઓના સંપર્ક સંબંધે કારણે ભાષામાં ફેરફાર બન્યા કરે છે. વળી, માનસ હમેશાં તેની દરેક પ્રવૃત્તિ અને પ્રક્રિયામાં સરળ ભાષું ને નિમ્નપરની જગ્યા શોધે છે તેથી ઓછામાં ઓછા વાણીના ક્રમે વધારેમાં વધારે અર્થસંકેતો કેમ આપી શકાય અને પોતાનું વ્યવસ્થા સામી અર્થનામાં ઉતારી શકાય, એવા પ્રયત્ન કરવામાં તે સતત ઉદ્યમશીલ છે. લાંબા શબ્દો

કે વાણીપ્રયોગોને તે ટૂંકાવવાના અખતરા કરે છે અને જ્યારે વારંવાર તેનું અનુકરણ થાય ત્યારે તે પ્રયોગ જનસમાજમાં ફેર બની જાય છે. ઉદાહરણ તરીકે ટ્રિબિયોનેનું 'ફોન' 'આ ટાલું' ને 'અટાલું', ન હોય' ને 'નો'ય' અને 'કંઠાવતી' ને કંઠા કહેવા દેવાવા છીએ. શબ્દોના ધ્વનિમાં જ પરિવર્તન માણસો કરે છે તેમાં અમુક નિયમો ચોક્કસપણે કામ કરે છે. અભણ ગામડિયા 'ગજો' ને બદલે 'જિયો' કહે છે ત્યારે અર્થ માં કંઈ ફેર પડતો નથી પણ શબ્દની ઘટનામાં મોટો ફેર પડી જાય છે. 'પ્રિયવંદા'નું 'પ્રિયવંદા' પણ આ રીતે જ થાય છે. શબ્દોના અર્થમાં પણ પરિવર્તન થતાં રહે છે. એની પાછળ ઐતિહાસિક અને સામાજિક બળો કામ કરતાં હોય છે. સમય ફરતાં, રીતરિવાજ ફરતાં, માન્યતાઓ ફરતાં, સ્થળ ફરતાં, વ્યવસાયો ફરતાં, શબ્દોના અર્થમાં કશી ન શકાય તેવાં પરિવર્તન જેવા મળે છે. આનાં પુષ્કળ દર્શાવે આપણી ભાષામાંથી મળી રહે. 'ગદાશ' અંગ્રીજ શબ્દને મૂળ અર્થ તો 'કાચ' પણ સમય જતાં પાણી પીવાના પાવાનાના અર્થમાં તે શબ્દ વપરાવા લાગ્યો. 'મદાસન' શબ્દના મૂળ અર્થ તો 'મહાન રાજા'; પણ કમો કરીને તે બ્રાહ્મણ રસોઈઆના અર્થમાં વપરાવા લાગ્યો. 'કુશલ' શબ્દના અસલ અર્થ તો દર્બ તોડવામાં કે વીણ વગાડવામાં 'હોશિયાર' એવા ફાય પણ પછી તે વ્યપક બનીને 'કોઈ પણ કામમાં

શુભના અર્થમાં વપરાવા લાગ્યો. આમ શબ્દો તેમના અસલ અર્થને વ્યાપક કે સંકુચિત કરીને સામાજિક સંદર્ભમાં વહેતા થાય છે. જનતામાં ભિન્ન ભિન્ન વ્યવસ્થાના મનુષ્યો છે. તેઓ ઘણી વાર એકજ શબ્દોને પ્રયોગ પોતપોતાના વ્યવસાય અનુસાર જુદા જુદા અર્થમાં પણ કરે છે. દા. ત. 'કુલ' બગીચાનાં અને ભરતકામનાં ; (નદીમાં અરિથ પધારવાની કિયતો પણ ફેલ પધરાવવાં કહે છે. 'કેસ' વકીલના અને ડોક્ટરના 'માસ્ટર' શાળાના, સ્ટેશનના અને ટપાલના.

શબ્દો તેમના સંદર્ભમાંજ અર્થની અર્થ વ્યક્તિ કરે છે. આપણા મનમાં પણ અલગ અલગ તરીકે શબ્દનું કણ મહત્ત્વ ના એક સુસંકલિત સમૂહ રૂપે જ તેમની ઉપયોગિતા છે. અને ચોક્કસ અર્થ પ્રગટ કરે છે. દા. ત. 'પોરો' શબ્દ. ઘરમાંથી બહાર નીકળી, આશા થઈ હોય કે 'પોરો' લાવ તો સવારે; ચોરો લાવવામાં આવશે પણ રસોઈ ઘરમાં જો આશા થઈ હશે તો વાસણ મુકવાનો થોડો ખરીદી લાવવામાં આવશે. આમ વાક્ય સંદર્ભથીજ અર્થ નિશ્ચિત થાય છે. અર્થ થતાં પરિવર્તનને લીધે શબ્દો ઘણી વાર વધા વપરાય છે, ઘણી વાર ઓછા વપરાય છે. ઘણું વાર તેઓ સમૂહજવા વપરાતા બીધ થઈ જાય છે. ઓછાજીવંતો શરીરમાં વપરાતા શબ્દ ગજાર, બોરિયાં, મનપો વગેરે આજે ઓછા થાક્યાં બોલેજ વપરાય છે. એમ વળી છાપા ઓછો, લેખકોએ અને ભાષણ કરનારોએ પ્રચલિત કરેલા જના ઘસારાં ગએલા શબ્દોને જીભોદાર પણ થાય છે. નોખું, ઉમખેમ, ભલે, અનાદી, — વગેરે. ઘણી વાર શબ્દોના અર્થના વપરાસને કારણે તેમના અર્થની ભવ્યતા કે ગંભીરતા ઘસારાં જવા પામે છે. કવિ ન્હાનાશાલે 'આત્મા' અને નર-સિંહ રાવે 'દિવ્ય' શબ્દોને એટલા બધો હદથી જ્યારે ઉપયોગ કર્યો કે તેનું 'શિડું' સ્વરૂપ ઘટી જઈ સામાન્ય અર્થવિનિ માટે તે વધારવા લાગ્યો. 'વલાહ' શબ્દ 'પ્રિયવંદા'ને સહેલો પોતાની ખાસ અભિવ્યક્તિ ગુમાવી બેસી 'પ્રસંદગી' કે 'ગમવા'ના અર્થમાં થાય છે. 'મહેલા' શબ્દો 'નરિયો' કે 'એમને' સહેલો બહુ વધારે છે. 'એવા' અર્થમાં જ આ શબ્દ વપરાતો થયો છે. શબ્દો વપરાવા બીધ થાય છે એનાં સામાજિક કારણો પણ છે.

*

મનુષ્યની માફક શબ્દને પણ પોતાનું વિશિષ્ટ વ્યક્તિત્વ હોય છે. આવા શબ્દોના દ્રશ્યનતો આપી વિદ્વાન લેખક યોગ્ય જ કહે છે ગુણતી અને પડતી અનુભવે છે. આવા શબ્દોના દ્રશ્યનતો આપી વિદ્વાન લેખક યોગ્ય જ કહે છે કે ભાષા કોઈની પડો ધરાતી નથી. વહેતાં પાણી નિર્મળ રહે છે અને જેનાં પાંદડા ખરે એવા પૃથ્વી નવપ્રજાવિત રહે છે એ ભાષાની બાબતમાં પણ એટલું જ સાચું છે

*

કેટલાક શબ્દોનું ભાષામાં અસ્તિત્વ નાબૂદ થઈ ગયું નથી હોતું, પણ એમાં સહેલાઈ અર્થ એક થી બીજા કારણે સ્થળે કે સ્થળ ઉપરથી તેનો હોય એટલે તે શબ્દ નાશ પામી તેની જગ્યાએ બીજા શબ્દો વપરાવા લાગે છે. જે નિયંત્રિતોનો અર્થ તસ્મૂ અને ગંદી જમ્યા છે, તેને એંગિના શબ્દો સાથે સમાજ વાપરેલા નથી, પણ તેને અંગે સહેલાઈ તેના સંબંધની કોઈ પ્રકૃતિ બતાવતો નથી શબ્દ સમાજ/સાથ કાઢે છે. જાતીય સંબંધોની કિયાને લગતા, મલમુનની કિયાને લગતા વગેરે શબ્દો પ્રજા-ઓમાં ઉલ્લેખવા જવા શિષ્ટ ગણાતા નથી. તેથી પહેલાં ફરના શબ્દોનું નિર્માણ થાય છે. દા.ત. ઈલેક્ટ્રિક માટે એનિટલામાં પહેલાં Private (પ્રાઇવેટ-ખાનગી) શબ્દ વપરાતો. પણ અધુનિક સમાજમાં તે અશિષ્ટ ગણાય છે. અને તેને માટે Bathroom, Clock-room-toilet વગેરે શબ્દો લેવાય છે. આપણી ભાષામાં પણ 'દિયાએ જન્મ' 'જન્મ જન્મ' 'હોટે જન્મ' 'સાંસ' 'ટો' વગેરે શબ્દ પ્રયોગો અને માટે થાય છે. 'મુનસુ' શબ્દ કરતાં 'પેશાબ કરવા' શબ્દ વધારે સ્વચ્છ ગણાય છે. જાતીય એંગિના શબ્દોમાં પણ એજ હેતુ છે. Breast ને મદલે Bosom કે Chest ને ઉપરોળ વધુ ઉચિત અંગ્રેજીમાં ગણાય છે તેમ આપણી ભાષામાં પણ 'સગલી' માટે 'શિખરી', 'દિવસ જાય છે.' 'દાંડ રહ્યા છે. આદિ પ્રયોગો અને જુગુપ્સાની સ્થિતિના અર્થ-સૂચનમાં 'હાથ લેવામાં નથી.' 'અડધા એવું નથી.', વગેરે પ્રયોગો કરવામાં આવે છે.

આવા નિષેધ પામેલા શબ્દો લેખકોની વૃત્તિમાંથી અને થયું વપરાયેલા શબ્દોની જગ્યાએ વધારે મુશ્કિલ ને મુશ્કેલીકાર શબ્દો વાપરવાને ખાસ પ્રકારની અભિવ્યક્તિ સાધવાના હેતુમાંથી કાઢાઈ-પારસીની ઉત્પત્તિ થઈ છે. સમાજના મહત્ત્વ ધોર અને ઉચ્ચારી લોકો આવા પ્રયોગો જમાવે છે. જે કે આવા પ્રયોગોનું આપણ બહુ લાંબુ હોતું નથી; આમ સમજ સુધી તે પ્રચલિત રહે છે, તે પછી તેમાંની નવીનતા, વ્યંગ્યતા તે ગુમાવી બેસે છે. પછીથી એમને સ્થાને નવા શબ્દો લખવામાં આવે છે. દરેક ગુણમાં ને દરેક પ્રજામાં આવા પારસી શબ્દો હોયજ છે. દા. ત. 'લિજનું દાંડી', 'લેબની ભાષરી', 'વારડી ચણકી', 'વામનો ઉપર', 'લોકલિયા', 'વારડી લોક', 'લોકલિયા', 'war quality' વગેરે પ્રયોગો 'લેબની' પેટાઇ છે. અશ્વત્થ, એ શબ્દના ધારક પાછળ રાજકારણ, મુખ્ય સમાજ જનનું પરિવર્તન, કાશ્ચાની કેમ વગેરે કારણો છે.

કેટલાક વાર ભાષામાં તેનામ અને તેમાંથી જન્મેલા તદ્દ ભરે અને પ્રકારના શબ્દો પ્રચલિત હોય છે ત્યારે તેનામ (સંકેત) શબ્દ શિષ્ટ ક્ષાનો અને ઉચ્ચ ભાવવાળો અર્થ સૂચવે છે, જ્યારે તદ્દ ભર (તદ્દ ભર-જન-પદ) શબ્દ ઘણી ક્ષાનો અર્થ બતાવે છે. દા.ત. સ્તન (સૂત્રી), થાન (પાનના) સ્તન (સૂત્રકાર) કે શાનનું, ખેતર (ખેતરાનું) ભારાં (શી), ભારજ (કુભારજ) વગેરે. વિશાળનો મુજ પ્રસારનાં ટામ, મોટારક, એથેલેન, રીંગી વગેરે નવાં સાધનો આથી તેની સાથે આપણી ભાષામાં નવા શબ્દો પણ પ્રવેશ્યા, પરંતુ આપણા જૂના ક્રામિકલેખો, ગુજડકેલો નાશ પામ્યા તેની સાથે એને લગતા એક શબ્દો પણ ભાષામાંથી અદૃશ્ય પામ્યા. વલ્લભવરને લગતા, કાંતસુવણને લગતા, જ્યોતિષારને લગતા, વજ્રાનુવૃત્તિને લગતા, કર્મકાં-સત્તાશાહી તથા વધુવાર અને શાંતિના વિચારો વ્યવહારને લગતા કંઠકાર્ય શબ્દોની ખાસ કરી આપણી પેઢીને છે ખરી? આજની પેઢીમાં કોઈ ખબર છે કે થોડાં અને થાડા, જૂના જમાનામાં પૈસાની લેવડદેવડ કરનાર શીમને 'શોષી' અને સરજન મહાજન 'સાધુ' શબ્દ ઉપરથી આપ્યા છે? સમાજની તંત્રકીર્તિ, સ્થિતિ, દરજ્જા અને માનસનાં ઘોલક આવા શબ્દો છે.

શબ્દોના ધ્વનિભેદની વિપુલતાને કારણે એ સમજાય છે કે દરેક શબ્દને પોતાનો સ્વતંત્ર ઇતિહાસ છે, પોતાનું અનોખું વ્યક્તિત્વ છે. માનસના દેહની લેખ શબ્દો પણ વિકાસ પામે છે, થય્યા છે, નાશ પામે છે. 'પલ્લવ'માંથી 'પાલવ' શબ્દ વિકાસ પામ્યો. પલ્લવ એટલે 'પાલવ' અને પાલવ એટલે સાદીના એક અંગ-ભાગ. ગુજરાતીઓએ બનિ શબ્દોનો ઉપ-લેખ કરતાં અર્થના લેખમાં મુશ્કેલી ન આવે માટે 'પલ્લવ'માંથી જન્મેલા 'પાલવ' સાદીના ભાગના અર્થમાં થાણુ રાખ્યો અને 'પાલવ'ના અર્થમાં વાપરેલા ભેંય કાઠો. આમ એક અર્થ ભાષામાંથી અદૃશ્ય થઈ ગયો અને બીજો પ્રચાર પામ્યો.

ખાજકો ભાષા શી છે તેમાં અર્થનો સમજ પણ થીખો લે છે. તેમની ચેતના-સમજવાની મુશ્કેલીઓને પાર કરી ધણી વાર તે તેમનો પોતાનો શબ્દકોશ જમાવે છે. એમાં લેખકપ્રજાઓએ કે ભાષાશાસ્ત્રીઓને વચમાં આદર્યું પડતું નથી. 'મમ' 'તાતા', 'ધુ ધુ', 'ભાંધુ', 'કાં', 'છી' જેવા એકાકારી કે બેઅકારી શબ્દો 'જા' માં મલકી આપે છે, ક્યાં તો ખાજક પોતે ઘડી લે છે. શબ્દોના અર્થમાં પરિવર્તન થાય છે કે

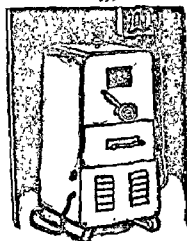
સંસ્કૃતિક પરિવર્તનને લીધે અર્થના તો અને સંસ્કૃતિકોના સંપર્ક કે સંબંધને લીધે પણ થાય બને છે. બીજા ભાષાના સંપર્ક થતાં કેટલાક શબ્દો આજનુક તરીકે આવે છે, બંગાળી, મરાઠી, હિંદી અને અંગ્રેજીના સંપર્ક થતાં કેટલાક બધા નવા શબ્દો આપણી ભાષાને મળ્યા છે. વ્યક્તિઓ દ્વારા કે લિખણી બને છે ત્યારે તેમની ભાષાની ગુંજાઈય વધી જાય છે. શબ્દો કેટલાક વાર તો અમુક કેમના માન-સતા સુધય પૂરે બને છે. 'આનારી' મુજ રૂપમાં 'આર્પ' નહિ પડે 'આર્પ' 'આર્પ' અર્થમાં વપરાતો! પણ આજે તો 'મુખર્જી'ના અર્થમાં વપરાય છે. સંસ્કૃતિક કે આર્થિક પરિવર્તનની ભૂમિકાના સંદર્ભમાં શબ્દના અર્થમાં ફેરફારો થાય છે. ખેતર તો શબ્દોની પડતી પડતી થતી નથી, પણ શબ્દના અર્થમાં વિકાસ, સંકોચ કે પરિવર્તન થાય છે.

ભાષા નદીના પ્રવાહ જેવી છે. એમાં નવાં નવાં અવધુ ઉમેરાતાં રહે, તેની પહેલાઈ, ઉપરથી વળતાં રહે અને તેને પ્રવાહ સતત ને જર્વન રહે તો જ તે દીર્ઘાયુ થઈ શકે. નહિ, તર ને નહ પડે જતો. ભાષા કોઈની ધણી ધણી નથી. કાચી- પડેલા શબ્દોને કોઈ ફરમાનીથી પ્રચલિત કરી શકે નહિ. સરકારી આદેશોથી સામ્રાજ્યાનું કે ભાષાની ભાષાનું સ્વરૂપ ફેરવાઈ શકી નહિ. પ્રજાને તેના વ્યવ-હારમાં ભાષાનાં જ રૂપોનું શબ્દોનું જ ઉપયોગ સ્વચ્છ લાગે, સંકેત લાગે અને તેના માન-સને ઈષ્ટ- અનુકૂળ જમાવે તેના વધુ વધુ ઉપયોગને કરશે અને તેમાંથી ભાષાની ઈશ્વર સમુદાય થશે. શબ્દોનું સવસ્થા બનશે. આપણે તો જેવા માનસની જનતા હશે, જે ભૂમિકામાં તેનું સંસ્કારક બળ ઉભુપૂ રહેશે, જેવા સંપર્ક અને સંબંધ તે ઈશ્વરો અને સંસ્કૃતિના વારસામાંથી જાણે આજના સમયે કરશે તેની ભાષા બનશે. શબ્દોના ભંડાર પરદેશમાંથી હિંદીના લઈ આવવાની જગ્યા વગરારની લેવાની ભાષામાં પ્રાપ્ત નહિ આવે. એ પ્રાપ્ત તો આવશે ભાષાની પોતાના સામા-નિક, સાંસ્કૃતિક અને શીમાવૃત્તિ વ્યક્તિત્વમાંથી.

આમારા માનવતા આહુકા, મિત્રો અને શુભેચ્છકાને....

નૂતન વર્ષાભિનંદન

શુભ અને સ્વસ્થ
અનાજનો આગ્રાહીઓ માટે
આ ચક્કી આદર્શ પુરવાર ચબેલ છે.
નિગોઝ માટે સંપર્ક આપો.

ઘરખુ કાજા તથા ભરડવાની
જલ્દીઓને પુરી પાડવા માટે
'નીગોઝ' લીજનીયી ચાલતી ઘરખાણુ

ચ કક્કી

પેટન્ટ નં. ૫૧૧૪૪

આ ચક્કી લાખરવાના આજ
ફાયદાઓ:

- * સમય અને શક્તિનો બચાવ થાય છે.
- * સ્વાસ્થી બની રાખે છે.
- * તમારા પોતાના ચાખના અનાજનો કોઈ
લેગરેજ ચલાવી ચક્કવા સહેલી નથી.

નિ ગો ઝ કો પો રે શ ન

૬૪, ફોર્મલ સ્ટીટ, કાલાવોદ, મેટ, મુંબઈ-૨.

ફોન: ૨૫૭૪૨૬

મુંબઈ સમાચાર:
ટીપ્પણી અંક :

નીર ભરન કંઈ જાતી ?

નવલોર:
વિદ્યાગ્રન

INCORPORATED IN
ENGLAND IN
1824

Total Assets Over

Rs. 178 Crores

1824—1965

STANDING THE
TEST OF TIME

THE
YORKSHIRE

Insurance Company, Limited.

(Incorporated in England)

(LIABILITY OF THE SHAREHOLDERS IS LIMITED)

ONE OF THE LARGEST AND SOUNDEST OF BRITISH
INSTITUTIONS

FOR

FIRE   ○   **ACCIDENT**
MARINE   ○   **HORSE**

and all classes of Insurance

Chief Office } 10, Bruce Street, Fort, BOMBAY.
for India }

B. J. O'SHAUGHNESSY
Manager for India.

લેડી ક્રેકટર

લિસ્વાકિનીની કચી ભાગ્યના એક મોટા મકાન પર તમને મારા દવાખાના પર ડેક્ટર મિલ નયીની એમ. બી. બી. એસ.નું બોર્ડ જોવા મળશે. મારા દવાખાનામાં સદાય ઘીંઘીં રહે છે, કારણ કે પવિત્ર વર્ષમાં મેં મારી સેવાચા- નાથી અને પ્રાથમિકનાથી ભારે નામના મેજવો છે. સામાન્ય દવાથી પને તેમ હોય તો હું આજના કેટલાક ડેક્ટરોની માફક હજન બે હજન ઈન્જે- સનાનો કોર્સ લેવા દઈને કહી ચૂવાના કરતી નથી.

તમે કદાચ નહિ માનો પણ એ એક સાચી હકીકત છે કે, મારી પાંચ વર્ષની કાર- કિર્તીમાં મેં કોઈ પણ દર્દી પાસે બીધનાં નાણાં

શા માટે મેં

લગ્ન નથી કર્યા?

પૂત્તી દેવાની માંગણી કરી નથી. આમ છતાં આજે બેન્કમાં મારી પાસે લાખ રૂપિયાનો વજ્ર રકમ છે.

બીધનાં નાણાં ન માંગવાની મારી પ્રતિજ્ઞા પાછળ મારાં હૃદયનું એક લેમાંલક પ્રકરણ સંભાળેલું છે.

આમ તો એવી બધી વાતોનો વિચાર કરવાનો મને ભાગ્યે જ સમય મળે છે પણ આજે સવારે મારા દવાખાનામાં જે મનાવ બન્યા તેને લીધે એ આખા ન પ્રસંગ આજે મારી દ્રષ્ટિ સમક્ષ નાદુરૂપ બન્યો છે અને

લેડી ક્રેકટરના દવાખાનામાં પુરુષો સાથે પ્રવેશબંધી કરવાનું પાલનું નથી કારણ કે માંડી સીઓની સાથે એમના પતિસાથે આવે છે અને તેને લીધે સીઓની યરમાય પ્રકૃતિને લીધે પડતી અગવડોમાંથી લેડી ક્રેકટર ઉતરી જાય છે.

અમારા શહેરનો જવાહર શેઠ ઘણો વિશાળ છે. એ વિશાળ રસતા પર પંડિત જવાહરલાલની

એ અવાજથી જાણીને જા ત્યાં આવી પહોંચ્યા

મુંબઈ રામાયણ દીપોત્તરની અંક

તેથી જ એને અહીં ઉતારી લેવા માગુ છું.

આજે સવારે મારા દલાખાનામાં અમારા શહેરના જાણીતા પુરાન ડૉક્ટર મહેશ આવ્યા હતા. ડૉક્ટર પાસે શારીરિક તપાસ કરાવવાનું બાળકે કોઈ નારી આપણા દેશમાં પસંદ કરે છે. એટલે ડૉક્ટરે આવી માંદી નારીઓને લેવી ડૉક્ટર પાસે લઈ જાય છે.

ડૉક્ટર મહેશની સાથે આવી એક સ્ત્રી આવી હતી.

“તમે શાસ્ત્રા જાવ. કૃપા કરીને ચાલ્યા જાવ. મારા દલાખાનામાં આવેલા નહિ.” ડૉક્ટર મહેશને મારા દલાખાનામાં આવેલા જેઈ કોણ જાણે કેમ, હું એટલે અપેક્ષામાં આવ્યોને અપેક્ષા બેઠી ગઈ. હું દલાખાનામાં દર્દીઓની વચ્ચે બેઠી છું એ પણ સાણવાર ભૂલી ગઈ.

મારા શબ્દની કશી અસર ન થઈ, હોય

પહેલાના મારા મોટે અપાએ બેઠાપેથા આપેલાપ્રમાન શબ્દો અને બીજા વખતના અત્યંત વિનયી શબ્દોથી દર્દીઓને ઘણી નવાઈ લાગી. એક શ્રીમંત દર્દીએ મને કહ્યું, “ડૉક્ટર સાહેબ, તમે ડૉક્ટર મહેશનું અપમાન કર્યું તે ઠીક નથી કર્યું. એમના જેવા સારા ડૉક્ટર આ શહેરમાં બીજા કોઈ નથી.”

શ્રી જવાબ આપેલા તેની મને સમજતુ ન પડી. પણ તે દિવસે મારું મન ઘણું અસ્વસ્થ રહ્યું અને શારીરિક દેવાથી ચાલતાં ચાલિત પુનઃ જાની પાસે ‘મ’ બાકીના દર્દીઓ સાથેનું કામકાજ પતાવી દીધું.

કોણ જાણે કેમ, તે દિવસે મને જાણવાનું પણ બાળ્યું ગઈ, સંજે દલાખાનાં પર ગઈ અને મંત્રવત કામ પતાવી ઘેર પાછી આવી. પાછી આવતીને પસંગમાં પડી, નજર સામેથી

“તમારો વાત સાચા છે.”

પહેલી જ વાર તેમણે મારી સાથે હસન-પૂતન કર્યું. લગન સમયે પતિ અને પત્નીના, લાય જોડાય છે ત્યારે પત્નીના શરીરમાં જોડી અજુગજુટી પસાર થાય છે એવી અજુગજુટી મારા શરીરમાંથી પસાર થઈ ગઈ.

ત્યાર પછી આમારે પરિચય વધતો ગયો. અમારી જેડે કેલેન્ડરમાં જાણીતી થવા લાગી. એક દિવસ હું મહેશને મારે ત્યાં ચાલું આમ-તણ આપી તેડી લાવી.

મારા પિતાજી દસેક વર્ષ પહેલાં અવસાન પામ્યા હતા. મારી બાને મહેશનું આગમન ન ગમ્યું હોય એમ મને લાગ્યું. મહેશના ગયા પછી મારી બાએ મને પૂછ્યું, “નવિની, આ મહેશ કોણ છે?”

“જા, તે અમારી કેલેન્ડરમાં મારી સાથે

એમાં આવેશમાં આવી જવાની કંઈ જરૂર નથી

તેમ ડૉક્ટર મહેશ એક ખુશી પર બેઠા અને પાસે પેલી માંદી સ્ત્રી બેઠી.

“નવિની, એમાં આવેશમાં આવી જવાની કશી જરૂર નથી. હું અહીં ખાસ કામ માટે આવ્યો છું. આ કોઈને તપાસવાના છે.”

હું બાનમાં આવી ગઈ. મારા શબ્દોની માથા દર્દીઓ પર કેવી અસર થઈ હશે; તેઓ મારા વિશે શું ધારેશે? આ બધી બાબતોના વિચાર કરતાં કરતાં મેં ડૉક્ટર મહેશની સાથે આવેલી બાઈને તપાસી અને એ કેસની તપાસની બધી વિગતો એમને જણાવી.

“હવે ફરી તમારે તરફથી લેવાની જરૂર નથી. તમારો દર્દીને એક વિદ્વી સાથે તમે અહીં મોકલો શકો. આમ કરવાથી તમારો ઘણો સમય બચી જશે. પણ હવે અહીં અલગવાની તમે તરફી ન લેશો.”

વર્તમાનકાળના પછો લટી ગયો.

એ પ્રસંગ પાદ આંખો કે જાપાદે રાતના બરાબર બે વાગ્યા હતા. મારા ઓરડામાં નાઈટ લેખનના અજવાળામાં હું મારી લેખમાં મારાં કપડાં ગોઠવતી હતી. તે વખતે હું એમ. બી. બી. એસ. નાં બીજા વર્ષમાં અભ્યાસ કરતી હતી. મહેશ પણ મારા જ વર્ગમાં હતો. તેનાં સોનદર્શ, વાતચીત કરવાની કળા અને તેજસ્વી કારકિર્દીથી હું તો તરફ આકર્ષિત હતી.

એક દિવસ એકાંતમાં એને બને મળી ગયા.

“નવિની, તમે મને ચાહો છો?”
“તમને શું લાગે છે?”
“તમારો આંખો પડ્યો મને લાગે છે કે તમે મને ચાહો છો.”

બહુ છે.

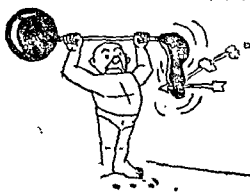
“હીક, પણ આ પરિચય વધારતી નહિ, તું તો સમજતુ છે. ફેવારી કન્યાઓ માટે પુરુષોને વધુ પડતો પરિચય જોખમકારક છે.”

ત્યાર પછી મહેશને હું કદી મારે ઘેર લાવતી નહિ, પણ પ્રીતિનું પુર ઉમટવા લાગે, પછી એને કોણ અટકાવી શકે?

અમારો પ્રેમ વધવા જ લાગ્યો. મહેશને ત્યાં હું ઘણી વાર ગતી. એક દિવસ હું એને ત્યાં ગઈ ત્યારે એ શેક્સપીયરનું એક કાવ્ય મોટેથી વાંચી રહ્યો હતો. એ કાવ્યના શબ્દો આ પ્રમાણે હતા.

(સાચા મનના સંયોજનમાં મને અવરોધી ઊભા કરવા ન દો. બદલાઈ જવાથી સંજોગો ઊભા થાય ત્યારે જ બદલાય, કોઈ એને ફેરવો નીતીનાર મને ત્યારે ફરી જાય તો તે સ્નેહ નહિ, અંદર, ના, એ તો સદાય નિષ્ઠર રહેતો (દેવ) તારક છે.

- * “કાંઈક શેક્સપીયર ન પઠે જતા!” મેં એના ઓરડામાં પ્રવેશતાં કહ્યું.
- * “એવું સદલાગ્ય તો મારું નથી. પણ એણે જે સ્નેહનું વર્ણન કર્યું છે એવો સ્નેહ કરવાનું સદલાગ્ય તો મારું છે જ.”
- * “મહેશ, જો, મેં આજે-એક સંસ્કૃત શ્લોક શોધી કાઢ્યો છે.”
- * “સંસ્કૃત શ્લોક? જાનુવરિના શું ગર-શતકમાં તો નથી ને?”
- * “ના, આ તો અમર શતકનો શ્લોક છે. કહેવાય છે કે અમર શતકના એક એક શ્લોક માટે એક રાજાએ લાખ લાખ સોના મહેરો આપી હતી.

“તારે તો એ સ્વેદો પડ્યો એવા હશે.”
 “હા, જો સાબળ.”

પ્રસાદે સા દિધિ દિધિ ચ સા
 પુષ્પન: સા પુષ્પ સા
 પર્ણકે સા પર્ણ પર્ણ ચ સા
 તન્નિગયાનુસ્થ ॥
 હા હા ચેન: પ્રકૃતિરપરા
 નાસ્તિ તે કાપિ સા સા!
 સા સા સા સા જ્ઞાપિ સરસ્વે
 કોષમદૃતવાદ ॥

એનો આર્થ છે: મહેશમાં તે બંદી દિશાઓમાં
 તે, પાછળ કે આગળ પણ તે તેના વિચારથી
 આનુર બનેલાને દેખાય છે. જે ચિત્ત તે
 (તારી) બીજીજ પ્રકૃતિ છે. બીજી કાંઈ
 નથી. જ્યારમાં બંધે તે જ દેખાય છે. આ તે
 કેવો અદૃતવાદ!”
 “સરસ્વ”

ત્યાર બાદ અમે છૂટા પડ્યાં, એક દિવસ મેં

એ તો સદાય સ્થિર રહેતો ધ્રુવતારક છે

મારી માતાને વિશ્વમતથી કહી દીધું, “હું મહેશ
 સાથે લગ્ન કરવા માગું છું.”

“મને એ ક્યુમ્મ નથી” માતાએ ટૂંકો જવાબ
 આપ્યો અને એમ બંનેએ એક દિવસ નાસ્તો
 જઈને લગ્ન કરવાનો વિચાર કરી લીધો. સરારે
 ચાર વાગે અમારા ઘરેદના સ્ટેશનથી ગાડી
 ઉપડી હતી. ત્યારે રાતના મે વાગ્યા હતા. કપડાં
 બેગમાં ચોક્કસ દીધાં. ઘણી રોકડ રકમ
 પણ લઈ લીધી. ઓરડામાં મારા પિતાની તસ્વીર
 હતી. એને હું પડે લાગી, સાથે બાની તસ્વીર
 હતી એને પણ પડે લાગી. બહાર નીકળવા
 ગઈ ત્યાં મારા પગ ધુલ્યા લાગ્યા. મારી
 જેઠાશ્રીની બાની થી લાગત ચહે એનો
 ખ્યાલ કરતાં મને નયનભંજન થવા લાગી.

આમ છતાં દિવસે જતા મનુષ્યન મનાવો
 હું ખુરશી પર બેઠો. જ્યાં પાણી પીપું પણ જ્યાં
 ગલાસે દેવપ પર મુંઝવા જઈ હું ત્યાં મેં મારા
 લાલમાંથી પડી ગયા. એ અવાજથી જાગીને
 બા નીં આવી પહોંચ્યા. એક જ નજર તેમણે
 નાંખી અને મારી આખીય વોજના તેઓ
 સમજી ગયા.

“નિશીની, અત્યારે ક્યાં?”

હું મું બોલું? બને પડે પડી મુશ્કેલે મુશ્કે
 રડવા લાગી.

“એમાં શિવાની જરૂર નથી. તારો વિચાર
 નાસ્તો જઈને મહેશ સાથે લગ્ન કરવાનો છે.
 કેમ? પાણીને તો હજી ઘણી વાર છે” તું લગ્ન કરે
 એ શા માટે મને ગમનું નથી તે જવાબરોએ
 લખન હવે આવી ગયા છે. પાતાની પુત્રી પડે
 એ કઈ માતાને વધે? વળી આજકાલ તો લગ્ન-
 મણી શાદિ બેઠા અડધ થતાં જાય છે. વસી તને
 તો અત્યારે રોજનું વર્ષ ચાલુ તો પાણી કાપેદાર
 રીતે પણ મને તારા પર ક્યો હક્ક નથી હું તારા
 માગમાં શા માટે આવી આવું છું? તે તારે આજે
 જાણું જ ને? એ કે જેથી તને લાગે કે મારું” આ
 પગનું ન્ખાવી છે. લે આ વાંચ” કહી આગે મારા
 હાથમાં એક ડાહ્યો મૂકી. ડાહ્યો મારા પિતાના
 આસરે લખારેલો હતો. લગ્નજ વેળા વર્ષ
 પંચાત્રીનો એ કાચી હતી. માથે જે પાનું કાઢી
 આપું હતું તે માત્ર જ્ઞાપરિવિનું પાનું હતું.
 પિતાએ એમાં લખું હતું કે:

“આજે પુત્રીને લગ્ન થશે. પુત્રની આશા
 રાખી હતી પણ હવે પુત્રની ઉંચડા! મારી પુત્રી
 જેટલે ડાહ્ય લાગે તો કેવું સારું” મારા દેશમાં
 જેવો ખાજો અને જેવો સોનો કોઈ જાણતો

સદાય પાખા સિવાય મનુષ્યને ચરમ્મ લાગે છે.
 મારી મા અને બહેન ગામમાંથી મારી રીલાઈને
 મરતુ પાખા છે. મેં તે જીવન બર અપરિવિન
 રહી. ડાહ્યર બની લોકોની સેવા કરવાની પ્રવિણતા
 લીધી હતી પણ એક ભૂલ થઈ ગઈ. હવે મું
 થાય? મારી પત્ને પણ હું પોલિત માનવતાની
 સેવા પાછળ ખર્ચી નહિ છું? એનો સદાય અફ-
 શોસ મને રહેશે. મારી આ પુત્રી જીવિખમાં મારા
 એ અફોસની આજને ઓલવશે ખરી?”

બીજા પાના વાંચવા જઈ છું ત્યાં મારી માએ
 કમ્પુ, “હવે બીજા વાંચવાની જરૂર નથી. તું
 તારે જા. તને મારા આશીર્વાદ છે.” મારી માએ
 આવવા આમંત્રણે પાલવથી મુઠી નાંખ્યા.
 પણ હું જઈ ન છડી. મારા પગ જ ન ઉપડ્યા.
 હું રહી ગઈ. બેગમાંથી બધાં કપડાં દેકારે મૂકી
 દીધાં. બહાર જતાના કપડાં બદલી નાંખ્યા.

“હા, મારી ભૂલ થઈ. મને માફ કર.”

“ના, ભૂલ મારી છે કે મેં તને આ ડાહ્યી
 પતેલા ન બતાવો.”

“હવે હું કદી નહિ પડશું.”

“તારી મરજી. પણ મહેશ સ્ટેશને રાહ જોશે,
 તું નહિ જાય તો એની દી દશા કયો? તું સ્ટેશને
 જ અને તેને સમજાવી નાંખ.”

પણ હું જઈ ચકી નહિ. બા પાતાના
 મુલાના ઓરડામાં લાખા ગયા. હું પાંચમાં
 બેઠી જ રહી. ચાર વાગ્યા. ટાંક રાત્રીમાં મારા
 ઘર પાનેથી પગાર થતી આજકાલીની ચીસ
 સંભળાઈ અને એ ચીસ પાછી પ્રમથમાટ કરતી

સાથી, તારો હસ્ત ધરી

જીવનસાથી જીવનપંથે,
 સાથ સદા નુજ ચાલુ છું,
 થાઉં ના અગગી, કડું ના અગગા.
 ઈશ પાસે એ માગું છું.
 પચ્ચીસી સાયવારે ચાલ્યાં,
 પ્રેમ’ એકમનું ભાવું ભરી;
 જીવનસંધાના શુભ વર્ષો
 બીતે સાથમાં હરિને સ્મરી.
 અનુભવ મુડીના શુભ પાકે
 જીવન ધન્ય બાને મું હરિ.
 લૂંટો લૂટાયો છતાં વધતી
 વિદ્યા સમ એ જીવનસહી.
 સન્ધ, શાન્ત એ સદ્ સિદ્ધાંતનું
 સ્મરણ રહો ઉર ફરી ફરી;
 પ્રભુ ધારે વીદ્યાકંપ વિચારશું,
 સ્થાપી તારો હસ્ત પરી.

દિનમણિ સી. શાહ

ઉટલીનાર કપડાં પાણીમાં બોળી ત્યારે એમાં થોડો દિનોપાલ ઉમેરો. તમારાં કપડાં, ખમ્મીસ, સાડીઓ, શાદરો કે કુવાલો—અદ્ભુત સફાઈથી થમકી ઊઠશે.
 અને એમાં ખર્ચ કેટલો? એક કપડે પૂરો એક પૈસો પ્રજ્ઞ નહિ! દિનોપાલ એક વૈજ્ઞાનિક બ્રહ્મદત્તનર છે. જે દરેક ભલભલ કપડાં માટે હાનિરહિત છે.

કપડાંની સફાઈ માટે દિનોપાલ સર્વોત્તમ છે.

દિનોપાલ, એ. આર. માવગી એચ. એ.
 ભાવ, સિદ્ધાન્ત-દત્ત સ્પર્શકી રૂઢાઈ છે.

ક્રમક્રમ સિદ્ધિ, પો. બોક્સ નં. ૬૧૪, મુંબઈ-૮, બી. ભારત

મારી પસાર થઈ ગઈ અને રાત્રી પાછી થાત થઈ ગઈ. થોડો પ્રકાશ આપતાં તારવિંધાઓ અંદરથી થવા લાગ્યા અને બારીમાંથી સામે સૂર્યોદય થતો જણાવ્યો.

થોડા દિવસ પછી મહેશ્વરે પત્ર મારે ત્યાં આપ્યો. પત્રમાં લખ્યું હતું કે:-

"પ્રિય નવિની,
તું ન આવો તેથી મને તારા પર કશો દૈય થયો નથી. તારા પર મારો પ્રેમ સદાય રહેશે જ. સાચા સ્નેહથી એકનું સિંચિતું હૃદય કદી બીજનું બની શકતું નથી.

થિ. તારો (ન માને તો પણ)
મહેશ.

મેં આ પત્રનો જવાબ ન આપ્યો. થોડાક દિવસ પછી હું ફરી તબીબી કેરેભર્યાં જવા લાગી. ઊંચી ઓંખ કરીને હું મહેશ સામે નેઈ પણ થકતી નહિ. આમ છતાંય એક દિવસ એકાંતમાં મહેશ મને મળી ગયો.

"નવિની, તારો વિચાર બે દાન કરવાનો ન હોય તો હું તને કશી ફરજ પાડવા

માંગતો નથી. હું જાણું છું કે પ્રેમમાં બળાકા-રને કર્યું સ્થાનહોવું ન જોઈએ, પણ નવિની, એક વાર તું મને કહે કે તું મને ચાહે છે." એમ કંઈકે તો મારો હાથ પકડ્યો.

"મહેશ, હું તારી જ છું અને તારી સહાય. પણ મારાથી તારી સાથે લગન નહિ કરી શકાય. મારો પિતા મારા માટે ભાવિ નક્કી કરી ગયા છે. મારે આપરિગ્નિત સ્ત્રી મારું જીવન પીડિત અને દરિદ્ર માનવત્વને સોંપવાનું છે. એટલે, આપણાથી હવે મળી નહિ શકાય."

એમ બંને છુટા પડ્યા. ત્યાર પછી એ વાતને બીજા ત્રણ વર્ષ ચોટી ગયાં. સાથે જ ભણવા છતાં તેઓ કદી મારી સામે જોતાં પણ નહિ. વર્ષમાં તેમણે મારી પાસે મારી તસવીર મારી હતી અને તે મેં ઘણી જ ખુશીની સાથે આપી હતી. કોવાની ભાગ્યે જ જરૂર હશે કે એમની એક તસ્વીર મારી પાસે તો ઘણા લાંબા સમયથી છે જ.

ત્યાર પછી મારો તબીબી અભ્યાસ પૂરો થયો અને હું પાસ થઈ ગઈ.

"નવિની, મારે તને જેટ આપવાનો છે," મારી માતા એ મારાપાસ થવાના સમાચાર

સંભળી ક્યું? અને મારા હાથમાં પિતાની બીજી ટાપરી ઉઘારીને મૂકી. એમાં લખ્યું હતું કે, -

"મારી નવિની હવે ચાર વર્ષની થઈ છે. મારા તરફ જોઈને એ કેવો હસે છે! તે યેકરર થવાનો વાત કરે છે. બધાને દવા આપવાની રસન રમે છે. રસન રસના રસના પાંદોશીના બાજકે પોટા પોટા પેસા આપવા માંડ્યા પણ મારી નવિનીએ એ કેંકરી દીધા અને ક્યું કે, દવાના પેસા કેવું લે! નવિની, તને ખબર નથી પણ તારા કુટુંબમાં આગળની કેટલી જીવિતઓ પેસાના આધારે જ દાકતરી સલામ પામી થકી નથી! ખુદ તારા દાદા પણ એમજ મરી ગયા હતા. નવિની, તું જરૂર યેકરર થયે. પણ કોઈની પાસે દવાના પેસા ન માંગીશ જો મળે તેનાથી સંતોષ માનશે."

ઘણી વારથી મારી આંખમાં ધર્પના આંખ આવી ગયા. આના માદર્યાં પિતાની પુત્રી હોવા બદલ મેં ગર્વના અનુભવ કર્યો.

"મા, હું બાપુજીના ચરણોજીનું પાતન કરોશ." એં બાને મારો નિર્ધન જણાવ્યો અને તે મને પ્રેમથી લેટી પડી.

ત્યાર પછી મેં આવીં આ દવાખાનું ખોલ્યું. પંચિક વર્ષ બાદ આવતલાં યે, મહેશ મારા દવાખાનામાં આવ્યા. પ્રિયતમ માટે ગમે તેટલા અપુનમાં હોય છતાં એ નજીક આવે ત્યારે મ્મી પ્રિયતમનું હૃદય પીનગી નહિ જાય ?

પણ મને એમ હતું જિજ્ઞાસી દેવું પાશવે તેમ મ્મી. યેકરર મહેશને હું સાચા હૃદયથી મળું છું. પણ સૂચ માકર્પનના મન કંઈ બરેસો નથી. મારા પિતાએ વારસામાં આપેલા ઉચ્ચ આદર્શોની કિંમત હું પ્રિયતમા પ્રેમ કરના પણ ઊંંચો ઓકું છું. યેકરર મહેશ માટે મારું હૃદયમાં રોશની સિનગારી પણ નથી પણ આજે રોશની જોવાવાનું કારણ એજ હતું કે, હું માનવતાની સેવામાં ફના થઈ જવા માંગું છું. કોઈ ફરજાક શીડીન માટે ફના થઈ જતો હોય પણ મારો ફરજાક છે દેનિસિન અને હું તેના પર ફના થઈ જવા માંગું છું.

યેકરર મહેશ ત્યાર પછી મારા દવાખામાં કદી આવ્યા નથી, હા, તેઓ સી દર્દીઓને મારા દવાખાને મેકલે છે અને એમના હનનાાર જોતાં મારું હૃદય છુપો રોમાંચ અનુભવી લે છે.

ન થી કા મ આ વ્યા

મદલતી જતી જિન્દગીના પ્રવાસે ઘણાંએ ઉમંગિયો નથી કામ આવ્યા, ખુશી-નમ થકી પણ નિરંતર ભરેલા હતા એ તરંગો નથી કામ આવ્યા. મને જેઈ બહારને સમજી વિચારી પર્થા ક્ષ કેનાં ગુલામી ગુલામી! પરંતુ હતાં એ મક્કિઝ દોડપટ્ટી ઉપનામ રજો નથી કામ આવ્યા. મને મારે મારે રજાઓ મૂકીને સ્વમદિલ હવે કાં દયા દાખવે છે? ફરી મહેરમાની કરી પુછ્યોશ મા મને પર- પ્રસંગો નથી કામ આવ્યા. હતાં વેમુ એનાં કડાળો ભરેલાં ચાંદુ ભૂચરને છતાં ચાક આવે, અનુભવ વિદ્યોભા પરિચયને અને થરેલા એ વ્યંગિયો નથી કામ આવ્યા. પ્રભુપરની ખાંપે પ્રજાતીપ્રજાતી નવન અંબજાનુર થયાં બંધ એનાં, નથી કલ્પનામાં ઉડેલાં હમેશાં મને એ વિદ્યો નથી કામ આવ્યા. ભવા! કેમ પુછો છો મનની મુશવેટ હતી એક વેળા ને આજેય છે પણ, સમયની સપાટી તજ ચાચનારા કદી મેં અપર્યા નથી કામ આવ્યા. ઘમા! તુજ જીવનના પતનને નિપ્રાયી નથી કોઈ દિવસની વણ કામ આવ્યા. મુશવે હતા ત્યાં પ્રભુપર-નવાની છતાં મેં તરંગો નથી કામ આવ્યા.

-મહેશ ધ. વેદ

[અંતરેશ્વરોએ જેને "એક મેલક" અને આપણે જેને મેલી વિદ્યા ના નામથી ઓળખીએ છીએ તેવા મંતરજાતર, ભુવાચીરી, જાદુ વગેરેના પ્રચાર હવળ આપવા દશમાં આજે પણ સાચા પ્રમાણમાં જવામાં આવે છે અને ધણીવાર ભણેલા ગણેલા માણસો પણ તેમાં ક્યાઈ જાય છે. આમ છે તે પછી આફ્રિકા જેવા પ્રજાત ખંડમાં, જ્યાં ઘણે દેશોમાં તે સોએ સો દશ માનસિક તદ્દન નિરાશ અને પ્રાથમિક દશમાં જીવન ગણે છે ત્યાં આવી મેલી-વિદ્યાનો પ્રચાર વિશેષ હોય તેમાં નવાઈ નહીં. તેનાથી કેટલું બધું નુકસાન થાય છે તેની વાતો આપણે ઘણી વાર છાપાઓમાં વાંચીએ છીએ. આવી એક વાત છે. નેપ્ચલ જોડન નામના એક અંગ્રેજ મૃદુચરના સ્વાગતવાની હામણી થોડાંક ૯૪ વર્ષ પહેલાં બનેલી છે તે આવી ઉતારવામાં આવી છે.]

ઉત્તર સિંચેશીઆ (આફ્રિકા) નો સ્વીચ મુકુંદી દેશનાંકાની સરહદની નજીક આવેલા એક ગામનો મામો (મુખ) હતો. માણસ જીવિમાન હતો તે સુપરિચિત હતો. અંગ્રજ ભાષા તે દીક દીક ભણેલા હતા અને સારી રીતે લખી ભાંચી જાણેતા હતા. જીવાનીમાં તેણે કેપ ટાઉનની એક મોટી હોટેલમાં ધણી વરસો સુધી "વેઈટર" તરીકે નોકરી કરેલી. આટલે

થાણ ક્યો હતો અને લોકોને સ્પષ્ટપણે દરદી માટે એ દવા આપતો. એના પોતાના કેવલા પ્રમાણે તે ધંધામાં તેને સારી સફળતા મળી હતી. દીમથી પાસે જઈને પહેલાં તે મુકુંદીએ

મોટા દિવસે વઈને નમનનાઈથી તારી વિદ્યાનો પ્રભાવ બહાર કરતો નથી પણ એક જૂના મિત્ર તરીકે તારે મારે માટે કશું કરવું જ પડે." તેના આગ્રહથી આખરે દીમથી પીગળ્યા અને તેણે મુકુંદીને એવી દવા આપવાનું વચન આપ્યું.

તે પછી દીમથી એક વાર મુસાફરીએ નીકળ્યા ત્યારે તે પોતાના પ્રદેશના એક પ્રખ્યાત ભુવા પાસે ગયો. એ ભુવાએ મેલી વિદ્યાના એક સરસ જાણકાર તરીકે સારી નામના ધરાવતો હતો. દીમથીએ તેને પોતાના દરેક મુકુંદીની મુશ્કેલીની વાત કરી અને તે દુર કરવામાં તેની મદદની માગણી કરી. એ જુઠ્ઠા ભુવાએ તરત જ જવાબ આપ્યો, "તારા દાસને જેની જરૂર છે તેવી નુસખો મારી પાસે તૈયાર છે. હું તને એક એવી સરસ દવા આપું કે જેનાથી માણસ ઘણી લાંબી ઉંમર લગી જીવી શકે. એ દવા કેમ વાપરવી તેના રીત પણ તને બતાવું. પણ તારે મને પોતની કમિત ચૂકવવી પડશે. દીમથીએ તેને માત્રના મુજબ પાણી આપ્યા અને તેની પાસેથી પૈસા "જાદુઈ" દવા ખરીદી કરી અને દરદીને તે કેવી રીતે આપવી તેની તમામ રીત પણ શીખી લીધી. પછી એ પોતાને ગામ પહોંચ્યા ત્યારે મુકુંદી તેની ચાલ જોતા બેઠા હતા. દીમથીએ પોતાને

અ જ્ઞાન ને વશ થઈ તેણે પોતાના વહાલામાં વહાલા

અનુભવ મેળવ્યા પછી બીજા "મેલી" કરતાં એ બોલેલો વધેરી હશે તેની આશા રાખી થાય.

થોડા વખત પછી કેપ ટાઉનનો વસવાટ છોડીને મુકુંદી પાછો પોતાના વતનમાં આવ્યો અને તેની લાપચાતને કારણે તે પોતાના ગામનો મુખી નીમાણ. મુખી તરીકેની પોતાની ફરજે અદા કરવામાં મુકુંદી ધ્યાન બાંધેલા નીકર્યા પણ તેના મનમાં ઊંડી ઊંડી એક ચિંતા પેદા થવા લાગી. તેને ખબર હતી કે, પોતાના કુટુંબના છેલ્લા બે વડાઓ કોઈ પણ ધંદાની કે કશા દરદ વિના અચાનક જ મરણ પામ્યા હતા અને તેમના મરણ પછય કોઈ જણ ભેદ હતા એવી તેના મનમાં શંકા હતી. કોઈ દુરમન પોતાના કુટુંબ મારે મેલી વિદ્યા અજાણી રીતે છે એવો તેને લાગ્યો હતો ! અને પોતાનું મરણ પણ કદાચ ભાપ-દાદની જેડે એ મેલી વિદ્યાથી જ નીપજશે એવો તેને ભય પણ લાગવા લાગ્યો.

ધીમે ધીમે એ ચિંતા તેના મન ઉપર સ્વાર થઈ બેઠી. આખરે તેણે દીમથી નામના પોતાના એક દુરના મચાની સગાઈ લેવાનો નિશ્ચય કર્યો. દીમથી તેના ભાષણની સાથે હતા અને તેઓ ગાંઠ મિત્ર બની રહ્યા હતા. એનું પાલન ના મામણ એક દિવસની સારૂ નેટરું દુર લંબાનોમાં આવેલું હતું. દીમથીએ ગામ વખતનો સિંચાપારો ઝાટકરો મળે

મિત્રને મારી નાખ્યો !

આવી અવગતી વાતો કરવા માંડી. તે પછી પોતાના ભાલ મિત્ર પાસે તેણે દિવ જોડો નાખ્યું અને કહ્યું, "મને એવી કોઈ જાદુઈ કે જાદુઈ દવા આપી દે કે જેથી હું મારા દુરમનોના જુરા લુપ્તલામાંથી બચી જઈ અને લાંબી જીંદગી જોવાળી શકું. બધા ભાષ અને દાદાની પેઠે મારે અગાઉ અને કમોતે મરવું નથી."

દીમથીએ તેની વાત ખૂબ દિવસોથી સાંભળી પરંતુ તેણે સાફ કતી દીધું કે, મેલી વિદ્યાનો સામનો કરી શકે તેવા ઉકાળા કે દવા-ઓની તેને પોતાને પણ માણિની નહોતી. "હું તો હવળ આં ગામન વિદ્યાના એક ફક્ત શોખીન આદમી છું." તેણે કહ્યું પણ મુકુંદીએ તેની વાત માની નહીં. તેણે કહ્યું, "નું તારા

સંપાદક :

શ્રી. રામુ પરમાનંદ

ઠંકર

મળેલી અદભુત દવાની તેને વાત કરી અને તે સાંભળીને મુખી મુકુંદી રાજ રાજ થઈ ગયો.

"હવે આપણે કાંઈ સવારે વગેરેના અલીથી મારે ગામ જવા ઉપરી જઈએ" મુકુંદીએ કહ્યું, "અને ઘેર પહોંચતાની સાથેજ નું તારા પ્રણય મારા ઉપર થઈ કરી દેજે."

પણ દીમથીને આ દરખાસ્ત પરવડે તેવી ન હતી. એ લાંબી સફરમાંથી હમણાં જ પાછો આવેલો હતો અને હાથ ઉપરનાં કેટલાંક જુદી કમો પતાવેલી દવા મોંઘતા હતા. ઓર કહ્યું, "હું એક અઠવાડિયા પછી આવીશ. તૈયારવાનું તારા ઉપર કોઈ મેલી વિદ્યા અજાણવાવાનું નથી. આટલા વખત તે ધીરજ રાખી સો તો હવે એક અઠવાડિયું વધારે લોલી જ."

પણ મુકુંદીને તો ભારે હતાવળ હતી. એ અપેક્ષા બની ગયો હતો. એટલે ઘણી વાટ-વાટ કરીને આખરે બેડેડા વચલાવતો કાઢ્યો. દીમથીને ખેતરમાં જે કામ પતાવવાનું હતું તેમાં મદદ કરવા માટે મુકુંદીએ ભાઈ દિવસ રોકાઈ જવું અને ત્રીજે દિવસે બેડેડો સાથે નીકળવું અને નકકી થવું. તે પ્રમાણે ત્રીજે દિવસે સંજ - બેડેડો જતાં મુકુંદીને ગામ પહોંચી ગયા. ઘરે આવીને ઉત્સાહમાં આવી ગયા મુકુંદીએ દીમથીના ઉપવાસની વાત પોતાની ભૈરવે કહી બતાવી. "મારો દોસ જાણના જાદુગર પાસેથી એક એવો સરસ

મુંબઈ સમાચાર દીપોત્તરી અંક

પ્રથોગ શોખા આવ્યો છે કે જેનાથી હવે મારા ઉપર કોઈ મુશ્કેલી થયેશે નહીં. અને હું ઘરથી થતાં લગ્નો મુખ્યત્વેનથી છોડીશ." પોતાના કરતા પણ વધારે વંદેશી એવી મુકાબીની બેઠેરે આ વાતે તરત ગળે ઊતરી ગઈ. એ પહેરેથી કરના સામે કોઈ કંઈ જ વિરોધ બતાવ્યો નહીં.

બીજે દલાઈે સવારે મજસકામાં મુકાબી અને દીમથી બન્ને એક આરક્રમાં પેઠા અને મુખી મુકાબીને દુશ્મનોની મુઠ, માંદગી, અસ્પષ્ટતા, ઓજાસ કે લિધાવસે વડેની ઈજા વગેરે તમામ

દીમથી જઈને અંક બીજા "નેટીવ"ને તેડી લાવ્યો. અને બન્ને જતા મુકાબીને ઉઠાવીને એક બીજા ઝૂંપડામાં લઈ ગયા. તેમાં કોઈને દાખલ થવાની મના કરી. તે પછી પોતે બીજી દવા લેવા માટે ઘેર જાય છે એવું બહાનું કાઢીને દીમથી ત્યાંથી નાદો એ ગામ બહાર નીકળી ગયા અને સતત દોડતાં દોડતાં છેક સાઠ માઈલ દૂર આવેલા બોમ્બ (સરકારી શાણ) પર પહોંચ્યા ત્યાં જઈને તેણે બનેલી બધી હકીકત ત્યાંના સરકારી અમલદારોને જણાવીને

અને ઈન્ફીક્ટ કમીશનર સમક્ષ હાજર કરવામાં આવ્યો ત્યારે પેલા બુઝાર "ભુવા" અને જુદુગરની ધીમગલીને પરિણામે પોતે પોતાને હાથે જ પોતાના વલ્લભામાં વલ્લભા અને ગાઠ મિત્રનું મોત કેવી રીતે નીપજવ્યું હતું તે બધી વાત તેણે ખુલ્લે દિલે કહી બતાવી.

અવશત, એના ઉપર મુકદ્દમા ચલાવવામાં આવ્યો અને તેમાં તેને માથે ખુનનો અપરાધ પુરવાર થયો છતાં તેના ઉપર સત્તમ કરવાની ભલામણ કરવામાં આવી કેમકે તેણે કહેલો

સાઠ માઈલનો પ્રવાસ એણે હોડીને જ કર્યો !

આફનોમાંથી મુકત કરનાર જુદુઈ પ્રથોગની સજાત ત્યાં કરવામાં આવી, એ પ્રથોગનો અખી વિધિ મુકાબીને પહેલેલી સમજાવવામાં આવી હતી. અને તેમાં રહેલું જોખમ વધારી લેવાને એ તૈયાર થઈ ગયો હતો. દીમથી પોતાની સાથે સઘળો સરજમ હવે આવ્યો હતો, જેમાં જાતજાતનાં ઓસણથી ભરેલાં હાકાં, શીંતાશ, અનેક વનસ્પતિઓ અને જુદુઈ નામે ઓળખાતી જરીબુટટીઓ મુખ્ય અને

જમીન ઉપર દીમથીએ જંગલી બીલા-ધાન ચામડુ પાણ્ય અને તેના ઉપર એક મોટો લાખાંડો પાવડે ઉઠેલી મૂકી તે પાવડા ઉપર મુકાબીને બેસવા કહ્યું. તેના પગ દીમથીએ એક છીછરી દોપટીમાં મૂકાવ્યા. દીમથીએ મુકાબીના કાપા ખભાને ઝાટી અડકે એ રીતે એક ભાંડો જમીન પર ચેડાવ્યો અને તેની જમણી બાજુએ એક કુલાંડી કાઢવી. તે પછી તેણે મુકાબીને કોઈ વનસ્પતિનું મુખિયું આપી તે ચાવવાનું કહ્યું ને તે પછી ત્રણ શરીર ઉપર દીમથી છરી વડે ઝીણા ઝીણા કાપ મૂકવા લાગ્યો. એ કાપમાં પછી તેણે કાપા રંગની કોઈ ચીકણી પ્રવાલી દવા મૂકી. તે પછી તેણે કુલાંડી ઉપાડીને મુકાબીની ચરદન ઉપર આપડેલી એક જમખ કરી. ઈચ્છે દીમથીએ મુકાબીની સામે ઊભા રહીને પેલું ભાણ ઉપાડ્યું અને તે સીંધું મુકાબીના શરીરમાં ભાંડો દીધું. બિચારે મુકાબી તરત જ જમીન પર ગયો પડ્યો, બેભાન બની ગયો અને તેના શરીરમાંથી પુષ્પજ લોટી વહેવા લાગ્યું. જનજતામાં દીમથીને ખાસતી થઈ ગઈ કે પોતાના પ્રથોગમાં ક્યાંક મોટાણા થઈ ગયા છે ને મોટાણો જમખદસ્ત એ કારણ કે મેંશા જુદુઈ બતાવ્યું હતું નેમ્યાં દરદી આમ ગમચી પડે તેડું કશું આવતું નહોતું. એ ગમચણો ને મુકાબીને મુકદ્દમા લાવવા માટે ઘણી મહેનત કરવા લાગ્યો પણ તે બધી મહેનત નાશી ગઈ. મુકાબી મોતના પંજમાં સપાટી મુકયો હતો.

તેમના પગમાં પડીને રહેમની માગણી કરી. એ સાઠ માઈલની સફર દરમ્યાન એક વાર તે બિચારે કંગાલ દીમથી જંગલી જાનવરોના ડચો એક રાત ઝાઝ પર ચડીને બેસી રહેલો ને બીજે દલાઈે સવાર પડ્યાં લાગલે જ ઉઠીને દોડવા લાગેલો. એ જવારે બોમ્બા પર પહોંચ્યા ત્યારે શાકીને તદ્દન લાય જરે બની ગયો હતો અને ત્યાં જતાં વેં જ સરકારી વાવડે ચડાવવાના શખવાને વળગીને જમીન પર ફસાઈ પડ્યો હતો જ્યારે કે પોતાની પછળ કોઈ શીકરી જાનવર પડેલું હોય ને તેનાથી બચવા માટે એ ભાગતો હોય તેવી તેની એ વખતે દશ હતી.

ગુને વેર, આદાવત કે દુષ્પ્રભુધિ નહીં પણ ભણું કરવાના દોષદોષી અપાહવે અને અનિ-ચ્છાએ કરી નાખેલા હતાં ! અને મુકાબીના મોતથી દીમથી પણ પોતે ગમચની બની ગયો હતો. એનું દિલ તૂટી ગયું હતું.

એટલે ન્યાયધીએ તેને ફક્ત બે વરસની સખત મજુરી સામેની કેદની દિશા કરી. આ બીનાં હજુ તે છેક જલ્લાડની સાવની-૧૨ વરસ પહેલાંની જ બનેલી છે. અને તે મુકદ્દમા ચાલ્યો ત્યારે આદાવતમાં જ જુદુઈ બેઠો હતો તે જ જુદુઈના એક મહાસરે આ આખા ઉદ્દેશો ને લેખક, નોસ્ટ્રે બોર્ડને કહી બતાવ્યો હતો.

પતિ :- મોટર તુડી ગઈ અમાં મું થયું ? * —મારૂં કરજે સામેમ, તું ખાલ દાગમે મોટરનો તો લોમે ઉતાવરેકો છે. રૂપાનું મો લીમા કંપનીને છે. જ આ સ્ટીઅરની ક્લેવ પડ પાછુ મોટરમાં નાંખી અપા.

* મોટર ટોંગાનો લેમે ખીલી પર ઉલેમે મારો * તો દોષામાં ગામડું પડી ગયું ! હો અમર કે * અંતરદીપ મનમોહી દોષણે આવી તકચરી * લેપ છે !

ઘાડને સમજાવે-ત્રણ દિવસની મુદત આપુ છું. એટલી રકમ મળવી જ નહિએ. નૂરનાં બેનવાળાઓ જ સમાધિ નહિ થાય.

એટલું કહી નાદિરશાહે ટુકડી બાગચવચા માંગ્યા. સાદતખાંએ 'હા!' કહી રજ લીધી. બીજા દિવસે સાદતખાંની તબિયત વિશેષ બગડી. એણે ચીસ પાડી પહેરેગીર એની પાસે આવ્યો. સાદતે કહ્યું: 'હું બાદશાહને બનાવી આપીશ. નાદિરને નૂર અર્પણ કરવાનો બાદશાહને શેઠ અધિકાર હતો? નૂર... નૂર... નૂર... દૂર... દૂર... દૂર...' અને ત્યાં પડી છલી ઉપાડી એણે પેટમાં ખાસી દીધી. એનો આત્મા પવકમાં અટક્યો થયો. નાદિરને એની જાણ થઈ. એણે બાદશાહ પાસે પેચી રકમની માંગણી કરી. બાદશાહ એની માંગણી રકમ આપી થક્યો નહિ.

દિલ્લીમાં બગચો થયો. નાદિરશાહ ને અના સૈનિકોએ કમળે કેર વતીઓ, દિલ્લી છૂટું. આગની જ્વાળાઓ પ્રગટી ને નાદિરશાહ સત્તર કોટ રૂપિયા, મધુચક્તન, અને ભેટ અપાવથી વાર હજાર ઘસીઓ ને લેણક કૃત્રિમ કાચેગરોને લઈ ઈરાન જવા તૈયાર થયા. નૂરશાહએ વજ્રનાં જ્વાળાં નિહાળી કહ્યું. ઘાવ હિસ્સાના પહેરેદારોમાં કેટલાક જાટ હતા. એમાંના એક જાટ સૈનિકને સાદરે નૂરશાહ પુકિતપ્રપુકિતથી નાસી છૂટી. એની પાસે સાદતખાંએ આપેલી ભેટ હતી. અનેક મુશીબતોના સામનો કરી કરસી એ પેચા સૈનિક સાથે વૃંદાવન આવી. પેચી ભેટોથી એણે અનેક બિઘુઓનાં ભાજનનો, નિવાસનો પ્રમંથ કર્યો ને કૃષ્ણના ગુણગુણદ જ્વાળાં લઈએ એકાદો લઈ જાય વિજયમાં વિહરવા લાગી. રથમાં દીવાની થઈને દિલ્લીથી આવતાં માગ્યાં છૂટાઓએ પેચાં ભે કંઠન એની પાસેથી એટલી લીધાં હતાં. એક વજ્રમાં કેરે વીંટપેચો ખોલીને કંદા થયો ગયો હતો. એ એણે પ્રજામાં સંત સેવામાં વાપરી નાંખ્યા.

પેચા સૈનિક એના કંઠેથી લેવા ઉપડી ગયો ને છૂટાઓને નહિવત આપી એ પાછાં લઈ આવ્યા. એ એને જમુના કિનારે લઈ ગયો ને કહ્યું:

'નૂર, ઘાવ તારા ઘાવ - તને કંઠે પહેલાયું.' નૂરે વિસ્મય પામતાં કહ્યું: 'એટું?'

પેચા સૈનિકે એના ઘાવમાં કંઠવ આપ્યાં. એણે કહ્યું: 'બુદ્ધાગતના પાપની સ્મૃતિર આ કંઠવ મારું રથમસ્તકમાં અવરોધ કરશે જ નહીં તો સાથે શું દેખાય છે?'

તે સૈનિકે નહીં બાકી જમુ. ત્યાં એણે પેચા અને કંઠવ જમુનામાં નાંખી દીધાં ને જૂંજ ઉઠી: 'પ્રભુ! મેરે અવમુન વિત ન પડે.'

પેચા સૈનિક તો એ જોઈ રહ્યો થકિત થતાં ઘણા પેચા પેચા એ રથમ કિવાની! સ્વમુનિ! પ્રેમ મુનિ! અપ્પમુનિ... ને એ પછી તો એ જીવી ત્યાં સુધી સુંદર

રથમની પ્રજામુનિમાં, એનું સ્મરણ કરત સુરદાસ, નંદદાસ ને પરમાનંદદાસના પદે ચાતાં એકાદાનો તાર છેડતાં રથમ કિવાન બનીને રમતાં થે સાની સ્વરમવા માણી રહી

નિંદરમાં નંદવાણું

સમણું નિંદરમાં નંદવાણું હું શું રે કહું?

નિંદરમાં નંદવાણું.

એનાં શોધ્યાં મળ્યાં ના પરમાણુ, હું શું રે કહું?

નિંદરમાં નંદવાણું.

શોધી અવશોષાને સેતુ મારે બાંધવો;

સ્વાખસ્વદેશ મારે જળું.

એકે પરમાણુ ના પાનીએ ચીટકે;

એવા સજગ મારે માણું.

એના કુંજર શા કળકળા પિલાણું, હું શું રે કહું?

નિંદરમાં નંદવાણું.

નિસોકકેચે ધરતીના કો ડગલં;

કંપતે કાગળે મેં ખોળ્યાં.

આકાશે પાતાળે વરતે છે આણુ જૈની;

એના પર આગ મેં તો કોળ્યાં.

મને શોધી દો કોઈ. કાં ખોવાણું? હું શું રે કહું?

નિંદરમાં નંદવાણું.

અંકિરણનો કોમળ સલાથે લઈ

સાગરના નીર નીચે જમું.

મળ્યું ના સમણું ને દીકું મલપનું,

મીનમાં મન મેં તો ખોળું.

રંગ રૂપે કેવું એ ન જાણું! હું શું રે કહું?

નિંદરમાં નંદવાણું.

ઉરમાં હુલાયું નહીં આંખે મલાયું નહીં.

લાંબેરી વાર ત્યાં લીધી

કોડની કિનાર ત્યજ લાગે છે આજ તો;

સાને સમદર ગમું ગીધી

મારી આશાનાં નીચી કિંવાણું. હું શું રે કહું?

નિંદરમાં નંદવાણું.

—મુશીલા ઝવેરી

ધી સા ઉ થ ઇ ન્ડિ યા.
ઇ ન્દુરન્સ કું. લીમીટેડ.

દરેક જાતના વીમા
આગ.

દરિયાઇ, મોટર

ધારી, રમખાણુ, બધી જાતના જોખમો વર્કમેન્સ
કાર્પેન્શન, ફાઇટેલીટી ગેરેન્ટી, પ્લેટગ્લાસ, થર્ડ પાર્ટી
મુસાફરીના જોખમો અને શરતના ઘોડા વિગેરે.

ટે. નં. ૨૧૧૦૫૧-૫૨-૫૩

। ૧૯૨૮।

હર આફીસ-

‘મોતી મહાલ’ જમશેદજી તાતા રોડ,
કાટ, મુંબઈ.

શાખાઓ ભારત ભરમાં

મુંબઈ સમાચાર:
દીપાન્સવી એક:

ચાંદનીના ચમકારા

તસવીર:
વિદ્યાગ્રત

મુંઝઈ સમાચાર :
દીપેન્દ્રવી ચંદ્ર :

કોણ રાખે સંભાળ અમારી કોણ રાખે સંભાળ ?
પપી રાખે સંભાળ અમારી પપી રાખે સંભાળ !

તરાવીર :
સી. બી. ખોપડર

• ઓછું સ્પષ્ટ કહી દીધું હતું કે એ પાંચસો રૂપિયાથી ઓછો કરિયા-વર નહિ થે. તિવાણ વિવાહનો ખર્ચ બહેન.

ચોસ્ટ ખાતામાં નોકરી કરતા પંડોળાને

જામને કાણુ

* બ યા બ્યા ? *

ભગવાન ?

* કે *

મ તુ બ્યે ?

કાંઈ છેકથી તેર વર્ષની થઈ જાય કે તેનું લગન ન થઈ જાય તો તેના માન-આપને ભયંકર વિતા થેરી લેતો હતો. એવા એ જ્યાનો હતો.

પંડોળી જ છેકથી હતી. તેનો વિવાહ ધામ-ધમથી થાય એવા વિચાર હતો પરંતુ એ માત્ર વિનાર સહી ગયા હતા; પરંતુ રૂપિયા પગારમાં ચાર માણસોની ગૃહસ્થી ચલાવીને છેકરીના વિવાહના ખર્ચને માટે પૈસા ક્યાંથી ભેગા કરે? ખેતી થિંતા પંડોળાને મનમાં થતી હતી.

આજે પરચીસ રૂપિયા માસિક પગારનું આપણે માટે મહત્ત્વ નથી. પરંતુ એ જ્યાનામાં પરચીસ રૂપિયામાં ચાર ચાર માણસોની ગૃહસ્થી મજાવી ચાલતી હતી.

વર સાથે મજી ગયા હતા. મેટ્રીક પાસ હતો અને જોતજોતામાં મામલતદાર બની જાય એવી સંભાવના હતી. આજે સાંચે પર હાથથી ન નીકળી જાય એવી ધૂન પંડોળાને હતી. છેકરોના બાપ જીદ પર આવી ગયા હતા.

તેર વર્ષ થઈ ગયા હતા. પંડોળાં એમના પિતા જીવતા હતા તે વખતે એમનો પગાર પંદર રૂપિયા હતો તે પછુ તેમાંથી દર મહિને બે ચાર રૂપિયા બચાવીને ચોસ્ટમાં જમા કરતા હતા. એવી રીતે એમની સેવિંગ બેંકમાં ચારસો રૂપિયા જમા થઈ ગયા હતા. સો દોક-સોની વ્યવસ્થા ચોનાના પિતાજી પાસે કરાવે

◆◆◆◆◆ સેખક : ◆◆◆◆◆

મા મા વરેરકર

અનુ :

શશીકળા મહેતા

◆◆◆◆◆ * ◆◆◆◆◆

એનું આસ્વાસન એમની પત્નીએ આપ્યું હતું. તે પછુ એ બસો અંકેસી રૂપિયાનો

પ્રત્યક્ષ થયા વગર વિવાહ થવાની સમ્મત નહોતી.

જામ લેવા છતાં દિલ કઠ્ઠુ કરીને પંડોળાએ સંમતિ નહીં કરીને પાંચસો રૂપિયા છેકરાના બાપને આપી દીધા. એમની પત્ની પીયરથી પાંચસો રૂપિયા લાવી હતી.

લગન એ જ જામમાં ઘણી ધામધુમથી થયા. પંડોળા જામમાં લોકપિય હતા તેથી બધા લોકોએ આ કાર્યમાં ખુબ હોશથી ભાગ લીધો અને તેમને મદદ કરી. પંડોળાની પત્નીના જીવમાં જીવ આવ્યો.

લગન સમારંભ પૂરો થયા બાદ પંડોળા ઘરખાતે ભેંચેન રહેવા હતા. તેમની પત્ની રખમખાતે ઘણી ખુશીમાં હતી. એટલે પંડોળાની મનઃકથાને એમના મ્થાનમાં નહોતી અને ખખર હતી કે જેટલા રૂપિયા લગનમાં ખર્ચ

પાંડોળાની નજર સામે એક જ હશ્ય દેખાઈ રહ્યું હતું

હુમારા હિન્દુભાઈઓ અને સર્વે ગ્રાહકોને
નૂતન વર્ષાભિનંદન

ઈંગ્લીશ ફેશનના તુચ, ગજરા, બાસ્કેટો, ગુલાબ, ગુલછટ્ટી,
ગ્લેડીઓલા વગેરે નવજાત તથા લગનસરાના મંડપ ઉમેરેશન.

ખાત્રીની ફળ ફૂલોની કલસો

આંબા, ચીકુ, પપૈનાસ, સાંગાપેરી તથા બટકી,
નાળીયેરી, મોસંબી, સંતરા, અનાર, ગુલાબો,
ફોટન્સ, બેંગન વીલા ઘણી જાતના વગેરેની કલસો મળશે.

જાહંગીર ફલોરીસ્ટ

માસીના હોસ્પીટાલ કમ્પાઉન્ડ, વીક્ટોરીયા રોડ, ભાવનલા.
મુંબઈ - ૨૭ (ડીડી).

ટે. નં. ૪૧૦૮૦

નૂતન વર્ષાભિનંદન...

અમારા માનવતા
ગ્રાહકોને, વિત્રોને,
મુલેશ્વરોને નવું વર્ષ
લાભદાયક નીવડે

બી-ટેક્સ

દરાજ, ખસ, ખુજલી, ચાંદા,
મોઝા પાના ખીલ, ખાજુ, લાલ, પત ફાલી મોઝા પાના
તથા જાપાનેઝના તથા તથા જાપાનેઝ ઉપર અસરકારક છે.
બી-ટેક્સ, મુંબઈ, ૩.

ખુશ ખબર

ખુશ ખબર

આ વર્ષાના સંશોધન બાદ મુદ્રણ ઉદ્યોગની સેવામાં રજુ કરીએ છીએ
સુંદર અને સફાઈદાર છાપકામ માટે

BEST BY EVERY TEST

રોકેટ છાપ રબર રોલરો
કે ને

ઉપર પ્રકારના સી-મેટીક રબરમાંથી જ બનાવવામાં આવે છે
ઉપાદોષ

ફીનીક્સ (ઈન્ડિયા) રબર પ્રોડક્ટ્સ

મુંબઈ એજીસ

૧૦૩, ડી. ડી. બોન. રોડ, ફોર્ટ, મુંબઈ-૧.

ફોન નં.: ૨૬૩૭૭૫

લેડ એજીસ્ટ્રેટરો

ઉપના ઉદ્યોગનગર પા. મો. નં. ૭, ઉપના

ટેલીફોન: ૧૮૪ ઉપના-સુરત

થયો હતો એટલા પૈસા તો પત્ની પાસે નહોતા. તેઓ જરૂર પૈસા ઉપાર લાગ્યા હશે પરંતુ તેને પતિને પૂછવાની હિમ્મત નહોતી ચાલતી કે એમણે કેવી રીતે કર્ગ લીધા છે.

એમને લાગ્યું કે ગામમાં એમની ખૂબ જ આગળખાણ છે. કોઈ દુકાનમાંથી રૂપિયા લાગ્યા હશે.

અને વસ્તુસ્થિતિ પણ એવી જ હતી. પોતાના વિચારથી પાંડિયાએ એ રકમ કર્ગમાં લીધી હતી. એ કર્ગ પર એમને વ્યાજ નહોતું આપવું પડતું પરંતુ એ કર્ગ કેવી રીતે પહોંચી વાળવું તે ચિંતા એમના મનને ભેગન કરી રહી હતી. જાણ સુધી એમણે એણી ખર્ચ કરીને થોડી બચત કરી હતી. વધતા જતા કોટ્ટેજી કારમ્સ એવા બચાવ એમનાથી થઈ શક્યો નહોતો.

પાંડિયા જે પોસ્ટ ઓફીસમાં પોસ્ટ માસ્ટર હતો તે એક નાના તાબુકાની પોસ્ટ ઓફીસ હતી. એ ત્યાં પોસ્ટ માસ્ટર, ક્લાર્ક તથા તારવાળા પણ હતા. ત્રણ કામ એકઠાને જ કરવા પડતા હતા અને તેથીજ કરજ લેવાનું સંભવ શક્ય હતું. સરકારી તીજનીરીની અકીસિ રૂપિયા કાઢી લઈને તેમણે વિવાહમાં ખર્ચ કર્યો હતો.

એકજ વ્યક્તિ આ વાત જાણતી હતી અને તે હતો પેકર ભીખુ. ભીખુએ પાંડિયા પર ખુબજ ક્રાધ્યા હતી. સરકારી તીજનીરીની થાનોઓ એની પાસે રહેતી હતી. રૂપિયા પૈસા ગણવાની પાંડિયાને ઘણીજ પુણા હતી. એટલે તે કામમાં કે બધી રીતે ભીખુ પર નિર્ભર રહેતા હતા અને તેથી આ વાત ભીખુને કદા વગર છુટકો નહોતો.

જાણ ગણવામાં પાંડિયા ખુબજ પ્રવીણ હતા. કર્ગ ને કર્ગ ખર્ચ બતાવીને એટલી રકમ તીજનીરીમાં રાખવાની તે સાવવાની રાખતા હતા. રોજની સિલક મેળવતી વખતે હાથના અકીસિ રૂપિયા મેળવીને તે પાંડિયાને સિલક બતાવતા હતા.

દર છ મહિને પોસ્ટ ખાતાની સિલક તપાસવા એક ઈન્સ્પેક્ટર આવતા હતા. આવે વખતે પાંડિયા કોઈ રોકની દુકાનેથી કોઈ ને કોઈ થાકને બે ચાર દિવસ માટે અકીસિ રૂપિયા લાવીને તીજનીરીમાં રાખતા હતા અને ઈન્સ્પેક્ટરને તે દિવસની સિલક ગણવા દેતા હતા. એમનું ગામ બે તાર ઓફીસની વચમાં હતું. કોઈ પણ જગ્યાએથી ઈન્સ્પેક્ટર આવતા હતા તે તરફથી તેમને તેમના આવવાની પૂર્વ સૂચના મળી જતી હતી અને એને એક રકમને તીજનીરીમાં રાખવાની વ્યવસ્થા કરી લેતા હતા. પરંતુ એમને ખૂબ ચિંતા થતી હતી કે

કદાચ આ વાતની ખબર પડી જાય તો હાથોમાં બેઝીઓ પડ્યા વગર ન રહે.

પર પસંદગીથી અકીસિ રૂપિયા કમાવાની થોડે લાભ કોણિયા કરી પણ કોઈ અર્થ ન સર્જી પત્નીના ઘરોર પર જે થોડા દાગીના હતા તે વેચે તો પણ અકીસિ રૂપિયા તેમને ન મળત. આવી મોટી રકમ પ્રોમોસરી નોટ પર પ્રાપ્ત કરવી એ જમાનામાં સંભવ નહોતું. અને આજના જમાનામાં પણ એ કપો સંભવ છે? કશું બીરે મુક્યા વગર રૂપિયા કોમ્સ આપે? કદાચ કોઈ પાસેથી ઉધાર લે તે વ્યાજ કપાંથી લાવે?

પાંડિયાનું સ્વાસ્થ્ય બગડવા માંડ્યું હતું. તે માંદગીથી થારીસિક કરતે માટે નહોતા રડતા પરંતુ ડર એ વાતનો હતો કે માંદા પડવાથી તરતજ ભીજે માનુસ આવીને ચાર્જ લે તો પછી એવા વખતે તેઓ શું કરે? આવી મોટી રકમ કપાંથી સરકારી તીજનીરીમાં લાવીને ભરે?

આ ભયને લીધેજ એમણે મનને કટ્ટુ કર્યું. ચિંતાને લીધે સ્વાસ્થ્ય બગડવા માંડ્યું હતું. તો પણ તે મનોજનને લીધે હલસા કરતા હતા. પત્ની રોજ કહેતી કે એમણે પોતાની નબીયત કોઈ ઈક્ટર પાસે તપાસાવવાની જોઈએ પરંતુ તે વાતને એ મજકમાં ઉઠાવી દેતા. તેઓ કહેતા, “માસો ખાતો પીતો છું. રોજ બે ત્રણ માર્કેટ ફૂડ છું. રોજ પંદર કયાક ઓફીસમાં કામ કરું છું અને નું કહે છે કે મારી નબીયત સાતી નથી. એટલે શું વિચારું છું કે, પહેલાં કોઈ ઈક્ટર પાસે તારી આંખોની તપાસ કરાવવાની જરૂર છે.” અંતરની વેદના એને કદાચીને તેઓ આ રીતે રૂખમાથાઈને

સમજતી દેતા હતા.

પરંતુ રૂખમાથાઈને સંતોષ નહોતો થતો. એટલે એણે લગભગ છ જ કરજ માંડી હતી કે એ બે મહિનાની રજા લઈને પોતાને ગામ જાય કે જેથી તેમનું સ્વાસ્થ્ય જલ્દી સુધરી જાય. પરંતુ છ હપ્તે લેવી પાંડિયા માટે સંભવ નહોતું. એમને પણ લાગેલું કે રજા લીધા વગર કોઈ તબિયત સુધરે નહીં, પણ રજા લે કેવી રીતે? રજા લેવાનો અર્થ હશે બીજાને ચાર્જ સોંપવો અને ચાર્જ સોંપેલો એટલે તીજનીરીમાં રકમ ભરી દેવી. આ દેવીને બની શકે?

મનની તાકાત ઘણી વિચસણ હોય છે. થાકેલા સ્વાસ્થ્યોમાં મનની તાકાતથી મજબૂતી આવતી જાય છે. એક વાર્તા આ પ્રમાણે છે કે એક કંઈસ મુત્યુરીયા પર પડ્યો હતો. અંતિમ સ્વાસ લઈ રહ્યો હતો. એને બીડી હતી કે મારા મરણ પછી મારી મિલકત મારા છોકરા ઉપરથી દેશે એટલે એણે મનમાં નિશ્ચય કર્યો. “જોઈ છું કેમ મરું છું તે?” એમ કહીને તેણે પિયસાજની ચીઠ્ઠી પાછી મોકલી. આ વાત પાંડિયાએ એક વખત સાંભળી હતી. પહેલાં એમને એ વાત ઉપર વિશ્વાસ નહોતો પરંતુ હવે અનુભવથી એમને સાચું લાગવા માંડ્યું હતું. મનના બગથી મૃત્યુને પણ ટાળી શકાય છે.

પરંતુ પાંડિયાની સારે જે સંકટ ઊભું થયું હતું તે એ હતું કે મનની તાકાતથી રૂપિયા પ્રાપ્ત કરી શકાતા નથી. રૂપિયા પ્રાપ્ત કરવા એ મૃત્યુને ટાળવાથી કક્કર છે.

દિનપ્રતિદિન એ પોતાના સ્વાસ્થ્ય વિશે ચિંતિત રહેતા હતા પરંતુ પ્રસંગ ભીજે જ બની ગયો. રૂખમાથાઈ માંદા પડી ગયા.

ફરીથી પાંડિયાને ડર લાગ્યો. પત્નીની ભીમાઈને માટે શું રજા લેવાનો તો વખત નહીં આવે ને? નિતા શું તરફથી વધી રહી હતી પણ કોઈ ઉપાય નહોતો. સરકારી તીજનીરીના નાણાં તે બે વર્ષ સુધી પચાવી રહ્યા. ચાર વખતની તપાસકી સારી રીતે પતવાથી તેમનામાં આત્મ-વિશ્વાસ પેદા થઈ ગયો હતો. દરેક વખતે ઈન્સ્પેક્ટર આવવાની પૂર્વ સૂચના મળવાને પાકો વિશ્વાસ હોવાથી તેઓ ખૂબ નિશ્ચિત થઈ ગયા હતા.

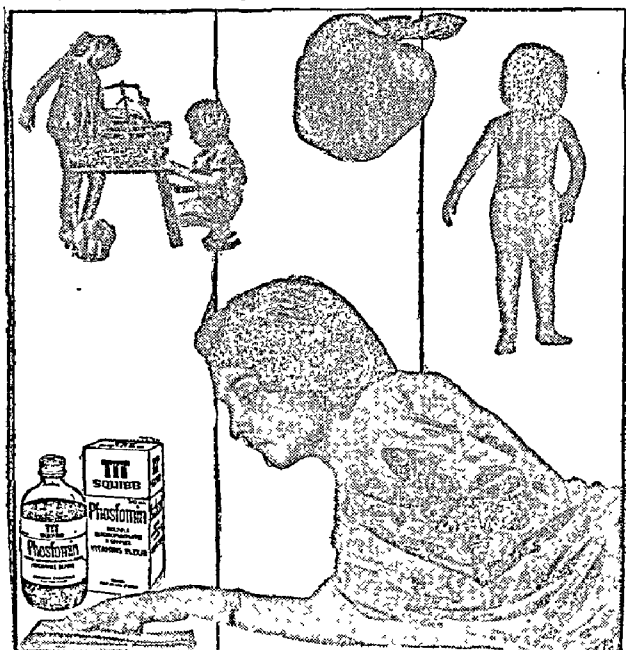
પરંતુ કુબાંચ કપારે આવી પહોંચે છે

તે કોકે ઘણું નથી. એક દિવસ સવારની પોસ્ટ બંધ કરીને તે ગામના પોતાના મિત્રો સારે ગમ્મા મરી રહ્યા હતા એટલામાં ઓફીસના ફરજાળ પર એમણે ઈન્સ્પેક્ટરને ચપચકી બોલાવે. તે બોલ્યો, “ખબુ સાહેબ, સાહેબ આપણા છે.” ઈન્સ્પેક્ટર રજા પર ગયા હતા તે પાંડિયા

કુટુંબના સ્વાસ્થ્ય માટે આવશ્યક...ફોસ્ફોમિન

ફોસ્ફોમિનમાં શેકાં બી હોમ્બોલેસ પ્રણયો (વિટામિન-સ) ઉપરાંત વિવિધ સ્ત્રીસરો હોર્મોન્સ અથવા કુટુંબને શક્તિશાળી બનાવીને લાભગીભરી તંદુરસ્તી બક્ષે છે.

કોટુંબિક પ્રવૃત્તિમય જીવનમાં ફોસ્ફોમિન શારીરિક તેમજ માનસિક શ્રમ દૂર કરે છે. ફોસ્ફોમિનથી શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે, તે બાળને ઉત્તેજિત કરે છે, સ્ફુર્તિ વધારે છે, રોગનો પ્રતિકાર કરવા શરીરને સંગીન બનાવે છે. ફોસ્ફોમિનના સેવનથી સહકુટુંબ તાદુરસ્તિને આનંદ માણશે. લીલા રંગનું ફળફળાદીના સ્વાદવાળુ બરફુર ટોનિક—ફોસ્ફોમિન

SQUIBB A century of experience builds faith

SARABHAI CHEMICALS,

CHANDANI

બાળુદા હતા, અચાનક કેવી રીતે આવ્યા તે એમને સમજ ન પડી. રાત્રી પછી તપાસ અવાજી કરતાર સ્થાનાં પોસ્ટ ઓફીસ તપાસ કરતાં કરતાં પોતાની છુલ્લી પર જઈ રહેલા હશે.

પરંતુ એ બાંધુ વિચારવાનો પોષ્ટિયાની પાસે સમજ નહોતો. મિત્રોને પછાદે દર-વાજેથી રસ્તો બનાવી તે ફરીથી બહાર આવ્યા તે દરમ્યાન સાહેબ અંદર ખુરશી પર બેઠેલા હતા.

પોસ્ટ ખાતાનો એક નિયમ છે કે પોસ્ટ ઓફીસની તપાસ કરનાર અધિકારી જ્યારે કોઈ ગાયમમાં આવે ત્યારે સીધી પેલેવાં તે પોસ્ટ ઓફીસ જઈને ત્યાંની તીજેરીની સિલક જીએ, પછી રેસ્ટ હાઈસમાં જાય, એ નિયમાનુસાર સાહેબ સીધા પોસ્ટ ઓફીસમાં આવ્યા હતા.

પરિણામી હાલત એવી થઈ ગઈ હતી કે કાપો તે લેવાની ન નીકળે. એમને પોતાના ભવિષ્યનું લિટા દેખાવા માંડ્યું. એક એક દ્રશ્ય એમની આંખોની સામે સીનેસાના રીતની માફક પસાર થવા માંડ્યું. સિલકમાં અડીસા ફરિયા ઓછા છે. ઈન્સ્પેક્ટર મને પોલીસને હાથેથી કાઢે છે. માથા હાથમાં બેંચીએ છે. પોલીસ મને ઈન્સ્પેક્ટર કરીને લઈ જાય છે. આ જોઈને વિમાર પત્ની ચીસ પાડી ઉઠે છે અને એકદમ એનું પ્રાર્થનકર ઉઠી જાય છે. આવા અશુભ અને ભયાનક દ્રશ્ય એમની નજરની સામેથી સરકી રહ્યા છે અને એજ સમયે તેઓ સિલકના અંકિત ગોળની રહ્યા છે.

બધું મનના ભેર પર ચાલી રહ્યું હતું. એમની જામ સુકાઈ ગઈ હતી, લેવાથી થોડું ગળું હતું, જામ એક રૂબ થઈ ગયું હતું પરંતુ અન્યતઃ શાંતિથી એમનું ગહિત ચાલુ હતું.

ભીખુ પેકર થઈ થઈ એમની પાસે જઈને ઈસારાથી સમજાવી રહ્યો હતો. કેલ-જીક તેપાર થઈ. સાહેબે તપાસી. સિલકનો અંકિત જોયા અને તપાસવા તીજેરીની પાસે ગયા.

પોષ્ટિયાએ મનમાં નિશ્ચય કરી લીધો હતો. એક વાર એમને થયું કે તીજેરી ખોલના પહેલાં અપરાધનો સ્વીકાર કરી લઉં. સીધું કહી દઉં કે તીજેરીના અડીસા કાઢીને મેં બહિષ્કાર ખર્ચ કરી લીધો છે.

પરંતુ મનના દેહથી સંભવ નહીં રૂંચે એ. મન જાહેર ક્યાં ક્યાં ભટકી રહ્યું હતું અને પોસ્ટ મારટરનો દેહ પોતાનું કામ વગર મૂલે ચિલકુલ કોઈ જગની માફક કરી રહ્યા હતા.

તીજેરી ખોલેને એમને રૂમ બહાર કાઢી પિયા ગળી ગળીને પચીસ પચીસની ગણી નાવીને એ જામ જામ સાહેબની સામે

રાખવા ગયા તેમ તેમ તેમના હૃદયની ધડકન વધવા લાગી. એમને લાગી રહ્યું હતું કે એમના કાન પાસે જાહેર નગવા ન વાગના હોય, બધું એમને દેખાઈ રહ્યું હતું પરંતુ આંખોની સામે અંકિતાર છવાઈ રહ્યા હતા.

તપાસકારીના વખત સિવાય તે કટ્ટે રૂપિયાને સ્પર્શ કરતાં ન હતા. એટલા માટે જ મુશ્કેલીથી તે રૂપિયાની ગણીએ દેવલ પર મૂકી રહ્યા હતા.

એમણે મોઢે, રૂપિયા અને જુદા જુદા સિક્કાઓની વાપીઓ મેજ પર મૂકી હતી. બંધી રૂમ કેટલી છે તેની પરવા તેમને નહોતી અને તેમણે તેની પરવા નહોતી કરી.

તીજેરીના બધા પેસા જાણીને સાહેબની સામે મેજ પર રાખવામાં આવ્યા હતા. પોષ્ટિયાને એક જ દ્રશ્ય દેખાઈ રહ્યું હતું કે એમના હાથમાં બેંચીએ છે અને પોલીસવાળો એમની આજુબાજુ ઊભો છે.

પરંતુ “એલ રાઈટ” કહીને જ્યારે સાહેબ જવા લાગવા ત્યારે પોષ્ટિયા અચાનક હોશમાં આવ્યા. તે પૂલ પૂલ રૂમ સામે એમનાથી જોવાનું નહોતું. દરવાજા સુધી જઈને સાહેબને વળાવવા આવ્યા ત્યારે ભીખુ પેકર બોલ્યો- “બાપુજી તમે નકામા બજારમાં ગયા હતા.”

“શું થયું?” પોષ્ટિયા બોલ્યા.
“સિલક બરાબર થઈ ગઈ, રૂમ ઠીક નીકળી.” ભીખુથી હસ્યા વગર ન રહેવાયું.

તીજેરીમાં મુકવા માટે પોષ્ટિયાએ બંધી રૂમ ફરી ગણી. કોન-જીકની સિલક જોઈ. બંને બરાબર થયા. આ જોઈને આંખો ફાટી ફાટીને પોષ્ટિયા ભીખુની તરફ જોઈ રહ્યા.

એમને દામાજપંત અને દેવ તડકીલ-

*****

અમારા ‘એ’ કેન્સ ધીબી આવ્યા ત્યારે મરમાં અમા જ ચાલણ કરે છે!

દારની કથાઓનું સ્મરણ થઈ આવ્યું. એમની તીજેરીની રૂમ એવી રીતે ભગવાને પૂરી કરી હતી. શું એવી રીતે ભગવાને મને પણ સહાય કરી જેવી રીતે દામાજપંત અને દેવ તડકીલદારની કરી હતી?

શું આ પછુ એવા ચમત્કાર હશે? શું હું પણ એમના જેવા પુણ્યવાન છું? શું એની માફક માવી વિનંતી પછુ ભગવાનના કાનો સુધી પહોંચી?

પોષ્ટિયાનો ચહેરો જોઈને ભીખુથી હસ્યા વગર ન રહેવાયું. એનાથી હાસ્ય યોગ્ય નહોતું.

“હસી કેમ રહ્યો છે?” પોષ્ટિયા કોપમાં બોલ્યા. “સિલક બરાબર થઈ ગઈ?”

“હું” તમને ઈશારો નહોતો કરી રહ્યો?” ભીખુ બોલ્યું.

“કે બધું જ બરાબર છે?”

“પર કેવી રીતે?” પોષ્ટિયાએ પૂછ્યું.

“તમે જ્યારે કામ પૂરું કરીને ગયા હતા ત્યારે સુદરદાસ શેઠ આવ્યા હતા અડીસા રૂપિયા લઈને. એમને મોઢો બેંચીની હતી.

તમે હતા નહીં, મેં કહ્યું. “પછી વાર ઊભા રહ્યો” ત્યારે મને કહ્યું. “રૂપિયા તમે રાખો. મને વખત નથી. બપોરે આવોને નોટ લઈ જાઉં.” મેં એ રૂપિયા મૂકી લીધા.”

શેઠજી અડીસા રૂપિયા જ કેમ લાવ્યા? બસ કેમ નહીં! ત્રસ્ટો પછુ કેમ ન લાવ્યા? એમના એ પ્રશ્નનો ઉત્તર નહોતો મળતો. શું મનુષ્યના સંકટમાં તેને સહાય કરવા માટે ભગવાન આવી રીતે દેખી આવવા હશે?

સંકટ જનુ રહ્યું હતું પરંતુ પોષ્ટિયાના મનની બેચેની દૂર નહોતી થઈ. એમની સામે એ જ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થશે હતા કે સંકટમાં સહાય કરવા કોણ દેખાડું આવે છે? ભગવાન કે મનુષ્ય? સુદરદાસ અહીં આવ્યા હતા- શું ભગવાને જઈને એના કાનમાં કહ્યું હતું કે પોષ્ટિયા પર સંકટ છે. અને પોષ્ટિયાને એની મદદની જરૂર છે? પછુ એ તે પોતાના કામે આવ્યા હતા કે મને સંકટમાંથી મુક્ત કરવા આવીશ રૂપિયા લઈને આવ્યા હતા? તે પછી આ સંકટમાંથી કોણે મને છોડાવ્યો? ભગવાન કે મનુષ્ય! ભીખુ પેકર બોલ્યો- “ભગવાને સુદરદાસને પ્રેરણા આપી!”

પરંતુ આ ઉપરથી પોષ્ટિયાને સંતોષ ન થયો. એમને લાગ્યું કે મનુષ્ય પર જ્યારે સંકટ આવે છે ત્યારે તેની સહાયના માટે મનુષ્ય દોડે છે, ભગવાન નહીં!

પ્રસિદ્ધ પતંગીયા ધામ
થમલી અમરપતી

100 ફુલ
 નારંગીસ
 હલ ગુલાબ અને
 કાર્બલ લેસાઈટીંગ.

જેની સુવાસ તમોને મુગ્ધ કરશે

આજે આજે પતંગીયા ધામ
 અમરપતી થમલી

વરલી મટકા રાશી....લવિષ્ય
 હલી ચાટ

દરરોજ અને દર અઠવાડીએ પાંચે પાંચ દિવસ ચાઈટ, દિવસે તથા
 રાત્રે લાભદાયક બજવાન રાશીઓ જાણો.....નક્ષત્રો દશમાં ભાગને
 મળે. દર વિકે પ્રમાણીકપત્રે મોકલવાની થતે આજે જ એક પોસ્ટ
 માર્ક લખો. (ફ્રી મોકલાય છે.)

મહાલક્ષ્મી ફોરકાસ્ટીંગ
સર્વીસ

પો. ગુફીઆલી (તા. માંડવી) ૩૨૭

Burjor Framji & Co.

Licensed Plumbers,
 Sanitary & Drainage Contractors

Marine Mansion,
 Marine Lines, Bombay-1.

Tel. 23207.

નટ

ખટ

છોરી

ફપની શણી, કામજારી અલગ યોરી યોરી,
ગળગ કર્યા છે સળક તેં સજને નટખટ છોરી

ધન અને એ ધરતી જે ધરતી પર કદમે ધરતી,
મનમંજરીઓ મોરે એ જોના પર દ્રષ્ટિ કરતી;
હરતાં હરતાં રસિક હૃદયને લેતી, યોરી યોરી,
ગળગ કર્યા છે સળક તેં સજને નટખટ છોરી.

જેવી રીતે એના પાલવ હજવે હજવે ફરે,
એવી રીતે જવાન ઉર્ધ્વ એની પાછળ સરકે,
કિતાબ જોરીના લેખાનો તોય રહેતી 'કોરી,
ગળગ કર્યા છે સળક તેં સજને નટખટ છોરી.

ઓની વેણીમાં ગુપ્તારાં રંગીન દિલનાં ફલો,
ઉર્ધ્વ અલે એજો માધ્યે લટકણીયામાં અલો,
તલસાવે પલ્લુ ના છલકાવે જોરી પ્રેમ-કટોરી,
ગળગ કર્યા છે સળક તેં સજને નટખટ છોરી.

નખરાગી મદલોથ અદાનાં દિલ પર ઘર લોકાનાં,
એના મદલર ભ્રમન પરથી કેંક હૃદય પટકાતી,
એની દ્રષ્ટિ જ્યાં ફરતી ત્યાં કળીઓ ઉઠતી મોરી,
ગળગ કર્યા છે સળક તેં સજને નટખટ છોરી.

કોઈ એના પગલે પગલે ફૂલ નયનનાં ધરતા,
તન મન ધન ને જીવન કોઈ ચરણોમાં પાથરતા,
તો પલ્લુ જોરી દિલ નેડે જળમ નુરે કાચ બિલોરી,
ગળગ કર્યા છે સળક તેં સજને નટખટ છોરી.

કુકણે ના અંધર સુકોમળ શુદ્ધ ન એક ઉચરતી,
કિન્નુ માલક આંખો કરતી લાગે રસનિર્જની,
યોરી લાગે ફૂર નયનને-દિલને લાગે ઓરી,
ગળગ કર્યા છે સળક તેં સજને નટખટ છોરી.

દિલ ગુપ્તવાતાં એની ક્યાપલ વિખરાએલી લટમાં,
બિજાઈને લપસી પડતાં ધોવનના પનપટમાં;
એના રપવે કરમાવેલાં ફૂલો ઉઠતાં ફોરી,
ગળગ કર્યા છે સળક તેં સજને નટખટ છોરી.

કોણ વિપાસુ કેરી દ્રષ્ટિ નિજ પર આવી ફરતી,
એ જોવાને એની મોલક આંખો અલી તલી ફરતી,
દિલ યોરીને કરે હસીને અલગારી ધારજોરી,
ગળગ કર્યા છે સળક તેં સજને નટખટ છોરી.

એ ધારે તો પાથરને પલ્લુ પગમાં દે ઓગાળી,
એ ધારે તો મરજીમિને કરી શકે હરિયાળી,
કદીક ફોસા બની યકે એ કદીક જીવદોરી,
ગળગ કર્યા છે સળક તેં સજને નટખટ છોરી.

* * *

અર્ધ કરો છે શણી આજે રૂપ અને ધોવન પર,
કરી રહ્યાં છે ઉમિષ પ્રેમલ દિલનો આપ મનાદર,
માની જાએ માનુની અલ લીલા લેવા સંકોરી,
સાધાં લેમ વજ ખાણે તો મળશે કેક અપોરી,
ગળગ કર્યા છે સળક તેં સજને નટખટ છોરી.

શ્રો.

અંબાલાલ

‘હાયર’

આંખો બોલે છે

“આંખો બોલે છે.” એમ કહું તો તમે હસી કાઢશો ખરું? પરંતુ માનવ-જીવનનાં પાયાં ઉકેલશે તો જરૂર જણાયે છે જે વાતને જીવન હસી કાઢે તે વાત આખરે સત્ય હોય છે.

આંખની બાલતમાં પણ એવું જ છે. માત્ર જીવ જ નહીં આંખ પણ બોલે છે, ને તે એવી

પુરાવની. ભાવો અજબ જાદુ છે આંખનો. આંખો દ્વારા જ જીવનમાં રૂપો ખડાં થાય છે. એક બાળક છે, તે ખૂબ તોફાન કરે છે, તેને શાંત પાડવા તમે કહેા, “ભાઈ તોફાન ન થાય, આખું તોફાન કરવાથી તારો હાથ કે પગ ભાંગશે.” અગર તેથી ગુસ્સો વ્યક્ત કરતાં મોટા અવાજે કહેા “તોફાન બંધ કરે છે કે નહીં? તોફાન બંધ

એજ રીતે ધીમ વ્યક્ત કરવા માટે પણ વાણી કરતાં આંખની વધુ સારી અસર થાય છે.

આંખ પ્રેમને પ્રકટાવી શકે છે. આંખ રૂપને પણ પ્રકટાવી શકે છે. હસતી વ્યક્તિ સૌને ગમે છે. એજ રીતે હસતી આંખો પણ સૌને ગમે છે. હસતી આંખ એક અનોખા પ્રકારનું સૌંદર્ય પ્રગટાવે છે.

આપણું ભીંતર તો સભર ભૂખું છે. આખી દુનિયામાં જે કંઈ છે તે બધું જ મનના માં પધારાં ભરેલાં ભરૂં છે. અંધકારને અજબવાળી એ અટપટી સુઈમાં ક્યારેક શેકિયું કરી લઈ છું નારે એક આંખમાં અનેક આંખો અથડાય છે. એકજ આંખનાં જ જીવંત રૂપ.

આપણે કોઈ વસ્તુ ગમે તેટલી છુપાવીએ પરંતુ આપણી આંખો એ બધીજ છુપી વાતો કહી નાંખે છે એનો કદી વિચાર કર્યો છે?

હસતી આંખો નિર્દોષ સૌન્દર્ય પ્રગટાવે છે

વાત કહી નાંખે છે જે વાણી કરતાં થ યથાપતી થાય.

હેવાની લાગણીઓ- અંતરની વાતો આંખો દ્વારા વધુ સારી રીતે વ્યક્ત થઈ શકે છે.

વાણી કરતાં આંખો દ્વારા સાચી વ્યક્તિ પર ખારી અસર ઉપજાવી શકાય છે.

કહેવાય છે કે મહાન્માજની આંખોમાં એક એવા પ્રકારની ચમક હતી કે કોઈ પણ વ્યક્તિ તેમની આંખો સામે જ જાય અને એ મહાન્માજનો બની જાય એવા કેટલાય પ્રસંગો બન્યા છે. મહાન્માજના સખત વિરોધી તેમની આંખો સામે જોતાંજ અજબ પરિવર્તન પામતા. તેમના વિરોધી વિચારો મીઠુખતીની માફક ઓગળી જતા અને મહાન્માજના સૂરમાં એ વ્યક્તિ પોતાના સૂર

કર, નહિ તો હાડકાં ખોખરાં કરી નાંખીશ.” આ રીતે સમજાવવાને કે ગુસ્સો કરીને બાળકને શાંત પાડવા પ્રયત્ન કરો તેના કરતાંય તમે માત્ર આંખો લાલ કરો. તમારી આંખોમાં ગુસ્સો બતાવો તો તેની બાળક પર ધારી અસર

— સે પિ કા —

શ્રી મતી માલતી ત્રિવેદી

થાય છે. તમે શબ્દ સરખાય ના બોલો પરંતુ ગુસ્સાના ભાવો આંખો દ્વારા વ્યક્ત કરો તો જરૂર ધારી અસર થાય ને બાળક તોફાન કરતું બંધ થાય.

પ્રેમીઓ પ્રથમ મિલનને ભલે છુપાવે પરંતુ તેમની પ્રેમ નીતરતી આંખો સ્વસ્થરો પડેલો ચીરી નાંખે છે.

પોતાના પ્રેમીની પ્રતીક્ષા કરતા પ્રેમીઓ એ વાતને છુપાવવા ઘણા પ્રયત્નો કરે છતાંય પ્રતીક્ષા કરતી તેમની આંખો એ સ્વસ્થરને ખૂલ્લું પાડે છે.

પોતાના પ્રેમી-જનનું નામ સાંભળી હેવામાં આનંદની હેલી થઈ એને છુપાવવા થાય પ્રયત્નો કરવામાં આવે છતાંય હસતી આંખો એ વાતને ઉઘાડી પાડે છે.

ખાસ કરીને નારીની આંખોમાં પ્રભુએ અદ્ભુત સૌંદર્ય ભર્યું છે. સર્જનકારે નારીની આંખોમાં અજબ જાદુ ભર્યો છે.

નારીની આંખોની શક્તિ ન કચી શકાય

ધાર્મિક હૃદયની આંખો

પ્રતીક્ષા કરતી આંખો

નિરાશાથી હ્રાસાયેલી આંખો

હૃદયવ્યથા વ્યક્ત કરતી આંખો

એટલી મહાન છે.

સી એકજ દ્રષ્ટિ ફેરે છે ને પુરુષ ગુલામ
બની જાય છે.

શ્રી ઓક્ષ નજરનાં પિ છે ને પુરુષ પાતાનું
જીવન સમર્પિત કરી દે છે.

* સ્ત્રી એકજ નજર ફેંકે છે ને તપસ્વીનાં તપ
વગરોળાઈ જાય છે.

સી ઓકળ નજર ફેરવે છે ને પુરૂષનો ગુસ્સો
બરફની માફક ઓગળી જાય છે.

સી એકજ નજર ફેરે છે ને સંખ્યાસી
સંતારી બની ગય છે.

તરવજ્ઞાનની દ્રષ્ટિએ પણ આખના જૂજવા
ફો છે.

કવિ દયારામે કહ્યું છે કે:-
કમલ દીપ્ત છે ગાલબેલ

તારી આંખમાં ફ
ભાળુ બાળ મા રે.

આજ કવિ આખ માટે કવિ ગદ્યન વાત
કરે છે તે તો જુઓ:-

હવે બીજા ચિત્ર તરફ જુઓ. દ્રષ્ટિ પડનાં જ તમે કહી શક્યો કે આ નારી તો હોઈની પ્રતીકા છે છે. પ્રતીકા માટે છવકાતી આંખો આ વાત સ્પષ્ટ રીતે જણાવે છે, ખરું?

ત્રોજા ચિત્ર તરફ નજર ધરાવો. આ નારીની આંખો તિરાશથી છવાયેલી છે ખરું? ચોથા ચિત્ર તરફ મીટ માંડો, આ નારીના હોવામાં ભારોભાર વેદના ભરી છે. એટલે એની આંખો કદવળ્યા વાકત કરે છે, ખરું?

પાંચમા ચિત્ર તરફ જાઓ. સી ઘણી વાર
પોતાના સ્વપ્નામાં જ રહે છે. આ નારી પણ

શ્રી યો ની   આં ખા માં   અ જ થ   ના દુ   ભ યો   છે * * * *

*** નારીની આંખોની તાકાત બહુ છે ?

આવી અજબ શક્તિ સ્ત્રીની આંખોમાં
રહેલી છે.

શ્રીની આંખોના અનેક પ્રકારો હોય છે. પ્રથમ ચિત્તનની શક્તિ દેવાની આંખો, પ્રેમીને નેત્રે પ્રલુપ્તના પૂરને છવાવવાની આંખો, ઘસે પડતી વખતે ફરીથી ચિત્તન ક્યારે થશે તેવી આશા સેવતી આંખો, આગમન સમયે આદરના આંહારોના દેવાવાની આંખો, પ્રેમીની વાતો સાંભળતા બેજાણથી ઉભરાતી આંખો, વ્યથાની શોષાને અંદરના દુઃખને ઓસુના નીરોમાં ઓગાળતી આંખો, આમ આંખો સુખના-આનંદના ભાવો પ્રગટ કરી શકે અને દુઃખના-વેદનાના ભાવો પણ પ્રગટ કરી શકે છે. મનુષ્ય કે નાના જીવનની છાતી વાતોને વ્યક્ત કરી નાંખે છે.

नमश्चिन्म रूप धर्मा रक्षिणाणुं लट्क्युं सधर्मा
ममलुगारु.

છાના ખંજન રાખે પંકજ આંખમાં રે.
બહાલ ભરી રસ અરતી વાણી તારુણીનું મન લે

ભ્રુકુટિમાં મટકાઈ ભુરખી નાખ મા રે.

દયા પ્રીતમ નિશ્ચે જે થાયે તે મેં મુખડે નવ
કહેવાયે

આ વિનંતી આનુરૂપ આપડું આંખમાં રે
આવા અજબ પ્રકારનો છે આંખોનો જાદુ
આવી અજબ આંખો આંખમાં આંખમાં આંખમાં

તેમાંની કેટલીક ભાવવાધી આંખોના જુદા

સ્વપ્નામાં બ્રાવાઈ ગઈ છે એની માસી આજ્ઞા પૂરે છે, ખરું?

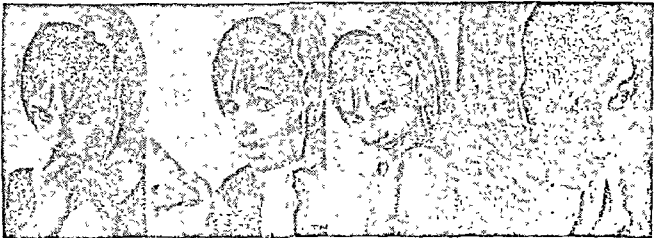
છઠ્ઠા ચિત્ર તરફ જુઓ. દેવામાં રમતી વાતો!
આંખ કહી દેતી હોય એમ લાગે છે, ખરું?

હવે સાતમા ચિત્ર તરફ જાઓ. આનંદથી ઉભરાતા હોવાની વાતો આંખોમાં જણાઈ ગઈ

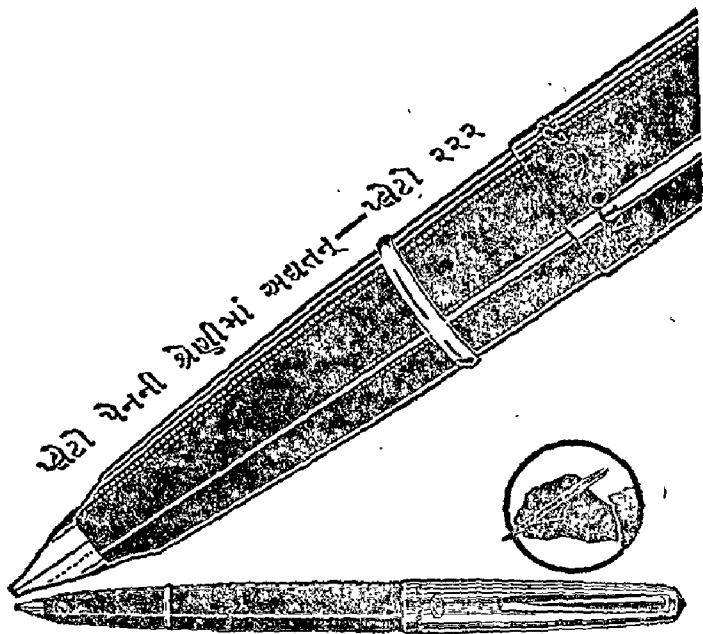
છે ખરું?
ને હવે આઠમા ચિત્ર તરફ જૂઓ, આપણને

ચૂપ રહેવાની સંજ્ઞા કરે છે ખરું?

આટલાવું પરંતુ કોઈની પણ શ્રેમાં ન તણાતી
આંખો કેવા કેવા ભાવો પ્રગટ કરે છે !

શ્રવણમાં જોવાઈ મણેશી આંખો   અંતરની વાતોને નમરોન   આગંદ વાતને કરતી આંખો   મૂપ રહેવાની તૈયારી કરતી આંખો

પ્લેટો ૨૨૨ પેન હાથમાં પકડી લુગ્નો—તે કેટલી સમજાવે છે. ફક્ત કેપને ફેરવી ઉપરની બાજુ દબાવો—તે તરત જ ઉપર આવે છે. હવે જાણી લુગ્નો. કઠિલી લીપમાંથી સાચી કોઈ ભરખી જ નહીં કે જાને પૂંદર નીચ ખસી જાય તેમ જાય છે.

બિનું બોનેરી લીપ જો લુગ્નો! કોઈપણ ભાગને ઘસારો ત્યાં લાગ ન જાય તેણે જાણી બિનોડાઈ છે. જો પછી પ્લેટો ૨૨૨ તમારા મનપસંદ ફોનોમાં ત્યાં વિવિધ રીતે સાચી ભરખાઈ વધારવામાં પસંદ કરી શકો—ફિનલ ૬૫ ૬૮ ૫/૫૦

plato 222 પ્લેટો ૨૨૨
આને બોલો

સામાન વિતરક:

પો કોલેક્ટ ફાઉન્ડેશન પેન કંપી, ૪૪ કેનાલ્સ મેનરન, પ્રીન્સીપલ રૂડી, યુનઈટ ર.

ଶ୍ରୀ. ବହାଙ୍ଗୀର

તેમ તેમ આપણે પ્રાચીન યુગનાં કેટલાક સંસ્કૃત અને હરસ્તી સાહિત્યોનું અવલોકન કરીશું, તેમ તેમ સ્પષ્ટ માત્રમ પડશે કે આપણે કેવળ સાહિત્યમાં જ કારમીરનું પ્રવેશ દર્શન કરી રહ્યાં છીએ અને જાણે કારમીર આપણાં

સ્થાપિત થયા હતા.

સમ્રાટ અશોકના “સુવર્ણ યુગ”માં સમસ્ત ભારત દેશમાં સુખ, શાંતિ અને આબાદીનું સમ્રાજ્ય વ્યાપર્યું હતું અને તે યુગમાં સમ્રાટ અશોકે કાશ્મીરનું હિન્દુ ધોનાના હેઠમાં રાષ્ટ્રી કાશ્મીરની પ્રગતિ અંજી ભારતની તે જુના સમયની દરેક સંસ્કૃતિને પાપો કાશ્મીરમાં સ્થાપિત કરે. શ્રી સંકસાર્યાર્ચનું સૌથી આદિ-શાન મંદિર સમ્રાટ અશોકે કાશ્મીરમાં બંધા-વ્યું હતું જ્યારે સમ્રાટ અશોકના પુત્રે લગભગ છઠ્ઠી સદીમાં શ્રી. ગોતમ બુદ્ધનું મંદિર પણ ખાસ કાશ્મીરમાં બંધાવો આપ્યું હતું.

જાણીતા પ્રખર સંસ્કૃત અભ્યાસી શ્રી
કલ્લુ પોતાના “રાજ તરંગિણી” પુસ્તકમાં
કારમીરમાં પ્રાચીન રાજસભા અને વલીવટી
લેજમાં ઘણેલી પ્રગતિ અર્થે કેટલીક જાણવા
યોગ્ય નોંધો લખેલી છે.

संस्कृत साहित्यमां काश्मीरन् स्थान

ભારતીય સંગીત અને ચિત્રકલા ઈત્યાદિ સર્વશ્રેષ્ઠ હિન્દુ કલાઓના અનેક સાહિત્યોને જન્મ કાશ્મીરમાં જ થયો છે એમાં જવાબ સંકેત નથી. શ્રી. ભરતમુનિએ “રાગ્ય શાસ્ત્ર” નામનું અષ્ટક સંસ્કૃત સાહિત્ય લખ્યું તે કાશ્મીરમાં આવેલા તે સમયના કવિના કહેવાલ છે. પશ્ચિમ ઍર બેરોનજી નવી પ્રેસમાં મેળવી પ્રગટ કર્યું હતું. શ્રી. શેમેન્દ્ર અને શ્રી. દમિાદર શાસ્ત્રી વિદ્વાન સંસ્કૃત લેખકોએ “સમય પત્રિકા” નામના પ્રતિષ્ઠા અને “ચિત્રાલોકી” નામના સંસ્કૃત ગ્રંથો પણ કાશ્મીરની ભૂમિમાંથી લખીને બહાર પડ્યા. જવી એક નામના પંડિતે અતીત શાસ્ત્ર-અર્થાત કામગુજ જેનું “કાકશાસ્ત્ર” પુસ્તક પણ કાશ્મીરમાંથી પ્રગટ કર્યું હતું.

તદઉપરાંત કવિ બાલુભટ્ટ, સંસ્કૃતનો એક પ્રખર અભ્યાસી હતા. આ કવિને કાશ્મીરમાં શાસ્ત્ર આશરો મળ્યો અને એને “હર્ષ ચરિત” “ચંદ્રી શાલક” અને “રતનાવલિ” નામના ગ્રંથો પ્રગટ કરી એમાં કાશ્મીર ભૂમિની ખબ ખબ પ્રદર્શા કરી છે.

દારસ્તી શાયરો અને કાશ્મીર

સંસ્કૃત ભાષાની સાથે સાથે ઉર્દૂ તેમજ
હાસી ભાષાનો ઉપયોગ પણ કરાશે. પહેલાં
કાશ્મીરમાં થવા વાળા આમ કાર્યોની પ્રજ્ઞને
યોગતાની ભાષા સંસ્કૃત સંસ્કૃત અને હાસી ભાષા
પણ વારસામાં મળી જઈ. કાશ્મીરના કેટલાક
હિંદુઓને ઉર્દૂ તેમજ હાસી ભાષાનો અભ્યાસ
કર્યો તેને કેટલાક મુલ્યાંકન વિગરહરના
શરી સંસ્કૃત ભાષા શીખી લીધી. આમ કાશ્મીરની
હિંદુ તેમજ મુસ્લીમ કેમે અનસરવાસ સંસ્કૃત
અને હાસી ભાષાનો ઉપયોગ જાગવી શક્ય.

મુસ્લિમ શાયરો અને લેખકોમાં જનતા
 પત્રીમ અબ્દુલ હાદિમ "શિરાઝી", દેહલવી
 સંજરી, આગાહતા "કાશ્મીરી" ઈત્યાદિ
 વ્યક્તિઓએ કાશ્મીરના, સોનદર્યાના કાવ્યો
 તેમજ નાટ્ય દ્વારા વખાણ કર્યા છે.

ભારતમાં મુસ્લિમ સંખ્યા દરમિયાન મહાન મોગલ સમ્રાટ અકબરથી માંડી ઔરંગઝેબ સુધીના દરેક મોગલ શહેનશાહ કાશ્મીરની સુંદરતા અને ત્યાંની કુદરતી લાંબા જેઠી આશ્ચર્ય-ચકિત થઈ ગયા. મોગલ શહેનશાહ જતાંજોગે

કાશ્મીર નિહાળી પોતાનો એવો અભિપ્રાય
વ્યક્ત કર્યો હતો કે:—

“કુદરતની કસોટીનો કિમતીમાં કિમતી ખજાનો ધરાવવા માટે કાશ્મીર પ્રદેશ ખરેખર ગૌરવ સમાન લેખી શકાય. કાશ્મીરની ભૂમિ... અહીં તેની સુંદર, રૂપેથી મીઠી, અને અનંત આનંદ પમાડનારી સ્વર્ગમય ભૂમિ છે. ખુદ કાશ્મીરીઓ પણ કેવા ખૂબસૂરત અને પ્રાણુ-પ્રિય છે! ખરેખર કાશ્મીર એ આ ધરતીનું જયે સ્વાર્ણ સ્વર્ગન લેખી શકાય એમાં નાચી સંદેહ નથી.”

આકાર મેં જોયો

વસંતોનો ફક્ત ના ઉપવને સંચાર મેં જાણ્યો,
 જીવનમાં પણ ખીલ્યો તારુણ્યનો ગુલાબર મેં જાણ્યો.

નજરથી વહાલનું આપું ન કાં એને હું આલિંગન?
લજતી રાતરાણીમાં પ્રણય સાકાર મેં જોયો.

ના વેણીમાં ગૂંથામાં કે થમાં ના હાર લગાવે,
ઘણાંયે પુષ્પનો એળે જતો અવતાર મેં જાણે.

અધાના કંટકોએ જ્યારે મુજને આવરી લીધી,
હૃદયને! ફૂલગુલાબી તે સમે આકાર મેં જોયે.

હજી પણ ના ખસ્યું છે પાંદડું મુજ ભાગ્ય આડેનું,
સદા દરવાન ઊભેલો તમારે દ્વાર - મેં જોયો.

વિરહની એ હશે બલિહારી કે એ દોષ દષ્ટિનો ?
શરદ—રાતે ગગનમાં ધીકતો અંગાર એ જોમે !

શવિનાં તેજ પણ ના કામ આવ્યાં પ્રેમનાં પંથે,
તમારા વિણ જીવનમાં એકલો અંધાર મેં જોયો.

સ્મરણ પટ પર તમારું એમ કંઈ હસતું વદન જોયું,
મણીબાર જણે કોઈ વીજનો ઝમકાર મેં જોયો.

ગિડે ના કેમ 'સાકિન'! અંતરે મુજ હર્ષની છોળો?
ખુશી કરો દિવસ આંસુની 'પેલે પાર મેં' જોયે.

‘साङ्गिन’ कुशवाणी

“દીક છે. સુધીર, અજન્દા મોલમાં ભાગીદારી
તે તો એક અધિમાલ તક ગણાય. આમ તો તેનો
લાભ મને નહીં પરંતુ શ્રીકાન્ત એક મારા નાન-
પાનનાં મિત્ર, એટલે તેનો એ મારું નામ સૂચવીને
આપજો તે તક આપી છે. રૂપિયા સાત લાખને
ડ્રાફ્ટ પત્રોને કેટલુંક લાંબાલાય આપજો અને
પાંચ એગ્રીમેન્ટમાં દરેક ભાગીદારીની સારી
બઈ મારી સહીઓ માટે લેવો આવજો. હવે તું
જ અને તેપર થઈ સ્ટેશને પહોંચી જ. ગાડી
હટ્ટવાને હવે કાલે કલાક બાકી છે.” પરમદાસ
એક સુચના પૂરી કરી. તેજ સમયે દેવીદેવની
ઘંટી બગલાના ઘાંત વાતાવરણમાં સ્વકી
ઉઠી. દેવીદેવની બાજુમાં પડેલા કોચ પર
સેલેવા દેવીદેવે શેઠાણીઓ ફોન ઉપાડ્યા.
“એવાવ હોશું?”

“કોણ તે કોઈ નહીં - ફોન પરમદાસ છેને
આપો, ” સામે કુકમબરી સૂચના થઈ.

“આ આપું તેણે? કોણ ખોલે છે? ઉપરથી
આપથી કહે છે શેઠને આપો. ” દેવતાએવા
દેવીદેવે ફોન રહેને આપ્યો.

“એવા, મું પરમદાસ.”

“હાં! તમારું જ કામ છે. મને રૂપિયા પાંચ
લાખની જરૂર છે. કેમ મુંગઈ ગયા? મુંગવાની
જરૂર નથી. એમને એમ નથી માંલેતો. તમારા
એકનાં એક પુત્ર નવીનનાં બદલામાં. નવીન
બંગલા નજીકનાં મેદાનમાં રમતા હતા ત્યાંથી
ઉપકાઈ ગયા છે. મારા કમળમાં થોડીજ
પણીમાં આવી જશે.”

“એવાવ, એવાવ ... રકમ મને મંજૂર છે.
એક વાતનું ધ્યાન રાખજો, નવીનને કંઈ આવ
આવે નહીં. રકમ ક્યાં મોકલવાની છે?... એવાવ
એવાવ ... ” પરમદાસ એકે ઘણી કોશીશ કરી
પરંતુ સામેથી ‘કલોક’ અવાજ સાંચે રીસીવર
મુકાઈ ગયું.

સુધીર દૂર હતા તે દોડ્યા આપ્યો અને દેવી-
દેવે પ્રગ્નોની પરપરા થકી કહી દીધી.

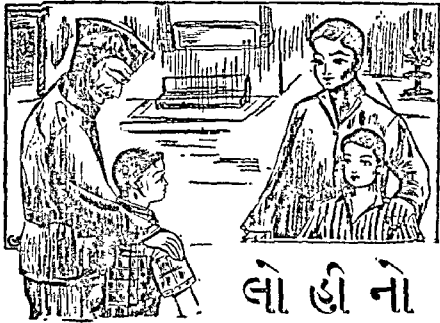
“તમે સૌ શાંત રહો. બાપત એમ છે કે
નવીનનું કોઈ ગુંચલો અપહરણ કરેલ છે અને
બદલામાં રૂપિયા પાંચ લાખ મળે છે. ...” તેજ
સમયે પરમદાસ એકેના જુનો ડ્રાઈવર દયારામ
લોલમાં આપ્યો. દયારામ હવે ડ્રાઈવર નહોતો
રહ્યો. પાંત્રીસ વર્ષની ગોડડીએ દયારામને એક
ઘરનો માણસ બનાવી દીધી હતી. દયારામ
વસાઈદોનાં નમૂનો હતો. એક સંતાન મુકો દય
પર થઈ દયારામની પત્ની સ્વયં. ગીપાતી
હતી. દયારામને પૈસાનાં માલ નહોતો. તેની
દુશ્મનો એકેના એક કુલીન દુનિયામાં મર્વદ
હતું. દુનિયાના અનેકવિધ પામારગોથી તે
અભિપ્ત થઈ ગયો હતો. તેનું મુખ્યમિત્ર કંકન
કુલીન, પરમદાસ એકનું ઘર અને ઘરનાં માણસો

લે જ ક -

શી. પ્રતાપ કે. મહેતા
જી. પી.

રહસ્યભરપુર વાર્તા

હનું. સારી રહેલી વસાહત જેઈ દયારામ પૂછ્યું.
“તું છે? શું થયું?”
“કંઈ નહીં, તું જ નવીન અને કુલીનને
જોવાથી લાવ.” પરમદાસે સ્વસ્થતાનો પ્રેશ
કરી રહ્યું.
“પરંતુ આ પાંચ લાખ રૂપિયા અને નવીન
વિષે મેં સાંભળ્યું તે. ...”
“કંઈ નહીં. કહું છું તેમ કર. જરૂરી જઈ
છોકરાઓને લઈ .....” પરમદાસ વાક્ય પૂરું
કરે તે પહેલાં જ દેવતાના મુખ્ય
દ્વાર પાસે આવી ઉભેલા નવીને બેઠ
મારી, “ભાપુડું.” સૌ ચોંટી ગયા.
દેવીદેવે દોડીને નવીનને ભેટી પડ્યા.

લો હી નો સંબંધ

સુધીર અને પરમદાસ ઉભેલા હતા ત્યાં જ
મોઘાઈ રહ્યા. સાઠ વર્ષના નવીનને ઉંચકી
દેવીદેવે શોધા સેટ તરફ આવતાં સો ભેંટ રાખ્યાં
કે દેવીદેવની માંખી ઉપરાઈ ગઈ હતી.
દેવીદેવે નવીનને બાથ કરતાં બની. બચ્ચીઓ
લેતાં હતાં. “મારો નવીન, મારો બાપનો નવીન”
એમ ઉભરતું માન્ય લવાઈ કમું હતું. સૌ
પગ ભે પગ સ્વપ્ન બની આદર્ય જેઈ રહ્યા.
સ્વસ્થ થઈ પરમદાસે ભેલ્યા, “આવી મરજી
કોમ્પે કરી હશે? મને ખબર પડે તો બેઠાને
બતાવી દઈ કે મરજી કેવી સમજાં પરિપૂર્ણ છે.
પણ હાં નવીન .....” પરમદાસે પ્રશ્ન પૂછે
કરે તે પહેલાંજ દેવીદેવની ઘંટી કરી રહ્યી ઉઠી
દેવીદેવની ઘંટી સાંભળી સૌ ચોંટી ઉઠ્યાં. સૌની
નજર દેવીદેવ પર મોઘાઈ. એકાદ પગ
કોઈ ફોન ઉપકવાની હીમત પણ ન કરી સમજાં.
ઘંટીનો અવાજ મોઠો લાગવાને બદલે કંઈક

અને ગભરાટને તેમાં ઉન્માદ ઉત્પન્ન થો. મૈને
ગણ્યા. એકે ફોન ઉપક્યો. એક કંઈ બોલે તે
પહેલાંજ સામેથી અવાજ વહેતો થયો.

“રાજી જવાની કંઈ જરૂર નથી. ભુલથી
ખોટો છોકરા અમારે લાય પડ્યો છે. પરંતુ તેથી
પરિચિત્ત કંઈ બદલાતો નથી. છોકરાની
હીમત પાઈ પણ થઈ તેમ નથી. રૂપિયા પાંચ
લાખ.”

વચ્ચેજ એક બોલ્યા, “દીક છે. પરંતુ
આટલી મોટી રકમને માટે માટે સમજનો જરૂર
પડી.”

“બેજેશર છે. અત્યારે રાત્રીના આઠ થયાં છે.
કાલે બપોલે ત્રણ વાગે ફરી ફોન કરીશ. રકમની
તેપારી કરી રાખજો. ક્યાં અને કંઈ રીતે પહોં-
ચાવી તે કું નાંચે કહીશ. ” “ના” પરિવાર
છોકરાનું મનુષ્ય છે અને હાં! પોલીસને ખબર

આપશે તો પણ મનુષ્ય સમજશે. સાહેબજી!”
ફોન મુકાઈ ગયો. પરમદાસ એકના લાયમાંનું
રીસીવર લાયમાંજ રહી ગયું.

સૌ કરી પાને દોડી આપ્યા એકનાં મોમાંથી
રાખે સચી પડ્યા. “નવીન ને બદલે કુલીન.”

કુલીનનું નામ સાંભળનાંજ દયારામના ગાંઠો
જિલ્લે થઈ ગયા. માથા પર વજનદાર વસ્તુને
હટ્ટો પડતાં નિમ તમર આવે તેવી વિચિત્ર
દયારામની લઈ ગઈ. મું બની રહ્યું છે તેનું તેને
પગવાર બાન પણ ન રહ્યું. દયારામની લાયલ
કોઠે બની ગઈ. તેના મનમાં “પાંચ લાખ
રૂપિયા” શબ્દો ચકરાવા લાગ્યા. તે પાસે પડેલ
ખરડી પર બેની ગઈ. દયારામની મુંગવ
દેવીદેવે નુરતજ કહી ગયા હોય તેમ નવીનને

HIGH SPEED AUTOMATIC CYLINDER PRINTING MACHINES "POLYGRAPH" MODELS OM-I AND OM-II AVAILABLE FROM GERMAN DEMOCRATIC REPUBLIC TO ACTUAL USERS :

Model	OM-I	OM-II
Max. Sheet Size:	17-5/16" x 23-3/16"	19-3/8" x 28 1/2"
Min. Sheet Size:	6-1/32" x 6-1/32"	8 1/4" x 6-1/32"
Inside Chase :	16 1/2" x 21-9/16"	19" x 25-1/32"
Impressions per hour:	4200	3600
No. of Inking Rollers:	2	3
Power required: approx.	4 H.P.	6 1/2 H.P.
Net weight about:	2600 kg.	3280 kg.
Gross weight about:	3100 kg.	3820 kg.

SPECIAL FEATURES:-

Helical Gearing of Drive.
Accelerated Reverse Movement of Carriage.
Improved Reinforcement of Cylinder Carriage, Moveable Ink Duct.
Automatic Starting and stoppage of printing. Use of Sheet Joggers.
Reinforcement of Cylinder Journals.
Central Removable Suction Rod Movement.
Built-in Roller Washing Device.
Complete Protection, Full Moving Parts.
Built-in Steplessly Regulable Gear, Central Air Regulator on Entrance of Levtr, Adjustable Cylinder Brush.

We can also supply from German Democratic Republic to Actual Users, a number of machines for book-binding, box making, envelope making, paper converting, paper making, automatic knife grinding machines, screen printing machines, aniline printing machines etc., etc.

Write for full particulars and prices to:-

-: Sole Agents :-

INDO-EUROPA TRADING COMPANY:

9 Dalal St, Fort,
BOMBAY-1.

1390, Chandni Chowk,
DELHI-6.

21, Sunkurama Chetty
St., MADRAS-1.

2, India Exchange
Place, CALCUTTA-1.

આપણે વાતાવરણ ! મનોરમ સજવટ !
મુખ્યકર કાપડ ! આજની કિંમત !

પ્રત્યેક કુટુંબની પ્રત્યેક જરૂરિયાતોને સર્વથા અનુકુળ આવે તેવું.

કોહીનૂર મિલ્સનું છેલ્લામાં છેલ્લી ડબાનું ભાતભાતનું લોકપ્રિય કાપડ !

ફેશનની સાથે

ક દ મ મિ ભા વો.

ફેશન વાવડ પેપરીનું

આગ્રહ સપ્લો.

ધી કોહીનૂર મિલ્સ કંપની લિમિટેડ. મુંબઈ

૧૪, કમિનિસ્ટાઇ ઘાઉસ,
ન્યુ દિવસ રોડ,
મુંબઈ - ૪.

*

—: વેપાર મથકો :-
નાયનાથ કાસ રોડ,
દાદર,
મુંબઈ - ૧૪.
મેનેજિંગ ઓફિસ.

*

૧૨૩, સેડી જમશેદજી રોડ,
દાદર,
મુંબઈ - ૨૮.

કિ સિ ક ઈ ન્ડ સ્ટ્રી ઝ લિ મિ ટે ડ, લેમ સ્ટ્રીટ, કોર, મુંબઈ-૧

મુનબ અમાચાર દીપોત્તરની અંક ❀ ❀ ❀

આજુ પર બેસાડી દયાદાય પાસે જઈ બાંસાપર હાથ ફેરવતાં બોલ્યા, "તેમાં ગબડવાનું કંઈ નથી. નું ચિન્તા ન કરો. જેવા નહીન તેવાજ અમારે મન કુશીન ..." વાક્ય પૂરું થાય તે પહેલાંજ સુપીર બોલી ઉઠ્યો, "મારું હવે જન્મે કે ન જન્મે? બાબી! કે દેવનો ઉપદેશને હવે ફક્ત અભીજન કલાક ખાટી છે."

"જ્યા વગર છુટકોજ નથી પરંતુ હવે આજને મદલે કાંઈ જરૂર, લામી ચાંદલા કરવા આવે ત્યારે મોટું ફેરવવું તે અપચુકન ગણાય. પડનીની નિશાની નહીં." સંજોવા પ્રમાણે ફરતાં થીએષ થોડા ધરમદાસ રમત ફેરવતાં બોલ્યા.

"મેં આ શું બોલ્યા છે? નહીનને કુશીન વગર એક પગખર તો ચાવનું નથી. પૈસા વધુ કે છોકરાનો જવ? કુશીનને જલતો મોઢાં બાંસું તો તે પાપ કેવડ મોટું થયે? આ સમય પૈસાને ગણવાનો નથી. હું તો કહું છું કે..." દેવીનેતાની વાક્યને અમુકું ચામતોજી થોડા બોલી ઉઠ્યાં. "પણ કે બધું હુંટારી દો. પાપમાત્ર થઈ જવ. ભારીદાસ સાથે વચનબંધ થઈ જવ. એમજને! એવું કંઈ બની શકે તેમ નથી. નહીનની વાત કાઢી હતી. નહીનના નામે ગુણ દયાથી પૈસા કાઢી શકત પરંતુ તે પછુ હવે જાણે કે બાછ પચટાઈ છે. તેઓમાં હવે નિર્દોષનું ખૂન કરવાની તાકાત નથી. ખોટી ધમકીઓ આપી કહીને છોડીજ દો. તેઓને ખમર છે કે કુશીનને મારીને તેઓ મારું કંઈ નુકસાન પહોંચાડી શકશે નહીં. સુપીર? આવતી કાલે સવારે પાંચીસ રૂપેજને જઈ ફરિયાદ નોંધાવી પાંચીસને અહીં તેથી વાગજ, તેઓ છુપાવેશે ધરમાં આવે તેની ખાસ તકેદારી રાખજ."

"નહીં નહીં, નહીં એમ ન ક્યો. માથ કહીને વગર માને મુનુના મુખમાં ન પડેજા. પાંચીસને ખમર આપનારો તેઓ કંઈ માથ કહીનેને ખતી નાખે તો જ જલતો મરી જઈશ. હવે મારાં પગે થાનું છું. મને એક ભાઈ જેવોજ ગણે. નહીનને માટે પાંચ લાખની તમને પગ વાર પાંચાં કોઈ કીમત ન હતી. કુશીન માટે નાજર બીજ ન ક્યો. હું જિંદગીજ રમવાનો ઉપકાર નહીં ભૂણું. કુશીન અને હું જિંદગીબર તમારી ગુણમાં વસાઈપૂરક કરણું. તમેજ અમારા ભગવાન બની રહોજા, થોડાં લાખવાના થોડા રૂપમાંજ કરગરો નથી. મારામાં રહેજા ભગવાન તમને બોલેજે છે. માથ કુશીનને છોડાવો. તેને બચાવો અમારા હાથની કડગની આંધારીથી તમને આશીર્વાદ આપેજો. પાંચવા પાંચીસ લાખ તમને મળેજો. મારું કંઈક સંભળો થોડાં, કંઈક સાંભળો." થીયાર ઓસુએ કરગરો દયાદાય થોડાં પગમાં કગી પડ્યાં અને થોડાં પગે અને હાથને પકડી લીધું.

થોડાં થાન ચિત્તે દિવામાં ઉભા હતાં. દેવીનેન તરફ નજર નાંખતાં જતાણું કે તેઓ પછુ તેમજ ઉઠ્યું છે. સુપીર અને હાથેજે થાનું પકડી બેઠો હતો. થોડા સંજોન પાસે જઈ બોલ્યા, "પછુ તેમાં આટલો કરગર છે થાનો? ગબડ નહીં. બધું થીક થઈ જતો. જ અનારે મૂક જો. સવારે વધુ વિચાર કરજો. રમ મારેના જો ના જમ કાંઈ આવવાના છે. પરંતુ પાંચીસને ખમર આપવીજ પાડે. તેમાં નું ન સમજે. પાંચીસના સાથ વગર આપણે કંઈ ન કરી શકીએ. પાંચીસને ખમર ન આપીએ તો ગુણબો તો તેઓનું રાજ વચાવશે. આપણે કંઈ જીવી પછુ ન શકીએ. કાપડાનું સફાઈ કાંઈ જાણે છે. આપણે માટે નહીં પરંતુ જલનાનાં ભગા માટે પછુ આપણે તે મારું લેવાજ રહ્યો." તો થોડેને સાંભળી રહ્યાં પગ ભે પગ લાવમાં સન્નાટા છવાઈ ગયા. પીરેથી દયાદાય ઉઠ્યા અને પોતાની વિરેજ પાસેની કમમાં ગયા. સુપીર

પગો. નવરા પાતાં સુપીરે પૂછ્યું, "હું હવે બોણુંસે જઈ?"

"ના કાંઈ નહીં. ક્યારે થું જરૂર પડે તે ન કહેવાજ!" થોડા બોલ્યા.

દયાદાય પાછો આવ્યો ત્યારે સામ અંધપાર થઈ ગયા હતા. દયાદાયને જેઈ થોડાં પૂછ્યું, "કેમ આટલી બધી વાર?"

"ઓછીસીથી થર તરફ આવવો હતો ત્યારે રસનામાં પંકમર પછી ગુણું જનું. ...દયાદાય વાક્ય પુરું કરે તે પહેલાંજ દેવીકેશનની ધોડી રમકાં ઉઠી. તો ફરી સ્થળ થઈ દેવીકેશ તરફ ટાંપી રહ્યાં. ગીતમ ગાઉને તુરન પાતાનું કાંઈ શરૂ કર્યું. દેવ હેઠર થાનું કગી થોડેની ચીલીયર ઉપાવાસ સવાલ આપી. થોડે ચીલીયર ઉઠ્યું, "એવાવ, હું ધરમદાસ."

"મને ખમર છે થોડાં. બેઠો હવે તમારો નહીન પછુ આવી મને ને અમારા કમજમાં!"

"હું નહીન! તમારા કમજમાં?" તે તો ફરફે

એક તરફ પાંચ લાખ રૂપિયાના સવાલ હતો બીજી તરફ દીકરાના બાનનો સવાલ હતો!

હિંમી થઈ પોતાના નિવાસે ગયા. થોભમાં છપા-એક થોડું વાતાવરણ જેમનું તેમજ રહ્યું.

ઈન્સ્પેક્ટર ગીતમ બોલ્યા, "હું બધું નમજ મણી છું. મારા બધામાં સર્વે વાત આવી ગઈ છે. તેથી માટે દેવીકેશ એડેવમેન્ટ સાથેનું ટેપ રેકોર્ડર પછુ તે માટેના ઓપરેટર સાથે નેસાર છે. ફોન ત્રત વાગે આવશે પછુ બનવા જોઈ છે કે ગમે તે પણ આવે. આ લેકોનાં વિચારો તર પછે બદલી જઈ થકે છે તેમ અમલો અનુભવ કો છે. અમે ચોતરફ તપાસ અપાઈ રીન થક કડી દીધેલ છે. તમે હવે ગમજવ નહીં." બીજી સવારે માર્ગ લેતાં ઈન્સ્પેક્ટર ગીતમ ક્યું.

ઈન્સ્પેક્ટરને પછુ સાંભળી થોડાં પોતાના નિર્ણય મક્કમ કરતાં ક્યું, "સુપીર, નું હવે આજ રાત્રે જઈ થકે છે. આજ પાતની તથી ઉઠવી ગાડી સમજવી ગઈ. નહીં તો પછી આવણે થોડા પછી જઈએ."

"પછુ પછુ મારો કુશીન?" થોડેને સાંભળી દયાદાયે દયામય પાસ સ્વરજ આચારે 1 નું.

"તે માટે તારે ચિન્તા કરવાની જરૂર નથી. ઈન્સ્પેક્ટરે ક્યું તે સાંભળ્યું ને! જ નહીં. કુશીનને ફરફે થકી ઓછીસે જઈ આજની મારી ટપાચ ફરફે બાંસુ આપ. બોણુંસે કોરેજ છે થોડા જરૂરી કામમાં જાઈ આવી નહીં શકે." થોડે મક્કમતા પૂર્વક ક્યું. ગઈ રાતની વાતો જ્યે રાત સાવજ અસ્ત પાતની જતાઈ.

દયાદાય બેઠા પાંચીસ રમક પોતાના કમમાં

ગયા હતા!

"હા, હા. તેમાં નવાઈ શું થામે છે! તમારો ઠાંડર તેને ફરફમાં મૂકી આવ્યો અને અમે તેને ક્યામદાનો પાછો બેલાવો અમારી સાથે જઈ આજ રાત્રે તમારી મુકન પ્રમાણે જતી થાવા..."

"વાક્ય પૂરું થાય તે પહેલાંજ ધરમદાસ થોડાં બોલી ઉઠ્યા, "નહીં નહીં. અનારજ."

"તો પછે જરૂર એ કે પહેલાં કામ કુશીનને તમને પહોંચવો કરાજો. તે બાદના ભે કલાકના ગાળામાં નહીન પહોંચવો વજો. બોલ્યા છે. મળ્યું."

"મને બધું મળુજ છે. જલ્દી બોલો ક્યારે? ક્યાં?" મેકમદાસ બેઠા પાસમાં થોડા મુનચા-મણી અમારો થોડા.

"મોડીજ નવ વાગે હું દેવીકેશ કડીજ ત્યારે તમને નોકરસ્ટ રજન જતાપીડી, સાંભળજ."

બોલી સાંભળે ફોન મુકરે થોડા.

ઈન્સ્પેક્ટર ગીતમે ફરી દેવીકેશ સાધુ કગી વાતાવરણ શાંતિથી સંભળ્યા. થોડી પછા તરી મુનજ વિચારમાં રહ્યાં પછી થોડેને અને પૂછ્યું,

"માર કમજનેજ અતાર હવે ને?" થોડા.

જ્યે નેજામાંજ જતવા હાર તેમ થમકી બોલ્યા,

"હું ક્યું. અચાજ! મને તો બનવામણે થઈ કંઈ સમજ પડતી નથી. પર મને હવે છે કે ગઈ કમકી અને આજની બલિજ

જાને જાઈ હતી નહીં" સુપીર તરફ ફરી થોડા ક્યું,

"સુપીર જ, મેકમદાસ થોડા ક્યે ક્યે બને થોડા કડીય લેતાં બીજ."

આપણાં રાષ્ટ્રીય સંરક્ષણ મારે તેમને મદદ કરો

દેશ પ્રત્યેની ફરજ અદા કરવાને
દિવાળી સાદાઈથી ઉજવો અને
સંરક્ષણનિધિ છલકાવી દો

સોશલ પ્રોડક્ટ્સ, મલગામ, મુંબઈ-૧૦ દ્વારા પ્રકાશિત

યુનિકેમ

ઓષધિ
નિર્માણમાં
વિશ્વસનીય
નામ

આપને
આ નવું વર્ષ
ખુબજ સુખી
અને સમૃદ્ધ
નિવડો એજ
આભ્યર્થના

યુનિકેમ લેબોરેટરીઝ લિ.,
મુંબઈ ૬૦.

FARGO
GAS MANTLES

FOR BETTER LIGHT
& LASTING SERVICE

Manufactured by:
FARGO MANTLE PRODUCTS
333-B GHODBUNDER ROAD,
BANDRA - BOMBAY - 50, A.S.

માત્ર એક જ
મેંગોલાઈઝ
પ્રતિરુદ્ધ કરીએમાથી
બનાવેલી
ડયુડની
બનાવે છે

મેંગોલાઈઝ ખાસ રાસે અને ફરે
કેમ કે તેની બેઝ ડ્રીન્કિંગ સોલ્યુશન છે

ડયુડના પોપકોર્ન સાથે
મેંગોલાઈઝ સ્વાદ આણી વુચો

આ સ્નાકિટ ખરબદાર છે.

શું જાણો આજે છે! હિતની મોટર, પગલ અને ચંડની તત્ત્વોએ લઈ આવતાં ચેકેટો, રેસર, ટેલિવીઝન, આકાશમાં આઠ આઠ દિવસનાં હિતરૂપે ને સ્વેચ્છિકાચર, અવકાશ યાત્રીનું અવકાશયાનમાંથી બહાર નીકળી આવકાશમાં તરવું ને ફરવું, સ્વાર્ણ સંચાલિત પાઉનો, આંખ ઉપરથી ત્યાં મોટા હિસાબ કરી દેતાં મંત્રો. એ સર્વ યાત્રિક જાનનાની આગેકૂચ બતાવે છે તો તાત્કાલ જાણના પાપ પીછેહઠ કરે એમ નથી. મોગની આજબ દિશિમ, દેવાંપથીની દિશિમ, છલી ઈન્દ્રિયની મયક, પરાવચ્ચાની અમક, મંત્રથી રોગનાશ ને મંત્રથી અનંતે આશ હિપજ રહ્યાં છે.

ચાલ સમયમાં જ નેટ ને હિતની મોટરને બદલે હિતનાં માનવીઓ દેખાશે. ગેરિલામ્પથી ગીચતા જનુલોય તો ને લોકચની ચિરદી કે ન અસની કમુ જનુલોય. બસ હિત પગલ પાવડી કે ટપ આવે ગોરજામ. જ્યોતિલકર મટે પાપ કમુ નીલ.

શુધ્ધ ગણ્યો. તમે અધિષ્ઠામાં હો ને તમાસ પાત્રી મુંખઈમાં હો તો નવાં દેવીનીચન મંત્રોથી તમે દુન્યા દૂર છતાં પાસેના પાત્રે રહેશો. તમે પાત કરી શકશો, પંચાત કરી શકશો, કિષત કરી શકશો, ચીત ધારી શકશો.

ભોજાશોગયાગો જાનનાનો

છતાં તમે ભૂયે પાયા કરે છે કે જાણો જાણિમ છે. હાંમેળ પાણી, મેલું અનાજ, ટાંચ દૂધ, ખંડિરે જનાં ઘર, ભેજતેલપાયા મસાલા, કળાંજબરતાર સ્લાસ, મુલાકરીથી મુંજવણ, વેકિયાજ સ્તના, સુપારણા માગની સુપારાઈ, દરકાર ન કરતી સરકાર, જ્યાં જ્યાં ત્યાં 'કમુ'ના 'કમુ', મોલવાસીની ચારી, સંકાધ-મોટી, સ્ત્રાપાંચી, નકામોટી, ઘમુચોરી, પ્રાંત વાદ, સરદહવાદ, નદીવાદ, આવાવાદ, પરા-વાદ, સ્વગોવાદ, સ્વવાદ, ખુશીવાદ, લીચ-

જવો જુગ જવો જગી
એમ જવો સમાજ
જવો કવિ: સમયના
ખળોનું પ્રતિબંધ ઝીલી
આ સત્ય અહીં હળવી
ભાષામાં રજુ કરાયું છે

તમને મળવાની. ૧૯૮૪માં આપણે અમેરિકાને અનાજ આપતા થ્યાં. ૧૯૮૫માં વિશ્વવરાણ્ણ સ્થપાયો એટલે બપો સરદહો રહ ચવાની ૧૯૮૬ થી મંત્રગુણ થકુ થશે.

મંત્રગુણ

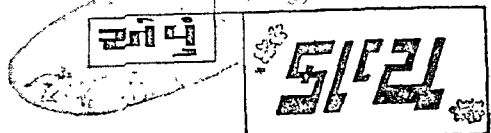
મંત્રગુણ એટલે મંત્રો કામ કરશે ને માનવી ખાશમ કરશે, મંત્ર તમને જાણાશે. ચા પીવ-સાચો, નવરાવશે, જાણાશે, મંત્ર-પાળ્યો તમે ઓધિસમાં જઈ શકશો. તમે મંત્રો જ આંદાશ મૂકો, પત્રવચહાર કરશે, વેપાર

હવે તો ભારીસ માળનાં મકાન થવાનાં એટલે ભાવીસમે માણે ભાવે-ભાર ભાવીસમાંથી હિતના માનવીએ દાખલ થવાનું. પેલાં ટેરોગુલ, ટેર-લોન, ફૂલેન ને અડધાર પછુ કેવા મજાની! નહિ ધોવાનાં, નહિ ઈસી. પાણીમાં જમકોથી કે "એવરેટી."

નીરોતા!

હવે તો પોરાક પપ દસ મિનિટમાં તૈયાર થઈ જશે. ઘાઉવે, રકાઉવે, સખે, એરવે, વોટરવે, અન્ડરવે એ સોથી કે "વનરવે" જવના. સાગરનાં જળ હવે મીઠાં તો થાય છે પણ નવા સંશોધનથી સાગર જ સરિવર જેવાં મીઠાં પાણીના બની જશે. એરકન્ડીશનર સોષક થઈ જશે પછી ન ઉનાળામાં સ્નાનામાં ગરમી લાગે કે ન ઠંડી લાગે. કદચ વિદ્યુત થાય તો પ્લાસ્ટીકનું નાખી દેવાનું એટલે કોઈ મરવાનાં નહિ. માણીયા કંદ ખાવ એટલે આઠ દિવસની નીરોતા. ટેલિ-ફોન ઘળીવાર અખાચ કરે છે પણ "ટેલિપોથી" પાત કરશે એટલે ન દામ દેવાના ને કામ જલદી થવાનું. ચેર પકડનાર મંત્રો, સાનું બપાવનાર મંત્રો, જ્ઞકાં બોલાવનાર કદચ પંચકાર દર્શાવનાર મંત્રો અરે તમે બેસો ને તમને ખતરાવાનાર મંત્રો થવાના. જ્યોતિ હવે તો ગાય, બેસ, હિટ્ટી, નખેટી, બહરી બપાનાં દુધ

રૂવન, બ્રહ્મચાર, નિકાશની કિશાલ, કુશિયા-મણની લિપાપટી, ચેલનાનાં અવરજા, કમિટીના કુશાલ, સમિતિના રાજવગાટ, પ્રધાનોની પોલ પોલ, અકસ્માતની પરપરા, અકસ્માતની કાચકપના, ફાપકાના વાવવા, વસ્ત્રોના વધારે, માનવનાના ઘટાડે, બસ... તમારી બુધ્ધિગમ્ય મોટી છે. એ બધાંની પાછળ અમર આશા છુપાઈ છે.

બસ હોકે દાખો મેંથી કાઢો. મોડમાં મોડા, આકાશી ચેલનામાં તો કો સુખી થશે. ૧૯૮૦માં મુંખઈને શુધ્ધ પાણી પૂરું મળવાનું. ૧૯૮૧માં પૂરનો સોમેન્ટ ને પૂરનાં મકાન મળ-વાનાં. ૧૯૮૨માં શુધ્ધ સાનું તમે મેળવી શકશો. ૧૯૮૩માં "એ મિનિટ એ ચોલ" ને

કરશે. માથ લઈ જવામાં કે લાવવામાં પણ સ્વર્ગ સંસ્થાલિત મંત્રો કામ કરશે. તમારે તો ઓધિસમાં બેસી આનાંદ કરવાનો. આશામયો ટેલિફોન, ટેલો પાથી, ટેલિવીઝન દ્વારા જાનનામાં સ્વર્ગ સ્થવાનું કામ ટેલિવીઝનથી તમે ક્રિકેટ મેચ જઈ શકો, વિવિધ ભારતીય સંસ્કૃતિ સાંભળી શકો, તમારે મંત્રથી તમે પાત્રી સાચે વાત કરી શકો ને તમારા "પેટ" મંત્રથી તમે સુરતી મિટાઈન ને જમનચરી કરસાવ. ઈંડો ને ડેસા, દાનિપત્રની ઉષ્ણપમ ને સસમ, ઉત્તરના દાહપરોટી, ખંજીરી લસતી કે રકટી ગમે ને મંગાવી શકો.

૨ આજ આશાવાદી બનો

તમે કોલેકે કે કાલ કેવે રીડી છે? આવનું શું? બસ આજ આશાવાદી બનો. મોજનાવાદી બનો, સ્વખનદા બનો, કવિ બનો, કપના-ભાવનાથી બનો. ભાવનાવાદી બનો. દુઃખનિવારણ અમિતિ રવે, દુઃખસંશોધનાત્મક તપાસ પંચ

સારી ટેવાનું શિક્ષણ આજથીજ આપો

રવિતા શીખતી નાની બાલિકા એ
સારી શુદ્ધિ બનવાના માર્ગ પર
છે. આપે તેને ફાઈ દિવસ તો
શીખવવું જ પડશે... જેટલું જલ્દી
તેટલું વધુ સારું..

આપીજ તો બાળકને ખોનું શિક્ષણ એ લખણ જ
આપવું જોઈએ તે હાંત અને પેદાની નિયમિત
કાળજી રાખવાનું. બાળકમાં તેઓ હાંતના સડા
સેબન પેદાના રોગોથી ખુબ સહેવા માટે આપને
આજણ માનશે. આપને બાળકને બાળે જ
ફોરહેન્સ દુધપેસ્ટથી તેમનાં હાંત અને પેદાની
સંભાળ રાખતાં રહીશો. હાંતના ઓંકડે નિયંત્રણથી,
દુનિયામાં આ એક જ દુધપેસ્ટ છે જે પેદાં માટે

હો. ફોરહેન્સ સર્વિસેસ રજિસ્ટર્ડ પરાયોં બરાબે છે.
તેના નિયમિત ઉપયોગથી હાંત ચમકતા અને સહેલ
શહેરો અને પેદાં મજબુત અને તંદુરસ્ત બનવાની
ખાતરી રહેશે. "CARE OF THE TEETH
AND GUMS" નામની રંગીન પુસ્તિકાની મફત
પ્રત મેળવવા, ટપાલખર્ચ માટે ૧૦ પૈસાની ટીકટી
નોંધેલા સરનામે મોકલો. મેનર્થ રેન્ડલ એક
વાઇઝરી ખુરો, પોસ્ટ બેગ નં., ૧૦૦૩૧, મુંબઈ-૧

COUPON

Please send me a copy of the booklet
"CARE OF THE TEETH AND GUMS"

Name _____
Address _____
_____

B. -

મુંબઈ રામાયણ દીપોત્તરની અંક

નીમી, દરેક પ્રાન્તમાં “દુઃખનિવારણ” નામે નવું ખાનું મેલો ને એના એક નવા પ્રધાન પ્રનાવી, એ પ્રધાન અરુપાન નહિ બનાવે પણ આશા તે આપશે. એ દુઃખમાં જ સુખ જોતાં શીખવશે. પ્રાણ, પ્રેરણા ને પ્રતિષ્ઠા દાખવી શકે એવાને જ સુખ પ્રવર્તક કે દુઃખમારક પ્રધાન બનાવવાના.

આમને અમર આશા છે કે આઠમી ચોળનામાં દુઃખનિવારક ખાનું, લાંચસંવારક ખાનું, ભાવ સંપાદક ખાનું, સરહદ દર્શક ખાનું, ભાષા નિયામક ખાનું, સદાચાર સેવક ખાનું એમ અનેક ખાતાં પ્રાન્તે પ્રાન્ત નીકળવાનાં. એવી પ્રધાનો વધવાના પણ પ્રયત્ન લાગે છે. કારણ આખરે તે પ્રજાજન જ પ્રધાન, નાથ પ્રધાન, સત્ત્વ-સ્થાવર પ્રધાન બનવાના. પરંતુ વધી આ તે આઠમી ચોળનાની વાત થઈ, આજનું શું? એકજ ઉપાય; આજ આશાવાદી બેનો, સિધ્ધાન્તવાદી બેનો, કવિ બેનો, પ્રેરણા ઝીવતાં શીખી, પ્રતિષ્ઠા દાખવતાં શીખી, પ્રતિષ્ઠા મેળવતાં શીખી, એ માટે કાવ્યનાં જુદા જુદા પ્રકાર શીખી, તેમજ નરસિંહ મહેતા ને નાના-લાલ રબો, તમેજી મુકેશ ને સાયગજ બેનો, તમે કાવ્ય બેનો, ગદ્ય, એમાં મુખ્ય થાવ ને જીવનનાં દુઃખને ભૂલી જાવ. શા રાખવું દુઃખનું મારણ છે કાવ્ય, સુખનું કારણ છે પ્રાણકાવ્ય.

અનશક્ય જગતમાં કાવ્યજ્ઞ સર્વશક્ય છે

કાવ્ય ને કવિનું પ્રણામ જેટલું વર્ણવોએ એટલું ઓછું છે. જ્યાં ન પહેલે રવિ ત્યાં પહેલે કવિ, જ્યાં ન પહેલે દુઃખ ત્યાં પહેલે અનુષ્ટુપ, જ્યાં ન પહેલે દોષ ત્યાં પહેલે માલ-કેશ, જ્યાં ન પહેલે મુખ ત્યાં પહેલે દુઃશ, જ્યાં ન પહેલે ગર્ખા ત્યાં પહેલે છાપા, જ્યાં ન પહેલે લાંબની પરી ત્યાં પહેલે ધના-શ્રી, જ્યાં ન પહેલે કમળનિ ત્યાં પહેલે ઉગ્ગમનિ, જ્યાં ન પહેલે સત્તાપીઠનિ ત્યાં પહેલે શરૂ વિકીરનિ, જ્યાં ન પહેલે ભાવરી ત્યાં પહેલે આશાવાદી, જ્યાં ન પહેલે શીષક ત્યાં પહેલે તોટક, જ્યાં ન પહેલે અવ-ભવિષ્યા ત્યાં પહેલે પ્રવાનિય, જ્યાં ન પહેલે મદ ત્યાં પહેલે પદ, જ્યાં ન પહેલે બેઠાં ત્યાં પહેલે સામથા, જ્યાં ન પહેલે છાવણી ત્યાં પહેલે લાવણી, અરે જ્યાં ન પહેલે પ્રધાન ત્યાં પહેલે સંજોગનાં તાનાં એગીજ જ્યાં ન કરાજ મુજબ ત્યાં પહેલે વાજક. મહાન સામર્થ્યકારી, ઉપામ કાનાના સર્જકો, જ્યારે પ્રતિભાશાળી દગ્ગામી, અખંડ પ્રેરણામૂર્તિઓ અને તેમની કૃતિઓ હોડદેરે સદાની વગીચ છે. હવે ધારકે એજ નામ-ધારી ન્યાયીએ કામુખારી અને કમ્ય વણી

ખાલી છતાં જ હવે લામ ધારીને નિયાયીને આવી યાત્રીને લખવા બેસે તે એની ફિલસૂફીથી એનું દુઃખ એટલું થશે એના દુઃખમાં એ સુખ જોશે ને આજનો મુગ એને ભારી નહિ લાગે પણ એ મુગ પર વારી વારી જશે.

આજના કોઈ નામધારી નરનિષ મહેતા પૈરી પર નામું લખવા જતાં સોપાગે કાતરતાં નિવારે છે કે

જ્યાં ને જુગુ તે “કપી” દીકો નહિ, અટપટા ખસ્ય તે પેટ બાગે. થક કરવા છતાં થક થાનું નહિ, દેક જીવાપણું લામ ખાગે. થક તે બનું પડી, બેંડ અગવિન પડી, બચત રે ચોળના બહુ ઠીડી, આવે તે મૂકવા, નહિ તે મુકવા, મનમાં લાગની “પાટ” મીડી.

અરે રામ! પૈરીમાં નામું લખનાં લખનાં ધરડે વધે. એક વાર દેસમાં થોડે લાગી જાય તે પછી હરિ વિરૂધા! જીવનજટ નાટું સ્મરણ કરું.

જ્યાં સુધી અરેસે દેમ રમ્મને નથી ત્યાં સુધી “ટાટ” છે નર્મ મોટા. આવે તે આક્રોશ, જાય તે વસવેશ, થોડા કરતાં નર્મ “જોડી” મોટા.

દુઃખસ્મરણમાં પ્રભુસ્મરણ આજના મુનમાં દુઃખ સ્મરણમાં જ પ્રભુ સ્મરણ છે. દુઃખમાં કાવ્ય એટલે જ સુખ ને કોમાં પ્રયુજ મુખ દેખાત છે.

કર નું. નજ નું. રાખનું બજ નું. જય જગદા મારી “જેક” નું છે. વાત ના અને ના, કોડેએ સંત ના, ખંત ના જખનું જોર નું છે. પ્રેણું તે પાણી નું, પાંડે અનાજ નું. કુધમાં “શેન” નું દોતે દેવા. મકન કે કાટ નું. ચોળને આશા નું. “વીક” ના લીક પાણી છે ઘેરા. હદ સરહદ નું, નદીનું કંદ નું. વટ્ટર વાણીમાં નું નિવાસે,

ધાણી ના જોડેએ તેજ તે બહુ છે. જેવ ગુજરાતના મોટા ભાગે. જળી આપણી રાષ્ટ્ર સરકાર માટે સમર્પિત રાખી સિત્તપ્રસા બનું જોડેએ. જે ગમે આપણી રાષ્ટ્ર મગજને, તે તપ્તી હર્ષ તે હિર ધરવે,

આપણું વિતત્ત્વ, અર્થ ભે ના સહે, ક્યાં ને મળ્યા મગ કરવે. અરે નંદા મનને લાલા!

ને મોરબાઈની માફક નંદા અને લાલને ટપકો ન દેવા પણ હોસભવે હેર કરવું કે, અરે નંદા અને લાલા! તારવે દેતાં બધા જિતની ધોવાણી

ધના આપ્યા તમે લાલ. “કાંચ કાલા” કદી એમ આજ નંદાણી ટી. ટી. કે. ને કર સુણે. કાં તે સુણે હુડી, નિકાસની મુખા લાગી કાપા અમ તે મૂડી...અરે નંદા... અરે સાથે લાંચ અને લાંચ સાથે કાંચ, મુખઈ પૈરી મેલવાંસી માથે, કરતી “ડાન્સ”...અરે નંદા... નમે નાખ્યા કરે સલા, “મેલે” ને આપે કાંઈ,

મે બાળુની બીંતાબીંતી, ઉતમ થાનું સોઈ...અરે નંદા... “ભાવ વધારે થશે નહિ” પણ ભાવ વધારું થાય. ક્યાં જઈ કરવી વાતથી? રે વાતથી આ ક્યાં...અરે નંદા... સવારથી સોજ મુખી, કરીએ અરે કમ્ય, કામ તેજ મળનું નથી, મારે ઘરોએ ભામ...અરે નંદા...

રનાખાના ડબડબાડ એક વાર અચાનક એપોલો બાંદર પર અમને આખાબાઈ મળ્યા. અમે પૂછ્યું. કેમ આખા? કેવા સાથે છે ડબડબા? એ કંઈ થું કહું સખા? ભાષાને બસ વગરે જૂર, ધરમાં જે હારે તે જૂર

જુઓ પેલા આજના એટીકેટલાલા જે જુઓ પેલા નટનીની! સાગની સંલેહ જમ્ય બપ છે. સો મુરખને એવી દેવ, નરનદીઓને માને દેવ, પક્ષ પાવડનાં કરે જ્વાન, રીપડેપ વિના મુખમાં જ્વાન, દેવ આનંદ ને અરણ્ય મુખ; કોમાં સાંપડે સ્વર્ગનું મુખા

“જય દેવો એ વાન. તમારા રેડિયાના વેપા ૧૦૧

અ મા રા ગ્રા હ કો, મિ ત્રો અ ને શુ ભે રછ કો ને

નૂતન વર્ષા બિનંદન

માલની ઝડપી અને વિશ્વાસપાત્ર હેરફેર માટે

મેસર્સ અબ્દુલ રહેમાન એન્ડ સન્સ

હોઃ ઓફીસ:-

પ્રાન્થ ઓફીસ:-

ગ્રામ: CHIDIPUR ફોન: ૩૨૧૭૧૯

ટેલીફોન: ૩૨૨૪૧૪

૯૯૯, મહમદાલી રોડ, મુંબઈ-૩

૧૪૦૮, ખાંડ બજાર, મુંબઈ-૩.

અમારી ડેલી મોટર 'સર્વિસ' : અહમદનગર, પામરડી, સેવગાંવ, વાંમિરી, બેલાપુર, પુલનંબ, કોલાર, કોપરગામ, સંજમનેર, રાધુરી, તેમજ અહમદનગર રિસ્ટ્રીક્ટ માટે.

—: અન્ય ઓફીસો:—

રાયન ગેરેજ.

પંજાબ લગેજ ટ્રાન્સપોર્ટ.

આર. એસ. ભીખન શુઃ

અહમદનગર, ટે. નં. ૭૫.

કીંગમપુર, ટે. નં. ૪૮.

કોલાર

લી. : હાજી અબ્દુલ રહેમાન અબ્દુલ રહીમ શા. મુળજી કેશવજી લાખશીઆ

હા. દેવજી તુલાસીદાસ કક્કર

હે ખારત ! તું મહાખારત બની
ઓશિયાની આજિવાની લઈ,
સન્ન, ધર્મ અને ન્યાયનો ઉચ્ચેરો
બજા દિવ દિવ તોમાં લહેરાવી દે...

મહારાજાપિરાજ સમ્રાટ વિક્રમજી
આ નૂતન વર્ષ સર્વ ભારતીય
પ્રજાજનો માટે પ્રથમજી, લગ્નમીલન
અને વિજયવનુ બની રહેશે.....

* પ્લાસ્ટિક છત્રીના હેન્ડલ • સ્ટેશનરી આર્થિક્સ

* મેડ લેખક • જ્યેષ્ઠ ભાષા • ઉપરત્ત કદ

પ્લાસ્ટીકની અનુમત મનમોહક વસ્તુઓ માટે થા લખો

આપના ઈમ્પોર્ટ લાયસન્સ સામે અમે
આપને મજારી આપીએ છીએ-સ્વેનિય
મનારટ એકાદિક પ્લાસ્ટીક ચીજો
એમ. ઓ. પો. અને સાઈન તથા
રેનમો કલ્પમાં ... આપના માટે મંગા.

નોબલ પ્લાસ્ટિક વર્ક્સ

૨૨, મંગેશ થેનોઈ સ્ટ્રીટ, પો. યો. ૭૫૫

કોટ, મુંબઈ-૧ ટે. નં. ૨૧૧૧૭૨

કેવા ચાલે છે?" આખાભી કહે:
લોભિયા બેસ ને લોભિયા કલાર્ક,
વેપારમાં તો જાણે શાર્ક,
ઓમાં આવે રેશનરીશન,
પરમીટનાં ત્યાં જામે સ્ટેશન.
જાપ ચક્રે લે આપી "નોટ"
આખર વાત એક નથી ખોટ.
ત્યાગી કહે

"દયા કરી દયપનમાં દુકાન કેમ ચાલે છે ?
દિવસ કેવા જાય છે?" "રે રંગીયાલાલ !" દિવસ
દોલેલા ને દુકાનમાં મંદી, પણ શિખ કવિતાની
તેજ છે. જુઓ આજ રમ્યું છે કાલ્ય
ત્યાગી કહે આ જમાને,

વાંકા અંગવાળા ભૂંડ,
કેપ મોસ્ટ માણસો તો,
આમ તો અપાર છે.

લી. માઈ. પી. ના વટ વાંકા,
બિરંદના રાહ વાંકા,
લાલ કેરી કેપ વાંકી,
નંદા બંકા ખ્યાલ છે.

અગુજની એડી વડી,
ભૂતો, ઠં તો "રૂપીય" વાંકી,
ચાટના છે "ચૂલ" વાંકા,
એથી ભૂમિ ભાર છે.

ચોળનાના અંગ વાંકા,
આશના છે સંગ વાંકા,
"વીક"ના વ્યવહાર વાંકા,
ટીકના તો ભાર છે.

પ્રાન્તની છે હલ વાંકી,
હુડી ચોને સઘ વાંકી,
પ્રધાનોની બંકી ડોકી,
બંદા ભોલ્યે ન્યાલ છે.

"ત્યાગી રાં વેરાગી થઈ
આવી આવો વાત કરો?
તમ માથે ભુદિ મુયક
મોટી એક તાલ છે."

બાપુ ગયા!

"કેમ અવેરકભાઈ! આજે નિરાશ છો? પેલા
મેઘાઈની વાણી તો અમર થઈ ગઈ છે."
"હા ભાઈ! ઓકટોજર આવે છે ને ગાંધી
બાપુ થાદ આવે છે. અરેરે! આજ તો."

બાપુ ગયા! શમ્ભુ રહ્યાં.
દિલ હઈ ગયા.
તેરે સજડતાં સ્વાર્થના,
સૌ થઈ રહ્યા.

ગુ જ સનને પવનામ ચાલો જાય છે,

એથી અમરે દેશ દુર્ભિયે થાય છે.
એળી ગઈ લોળી હવે તો આપતી,
ચેકો અને નોટોને એ ચમકાવતી.
બસ એજ ટોપી, એજ ખાદી એજ ટેક,
પોશાક એ પણ વાતમાં છે બીજા કેક
નંદા ભલે કહે કે બંદી ને કાકડી,
આશમ કહે સરકારને તો વાકડી,
દત્તક તમારા લાલ પણ એ શું કરે?
જ્યાં મુરશી છે એજ પણ રંગ જ કરે.
પીધાં તમે તો જેર વેરીયા અપે,
કપાં સન્ન તમ ને ક્યાં અલખાસાસભમે?
તમ વાદમાં આ સાદને ક્યાં દાદ છે?
બસ જ્યાં જુઓ ત્યાં વાદ ને વિવાદ છે!
પ્રધાનો પણ પોતાના કુખ કાલે રચી

નવો છું

કૃપાળુની અનહદ કૃપાનો જાણી છું,
પરાની અજ્ઞા પીરતાનો જાણી છું.

નિરંતર નિભાવે છે નિઃપવાસ મારા,
અનાસારે મળતી હવાનો જાણી છું.

ન દે ખોટ પડવા જે અશુભનની,
હું એના વિરતની વ્યથાનો જાણી છું.

સિતાગાની ભગી મને ચોકીદારી,
પ્રમજ એ મિથન-અંખનાનો જાણી છું.

જનન-આન પ્રેમ છે જેના નથાએ,
સદા એ પ્રજ્ઞની શુભનો જાણી છું.

તજ દઈ મને તક રજગવાની આપી,
દિનેરું એ મુજ કાલવાનો જાણી છું.

લથડતા ચરત કેવી ઈજ્જત બચાવી,
અજાણ્યા કોઈ આશરોનો જાણી છું.

કરી દીધું મારી દયા ખાનું જનને,
સાનમની ભગી ફરતાનો જાણી છું.

સજ ભોગવું છું પ્રભુ-પિતૃભાઈ,
હં નાશન દિવની ખવાનો જાણી છું.

ખુદા થઈ બપો છે તરફાર મારે,
જાણી છું હું દરમન-દુઆનો જાણી છું.

મીઠી લીરડી ગાતી મુગજની ઓથે,
હું "કિસ્મત" ખરેખર ત્યાનો જાણી છું.

—કિસ્મત કુરેશી

લીસરી થકે છે.
રામપ્રસાદ બગી કહે છે કે ગજલ રચવી
મુશ્કેલ છે. પણ એક ભાઈ મળ્યા. એ પણ
પેલા ગજલ વિચારદ માફક ગઝલો રચે
છે. એમણે અમારી પાસે પોતાની રચના
ગાઈ બતાવી.

અમે થાયલ, નથી થાયલ,
કંદીના ક્યા અમ દ્રાપલ
તમારા હાથમાં ઘણલ,
સરકાર જાય છે થાયલ,

તમે લોભ્યા અમે ખોભ્યા,
હદયના ભાવ વણ તોખ્યા,
ઉદોમાં મુરને જે રુર,
અમારા મોરુ ત્યાં ભોખ્યા.

તમારા મુખ પર જે લીલડી,
ચમકતી લાગે છે,
ભવા એ કાજ મુખઈ આજ,
અર્પુ હીર ગાજે છે.

તમે છે "હું" અને "હું"નું.
અરે "નું"કાર છે કેવો?
તમારી તીરડી નવંદી
મળ્યા જાતે ખીટો મેલદ.

ગામડું ગામ છે

આજ તો ગ્રામજનો પણ તવા લોક ગીતો
રચી પોતાના બજાખા કાકે છે.

બાર બાર વરસો આશામાં લોભાલ્યા,
તો થ છે નિરાશ અમ"લ"માં જરે
જાનવલ જેથીને અટક પૂછું,
તો તો કહે છે રેશા "દખ"માં જરે

આરે તે મુગમાં "સખ" અને "દખ" બેપ
સમાન મહીને માનજે છ રે
જાનવડીના જનને મુગ આ ભેટ લેપ,
નંમુજના તારને તારાજે છ રે!

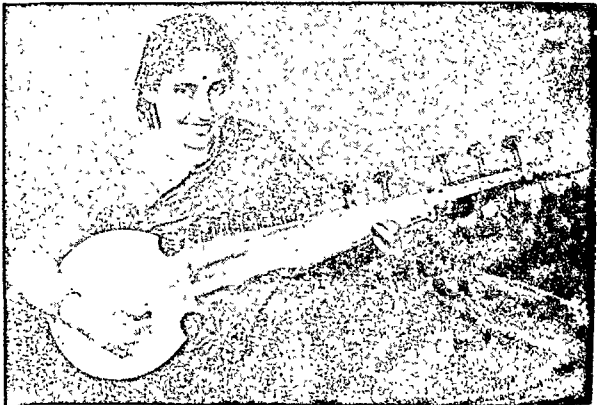
ભોલે જાય ભગવડ તમજ નૂરડી,
કોને કલેલી આ વાનો છ રે!
મનના મેઘમલ મનમાં ઉવેમિ
દામ દામ દીકરો ને પાનો છ રે!

નિદગી હવાવ તો જાન મારી હવજે
મરણ તો વરતી ઓછી છ રે!
કળતનમાં વળી કળગત કેવો?
"પોલીસી" બી છે પોપો છ રે!

આરે તે જલમાં એલા એમ નવા!
થમને ફેરમાં પાવે છ રે!
બીનું રાં લોગીએ પારેશી ખંખા!
આનમને અપસારો છ રે!

કોઈ પણ
સ્થાને
અસ્તવ્યસ કરવા
માટે એની પૂરી
સાધના કરવી
પડે છે, એની
પાછળ એકધ્યાન
બની જવું પડે
છે, પોતાની
જાતને જોઈ
નાખવી પડે છે
અને તો જ
સ્થાને પોતાની
બનાવી ધકાવ છે.
સાધના અને
શમ એટલે
સિદ્ધિ. આ
સાધના માટે
વયની સપોદા
નથી. ધ્રુવે
બાલવયમાં જ
પ્રભુની સાધના
કરી તેમના
સાસાનાકર કમો
હતા.
સંગીતની
સાધના
બિન્ન બિન્ન
પ્રકારની સાધનામાં
સંગીતની સાધ-
નાનું પ્રભુત્વ
અનન્ય હોય છે,
અદભુત હોય છે,
અનોખું હોય છે.

કુમારી ઝરીનની * * * * *

* * * * * સંગીતની સાધના

ને તેમાંથી ઘીન અને સંગીતની મિલાવટ
દર્તા જ પ્રભુનું સાન્નિધ્ય થઈ શકે છે. મોડાએ
ભક્તિમાર્ગમાં ભજન-કીર્તનને પ્રાપ્ત્ય
આપ્યું છે. મોડાના પદોને સુરોમાં વાવી
લેવામાં આવે તો એની પાટી અસર થાય છે.
સંગીતની યકિન અજોડ છે. આજે અમે
એક એવા સંગીત કલાકારની વાત રજૂ કરીએ
છીએ જેણે માત્ર ખુબ જ નાની વયે અટલે
માત્ર પાંચ વર્ષની વયે સંગીતની સાધના
થક કરી હતી. આજે આ સંગીત કલાકારની
વય માત્ર ૧૯ વર્ષની જ છે.
આ કલાકારનું નામ છે કુ. ઝરીન દાદરાવા.
દસ કલાક રીપાઝ
દરરોજ લગભગ ૧૦ કલાક રીપાઝ
કરનાર કુ. ઝરીન દાદરાવાએ સરોદ પર
અદભુત પ્રભુત્વ મેળવ્યું છે. આ નિપિતને
પતિમાં અનાર સુપ્રીમાં આ કલાકારે ૨ જી
વર્ગ સુવરચંદ્રન અને અગ્રણી રીપા (સી) ટ્રેન્સ
અને ઇન્સ્ટ્રી મેગા છે. આ ઉપરાંત

તેણીએ રાષ્ટ્રપતિને એવોર્ડ પણ પ્રાપ્ત કર્યો છે.
સરોદ વાદનમાં અગ્રણી સિદ્ધિ પ્રાપ્ત
કરી સારી નામના મેળવનાર કુ. ઝરીન દાદ-
રાવાના જન્મ તા. ૯મી ઓક્ટોબર ૧૯૪૬
ના રોજ મુંબઈમાં થયો હતો. એના પિતા-
શ્રીનુ નામ છે સોરાખજી.
કુ. ઝરીને માત્ર ચાર વર્ષની વયે સંગીતનું
શિષ્યત્વ લેવાનું થક મું. તેણીએ સૌ પ્રથમ
હારમોનિયમ ઉપર પ્રભુત્વ પ્રાપ્ત કર્યું. ન્યાર-
બાદ મૌખિક સંગીત ને તે પછી સરોદવાદન.
આ કલાકારની કલાત્મક મુગ્ધ થઈ મુંબઈની
એક જાણીતી કંપનીએ ૧૯૫૫માં એના
હારમોનિયમ વાદનની રેકોર્ડ કરી. આ રેકોર્ડ
બહુત તેમજ વિદેશમાં ખુબજ વખણાઈ
બની અને એક નવોજ વિક્રમ સાધ્યો હતો.
માત્ર ૧૪ વર્ષની વયે કુ. ઝરીને આકાશ-
વાણીની સંગીત સ્પર્ધામાં પ્રથમ વિજેતા

નથીકે રાષ્ટ્રપતિને એવોર્ડ મેળવ્યો હતો.
આ પહેલાં ઈ. સ. ૧૯૫૪ માં અખિષ
બારનીય સંગીત પરિષદમાં કુ. ઝરીને સૌ
પ્રથમ કાર્યક્રમ આપ્યો હતો. તે સમયે તેણી
ઉંમર માત્ર ૬ વર્ષની હતી. તે સમયના મુંબ-
ઈના મુખ્ય પ્રધાન શ્રી. બી. ડી. ખેરને હાજર
એને પ્રથમ સુવર્ણચંદ્રક પ્રાપ્ત થયો હતો.
કુ. ઝરીને હારમોનિયમ તાલીમ પં.
મનોહર ચિમોટે, પં. પી. મંજુર ને પં. બિખરેવ
વેડી જેવા નિપ્તાત સંગીતકારો પાસેથી પ્રાપ્ત
કરી હતી અને મૌખિક સંગીતનું શિક્ષણ પં.
લક્ષ્મણપ્રસાદ જયપુરવાલા પાસેથી મેળવ્યું
હતું.
અદભુત સિદ્ધિ
ન્યારબાદ પં. હરિપાદ લોખ અને પં.
બિખરેવ વેદ જેવા સરોદ નિપ્તાતો પાસેથી
કુ. ઝરીને સરોદની તાલીમ લેવા માંડી અને એ
સમયમાં અદભુત નિપિધ મેળવ્યો.
૧૯૫૭માં મુંબઈમાં સુવિહાર સંનક
દ્વારા અખિષ બારનીય પરિષદ સંસ્થામાં
આવી હતી તે સમયે કુ. ઝરીને માલકોલ રજૂ

લેખક
હરિહર ગા. ત્રિવેદી

કરી શ્રીવાઓને મંત્રમુગ્ધ કર્યા હતા.

• ૧૮૫૮માં સ્થાપી હરિદાસ સંગીત સંસ્થાનમાં પણ જોય રાગ રજૂ કરી રોને આશ્ચર્ય પામીત કરી દીધા હતા. આ પ્રસંગે સાવંતવાડીના મહારાજાએ જીનને સુવર્ણચંદ્રક એનાયત કર્યા હતા.

૧૮૫૮ માં કચ્છના ખાને અખિષ ભારતીય સંગીત પરિષદ શોળવામાં આવી હતી ત્યારે કુ. જીનને સંવેદવાદન માટે બિરલા સુવર્ણ-ચંદ્રક એનાયત કરવામાં આવ્યો હતો. આ સિવાય મુંબઈમાં સુવર્ણવાર સંસદના ઉપક્રમે મહેશી સંગીત પરિષદમાં જાણીતા કવિ સંગીતકાર શ્રી. હરીન્દ્રનાથ ચટ્ટોપાધ્યાયે કુ. જીનને કામીયો સાથે અને ટોપી અર્પણ કરી હતી.

સંગીતરૂપરૂપ

૧૮૬૦ માં નવી દિલ્લીમાં આકાશવાણીના ઉપક્રમે વાર્ષિક સંગીત સ્પર્ધા શોળવામાં આવી હતી. આ સંગીત સ્પર્ધામાં કુ. જીનને પણ ભાગ લીધો હતો. આ વખતે એની વય માત્ર ૧૪ વર્ષની હતી. જ્યારે સ્પર્ધામાં ભાગ લેવા માટેની વયમર્યાદા ૧૬ થી ૨૨ વર્ષની નક્કી કરવામાં આવી હતી. છતાંય કુ. જીનને સંવેદ પર મેળવેલી અદ્યતન સિધ્ધિના કારણે તેને આ કાર્યક્રમમાં ભાગ લેવા માટે ખાસ પરવાનગી આપવામાં આવી હતી. આ પ્રસંગે કુ. જીનને પ્રથમ ઈનામ તરીકે રાષ્ટ્રપતિ પદક એનાયત કરવામાં આવ્યો હતો. આ સિવાય ભારતના ને વખતના ગૃહપ્રધાન સ્વ. ગોવિંદવલ્લભ પંડે પણ એને સુવર્ણ કાસરેટ આપી હતી.

રાષ્ટ્રપતિ એવોર્ડ મેળવવાનું બહુમાન પ્રાપ્ત કરનાર કુ. જીનની કથાથી આકર્ષિત નવો દિલ્લીની એક ખુબ જાણીતી લોકલમાં એક ખાસ કાર્યક્રમ શોળવામાં આવ્યો હતો. આ કાર્યક્રમનું નામ હતું 'ફ્રેન્ડ્સ લાઈટ ઈનર્નલિ' દેશ વિદેશના આગેવાનોએ આમાં ભાગ લીધો હતો. સંવેદના વાદનનો આકર્ષક કાર્યક્રમ રજૂ કરી કુ. જીનને સૌને મંત્રમુગ્ધ કર્યા હતા.

૧૮૬૧ની ૩૧મી જાન્યુઆરીના રોજ ઈંગ્લાંડના રાણી એલિઝબેથે અમરપ્રવાદમાં પધાર્યા હતા ત્યારે નુજવાન સરકાર તરફથી કુ. જીનનો સંવેદવાદનનો ખાસ કાર્યક્રમ ગવર્નમેન્ટ હાઉસ ખાને શોળવામાં આવ્યો હતો. આમંત્રિત મહેમાનો આ સંવેદવાદનનો કાર્યક્રમ સાંભળી આશ્ચર્યચકિત થયાં હતાં તે રાણી 'એલિઝબેથ, પ્રિન્સ ડિગીય, નુજવાનના તે સમયના ગવર્નર શ્રી. મર્વેલી નવાજજી, તે સમયના મુખ્ય પ્રધાન ડૉ. હાર્ડન મહેન

વરેરેએ કુ. જીનને અભિનંદન આપતાં મુકત કરી પ્રસન્ન કરી હતી.

પરલોજ પ્રસંગ

સેના સરેસ પર એક બાળક જેવી નિર્દોષતા છે એવાં કુ. જીનની કીર્તિ ચોમેર પ્રસરવા લાગી. આવી અદ્યતન સિધ્ધિને પરિપૂર્યે તેલીએ કીર્તી સંધીતની દિશામાં પદાર્પણ કર્યું. શ્રી. સંનેન બેઝના 'માન્ય' નામના ચિત્રમાં કુ. જીનને સંવેદ સંગીત આપી સારી એવી પ્રશંસા પ્રાપ્ત કરી. ભારતીય વિજેતા ઈનિહાસમાં સંવેદ પર ટાઈટલ મુજબ અપાયું હોય એવાં આ પરલોજ પ્રસંગ છે. વિજેતા યજ્ઞાત પ્રખ્યાતના દ્રશ્યથી થાય છે એટલે એને અનુરૂપ કુ. જીનને 'અલ્બી ભેરન' ચાચ રજૂ કર્યો હતો.

તા. ૨૬મી જાન્યુઆરીના પ્રજાસત્તાક દિન નિમિત્તે મુંબઈના ધિરાણ પાર્ટીમાં મહારાષ્ટ્ર સરકાર તરફથી કુ. જીનના સંવેદ વાદનનો ખાસ કાર્યક્રમ શોળવામાં આવે છે.

ને આજે તો ભારતમાં સ્વચ્છ સ્વચ્છે કુ. જીનના સંવેદના કાર્યક્રમો શોળવામાં આવે છે.

કુ. જીનના સંવેદવાદનના પ્રસંગે તમિલ પર આંતરરાષ્ટ્રીય ખ્યાતિ મેળવનાર તમિલનાડુના પં. વિનાયક ઈન્ડ્રે, ભારતના વિખ્યાત

તમિલવાદક ઉસ્તાદ અલ્લાઈયા, ઉસ્તાદ કમલનાથ અને પં. ચતુરલાલ વરેરેએ સંગન કરી છે અને એ રીતે શ્રીમાન્યના સંગીતનો સ્વાસ્થ્ય મેળવ્યો છે.

કુ. જીન મૂળ મુરના વાની છે અને હાલે તે પાવાના માતા પિતા સાથે વાંદવામાં જીન મહાલ ખાતે રહે છે.

ભારતનું ગીરવ

કુ. જીન શરૂઆતએ જ સિધ્ધિ પ્રાપ્ત કરી છે તેમાં તેના માનિતાનો ફિરંગો મેલે છે. નાનપણથીજ તેનામાં રહેલી ચક્રિતે કેવલવા તેલીના માન-કિવાને અંતર રસ લેવા માંડ્યા હતાં અને આજે પણ એટલાજ રસ ધરાવે છે.

કુ. જીન શરૂઆતથી જ સંવેદ પર દર રોજ ૧૦ કલાક સુધી શોળા કરે છે. તે દુઃ સમયમાં વિદેશના પ્રવાસે જનાની મર્યાદા કોશા સેવે છે.

કુ. જીનના ખાસ ભારતમાં નહિ, પરદેશમાં જતાને પણ સિધ્ધિનું શિખર સર કરશે; ને આનંદપ્રાપ્તિ તમના ઉપર આ કથાકર ભારતનું નામ રોધન કરશે. ભારતનું ગીરવ વધારશે.

કુ. જીનની સંવેદ વાદનની સિધ્ધિ જોઈ એનું ભાવિ યુગ ઉજાજાય છે એ નિરાંત છે.

* જોવાયું નહીં *

(ગ ઝ લ)

દુઃખના દેનાશાથી મે દુઃખ મારું જોવાયું નહીં.
ખુદ રી પડયા એ, જ્યારે મુજથી શોવાયું નહીં.
આવશે ક્યારેક તું પોને જ મારી શોખમાં
એ વિચારે તુજ સુધી મારાથી પહોંચાયું નહીં.
ઓ અજાગી દિલ! એ તારી વાત લેને ખ્યાનમાં
હાજરીમાં એમની, તારાથી બોલાયું નહીં.
પ્રેમ તો જીવી શકે હર રંગમાં, હર હાથમાં
ઓ પતંગા! કં શમા લીધ તુજથી જવાયું નહીં?
હસતરોખા પર રહી છે જેમની કામ નાજર
એના લોકોનું કહી ચે ભાગ્ય પડાણું નહીં.
સારી વસ્તુનું સદામે અસ્પ જનન હોય છે,
એટલે ફૂલોથી જગમાં શાંતું જવાયું નહીં.
તારા દુઃખની આ રીતે ચર્ચા ન થાતે ચોતરફ
"શક" તારાથી જનનું ઝેર જરવાયું નહીં.

—સુરેષ "રાજ"

નૂતન વર્ષાભિનંદન...

આરતના તમામ ઘઉંરો

ઉપરાંત આફ્રિકા

અને

એડનમાં

સજવાઈ

કરનારા :

આ પની રોજિંદી

જરૂરિયાતો

- સાવરણી (કુંવરગાડી)
  - ખરાટી (સડીના આંકુ)
  - બ્રધ, સુપા, ચટાઈ
  - આસન પોંજી
  - ગોદડી પગલુછણા
  - દસ્તર વગેરે વગેરે
- તમામ માવના જથ્થાબંધ વેપારી
અને કોન્ટ્રાક્ટર.....

* સં. ૨૦૨૨ નું

આ નૂતન વર્ષ અમારા સર્ગ

મિત્રો, ગ્રાહકો તથા

શુભેચ્છકોને લાભદાયક

અને સર્ગ

સિદ્ધિનું સર્જક

બની રહ્યો...

શા. લાલજી રવજીની કું.

૧૮૬, નરસી નાથા સ્ટ્રીટ, ભાત બજાર, મુંબઈ -૯

ટે. નં. ૩૩૨૬૬૨ :

ગ્રાન્ય : જલગાંવ (મહારાષ્ટ્ર)

Gram: CHUNIGALA

RFC

ગ્રાહીભંડી અને
બહારની ગરમીથી
ઉપજતી
તકલીફોમાં
પર્યાકાષ્ટ
સમગ્ર પરિવારને
ઉપયોગી થાય છે

નજીકની દવાની દુકાનથી ખરીદો

પુ શ ર હ મ્ સિદ્ધિ ચન્દ્ર ગણિ કૃત

નેમિનાથ

ચતુર્માસકવ

સિધ્ધિચંદ્ર ગણિ ઉપાધ્યાય એ ભાનુ દ્રના શિષ્ય થયા. આ બંને ગુરુ શિષ્ય શબ્દવશાદ અકબરના દરબારમાં રહ્યા હતા અને સન્માનિત થયા હતા. આઈને અકબરી (પુસ્તક ૧ પૃ. ૫૩૮, ૫૪૭) માં આપેલી અકબરના દરબારના વિદ્વાનોની ટીપ તરફ દ્રષ્ટિ કરતાં આપણને ત્રણ નામો ધરિજ સુર, બિજાઈસેન સુર અને ભાનુચંદ્ર-મળી આવે છે. આ ત્રણે તે તીરવિજયસુરિ, વિજયસેન સુરિ અને ભાનુચંદ્ર ઉપાધ્યાય. તેમાંથી ભાનુચંદ્ર ઉપાધ્યાય, પ્રખ્ચ: અકબરના મરણ સુધી એટલે સં. ૧૬૬૧ સુધી મોગલ શબ્દનશાહી દરબારમાં રહ્યા હતા. બાદશાહ જહાંગીરે પણ પોતાના 'જહાંગીરનામા'માં ભાનુચંદ્રગણિનો ઉલ્લેખ કરેલો છે.

ગુરુ, ઉપાધ્યાય ભાનુચંદ્ર અકબરશાહ પાસે સંસ્કૃતમાં સુધ્ધ સહસ્રનામ યોજના: એટલે અકબરશાહ તેમના મુનિથી દર રવિવારે સુધ્ધનામ શબ્દનામ કાવણ કરતા. ઈતિહાસનવીસ બહાઉની લખે છે કે, "બ્રાહ્મણોની માફક સમ્રાટ પણ પ્રાતઃકાળે પૂર્વ દિશા તરફ મુખ રાખી ઊભા રહેતા અને સૂર્યની આરાધના કરતા તેમજ સૂર્યના ચલસ નામોનો સંસ્કૃતમંથાન ઉચ્ચાર કરતા." (બહાઉની ર.૩૨૭).

આવા પ્રભાવશાળી ગુરુના શિષ્ય સિધ્ધિચંદ્રે પણ બાદશાહ અકબરને પ્રસન્ન કર્યા હતા અને તે ઉપરથી સિધ્ધિયાય પર મંદિરો બાંધાવવાનો બાદશાહે જ નિર્ણય કરી હતો તે તેમની પાસે રંદ કરાવ્યો હતો. સિધ્ધિચંદ્ર 'વાવળી' એટલે જાસૂી ભાષાના થણા ગ્રંથો બાદશાહને જિજ્ઞાસુ બની ભણાવ્યા હતા.

હીરવિજયસુરિના ઉત્તર કાવ્યમાં સં. ૧૬૬૦ માં લખાત એવા શાંતિચંદ્ર નામના જન મુનિએ કુપારસકેષ નામે અકબરશાહના અનેક ગુણોનું વર્ણન કરનારું એવું સંસ્કૃત કાવ્ય સ્ત્રી ખુદ બાદશાહને સંભળાવ્યું હતું અને તેમના મન પર ભારે અસર કરી હતી. આ શાંતિચંદ્ર 'શતાવધાની' હતા. એક સાથે સાે વસ્તુઓ અને પ્રસંગોને સાંભળીને કમાનુસાર થાદ

કરી બતાવવાની વિરલ કલા પ્રાપ્ત કરી હતી. તે શકિતના પ્રદર્શનથી પાદશાહને પ્રસન્ન કરી જીવદયાના પાવનમાં તથા 'નિર્ણયા' જેવા કર કાઢી નાખવાની બાદશાહે કૃપા કરી હતી તેથી કાવ્યનું નામ કૃપારસ કોષ રાખ્યું હતું.

૨ :

શાંતિચંદ્રની જેમ, ભાનુચંદ્રના શિષ્ય સિધ્ધિચંદ્ર પણ શતાવધાન કરી શકતા હતા તેમના પ્રયોગો જોઈને બાદશાહે તેમને ખુશકુલ (શીક વાત સમજી જનાર તીક્ષ્ણચ્છિ) ની પદવીથી વિભૂષિત કર્યા હતા. કહેવાય

૦ સં શો ધ ન ૦

છે કે એક વાર તે બાદશાહે બહુ સ્નેહથી એમનો હાથ પકડીને કહ્યું, "હું આપને પાંચ હજાર પોતાના મનસખવાળી મોકી જામીર અને પદવી આપું છું તેનો સ્વીકાર કરી તમે રાજ બનો અને આ સાધુ વેષનો ત્યાગ કરો." પણ મુનિએ સાધુવેશ બદલ્યો નહીં.

સિધ્ધિચંદ્ર મુનિ દેખાવે પણ સુંદર કવચાળા હતા, છ શાસના જ્ઞાતા હતા અને સ્વગુરુના પરમ ભક્ત હતા. તેથી તેમણે સંસાર તરફ ફરી દ્રષ્ટિ કરવા ના પાડી હતી.

ભાણભટ્ટની સંસ્કૃત કાદમ્બરી કથા ઉપર, તેમણે પૂર્વ ખંડ ની ટીકા ગુરુ ભાનુચંદ્ર અને ઉત્તરભાગ ની ટીકા શિષ્ય સિધ્ધિચંદ્ર ગણિએ કરી છે. એ સંસ્કૃત ટીકાની પુષ્ટિકામાં તેમણે પોતાના પરિચય અર્પ્યો છે તે ખૂબ માહિતીપૂર્ણ છે:—

"ઈતિ શ્રી પાદસાહ શ્રી અકબર જહાબ-

દિન સુધ્ધ સહસ્રાનામાધ્યાપકઃ, શ્રી ચતુર્ભય-તીર્થક્રમોચનાધ્યનેસુકૃતવિધાયક, મલોપાધ્યાય શ્રીભાનુચંદ્રગણિવિરચિતાયાં તસિદ્ધિયાચેતર શતાવધાનસાધક, પ્રમુદિત બાદશાહ શ્રી અકબર પ્રદત્ત "ખુશકુલમ" અપરાધિયાન, શ્રી સિધ્ધિ ચંદ્રગણિ વિરચિતાયાં કાદમ્બરીટીકાયામુત્તર ખણ્ડટીકા સમાપ્ત ॥"

આ સિધ્ધિ ચંદ્રગણિએ પોતાનો આત્મ-પરિચય ભક્તમામસ્સેનોત્રની પોતાની ટીકાના આદિ ભાગમાં પણ આપેલો છે:—
"કર્તા શતાવધાનાર્તા, વિજ્ઞેતોન્મત વાદિનામ્ ॥ વેત્તા પર્ણિ શાસ્ત્રાભિષેષેના ફરસીમપિ ॥ અકબરસુરત્રાણ-લેધ્યામ્બુજપદ્મદ: ॥
દયાના: ખુશલમિતિ, મિત્રે શબ્દનાધિનમ્ ॥ તેન વાયકચન્દ્રેષુ, સિદ્ધિચંદ્રેષુ તત્ત્વો ભક્તમામસ્ય બાણાનાં, વૃત્તિર્થુન્પતિહતવે ॥"

૧ ૩ :

આ "ખુશકુલમ" સિધ્ધિચંદ્રગણિ જેવા સંસ્કૃત તથા ફારસીના મંદિન હતા તેવા, થોક-ભાષા ગુજરાતીના પણ સાચ જ્ઞાતા હતા. તેમણે સ્વેચ્છા એક વાર 'ટુંકું'નું ટુંકું, છતાં છઠ્ઠાદાર "ચોસાસી કાવ્ય" સ્વગરિય મુસબ્બી મોલનવાલ દલીલીંદ દેસાઈને પ્રાપ્ત થઈ હતું. તેમણે તેની નકલ, તેમની પાસેની જૂની પ્રાંતિ ઉપરથી ઉતાઈને મને મોકલી હતી. આ ગુજરાતી સ્થાનની પ્રતિષ્ઠિનું કોય સ્વ. મોહનશાહ-બાઈનેજ હતે છે.

આ કાવ્ય ઉપરથી સિધ્ધિચંદ્રને આપણે ગુજરાતી કવિ તરીકે ઓળખવાનું બની શક્યું છે. આ ઉપરાંત કવિએ 'કાદમ્બરી કથાનક'ના ગુજરાતી ગદ્યપરંતેષ પણ, તે સસાજ કરાના જિજ્ઞાસુઓ માટે લખેલા છે. તે પુરાતત્ત્વ નૈમાસિક પુસ્તક ૫ (સં. ૧૮૨૭) માં પ્રગટ થયો છે. પોતે "કાદમ્બરી"ના ઉત્તર ભાગ ઉપર સંસ્કૃત

લેખક

પ્રો. મંજુલાલ ર. મજમુદાર

દીઠ વખતે તેમને આખી કથા યાદ થઈ ગયેલી ! આ કથાને, સામાન્ય શ્રોતાઓનેના મનોરંજન અર્થે, એમણે લોકવાર્તાના નૃના મધ્યમાં ઉપાડી છે. એનો ઉપાસ (વર્તમાન મધ્યમાં) મેઈએ ૧-

“વિદિશા નામે નગરી, વેત્રવતી નદીને કાંઠે. ત્યાં રાજા શુક્રદ સજ્જ કરે. એક સમયે દક્ષિણ દિશાએથી એક વાંછળ કન્યા, પોપટનું પાંજરું લઈને રાજદ્વારે આવીને ઊભી.

પ્રતિહારે રાજાને ખબર આપી. રાજાએ તેને ખંદર બોલાવી. તેની પાસેનો પોપટ ઘણો ચતુર હતો. એણે રાજાને આશીર્વાદ આપતાં શ્લોક કહ્યો. રાજા ઘણું પ્રસન્ન થયો.

કન્યાએ કહ્યું, “આ શુક્રનું નામ વેસંપાવન છે. તે ગુણવાન અને સંકલ્પ કલા પ્રવીણ છે. એ તમને યોગ્ય છે. તેથી હું લાવી છું. તમે એને રાખો.” રાજાએ તેને પ્રેમપૂર્વક રાખ્યો.

રાજાએ પોતાના પ્રધાન અંગણ શુક્રનાં વખાણ કર્યા ત્યારે પ્રધાને કહ્યું કે, “આ કોઈ શાપ પામેલો જીવ છે. એને અંતપુરમાં લઈ જાઓ ! એ પોતાની વાર્તા નિર્ભયપણે આપણને કહેશે.” રાજાએ તેને અંત પુરમાં મોકલ્યો. ભોળાશ રાજા અને અંતપુરમાં આવ્યા ; શુક્રને, પ્રસન્ન મનથી તેની પૂર્વ વાર્તા પૂછી ! એટલે પોપટે કહેવા માંડ્યું : “વિધવા-થી સ્વાનકમાં બેડકારણ છે.” વગેરે ત્યાંથી પછી આખી કથા શરૂ થાય છે. બાલ સુલભ જિજ્ઞાસા યાત્રા કરે એવી સુંદર ભાવ કાઢખરી કથા, બા સિદ્ધિ ચંદ્રગિરિએ કહી છે.

૧ :

નેમિનાથ જનુમર્તિસક્રમ્ની રમ્યા કવિના ફર-હીના જ્ઞાનની પાછુ દ્યોતક છે. એમાં ચાર માસ (શ્રાવણ, ભાદરવો, આશ્વિ અને કાર્તિક) માંથી પ્રત્યેક માસ માટે પહેલો એક “હુલો” અને પછી બીજા “હરિગીત” એમ બે છંદમાં પ્રાસાદિક રચના તેમણે કરી છે. “ટૂલા”ના ચોથા ચરણનો અંત શબ્દ બીજા છંદના પ્રારંભમાં સંભવવામાં આવ્યો છે અને એ રીતે બન્ને છંદને ગુંથે લઈ, એક “સંકલ્પી” (સંકલ્પના) ઉપજવવામાં આવી છે.

ગિજગીતો “હરિગીત છંદ” જેમાંથી આગળ જતાં “જનમતિ” અને “સારસી” છંદો બન્યા છે તે હરિગીતો છંદમાં કવિએ, કેટલેક સ્થળે બન્ને અને કેટલેક સ્થળે ત્રણ ત્રણ અંત-યમક અને અપયમ ચોક્કસ છે.

“ચારણી જનુ ગીતો” નો એક મધ્યકાલીન પદ્યપ્રકાર જાણીતો છે. પરંતુ તેની રચના બસિ-અકીસા વર્ધની પદ્યાર પ્રાચીન મળી આવી નથી. તેની સરખામણીમાં સિદ્ધિ ચંદ્રગિરિની “જનુમર્તિ-ક્રમ”ની છંદ-રચના પુરોગામી છે અને તેથી

વિશેષ પ્રાચીન છે. “ચારણી જનુગીત”માંથી સરખામણી માટે એક, જેઠ માસનો છંદ લઈએ.

(હુલો) વિનયા તમને વિનવે, નહિ નેરો કે નેક : એક વાર માયા ! આવવે, ભે અમ આપો જેઠ

(હરિ ગીત) અમ જેઠ આપે, વારે લાયો, અંત ચાણો રથામને જીવંદા-જાણે, નાથ નાંધે, કહણ કલાપ કાંને વનજેણ વાતો, રંજ-ચાત, જોગ જાતો જાનને ભરપુર જનનખાંધ, ભામન કહે રાધા કાંને

છ ! કો રાધા કાંને

નેમિનાથ અને રાત્તમતીની સંઘમ કથા સીને જાણીતી છે ! નેમિનાથનો વાગ્દત્તા રાજુલ, નેમિનાથ ઝંખના કરે છે તે આ ખાસવર્ણનો વિષય છે :-

શ્રાવણ

(હુલો) શ્રાવણ રિતુ રવિયામણી, ધરા રીંછો જગદ્ધાર ચિત્ત-ચાતક ‘પિઉ પિઉ’ સંવર્ધ, મેાર કોટી મલગાર.

(હરિગીત) મજ્જાર મનવર, કીવ મપુરલ, વીજ ચમકઈ વિગુ વલઈ, મદમસ્ત જોવન-ચેર-માતી, વિરહો રાજુલ વિવવલઈ, નિસિ અંધારી, નિરાધારી, પિપુ-વિપુટી પદમણી : ખુસફરમ-સાઈ, મિલિ દિલાખુસ, સુભાઈ રિતુ શ્રાવણી-જ

ભાદરવો

(હુલો) ભાદ્રવ સર સુભર ભંડે, નંદીઅં નીર ન અંત : વનિ વનિ ફૂલી વેલોખાં, બમર ભણઈ ભણૂંઈ

(હરિગીત) ભણૂંઈ ભમરા, ભમઈ, બુનિત, રસ કેસા કામિણી : રસરંજ રાતી, લાઈ છાતી, સંજિ લાલ સુભામણી :

વિપુ-નાહ, દાહ અગ્નિાહ વ્યાપિત, નેમિ સમર્થ નિજપતિ, સિદ્ધિચંદ્રકેસ આઈ ‘સપાત્ર’ રટતી એમ રાતિમતી,

આશ્વિ

(હુલો) આશ્વિ અંજિ ઉપાસ અનિ, ચંદા ન્ધણી અંજ : નિરમચ જગ્ગ અજઈ નિષદ, લોચા-અંત લોચંજ.

(હરિગીત) લોચંજ લીલા, લાઉરે-લુખા, ટસ મેલાઈ લખમજુ, કાચ નિસિ હુલેચી, સુમી સરેલી, નપાઈ ક્રમ પિવ નિરમચજુ ? સુખ પ્રીતિ સારી, કાં વિસારો ? ચતુર ! નવભવગી ચતો સિદ્ધિ ચંદ્ર કે પ્રજુ, ચાલિ સનમુખ, રંજ રસિ પુરો રચી

કાર્તિક

(હુલો) કૃતિનિ કાંનિન માસમે, સુનિવો ભયો સખ દેખ : હંધની પર્વ દીપાલિકા, ભાવત પારઈ ભેખ,

(હરિગીત) ભવ ભેખ દેખ, બનાઈ ભામિની, સકે લોક સ-ઉજામ, આનંદ ગુલ ગુલ, કરઈ ઉગ્ગર, અંજિ લાવઈ કમકમા : નિરિ રંવના ચક, મિસે જનગુરુ, લોખ રાજુલકુ દઈ, સિદ્ધિચંદ્ર કે પ્રજુ, પર-પરિણી, સિદ્ધિપુર, સુંદરી લઈ

ગુ
જ
રા
તી
ની
*
ય
શ
ગા
થા

લોહીના
સંઘંધ

(લગ્ન પાનનું ચાપું) મોઢે પડ્યો અને મેં કહ્યું કે ગરૂનીય ટાપ રને પંકજર જુનું હતું. આ મોઢે બીજે ગુનું. મેં જો કુનું છે તે મારા કુલોને માટે કુનું છે. હું કાવદામાં આવતો નથી. તેથી ગોતમ સાહેબ મને કહી કસી શકે તેમ નથી. તમે મને જો પાસે તે સજ આપી શકો તેમ છે.” “કહી નવો. કોઈ સજ નથી. તેં બુદ્ધિ દોડાવી મારો માન-વના જગાડી તે જ બસ છે. તારી બુદ્ધિ માટે તે પનવાહ હશે છે.” થીકની શબ્દો સામે તે પાછળ ધમ્મો પ્રવેશ્યા.

દીપાન્તરનો ઉત્સવ માત્ર ભારતમાં જોવાય છે એવું નથી; કારણ કે કંઈક એવા જ પ્રકરના ઉત્સવો નેપાળ, સીબીન, બર્મા, સુમાત્રા, જાવા, બાલી, થાઈલેન્ડ અને ચીનમાં પણ જોવાય છે. આપણા પ્રાચીન ગ્રંથોમાં લેખો જેવા આપણા ત્રણ ચાર રાષ્ટ્રીય ઉત્સવોમાં તેનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે અને પ્રાંતીય તહેવારોથી તેને અલગ પાડવામાં આવ્યો છે. સંસ્કૃત અને પ્રાદેશિક ભાષાઓમાં યજ્ઞ કવિઓ અને લેખકો ઉપરાંત અગિયારમી સદીના મુસ્લીમ ગણિતશાસ્ત્રી અલ્ખઝની, બારમી સદીમાં વિદ્વાન અબ્બાસી અબ્દુલ રહેમાન, પંદરમી સદીમાં ઈટાલીયન પ્રવાસી નીકોલો ક્રેન્ડી, સોળમી સદીમાં “આઈને અકબરી”માં અબુલ ફઝલ અને સત્તરમી તથા ઓગણીસમી સદીમાં કેટલાક યુરોપીયનોએ તેનો ઉલ્લેખ કર્યો છે.

સંભવતઃ તેનો સૌથી પ્રાચીન ઉલ્લેખ વાત્સા-યનના સુપ્રસિદ્ધ “કામસૂત્ર”માં આવે છે. આ ગ્રંથનું અંતિમ સ્વરૂપ જ્યાં કે પાંચમી સદીમાં રચાયું હતું પરંતુ તેની રચના કદાચ કેટલીક સદીઓ પહેલાં શરૂ થઈ હશે. તેમાં વપરાયેલા કેટલાક શબ્દોનો પાછળના વિવેચકોએ નોંધ્યો છે.

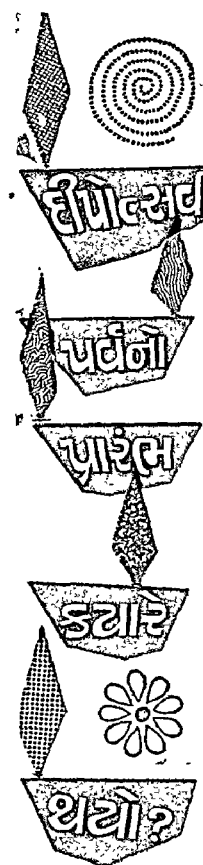
-: લેખક :-

શ્રી. ભવાનીદાસ દાણી

અર્થ કયો છે એ જોવા દીવાળી એ યજ્ઞ અને દ્યુત સાથે સંકળાયેલા તહેવાર હશે, એ વાતમાં કશી શંકા રહેતી નથી.

યજ્ઞ શેણ હતા? અકસ્માત સંપત્તિના સ્વામી કુબેરના દેવી અંધારાના પરિવારકો તરીકે તેમનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. કુબેરની સંપત્તિનું તેઓ સમૂહ કરતા હતા. લગભગ ઓગણીસમી સદીના પ્રારંભ સુધી ભગવાન સિંધુના પત્ની અને સમૃદ્ધિ તથા સંપત્તિના દેવી વરમતી પૂજની સાંધોસાથે કુબેરની પૂજા એ પણ દીવાળીનું મહત્ત્વનું અંગ ગણાતું હતું. કુબેરની પ્રાર્થનામાં એવી આશા દર્શાવવામાં આવતી હતી કે તેની કુપાયથી પૂજા કરનાર અનગત સંપત્તિ મેળવે. આપણે ત્યાં દીવાળી પર્વના પહેલું દિવસને ધનનેર-શનું નામ આપવામાં આવ્યું છે એ સુચક છે. ઉત્તર પ્રદેશના ગામડાઓમાં હજુ પણ કુબેર પૂજા કરવામાં આવતી નથી પરંતુ દરેક ઓરડામાં ધરવતી જુનોના ચંપ્યા પછડીને “દરિદ્રા દૂર થાવ.” એવી જૂઠા પાઠ છે.

દ્યુત વિશે તો પ્રાચીન તેમજ એ પછીના શ્રદ્ધા પુસ્તકોમાં ઉલ્લેખ આવે છે. આ વિષે કથા એવી છે કે એક વખત દીવાળીના દિવસે શિવ અને પાર્વતીએ દ્યુત રમવાનું થયું ક્યું.

પાર્વતીએ પનિદેવને સહેલાઈથી હરાવી દી. પરંતુ શંકરને એ વાતની ખોટલી શરમ શાંતી કે કંથાસ ઉછીરે તેઓ ગંગાના કિનારે જઈને

વસ્ત્રા. પરંતુ એ બંને વચ્ચે કૃતીથી જ્યાં દ્યુત રમ્યાનું તારે પાર્વતી હારી ગયા અને આ વખતે પાર્વતી શેણથી સમસતી રહ્યા એ સમજી શકાય તેવું છે. પરંતુ શંકરે તેમને શાંત પાડ્યા અને બંને વચ્ચે એવી સમજાતી થઈ કે તેમની દીવાળી દ્યુત સ્પર્ધા ને દિવસે થયું થઈ તે દિવસને દર વર્ષે દ્યુત રમીને પાદપાર ભનાવવો.

પાંચમી અથવા છઠી સદીમાં બખાવેલા “કલ્પસુત્ર”માં દીવાળી વિષે એક સ્તંભદ પ્રણાલિ નોંધાયેલી છે. આ દંતકથા અનુસાર જૈન ધર્મના પ્રસિદ્ધ વર્ધમાન મહાવીરનો દીવાલગ્ન થતો, લોકોએ એવો નિર્ણય કર્યો કે દિવ્ય જ્યોતિ બુદ્ધી બુદ્ધ દેવો દીવાળી પાલિવ વસ્તુની જ્યોતિ પ્રજ્વલિત કરવી જોઈએ. જો આ દંતકથામાં કંઈ સત્ય હોય તો દીવા-ત્સવોના પ્રારંભ ઈસવી સન પૂર્વે ૪૭૮ અથવા ૫૩૨માં થયેલ ગણાયે જોઈએ. કારણ કે મહાવીર સ્વામીના નિર્વાણદિન તરીકે આ બે માન્યતા પ્રચલિત છે.

સાતમી સદીમાં હર્ષદેવ (શૂદ્ર) કરીને ગંગા-જનારાજ (ધર્મ) રાવન સંસ્કૃત નાટક “નાગ-નંદ”માંથી એવી માહિતી મળે છે કે દીવાળીમાં સાસુ સસરા તરફથી જમાઈ અને પુત્રીને ભેટ આપવાનો રિવાજ હતો. આજે પણ દક્ષિણ ભારતમાં લગ્ન પછીની પહેલી દીવાળીએ જમાઈ સસુરજોડે ભય છે. ત્યાં તેનું ભાવે પ્રત્યાન કરવામાં આવે છે. અને વસ્ત્રાભૂષણ આપવામાં આવે છે એવી જ ભેટ પુત્ર-પુત્રીને તેના સસુરસરા તરફથી મળે છે. ઉછી કે સાતમી સદીમાં દીવાળી કેવી રીતે જન્મવામાં આવતી હતી તેનું તાદશ વર્ણન “નીલમતપુરાણ” નામના કાશ્મીરના સંસ્કૃત ગ્રંથમાં આપવામાં આવ્યું છે. તેનો ખનુવાદ નીચે પ્રમાણે છે.

“સાંતિક પુણિપના દિવસે બાળકો અને બ્રાહ્મણો સિવાય કોઈએ પણ દિવસ દરમિયાન ભોજન કરવું નહિ. સૂર્યાસ્ત પછી લક્ષ્મી-પૂજન કર્યા બાદ પૂજા નીચે, ચાર રસ્તાઓ મેળા થતા હોય ત્યાં, મંદિરોમાં, સ્મશાનમાં, તદીનકે, પર્વતો પર, ગીચાથામાં, ઘરનાં ઓગણામાં અને દુકાનોમાં દીપ મુકવા. દુકા-નોને કાપણી શરૂકારવી. નવા વસ્ત્રો અને માળખેણીથી સજ્જ થઈને મિત્રો, બ્રાહ્મણો, સ્વજનો અને આશિર્વાદ સાથે ભોજન કરવું.

બીજા દિવસે સુચલિત તેલ આતર લગા-ડવા, આખપણી પહેરવા, પાસા વડે દ્યુત રમવું અને સંગીત ગાવું કરવું. સાતમી સદીના ઉપર જણાવેલી યાંત્રિકો સાથે ભોજન કરવું. જેઓ દ્યુતકીડમાં જીને તેમના માટે વર્ષ મુકવેલું નીવડે છે. સાતે થયેલગુહને શેષ-નીથી દેહાધિપના ભવાવનું અને પૂજાથી મુગ્ધિત કરવું. ઘરોર પર ચંદન લગાવવું. લગભગ મધ્યાહ્ન સમય સુધી દીવાળી

અમારા માનવંતા ગ્રાહકો, મિત્રો, શુભેચ્છકોને

નૂતનવર્ષાભિનંદન

આપના ચરમા "ROLEX" ક્રેમમાં જ બનાવવાનો
આગ્રહ રાખો.

લેટેસ્ટ સ્ટાઈલના

આ કેર્ષક અને ટકાઉ

ચરમાની ક્રેમ તથા લેસીસ માટે

કાકુભાઈ પરસોતમ ઠક્કર

૩૩૮, કાલ્યાણેવી રોડ, મુંબઈ-૨.

ફોન: ૩૦૪૬૯૮

Kant Advt

અમારા માનવંતા ગ્રાહકોને
૬ સાલ મુખ્યારક ૬

દરેક ગામમાં
સ્ટોકીસ્ટો જોઈએ છે.

household

remedies

GRUPE MIXTURE
COUGH TADS.
CASTOPHENE
CASTOZONE
(Hydrogen Peroxide)

CASTOPHENE MANUFACTURING CO.

85, Dr. Annie Besant Road, Bombay 18.

* અમારા અસંખ્ય ગ્રાહકો, શુભેચ્છકો અને પંચ મિત્રોને
આ દિવાવલી અને નૂતન વર્ષ શુભ સમૃદ્ધિ ભર્યું અને
ઉજવળ બઓ!

* દિવાળીના શુભ પ્રસંગની ભેટ માટે યોગ્ય સ્ટીલ ફર્નિચર્સ
બેટલે...

એવરેસ્ટ

સ્ટીલ ફરનીચર્સ

૪૩, ગેરેશાંકર પિમાઈસીઝ સી. કે. બાંધે રોડ, રીંસિયા
બાઈસ્કુલ સામે, દાદર (વે. રે.) મુંબઈ-૨૮

* વિવિધ પ્રકારનાં કબાટો, જુદી જુદી સાઈઝની સ્ટોરવેચ
ટેબુલર સર્ઈઝીંગ ટેબલ્સ, ફાઈર્સીંગ ડેબીનેટ, સોફા-કમ-બેઢ, ફોર્ડીંગ
પુરઘીઓ અને સર્વ પ્રકારના 'સ્ટીલ ફર્નિચર્સ' માટે

ઉત્સવ આ રીતે ઉજવાતો હતો એવું નિર્દશન સને લખદમાં રાણેશ્વરા સંસ્કૃત કવિ સોમદેવ સુરીના "પદ્ધતિવક્ત્રુપ"માંથી મળે છે. તેણે આધ્યાત્મિક ભાષામાં કરેલા દીવાળી ઉત્સવના મનોહર વર્ણનનો અનુવાદ આ પ્રમાણે થઈ શકે :

પ્રાચીન સાહિત્યમાં દીપોત્સવીના ઉદ્ભવો

"અહો, નરયે ! મ્વેત વસન્તી ધ્વજઓ જ્યારે મહાત્મા પછી ફરકી રહી છે અને ઉઠી રહેલા રાજાસં કરતાં પણ વધુ સુંદર દ્રશ્ય ઉપસ્થિત કરી રહી છે, રૂપવતી રમણીઓ જ્યારે કર્ણ પર કમળને ધારતુ કરી રહી છે અને નિવાસસ્થાનોને જ્યારે રંગરંગનાયથી ઘોળી રહ્યા છે, એવા આ દીપ ઉત્સવમાં તમે સંપૂર્ણ રીતે સુખી બનો; પત્ની દ્વારા ધૂનમાં પરાજિત બનેલા પતિઓ જ્યારે સદામયચારિત્રીનું મનોરંજન કરી રહ્યા છે, સુંદરીઓ જ્યારે વિવિધ પ્રકારના આભુષણો ધારતુ કરી રહી છે અને મુદ્દગના તાલ સાથે સંગીતના સુરો વાતાવરણને ભરી રહ્યા છે, એવા આ ઉત્સવમાં તમારી બધી કામનાઓ સિંધિ શાયો. બલ્ય પ્રાસાદોની આટલીઓ પર દીપમાલા પ્રકાશી રહી છે અને સાતે મહાપત્નીઓ જ્યારે કે તમારું અભિવાદન કરવા હાજર થયા છે."

"!આકાશભરતકલ્પ" નામના એક બીજા સંસ્કૃત મહાકાવ્યમાં રાજાઓ દીવાળી કેવી રીતે ઉજવતા તેનું નાદશ વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. આ ગ્રંથ પંદરમી અને સોળમી સદીની વચ્ચે પ્રગટ થયાનું અનુમાન થાય છે અને ઘણું કરીને વિજયનગર સામ્રાજ્ય સમયની પરિસ્થિતિનો વિનાશ તેમાં રજૂ થયેલા છે.

આ ઉત્સવ તે વખતે બે દિવસ ઉજવાતો. પહેલા દિવસે એટલે કે ઓશ્વિન માસના છેલ્લા દિવસે રાજા પહેલા ઉઠીને પ્રાતઃ વિધિથી પરવારતા. એ પછી ચંદન, પુષ્પ વગેરેથી વિદ્વાન બ્રાહ્મણોની પૂજા કરતા અને તેમના આશિષ મેળવતા. એ પછી દાસીઓ તેમના ઘરેલું તે જ અભ્યાસ કરતી અને અંગણમાં બીજા દાસી સમઘટિતોપર પાણીથી સ્નાન કરાવતા. સુવૈદ્ય પછી રાજા કુળદેવતાની પૂજા કરતા અને રાજમુગટ તથા હાથમાં સમઘર રાખીને સંખાબંધમાં પધારતા. સુંદર મ્વેત છત્ર નીચે રાજા સિંહાસન પર બિરજાવતા અને બે દાસીઓ ચમર ફેળાતી. શુભરંજના પ્રતીક તરીકે રાજા તરફથી વસો, ચંદન, શુભદ્રા, પાન વગેરે વહેંચતા. આમંત્રિતોમાં પરીક્ષાના રાજાઓ, પ્રધાનો, ધર્મગુરુઓ, વિદ્વાનો, ક્ષત્રી કવિ, જ્યોતિષીઓ, અધિકારીઓ અને સંખાવિત નગરજનો વગેરેનો સમાવેશ થતો.

એ પછી રાજા અંતપુરમાં જતા અને ભોજન કરીને અંતેવાસીઓ સાથે વાર્તાવાપ કરતા. સંજે આતશબાજી તથા નાટ્ય પ્રદર્શન નિભાવતા. એ પછી રાત્રિભોજન કરીને પટ-રાણીના હસ્તે અર્પણ થયેલું તાંબુલ સ્વીકારતા અને હાંસના પીંછાઓની બનાવેલી શય્યા પર શયન કરતા. બીજા દિવસે દીવાળીના સાચા દિવસ ગણતા. રાજા સૂર્યની પૂજા કરીને રાજમુગટના આશિર્વાદ લેતા. સ્નાન કર્યા પછી રાજા બ્રાહ્મણને ત્રણ દીપ અર્પણ કરતા અને બ્રાહ્મણ પ્રણામિકા અનુસાર અભિનાદ નિવારતુ માટે રાજા સમક્ષ ત્રણ વખત દીપ હલાવતા. એ પછી આગશ્યા દિવસની નિમજ્જ સભાગૃહમાં એકત્રિત થયેલાઓને વિવિધ વસ્તુઓની ભેટ અપાતી. થોડી વાર પછી રાજા અંતપુરમાં જઈને લક્ષ્મીપૂજન કરતા. ભોજન પછી વામકુશી કરતા.

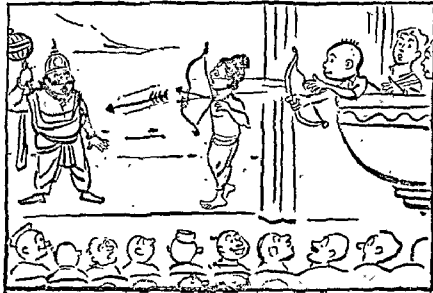
સંજે રાજા કુંસરી સ્વપ્ના નિભાવતા અને જુદા જુદા મહલો પર ગોકલાયેથી દીપમાલા નિભાવતા. ફરી એક વખત લક્ષ્મીપૂજન કરીને દીપસમૂહ લક્ષ્મીને અર્પણ કરતા અને બધા રાજની સ્તુતિ કરતા.

રાજાઓ તરફથી ઉજવાતી આ દીવાળીના વર્ણન કરના ગ્રંથ "આકાશભરતકલ્પ"માં ભારત ખાતેની આતશબાજીનો ઉલ્લેખ

પહેલી જ વાર આવે છે. એ પહેલાંના સંસ્કૃત ગ્રંથોમાં આતશબાજીનો ઉલ્લેખ નથી. એટલે ભારતમાં આતશબાજીનું આગમન પંદરમી સદીમાં થયું હોય એમ માનવાનું કારણ મળે છે.

ઈસ્વી સન ૧૬૨૨ માં કમવાકર બહુ રચેલા "નિર્મલસિંધુ" નામના સંસ્કૃત ગ્રંથમાં એવું મંતવ્ય દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે, મૃત સ્વજનોના આત્મા દિવાળીમાં પૂજા પરના પોતાના નિવાસની મુલાકાતે આવે ત્યારે તેમનો માર્ગ પ્રકાશિત કરવા માટે આતશબાજી કરવામાં આવે છે.

ભારતના સંદર્ભમાં આનો પહેલો ઉલ્લેખ ૧૪૪૩ માં વિજયનગરના દરબારમાં ઈરાનના રાજકુટ તરીકે આવેલા અહમદ રજાક તરફથી થયો છે. આ ઉપરાંત ઝહીન-ઉલ-અખી-દીન જે ૧૪૨૧ થી ૧૪૭૨ સુધી કાશ્મીરની ગાદીએ હતો તેણે રચેલી કાશ્મીરી કૃતિમાં તેમજ ૧૪૮૭ થી ૧૫૩૩ સુધી ઓરીસ્સા પર રાજ્ય કરનાર પ્રતાપરુદ્રદેવના "કીનુકર્તિના-મહિ" નામના સંસ્કૃત ગ્રંથમાં પણ તેનો નિર્દેશ છે. ચીનમાં ફૂટાકા બનાવવાનું સાતમી સદીથી થતું થયું હતું પરંતુ ભારતમાં સોથી પહેલા ફૂટાકા બાવતાન ચીન હતું કે કેમ એ કેવળ તકનો વિષય છે.

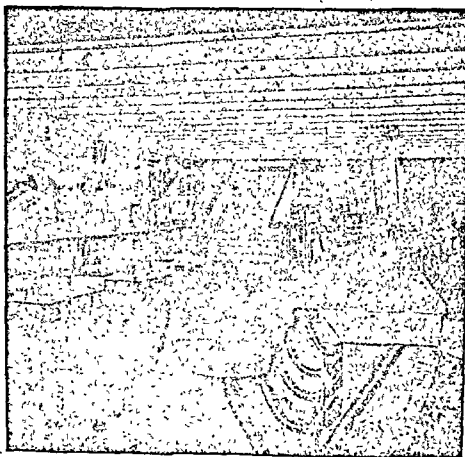

રાવતુ :— કયા સમયના ભસ્મ્યાએ માટે સામે તીર કેમ ?

હિંદુ-પેટ્રોનાને ગુહવીલ થીએટર્સ પ્રા. લી. ના નૂતન વર્ષોલનંદન
જમણે એક અવાજ વધાવેલ છે. નવા 'નોવેલ્ટી' ને
ધુમધામ સિનેમા પ્રેમીઓને જ્યાં • સિતળ લગ્ના • સરસ બેઠક • આરામ માટેની સગવડ અને

ઉત્તમ ચિત્રદર્શનનો

અનરો લાલ મળે છે

જ્યાં વિગ પ્રેક્ષકનું બિગ અને છે

એણું સોહામણું છળીધર

અજવાજા સર્કલ છે -

[સંપર્ક :
ગુરુદિત્ત થિયેટર્સ પ્રા. લિ.]

મહાન સામાજિક ચિત્ર 'આનંદાન' ! ભૂમિકા : નૂતન-લુનીસ દત્ત
આવેછે. 'સુરજ' ભૂમિકા : વૈજયંતિમાલા - રાજી-દુદ્ધમાર

મુખર્જી સમાચાર :
દીપાન્તવી અંક :

આધુનિક ગોપી

તસવીર :
એમ. વી. મહેતા

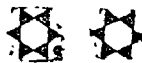

મુંબઈ સમાચાર :
દોષિન્દાની ધોડ :

ધેરો જેવા સમજી અમને આજ ભૂતો યાદ !
મામોડીના તરખખતી છે સિંહની આસપાસ !

નરસીર :
મી. આઈ. એન. નરસાય

==સુદૂરનાં શૃંગ==

સુદૂરનાં શૃંગ સહ્યાં નિર્મતીઃ
સંકેત યોગા નભનીલિમાની
ત્યાં પૃથ્વ્યએ સ્ફૂરતા જણાય,
અમીષ્ણુની ઉત્સુકતા વધારતા.

શૃંગો શુધિ સ્ફટિક શુભશુભ
બોધે વિલાઈ લાય લીન બાપ,
પ્રસન્ન હાસો હરનં જર્ણીથી
પમાય પ્રેમે ઊડુથીય ઊઝળાં.

અનંત કંઠે યદને પ્રમાત
સ્મિતો સુરે તારુભાવ ખામી,
સુરોત્કળી કીસ્તુભાવજ કાંચની
કંઠે વિરાજે નભનીલકુખમ.

નીચે અહીં ચેન હવે પડે ના;
આ બંધિયારો બસ જોઈએ ના;
અંધારમાં હમાં અકળાય આત્મા,
નિર્મૂકત માગે શશિસ્પર્શિમયો.

એકાન્ત જ્યાં નીરવના નિશમય,
જ્યાં જાપો અકલંક અંકના,
આલિંગને આદ્ર બની અનંતત
મહાશુભે મગ્ન સમાધિમાં થની.

મરુદ્ગણોના પ્રમગ પ્રવાહી
નસે નસે નૃત્ય કરંત બાધન;
પીયુષથી પ્રણ ભરી, કજોલી
રાવેય પ્રેરંત શિયાતમતા શુધિ.

હવા અહીં આમયથી ભરેલી;
મુણ થતી ધોર વિગંધિતાથી;
પ્રભાવ પ્રાણે પ્રભુનો ભરંતો
સ્વાસો સ્મરે નિર્મલ માતરિયા.

સ્વગોતાર્યા ત્યાં સહજે સધાનાં
સોહાડ સત્સંપતસાજ દેતંડ
શુભો તણો શશ્યત ત્યાં સહારો
અમોઘ દેતો બસ બ્રહ્મદેવનાં.

ત્યાં દિવ્યનાં દર્શન રોયજા જનુ,
પ્રેમ પ્રખાવંત પવિત્ર પાંખે;
આનંદના નંદનમાં મગામડું,
સુખાસોનાં લઈ લાહર આપજ.

એ ભૂમિકાએ પક ખાવ્યા છે,
સુણાય જ્યાં શીપ્રભુના પદપાનિ,
સમીપમાં શાશ્વત આયતન જતા,
અસંતકાહરો શુભિએ જગાડતા.

એ ઊભ્ય શૃંગો ખર નિત્યવાસી
મહોચ્ચક્રેશ મહિમા વિરાજતો,
વિરાટનું સાખ્ય સદૈવ સાધતો,
જનભરી રાજ્ય અમાય લાયનો.

-પૂનલલ

વેપાર-વાણિજ્ય

સાહિત્ય-કલાની ઉપાસના

વેપારવાણિજ્ય અને હુન્નર ઉદ્યોગનાં ક્ષેત્રોમાં પડેલી વ્યક્તિઓને જીવનના લલિત ક્ષેત્રો સાથે કંઈ લેવા દેવા હોતી નથી એવા ભ્રમભ્રમક ખ્યાલો કોણે ને ક્યારે પ્રચારમાં આણ્યા તે આપણે જાણનારી નથી. વેપાર વાણિજ્ય ઈન્પાદિ ક્ષેત્રો, માણસનાં વધુ સમય, વધુ વિચાર શક્તિનો વિનિયોગ, પોતાના વિષય-અંગની સંપૂર્ણ સુસજ્જતા, ચેત્કર પ્રકારની ચોક્કસ યાકિન, કાર્યપરબળતા અને કાર્યદક્ષતા વગેરે જરૂર માની લે છે અને તેને કારણે ધણી વાર, એવી વ્યક્તિ ઈન્ટર વિષયોમાં સસ વહી શકતી નથી. કવલિત લે તે પૂરતા બે હાથથી લઈ શકતી નથી. એનો સસ વિષયની દુષ્કર્ષી સપાટી પર લલેરોનો હોય છે. પરિણામે એ "ઉપરછલ્લા" રસ ઈશ્વરે એજાખા છે, જેને કેટલાક કેવળ 'ચિંતા' તરીકે પણ ઓળખાવે છે! વાસ્તવમાં આ વાત સાચી નથી. એ વ્યક્તિનો સસ સાહિત્ય અને કલાની ક્ષેત્રોમાં પૂરેનો પ્રામાણિક રીતે નીવળવેલો હોય છે. પરંતુ જો રીતે સાહિત્ય કે કલાની ક્ષેત્રોની વ્યક્તિ વેપાર કે વાણિજ્યનાં ક્ષેત્રોમાં સ્વાભાવિક રીતે ઓછા સસ લે અથવા લઈ શકે તેવું જ એ ક્ષેત્રોની વ્યક્તિઓ હોય છે.

તેના પરથી એમ અનુમાન કરવું અપય એવો સામાન્ય અભિપ્રાય બની લેવા કે એ વ્યક્તિઓને સાહિત્ય, સંગીત કે લલિત-કલા સાથે કોઈ લાગુત્વ વળગતું જ નથી તે તે જાણ નથી. અહીં તેને અન્યાયકર્તા છે. સંભવિત પડે કે વેપાર વાણિજ્ય કે હુન્નર ઉદ્યોગમાં પડેલી વ્યક્તિ ધોને સૌંદર્ય રીતે સાહિત્ય કે લલિત-કલાઓનું સર્જન કરવાનો સમય ન કાઢી શકે. કદાચ એનામાં એટલું સામર્થ્ય પણ ન હોય, આમ છતાં તેને માટે પ્રયત્ન એ જરૂર પૂરી પાડી શકે. અન્ય સર્જકોને એ દિશામાં એ જરૂર વાળી શકે અને ઉત્તમ પરિણામે નીવળતી શકે. એના પોતાના ક્ષેત્રોમાં એ પ્રકારનાં સર્જન માટેના અવકાશ ક્યાં ક્યાં રહી છે તે જાણી કાઢી, તે બીજાઓની સર્જકશક્તિઓ તરફ ઉપ જોવા કરી શકે. દા. ત. કાપડની ડિઝાઈનો, પર સજલવટ, રાખાનન વગેરે.

બાત વર્ષમાં સાહિત્ય સંચીન. અને સર્વ પ્રકારની કલાઓનાં ઉપાસના તથાસયું તે એવા ઘણાં ઉદાહરણો મળી આવશે. પનાકરોના, ઘણીઓના, પર્શનુંડોના, ઉદ્યોગપતિઓના

અને વ્યાપારીઓના આશ્રયથી ઘણીવે કલાઓ પાંગરી છે, અને ઘણાંવે કલાકારો ઉત્તરોત્તર સિધ્ધિ, પ્રસિધ્ધિ અને ધન પામ્યાં છે. એ આશ્રયદાતા લોકો એ વાતને પોતાનો ખર્ચ અને પોતાની જવાબદારી પણ લેખી છે એટલું જ નહીં પણ એ કલાઓને વારસો જળવાઈ રહે, પરંપરાથી એ ઊતરી આવે તે દિશામાં લશ આપીને પણ ઉત્તર પ્રકારની સહાય કરી છે અને સેવા બજાવી છે.

વેપાર વાણિજ્યના ક્ષેત્રની વ્યક્તિની રુચિ સંસ્કૃતિ અને લેખી હોય, એનું ઘડતર જોગ પ્રકારે થયું હોય તે જીવનનાં ડિવા મૂલ્યોમાં ને જોખા તપાસ લોકોની ભરેલાં રૂપોમાં અને કાશ્યા હોવાની જ. કેટલાક કિસ્સાઓમાં તે એવી કાશ્યા એણે પોતાના જીવસાથને વધારવા માટે

: લેખક :

શ્રી. પ્રવિણુચન્દ્ર વ. ગાંધી

નેનેજીવ હરેકટર
દેના બેંક

પણ કેવલની જરૂર અને છે.

આજનો જમાનો માથ વેચનાર અને માથ ખરીદનાર વચ્ચેના સીધા તાદા વહેવાર કે સંપર્કનો જરૂર જમાનો નથી. માથના વેચા-સૂતી પણ આજે એક આગવી કલા બની ગઈ છે. તમારું કાપડ વેચવું હોય કે તમારું સંપત્તિ જોડ વેચવું હોય, તમારું દુધ પેસ્ટ કે દુધ બ્રદ વેચવું હોય કે તમારો સુગંધી સાબુ વેચવો હોય, તમારું બેન્ક માટે ગ્રાહકો જોડવા હોય કે તમારો કાર-ખાનાના લોખંડના તાર ખપાવવા હોય, તમારો પુસ્તકની પાવન વધારો હોય કે તમારો વિમા-ની સ્વિચ માટે પ્રવાસીઓને આકર્ષવા હોય આજે જન જનની દિલ્લિયા ક્યાં વિચા શલે એમ નથી. અને એવા કાશિયા જોડવાનું દુષ્કર કાશ્યા હોય છે. આ જાણીએ એ માટે જ ખૂબ ધ્યાન દોરે એવી, વાંચના જમે એવી, વાંચના પછી તેનો લાજ ઉઠાવવાનું મન થાય એવી બનતી જઈએ. આ બધું કરવાનું અક

માત્ર સાધન સાહિત્ય અને કલા. કલામાં ચિત્ર-કલા ને તસવીરકલાઓ પણ વ્યાપક ઉપયોગ થાય. આ માટે મોટાં વ્યાપાર વાણિજ્ય કે હુન્નર ઉદ્યોગોની સાહસી પોતાના ખાસ કલાકારો રોકે છે અથવા મોટી વિશાળ સંસ્થાના કલા વિભા-ગનો આશ્રય લે છે. એ વિભાગનો-જોડેશનો થ જોડેશખજો સરસ સુંદર સંગ્રહ ભાખામાં-સાહિત્યની ભાખામાં લખાય તે માટે આશય સેવામાં આવે છે. એ સાહિત્યમાં વેદ, પુરાણ, સ્મૃતિથી માંડીને કાશિયાસ ને ચેત્કરપરનાં પણ સમાવેશ થઈ જાય એ માટે દેશનો ખાસ વિદ્વાનો પણ અને નેશાર થતી માટે તસવીરોમાં પણ એક નિશ્ચિત વંદરણી દ્રષ્ટિ હોય છે. પરિ-ણામે જેને સામાન્ય રીતે દુઃશ કે જરૂર જનસાથ જાણવામાં આવે તે આ રીતે સાહિત્ય અને કલાની ખાસ અંગેનો જોગણ આપવાનું કામ કરે છે.

મુખઈનાં કોટ વિસ્તારમાં એકાદ સાંજે લટાર મારવા નીકળનાર સંદેરે જેઈ શકયો કે કેવી કલા કુનેલથી મોટી મોટી દુકાનોની સજવટ કર-વામાં આવે છે. 'શિવિયે'નું મહત્વ આજે અનેક ગણું વધ્યું છે, ને તેને કારણે ચિત્રકલા, ફેટર્સ, સુચિખન કલા, કાગળકામ, હસ્તકામ વગેરેનું મુકત અવકાશ મળ્યો છે.

ઉપર દર્શાવ્યું તેમ એક જમાનામાં જો વર્ગ-માંથી કલાકારોને આશ્રય સાંપડ્યો હોતો, તેવા જ એક વર્ગ પાસેથી આજે રીતે એવાજ આશ્રય કલાકારોને સાંપડે છે. ખરેખર તે એમાં આશ્રયનું સ્વરૂપ પણ બદલાયું છે. એમાં કલા-કાર સચો થી મુકત અને સ્વતંત્ર પણ રહે છે.

કોઈ પણ દેશનાં સાહિત્ય અને કલા એ એ દેશની સંસ્કૃતિની પાસણીથી છે. વેપાર વાણિજ્ય અને હુન્નર ઉદ્યોગ ગણે નેટલાં વિસ્તર્યા હોય છતાં તે દેશની સંસ્કૃતિ કોશળના, ધાત્રતા, કે મનસા ઝાઝી ન હોય તે તે દેશનું ઝાઝું મૂલ્ય નથી. એટલે બીજી રીતે વિચારની, વેપાર વાણિજ્ય ને હુન્નર ઉદ્યોગનાં ક્ષેત્રોની વ્યક્તિઓને શિરે એક જવાબદારી પણ આવેલી જણાય. વેપારી એ સમાજનું ઓંગ છે. સમાજની અલગ એનું વ્યક્તિત્વ કે એનું અસ્તિત્વ ટકી ન શકે. આમ હોવાથી તે સમાજ પ્રત્યેના પોતાના કેટલાક પર્શો એણે બજાવવા જઈએ. વેપારીમાં રાખાણિક રીતે સૂચ, કષ્ટનાશકિત, જોગ-શકિત, દલાતા, દુષ્કર્ષીય વગેરે હોય છે. આ તોનો શાય એણે સમાજનાં અન્ય વર્ગને આપવા જઈએ, સત્વિયે સાહિત્ય અને કલાનાં ક્ષેત્રોની વ્યક્તિઓને, જેની કીરોને એ લેના સુખન રમનનનું ફજ દેશની ઉનાઈમાં, દેશની પ્રતિષ્ઠામાં અને સંસ્કૃતિની ઉચ્ચ કાશમાં આવી શકે.

જાંઘાની એક રાત્રી

આ હા! કેવી ભયંકર એ રાત્રી હતી! ત્રણ ત્રણ દિવસથી સતત વરસનો વરસાદ જ્યાં થઈને નહોતો. પ્રલયકાળ આવવાનો લેણ તેમ મુંબઈના રસ્તાઓ બધા પાણીમાં ડૂબી ગયાં હતાં. વરસાદની ઝીણો મારા પર વરસતી હતી. એ ઝીણોની મને પરવા નહોતી. કમનસીબીની ઝીણો આગળ આ ઝીણોની કંઈ વિચાર નહોતો. હાથ! કમનસીબી! તારણ આજ મારી જોડે અંત આવવાનોજ ને!

જ્યાંથી હું મોં છુપાવતો ભટકતો ફરતો હતો. ધિક્કાર! ચારે તરફ ધિક્કારની લાગણીઓ હતી. મારું ઘર હતું! બીજાની જમ્યા આ વર્ષથી બચવા હુંજ બચાઈ ગયો હોત! પણ આજે બે દિવસથી હું ઘર વગરનો હતો. ઘોંઘાળી વસાવેણું ચાપરાચીણું, નાની માટી ઘરવખરી, બધુંજ હરરાજ થઈ ગયું. અધિકારીએ તેના કબજે લીધો અને બધી વસ્તુ ગઈ. ઘરખણીએ ભાગની વસુલાત કરતાં ઘરનો કબજે લીધો. તેને મારી દયા નહોતી, ઘર પાછું લેતા અહંસાત ચંચોતો આનંદ હતો. ખાંચી પોંચી આ જગ્યાની, એને વગર મહેનતે કિમત ઉપજવાની હતી. ઘરની કિમત હતી, ઘર વખરીની કિમત હતી. નહોતી એક મારી કિમતો અંતિમ બાજુ હાથેથી મુખમાં ખેંચેલાં કાપડાનીત થયેલા હું! મારી કોઈને થી જરૂર હોય! અભાગર મારું કોઈ નહોતું, મારું કોઈ નહોતું, મિત્રોએ મોં ફેરવ્યા હતાં, પડોશીઓએ બંધ બારણે મારો તમાચો જોયો હતો. સાથીઓએ મારો વિશ્વાસઘાત કર્યો હતો. સ્નેહીઓએ દગો દીધો હતો, કોને દોષ દઈ? દોષ મારો... મારા નસીબનો.

નહિ સહનુંભવિ, નહિ પ્રેમ, નહિ આદર એવા એકલા કાપર હું હતો. મારી પાછળ લોરડ હતું, જેલોડા રહ હતો. ચારે તરફથી

લેખિકા

હાથેટ થયેલાં બે આગર થયેલાં હું એમજ એવો માનવી હતો કે જેની કોઈને જરૂર નહોતી. પણ અહિંસા થા કામનો? હાથેથી બાજુ હતી. મારી પાંચે પડેલો કપડા સિવાય કંઈજ નહોતું. હા મારી આ જાત હતી... જાત... જાત... માટે જ મેં બધું કર્યું હતું ને! પૈસા આજરૂં સુખ સગવડ આ જાતને જ જેઈતાં હતાં ને! એને જ માટે મેં સટ્ટો કર્યો, કાપા બજારોમાં પાસા નાંખ્યા. બેંક બેલન્સ ઝટપટ વધે એ માટે કેટલા કર્યાં થોળા કર્યાં! પૈસાદાર બનવાની લાંબી પાયરીઓ છોડી મેં ફૂટકે ભૂસકે પૈસા

ધનધોર રાત્રી! ધોધમાર વરસાદ! અધારા

જાટલાના એક ખૂણા! એક યુવતી! અને

હું! એ બધામાં માનવતા ઝળકી હોઈ!

લેવા કરવા માંડ્યા. બીજ કરતાં હતાં તેમ મેં કર્યું તે ઉપર ચક્રાને હું? હું નીચે પછાડ્યા પછાડ ગયો તેવી નહોતી. અહીં ફરી ઊંચા રહેવાની પણ તાકાત નહોતી. ફરી જીવનને બદલવાની પણ નહિ.

એ જાતને જ કારણે મેં આ બધું કર્યું. એ જાતને જ અંત લાવ્યું તો... પાણીની ઝીણો ખાતો, અપહારો કૂટારો કુદરતના તોફાન સહન કરતો હું ચોપાટી પર પહોંચ્યો. ઘે સાગર! નું જ મારો અધાર છે.

સદંતર માનવીથી ભરેલાં રહેતાં ફેરીનો કિનારો આજે તિજોરે છે! બેઘમુરીનાં થાનકો જ્યાં હજારો માનવીઓ ખાવાનો આનંદ લૂંટતા હતા ત્યાં પાણીમાં ડુબેલાં થાનકોના અવશેષો દેખાણ છે આ સ્થળ જોતાં કોણ કહી શકે કે અહીં કોણે લોક રાજા આવતું હતું. ને ચોમાસું જ્યાં એટલે પાછા આવશે. અત્યારે તો આ ભયાનક નિર્જનના નિલાયનાર હું એકલોજ છું. જવા દે મન! ફરી ફરી એજ અંતડે એજ

બંધું ન હવું. વધુ નહીં. આ બધુંજ અભાગરે નકામું છે. અત્યારે તો આજ સમુદ્ર માટું વિરામસ્થાન છે. એમાં વસવું છે. ધમવું છે. આ જગતને ભૂલવું છે! એક મુશ્કેલી એવી તરફ આજે બંદો રેતી છોડી પાણીમાં જા... જા... જે પેલા મોજા... કાપા યમદૂત તેણે મોજાં ઉછળી ઉછળી તને આવકારે છે...

કોટ કારુ? હાસેતો, માલસાઈનો એ જેલો અધાર મારો કાપો કોટો બાંકડા પર મૂકું? કાંછેટો મારું! ભગવાનનું નામ સ્મરણ કરું! કહી કવો અવાજા! શું થયું! આજ નૂટ્યો અરે... આ માલસાઈને બેસવાનો આ બાંકડું તોફાને જરૂરમૂળથી ઉખેડી નાંખ્યા સમુદ્રના પાણીએ તેને ધૂમરી ખવડાવી, પછાટ ખવડાવી! એકલા સૈનિક સમો એ કપારનો આ તોફાનની સામનો કરતો હતો. છવટે તે ધારો, નૂરો... ને પાણીને આપિત થયો. મારી માડકર ને! મારીઓએ મને પણ કેવા ચક્રમા નાંખ્યા. હું ઉખેડી ગયો. જરૂરમૂળથી પછાટો પાઈ પાઈ મેં પણ આ સમુદ્રનો જ આથો લીધો ને!!

બાપ રો પાણી કેટલું ઠંડુ છે, પગ ધૂને છે, ઘરોર કમકમ છે, મોજાઓ પગને અડકી આગળ વધે છે. પગ પાછા લે છે! મનુજને ભેટવા માટે પણ માનસિક નેપારી કરવી પડે છે ને! હા, હા, થા હું કિમત નહિ હારું! થા માટે જીવું! મારે મનુજને ભેટવું છે પાણી ડર થા માટે? વધો આગળ વધો. હજીય હજીય... ધૂંટણ સમાજ

પાણી આગ્યાં. મોજા આગળ પાછળ ફરી વળ્યા! હા, હમણાં જેવ ખવાસ થયો! હા... જ્યાં છે આગળ.

કોઈની, ચીસ સંભળાઈ! કોની, મારી હોઈ હું...હું...મરતા પણ ડરું છું. નહિ નહિ આગળ જઈશ. ડુબકી મારું! ઉપર આવવા હાથ તરફડ્યા મારે છે... "હરી ઓમ" ... હા... છેલ્લી વિદાય...

ઓહો! હું જે સાચો! જે સાચો! કોઈ મને મેંથી રહ્યું છે. યમદૂત છે. મુત્ય ટાંપે કોણ જેવે છે? અંધારામાં કોણ છે તે દેખાતું નથી, ગભરામણ થાય છે. શ્વાસ લેવાનો નથી! કોઈ ધકેલે છે, મેં જે છે! હા... માસ પગ જમીન પર અડચના! અંધમા પાણી ગયું છે છતાં સમુદ્ર કેમ મેં જતાં નથી.

"હાજ ભગવાન!!" ને ભોલે છે અને મને ધકો મારી ફેંકી છે. કોણ હશે? ચોરીસ? હજીય મારી કમનસીબી મને છોડતી નથી, મને જેવમાં લઈ જશે. બદનામી થશે... હા હા...

શ્રીમતી સંરલા શેઠ

આવા છે.
 “એઈ મુરખ! બેસી રે ‘યુપયાપ’
 નહિ, ઉપર નથી; સ્ત્રી છે. કોણ હશે! મને
 દરિયામાંથી પાછો ખેંચી લાવી! સો કોણ હોઈ
 શકે? માતા વિવાપ કોણ આમ કરી શકે?... પણ
 એ તો બાળપણમાં ગઈ હતી.
 હું બાંકડા પર તેની મદદથી બેસું છું. તે મને
 હથેલી છે. ‘એઈ...એઈ...મરતું છે તને? ઉઠે!’
 તેની ધીમી ચાપટો મારા મોં પર પડે છે! હું
 આંખો ઉઘાડું છું. અંધકારમાં તે ફરેલા વસ્ત્ર

એમ કંઈ મરવા દેવાય?

ધારી સી મને જોયતી, લાનમાં લાવવા મરતી
 દેખાય છે.
 “કોણ છે?” હું પૂછું છું.
 “હું છત્રી ભિખારણ. અસ્યા. અટાણે આઈ
 મરવા આઈવે તો?”
 “હા...”
 “આપવાત કરવાથી સાત ભવ આપવાત
 કારવા પડે. સે હેંડ. આગળ હાથ. આ વરસાદે
 તે છ’ લીધો.”
 તે ઉપર છે, હાથ દોરી લઈ જાય છે. ક્યાં-
 કેમ શું કરવા એ જાણતું છે છત્રી હું જાણી શકતો
 નથી. એની પાછળ દોરણે જઈ છું.
 તે મને રસ્તા ઓળંગાવે છે અને
 ઘરની આડમાં લઈ જાય છે. “હાથ, આઈ વરસાદ
 નઈ આવશે. સે બેસ અહીં.” કોયે જવા પર
 કંઈક ઓટલા લેતું છે. ત્યાં બેસાડે છે. “હાથ
 ધીપું છું અથવી નહિ તો...”
 “મહિ તો મારું ધોર પૂરું થાત, બાઈ! હું...
 મૂન્ય પામ્યો રોત તો મારું શું કુશળ જનું તું
 કે જેની લાચરી?”
 “એમ કંઈ મરવા દેવાય? તને ને મને પાપ
 લાગે.”
 “જનનનું એક પાપ ઓછું થાન...”
 “સારા ઘરના લાગણ.” ધારી ધારીને મને
 મોઢી ને કહે છે.

“તે સાસ્તો મહોલાય છે. આખર પેસા
 વચર માનવી છત્રી શકતો નથી.”
 તે મારી સામે જોઈ રહી. મારી વાત માનતી
 ન હોય તો “સે કિયો કો વાન” ખાનું છે તો લાચરી
 “હા,” તે ઉત્તરો થઈ.
 ખાનું છે! અરે ભે દિવનથી અન્નને એક
 કોઈથી પણ કોણે ખાધો હશે? ભૂખ્યા છું કે
 તરસ્યા તેની કોને પરવા હતી? હા. એક દિવસે
 કોઈએમાં મેં જમવા ખાઈ હતું. મિત્ર પત્નીઓએ
 અંગણભર્યા જમણા જમણા હાથ પર
 આપે... જમવાની નિરસ્તારીયે આ માનવી

ને માટે અન્ન માટે કોણ પૂછે?
 “ચેલી ગઈ, ક્યાંકથી તે મોટું પટ્ટું લઈ
 આવી અને છોડી, કહે, ‘ખાઈ લે, કાંચ કોને
 દીધી છે!’”
 પેટ ખાવાનું જોઈ આકુળ વ્યકુલ બનું
 હતું. મોંમાં ખાવા પાણીને સ્વાદ હતો. મેં હાથ
 લંબાવ્યા. ભીના કમળમાં કંઈક ગોળીયા, જાનું
 પુરીના ટુકડા એવું કંઈક હતું.
 હાથ અટકી ગયાં સુગ આવવી સ્વચ્છ
 રોચા દેવાયતું મને લાગતું હતું. કોઈનું અજકું
 જાળીન પર પડેલું અનાજ...
 “ખાને બાપા, છત્ર દોડો બેસતો.” દક્ષી
 મારના તે બોલી.

“જે મને તે ખાઈ લેવું.”
 ફરી હાથ લંબાવ્યો. મેં ખાવા માંડ્યું.
 સુગ જતી રહી. પેટ ભરવા લાગ્યું. તે અને
 હું બંનેએ એક જ પરિક્ષણથી ખાધું.
 બાળ થાત લઈ, શરીરમાં ચેતન આવ્યું.
 પેટ ભર્યું અને ઉઠવા. બાળમાં અગાધીના
 મોટા નજમાંથી પડતાં, પાણીમાં હાથ પગ
 ધોયા અને પેલીએ પોતાના ફરેલા કપડાંએ
 અને ખાસીએ હાથ મેં લોપાં.
 “હવે બેસ, ત્યાં ગાળો પડશે છે, સુક્રે રોષ
 તો લઈ આવું.” તે બોલી બીજીની ક્યાંક ચાલી
 ગઈ. પવનના સુસપાટે આવતી વાહટું શરીર
 પુનઃ જવા લાગ્યું. અંગે અંગે કરવા લાગ્યું.
 અનન જનું રક્ત એટલે નજગાઈ લાગવા
 માટે. કંઈથી અવચાન અસ્થન સારું હતું.
 તે આવી. હાથમાં વેંદો મેલે લાગ્યા હતા.
 કોઈકના નાંખી દીધેલા ગાંઠવાનું સટેજું બંદા
 તેણે પામ્યું. “બેસ,” ધારી ભર આસપ લઈએ
 તે બોલી.

ગમે તેનું ગંદુ રોષ પણ અનાયની પરિ-
 સ્થિતિમાં તે મહાકૃતી તળાઈ કરતો વધારે જરૂરી
 હતું. અમે બંને પાસે પાસે બેઠાં. તેનું શરીર મારા
 શરીરને અડકતું હતું. અંધાં પર બેસી અમે
 અર્ધું ગાલડું એકઠું. કંઈમાં કાંત કઠકડા
 હતાં. શરીર ખુલ્લું હતું. એક બીજીની
 હાંકમાં અમે ગરમતા બેઠાં. વાત કરવા ખાનર
 મેં કહ્યું.
 “તારું નામ શું?”
 “છત્રી” તે બોલી.
 “અહીં રહે છે?”
 “હા” તે બોલી. “આને કંઈ રોચવાની જવા
 છે. હું તો રેની ની એવા મંદિર પાછળ
 યમચાની કોટરમાં ને તારી જેવમાં.”
 “જેવમાં...?” મેં કહ્યું. હું કોઈક મુને-
 નાર સામે એક છું એ ખ્યાલ આવતો હતો
 ખસી ગયા, ખસી જવાનું.
 “હોને! જેલ કંઈ એવડી ખસાખ નાજ.
 ઈનાં આપણે વોપ બાસી આ યમચાની કોટરી

કરતાં હાથી. ન ખાવાની થાન, ન દેવાની.”
 “ખરેખર?”
 “હા... હું રહી આઈ ગો પાછીએ
 જાણ.”
 “ક્યાં? જેવમાં?”
 “હોને! સેથી ક્યોએ તો જેવમાં જ જઈએ!”
 “તું ચોવી કરે છે?” મેં ફરી પૂછ્યું.
 “ચોવી કરીને તો આઈની તે તું મહંબો...
 મુખ્ય સમવાના પેસા તો ચોરાં. આજ મારા
 છત્રને નીચેત વગી... મુખ્ય એકેયોતો

મને પાપ જ લાગે!

પેસા જતો ને તું લઈ... અંકર અપર
 મારી પોંચ તોડો પડાઈ લાઈ!”
 પોંચતો રૂપિયા! હું જોઈ રહ્યો તે
 સી હતી. જાનવાન હતી. ચોર હતી અને જેવમાં
 જવા નેજા હતો. ફેલી વાત હતી! એ
 જેલ જેલ જેલને તોપે હું બીજા હતો,
 પરેશાન થતો હતો અને એની બીજને નાખેજ
 મેં વધારે યોગદામાં ક્યાં હતાં! ઓળખી
 ચોરની જોડે હું બેસી જવાની
 મારી અપેક્ષા બેસી ચોર વાતો કરતી હતી.
 મને ક્યાંક આવા ઉઘાં ચોર, એ ચોર
 તો હું કોણ? હું... દગાખાન, હું તારાપાક
 મારે જા મારે જનું! એ જેલને ઘર સમ-
 જતી હતી. જેલના કરવા મારાં મેં ઘરખમરી
 હરજન થવા દીધી હતી. મારામાં અને એનામાં
 શું ફેર! જા માટે આ સુગ!
 મેં એની સામે જોયું! તે ખસાખ નેચાની,
 રૂપાળી નેચાની પણ કઠકડોર નેચાની. ભીના
 કપડાંઓએ એનું અંગ દેખાતું હતું. તે
 જવાન હતી. “છત્રી તને મારી બીજ
 નવો લાગતો?”
 “શીક” તે બોલી “તારાથી તમે તો હાથ માનવ
 લાગો છે. બી બોતે તો મેં અપણા જમણ
 મહંબો... હવે રેની બીજ!”
 “ચોરી કરો તો પોલીસ પકડી જશે...”
 જેલમાં પૂરો.
 તે હતી, જેલમાં જાણતો રોટાપ ને એટલા
 ભેગા થાય અને લાખામુ તો સુખમાં
 નીકળી જશે.”
 છત્રીનું આ તત્વાવધન મારે મન નવું
 હતું. હું જેલથી ક્યાં ત્યારે તે એના છત્રનની
 જોડિયાન પૂરવાનું રજા હતું.
 જેલ સામે એની દરિયા હટી કે રૂપ
 પૂરે હાથ એટલે આપણે રહેતું રોષ તોજ
 ખટાર પકેલી મુકે!
 જેલ વિચાર! જેનું દ્વિરમિતું! મેલાવી

આગાદીની જ્યોત

હું મેં શા જીતી રહેશે

માબોમની સ્વતંત્રતા, એકતા
અને પ્રતિષ્ઠાનું રક્ષણ કરવું એજ
માતૃભૂમિની સર્વશ્રેષ્ઠ સેવા.

સંપાદક: મહાશય વિભાગ, મહારાષ્ટ્ર સરકાર, પુણે

સશસ્ત્ર દળોમાં જોડાઓ

છરીએ જેવના કંટેલા વખાણ કર્યાં! તેમજ એનું બહારનું જીવન એનાથી જે વધારે સ્થિર હતો! માથા દુખ આગળ એનું જીવન જાણવાની મને ક્યાં પહોં હતી! પણ એને પૂછવાની જરૂર નહોતી. સમજાને ગાળ દેતા એને પોતાનું જીવન ક્યેવું થયું ક્યું.

જીવો બિખારણ હતી વંધ પરપણની. હનુમાનજીના મંદિરનો ઓટલો હતો ત્યાં વડના ઝાડ નીચે એની દાદી રહેતી, મા રહેતી અને મા સાથે એવ રહેતી. મંદિરને ઓટલે કે સમજાની ઓટલે આગળ ભીખ માંગવાનું એ મા પાસે શીખી હતી. એક ખાવાનું ઓટલેવાળો આપણે ઓટલે પેટ ભરવાની વિનવ નહોતી. જીવો દસેક વર્ષની થઈ ને તેની મા મરી ગઈ. જીવોએ એકલે ઘાસે પોતાનો ભીખ માંગવાનો થયો થયું ક્યો.

વડની છાયા નીચે ઓટલે જીવો મોટી થઈ, બાળકી મોટી યુવતી બની, પણ યૌવન આવતાં કંઈક પતંગિયા તેની આગળ પાછળ ભમવા લાગ્યા. તે સમજાવા ઓટલેવાળાને ઓળખતી હતી, તેને ફરિયાદ કરી. સમજાએ એને પોતાની પાછળી કોવસાની આંધરી આપવાનું કહ્યું. ત્રિયાત્રી અલગજ જીવોને શી ખબર કે જે ચીજથી તે ડરતી હતી તેજ ચીજમાં તે ઉતરતી હતી. મજાક મજાકી કરતાં મજાકી કરતાં પણ નીચ એવા સમજાવાના ઘરડો એના પર બગાડાર

એ ને બે હાલ કરી વેર લેવું હતું!

કરતાં, એના દોડને ચુંથતાં...ને એનું મોં પેસણી, ઘરેણી અને ખાવાથી દાખી દેતા. થીમે થીમે તે આ બગાડારથી દેવાઈ ગઈ અને સુખ માનવા લાગી.

આમ બેચાર વર્ષ નીકળી ગયા. અને એક વખતે એના દેસે એને દેણ દીધો! તે માંડી પડે, રોગનો ભોગ બની અને ઉધવાનું અથક્ય બન્યું. જીવના દોડને ઉપવાગ ખચકાવ થઈ ઓટલે સમજાએ એને લગ્ન કર્યું. જીવોએ ના પાડી એટલે ચોરીનું આજ ચાણી જીવોને જેવમાં પકેલી.

અપમાન, શરીર કષ્ટ અને માનસિક બીક સાથે તે જેવમાં ગઈ. ત્યાં એના શરીરની સારવાર કરવામાં આવી. એને સમજાવા જેવાના ત્રાસ વગર શેડેલા અને આરામ મળ્યા. એના જેવી બીજી સનાય ચીજોની મેત્રી મળી. એ મેત્રીમાં એક રાધી પણ હતી જેની દલા કોઈક સમજાએ એના જેવી ન કરી હતી અને એને એક બાજક પણ હતું. જીવોની ઈચ્છા પ્રમાણે જેવમાં પણ રહેવા ખાવાનું ચુખ તેના નસીબમાં નહોતું. અને સમય પૂરે થયાં એની ઈચ્છા વિરુદ્ધ એ જેવની બહાર ફેંકાઈ ગઈ.

રાધીને ત્યાં ચાર પાંચ દિવસથી તે રહેતી

હતી પરંતુ એમ રહેવામાં તેને ચેન પડતું નહોતું. તેને તો સમજાને લિસા કરવી હતી. ચોરીનું આજ ચણાનું, એને જેવણ કરી તેનું વેર લેવું હતું. આજ વરસાદનો દિવસ ઠીક પડ્યો એમ ધારી તે સમજાવા પાને ગઈ હતી. એકાંતનો લાખ લઈ તેને માડી ડારો પાંચસે રૂપીયા વહી તે નાતી છટી હતી, તેને માર માર્યા હતા.

“પેસાનું શું કરશે?” મેં પૂછ્યું.
“ઓશી રાણીને આચી દઈય, મજા, પોલીસને બોલાવશે ને હું તો જેવમાં જવાની. ઈને કામ લાગશે.”

ફેલી એ બિખારણ! ફેવું એનું મન! કેરી વાત કરવાની રીત! તેમાં દાખ નહોતું; કટલાશ નહોતી! પેમાની તેને પછી નેહતી! તેને વેપાર કર્યો નહોતો! મરીન હાઈવ પર ધરોમાં વમનું નહોતું. એને એક આટલે ને રોટલો નહોતો હતો! પછી તે જેવમાં લેણ કે ઘરમાં! તેની રૂચિસેલી માથ મગજમાં બિનરતી નહોતી! મનુષ્યને શું નોઈએ! જીવનની જરૂરિયાત કી... ને હું! હું મેં કેટલા ઉઘાપાન કર્યાં! મારા જીવનમાં હું કંટાળી ચાંચી હતો ત્યારે આજે આ જીવન જીવવાનો સંભાવ માનવાની જીવો અફસોસ કર્યા વગર નીચે ભેડી હતી.

વરસાદની વરસાદની ઝીણી વાણર આવી. મેં ધનનું દંડિયું વાળ્યું. જીવો વરસાદથી બચા માત્રી લોકમાં બચાઈ. “શું વચાર કાઢ... આવા તામ્માં ફૂંચી મરવાનું ચપ મન થયું!”

“શું કડું ત્યારે જંદગીનો વિરસાર લેણ. જ્યારે જીવવાને કોઈનો આસવાન લેણ ત્યારે મરવાનું મન લાગ.”

“ચમ, બાવડી ત્યારની ગઈ? છાંચાએ હો! મરેલો?”

એની આ નાની ચી વાન પર હું બસેય. “જેન, એવો રોપો સાદો વાનપો હું જુ” એમ નવો. આનો ફિરમનવો ફરસો! માડી જંદગીના મારા ફરસો ફરી મારી સામે. ડેણ પુરાવવા તામ્માં, તામ્માં હું છા માટે જીવેય, છા માટે આમું ને જેવી આપણાં આપણે તો અનંત સાગરના રૂપ સમે. હું કોય પકેવાઈ મોં લોતી.

“જીવો, જીવો, છા મરેલો” મને પછી આફેલી તારે ને મારું શું સંજોઈ? ને મેં જ રોડો અંધનું બો અંધ તોવી બહાર નીકળી પડ્યાં. મેં કલાલ

જીવો પાસે આવી મને ખોળામાં સુવાર્યો

Longclothes
BATISTE
TERENS COTTON FABRIC
Tussorees
Tapestries
Blankets
Levins
Saris
Dhotis
Satin Duck
CHECK SHIRTINGS
Drills
Towels
TEAR-RESISTANT
WALTON COTTON DRILL
Poplins
Gaberdines
Mulls
Screen prints
Voiles

TATA *Textiles*

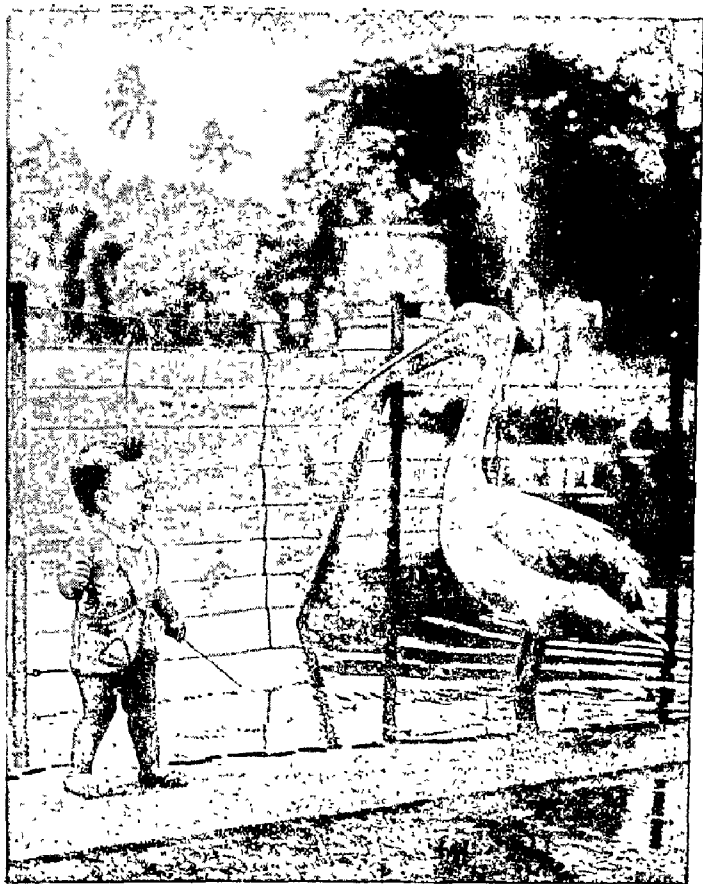
a household name for a wide range of textiles
made by these four mills:

TATA MILLS, BOMBAY

SVADESHI MILLS, BOMBAY

AHMEDABAD ADVANCE MILLS, AHMEDABAD

CENTRAL INDIA (EMPRESS MILLS), NAGPUR

મુંગઈ સમાચાર :
દીવાલસી અંક :

ભવતી કચ્છના ભારે ભવધી થ દિસે ખરી !
અને તેથી રી ઉંડે મગધો જોઈ માગ આ !

તસવીર :
શ્રી. આઈ. એન. નવવાણ

મુંબઈ સમાચાર :
દીપાન્તલી અંક :

કેટલી શુક વાનો આ થીલાઓ સાંભળી હશે !
અને એમાં ઉપેક્ષે આ મુવતીઓ કરી રહે !

નસવીર :
પ્રામુલ્ય કે. પટેલ

કુટુંબ "જીવો તાર જીવુ મારું જીવન સરળ નથી, અટપટું છે, આકરું છે."

હું રડ્યો, ખૂબ રડ્યો. જીવો પાસે આવી મને એક માતાના ભાવે બેળવામાં સુવસવા. "અરેરે જીવો! તારે ને મારો શો સંબંધ! પણ કોણ જાણે કેમ આજે હું કેટલાં એની નિકટ આવો રહ્યો છું! આવો પ્રેમ, આનું વાત્સલ્ય મેં જગતમાં જોયું નહોતું દુનિયાના પ્રહારોથી સખત બનેલા હંધાના બંધ તૂટી ગયાં ને મેં બોલવા માંડ્યું.

શું બોલ્યો તેનું મને જ્ઞાન નથી, પણ દિવસોથી નહિ બોલ્યો તેનું બોલ્યો.

જીવો મારી વાત સમજ કે નહિ! મારે માટે શું મારી હશે એ વિચાર કર્યો વચર ને પુ, મારા જીવન જન મિત્રને ત્યાં કહી શકતો ને મેં કહી નાંખ્યું. તેણે ઉત્તરથી વાણે લાઇ ફેરવતા જાણે બધું સાંભળ્યું, હું રડ્યો, બળહટી...ને ખેંચાં કર્યારે અને કાંઈ સૂતો એ પ મને ખબર ન રહી.

જ્યારે આખ ઉઘરી ત્યારે દહારો ચડી ગયો હતો. વાદળામણી ઝાંખા તડકો પડતો હતો. મેં આંખો ખોલી. હું બેઠો હતો. મારી ઉપર કાળો કોટ હતો. ગરદિ ગાભો બોહાડોડો હતો. જીવો કે કોઈ બાળ્યુંમાં નહોતું. ચારે તરફ ભિનાસ હતો. ક્યાંક ક્યાંક પાણીના ખાખાચિપોં હતો. મનનો હલકું ફરવ ભની ગયું હતું. જીવોની વાતોથી મારું કુખ જાણે સ્વપ્નનો લોખ તેમ લાગ્યું હતું.

શું સતની વાત સ્વપ્ન હતી! શું જીવો કોઈ ભિનાસનું અવસ્થામાં સાન્તવન આપવા આવેલી રૂપરૂંદરી હતી? મને કોઈ જ્ઞાન નહોતું! ગાભો હતો, મારો કોટ હતો, મારું મન વિચરતું હતું. મેં કોટ પહેર્યો ખિનામાં હાથ તાંબો. ખીસામાં પેસા હતો પાંચસો રૂપિયા. આઘા આજ પેલા રામલાના મોઢાં પેસા. જીવો સત્ત્વ હતો. રામલા સત્ત્વ હતો. મારું દુઃખ સાંભળી એ પોતાના પેસા કોટના ખીસામાં નાંખી ગઈ હતી.

ક્યાં ગઈ હશે એ મેં આમતેમ જોયું શાપાટી પર આંખો. સત્ત્વ સમુદ્ર અનેપાર પોતાની સીમા સમજ પાછા હકો હતો. નૂંડેલા બાકો ઉપર રેતીમાં પડ્યો હતો. કોઈક નૂંડેલી રાખ, પાંદડાં રાત્રીનો તોફાનનો ખાખ જાપતાં હતાં. મેં આમતેમ તપાસ કરી. બતાવેલે સ્થળે હતુંમનની દારેરી પાસેની સોટેચ જેઈ. તેનો માધીક રામલા પિત્તાર હતો એમ સાંભળ્યું. તે સિવાય જીવોની આંખો મળી નહિ!

ને જાણે નવજીવન જાણે લોઈ તેમ મેં

ધંધાની શરૂઆત કરી પેલા રામલાના ચોરેલા પાતો નથી. ક્યાં હશે? જેવંમાં હશે? જીવોની પેસા પર વણે વિતી ગયા. ધીમે ધીમે ધંધો, હશે કે નહિ! કેમ ખબર પડે! આખરું, કુટુંબ બંધુ પણી પરનું પેલી દાન- આજે તે એ મારા સમુદાય પર તે એક સ્વરોજને લીધે મેં બધું મેળવ્યું એનો દેવીરૂપ બેઠો છે.

* * * * *

ખપે છે હવે મારું લોહી વતનને

ન કોઈ ગજબ, બો ગજબકાર! મનિ,	ન કોઈ ગજબ, બો ગજબકાર! મનિ,
કલમ મેં તજ દીધો, તજવાર મનિ,	કલમ મેં તજ દીધો, તજવાર મનિ,
વતનની મોહમત અને ખ્યાર મનિ,	વતનની મોહમત અને ખ્યાર મનિ,
જવાનોના જખમોનો ઉપચાર મનિ,	જવાનોના જખમોનો ઉપચાર મનિ,
હવે રંજ કપાંથી હું આપું કવનને!	હવે રંજ કપાંથી હું આપું કવનને!
ખપે છે હવે મારું લોહી વતનને.	ખપે છે હવે મારું લોહી વતનને.

ન મારી કનેથી હવે ગીત મળ્યે,	છે મંગાડ, પંજમ, કશીર એકજ,
પિયાથી વધુ, દેશની પ્રીત મળ્યે,	ખાલાપટ, ગુજરાતના ધીર એકજ,
જે ગુંજે છે શૂનમાં તે સંગીત મળ્યે,	લો રજાત કે શીખ, સો વીર એકજ,
ફરી ક્યારે અવસર આ નિમિત મળ્યે,	મયાનાં છે ભારતમાં તકદીર એકજ,
ન્યોછાવર કરી દઉં હું મારા જીવનને,	કરી નાદ એકજ, ગજગું નગનને,
ખપે છે હવે મારું લોહી વતનને,	ખપે છે હવે મારું લોહી વતનને.

જીવો આવા કુશનના પાયાં વતનમાં,
મધે આગ સજની ઉટી ઉપવનમાં,
છે મુકિતનો મારગ ફૂત સંગઠનમાં,
કદમને કાઢવો પરસ્પર મિત્રતામાં,
ને હલકારત જાણે એકજ શુખનને
"ખપે છે હવે મારું લોહી વતનને."

નિરજાની રંગનને સાકાર કરવા,	છે આ મારા મજબુત કુશન "આસિમ!"
અધમ એવા કુશનનો સંતાર કરવા,	વતનની મોહમત છે ઉખન "આસિમ!"
હરિદીપ ધામને તિસમાર કરવા,	મને હિદ પર છે અખિમાન "આસિમ!"
એ શૂરા જવાનોનો સહયાર કરવા,	ફરજ રૂપે આપું અવિદાન "આસિમ!"
જવા દો મને શામે બાંધી કદનને,	સમર્પણ કરું આજ હું તને-માદનને,
ખપે છે હવે મારું લોહી વતનને.	ખપે છે હવે મારું લોહી વતનને.

-“આસિમ” સંદેરી

નવેમ્બરમાં રંગુ થશે

આમાં કોણ જીત્યું અને કોણ હારી ગયું?

દશાઃ (હરખામાં) વિજ્યાયેન, પરિમલને મૂંઝો? કેમ લાગે છે તમને? તમારા ભાઈ એટલા માટે જ એને ચા પીવા બેલાવી લાવ્યા હતા.

વિજ્યા: (શો બગાડી) જોશ.

દશાઃ ગમે એવો તો છે, નહિ?

વિજ્યા: ગમે એવો છે એટલે? ભાભી, આવી વાતમાં તમારે ધડપણ નથી કરવાનું.

દશાઃ સારું નહિ કરીએ પામ દરેક મુશ્કેલી જોવા પછી તમે કાંઈ ને નહિ અભિપ્રાય તો આપીજ છો- પછી પરિમલ માટે આંત્રું મીન શા માટે?

વિજ્યા: ભાભી, તમે તો સાવ અડગજ લેવા છો, એટલું જ સમજતાં નથી કે મીન પણ એક ભાષા છે?

દશાઃ મીન એ ભાષા છે કે નહિ એની તો મને ખબર નથી પણ એ એક એવું અસાધ્ય-ચિહ્ન છે કે એનો અર્થ ના અથવા હા એમ મને યાદ છે.

વિજ્યા: એ, હા, હા, હા, હવે તમને નીચાંત થઈ? જાઓ. લાપસીનું ઓંધણ મૂકો.

દશાઃ હે ખરેખર? વિજ્યાયેન, તમે કેટલાં ઘણાં છો!

વિજ્યા: ઝ ગાડાંમાંથી તમે ને માર્યા ભાઈ એવાંએવાં વિચિત્ર પ્રાણીઓ પકડી લાવે છે કે એને જોઈને ગમે તેવું વાંડું માણસ પણ ઘણું થઈ જાય.

દશાઃ તમે તો હંમેશા આમ જ બોલો છો, નટખટ નહિ તો.

વિજ્યા: એમાં નટખટ શાની? તમે પૂછો છો એના જવાબો આપું છું.

દશાઃ હવે બન્યાં મા. આજે તમારા વિચાર અને વાણીમાં મેળ જ નથી.

વિજ્યા: મેળ નથી એટલે?

દશાઃ એ તો પરમુલો એટલે-સમજાવો. વિજ્યા: તો પછી ભાભી, સમજાવે શા માટે ને પાસણું?

દશાઃ કેટલીક ભૂલો પણ કરવા જેવી હોય છે વિજ્યાયેન!

વિજ્યા: આનો અર્થ તો એવો થશે ભાભી, કે ભૂલો કરવા જ આપણે પરમુલો છીએ.

દશાઃ ના, ભૂલો સુધારવા... જ્યો આ તમારા ભાઈ આપ્યા એમને જ પૂછો.

(અનુપમનો પ્રવેશ)

અનુપમ: પરિમલ અન્નારની દેનમાં જ નરેન્દ્રવાદ પાછો ચાલ્યો ગયો. તોડકરું

દશાઃ તમે પણ એના શેઠની જેમ હાથમાં ચામુક રાખજો.

અનુપમ: શું ને વિજ્યાને અન્નારથી દેનિંગ આપવી શરૂ કરી દીધી છે?

દશાઃ મારી દેનિંગની તમારી જિનને જરૂર પડે એમ નથી. એ તો તમને ને મને બંનેને ભણાવે એવા છે.

અનુપમ: ના, પણ દશાઃ, બધાં કહે છે કે

એકાંકી
ભારતક

આદિ

મધ્ય

અને

અન્ત

તો એવું છે. શેઠ બેલાવે ત્યારે જનું પડે વિજ્યા આ ઉપરથી એટલું તો સાક્ષર થયું કે એને આણું પાવન કરતાં સારું આવડે છે.

દશાઃ તમે પણ એના શેઠની જેમ હાથમાં ચામુક રાખજો.

અનુપમ: શું ને વિજ્યાને અન્નારથી દેનિંગ આપવી શરૂ કરી દીધી છે?

દશાઃ મારી દેનિંગની તમારી જિનને જરૂર પડે એમ નથી. એ તો તમને ને મને બંનેને ભણાવે એવા છે.

અનુપમ: ના, પણ દશાઃ, બધાં કહે છે કે

ધર ભલુ સારસ મળ્યું ને પરિમલને તો હું વર-સોથી એવાનું છું; અમે એક શાળામાં ભણતા.

દશાઃ પરિમલનો સ્વભાવ ભલુ ગરવો. વિજ્યાયેનને હું એજ વાત કરતી હતી કે આપણને જેવું જોઈતું હતું એવું મળી ગયું.

વિજ્યા: આપણને એટલે? ભાભી, આપો ખાખતમાં તમે એકવચનમાંથી બહુવચનમાં ન ચાલ્યાં જાઓ.

દશાઃ તમે પરમુલો તમારે ઘેર જાઓ ત્યારે બધું એક વચનથી ચલાવજો. (હસીને) આ તો મારું ઘર છે, સમજ્યા?

વિજ્યા: ભાભી, તમે તો મને અન્નારથી જ "ધંધા" ને કૃપા દેતાં જાઓ. બધાં કૃપામાં પડ્યાં રાજાં નમુદલ પથેલુલાં જેવું કરવા માંડ્યું.

દશાઃ ના રે, એવું ને હોય? હું તો હવું છું. બીક તો અમને લાગે છે વિજ્યાયેન, કે સાસરે ગયા પછી તમે ભાઈ-ભાભીને સંભારણો થવું નહિ.

(ધરજાઈ-નેપથમાં)

(સમજ સવારનો)

[વિજ્યા ખુલ્લે માથે આરામ ખુરશી પર બેઠી મોટી પેપર વાંચતી હોય છે ને પગ હલાવતી હોય છે, પરિમલ પાછળ ઊભો ઊભો ક્યારનો એને આ રીતે હસતો હસતો જોઈ રહ્યો છે.]

વિજ્યા: (ઉભી થઈ) મને છનાંમાંના આમ દીકરી દીકરી શું જોઈ રહ્યા હતા?

શું આરામ ખુરશી પર પડ્યા પડ્યા પેપર વાંચવાની આ ધરમાં મનાઈ છે?

પરિમલ: ના, ના, વિજ્યા હું તો અંક સુંદર લિટ જોઈ રહ્યો હતો. હાની અલકલકો, બધા પરથી સરી પડેલી સાડી અને-

વિજ્યા: અને શું? ભાભી નાખો ને જો લેવાનું હોય તો આપણા લગ્ન પછીના આ બે મહિનામાં તમે આપેલી શીખામણોથી ચાર નેટબુક ભરાઈ ગઈ છે.

પરિમલ: સારું થયું- આ દીને પણ શોડું થયું સાહિત્ય આપણે ત્યાં વધેયો. પણ વિજ્યા તને દુનખ ન લાગે તો કહું-માલી શીખામણો પાછળ મારો ઉદ્દેશ તો કેવળ સમજાવ-

વિજ્યા: શું સમજાવ પણ અમારે પુરો પાસેથી જ શીખવાની રહેશે? ભાભી જ આપત્યાં

લેખક

શ્રી. ઈન્દુલાલ ગાંધી

મુંબઈ સમાચાર દીપોત્તરની ચંક

તમેજ શેઠ અને તમારેજ અધિકાર એમ? પરિમલ: આપ સી પુરુષના અધિકારની વાતજ નથી વિન્યા. આ તો એકજ વર્ગના મે વિદ્યાર્થી, એક બીજાની પાટીમાં કે નોટમાં મોઢીને બાંધે, ને બાંધાયે, એવુંજ શરૂઆતના પરિણીત જીવનનું હોય છે.

વિન્યા: એમ મને બનાવો નહિ. તમારા કરતાં છેતરવાની કપામાં અમે વધારે પાવરશા હોઈએ છીએ.

પરિમલ: આ નું કેવી વિચિત્ર વાત કહી છે વિન્યા? તારી કંઈક વાત ઉઠું વિધિની જેમ ઉઠેયોજ શરૂ થતી હોય છે.

વિન્યા: આસપોશ શરૂ કરવા હોય તો મારી ના નથી. પણ ઉપું સમજવાની મને ટેવજ નથી. આપ શીમાનના કહેવા પ્રમાણે સવારે ગંગા-કાકીને મળવા તમારી સાથે ને આવી ત્યારથી તમે મુઝાકું આ થઈ જાય છે.

પરિમલ: હા, મને તારા ઉપર જ્યાંક ખીજ થયી હતી, કારણ કે ગંગાકાકી પાસે મારે જુદું મોલવું પડ્યું.

વિન્યા: જુદું મોલવું પડ્યું? શા માટે? પરિમલ: ઘઉં કાંચે ગંગાકાકીને મેં કહ્યું હતું કે હું ને વિન્યા તમને મળવા માટે સાથે આવીયું. પણ તું ને આવી એટલે મારે એકલા જનું પડ્યું ને જુદું મોલવું પડ્યું.

વિન્યા: શું કહ્યું તમે ગંગાકાકીને!

પરિમલ: મેં કહ્યું કે વિન્યાની તબિયત જ્યાંક નરમજરમ રહે છે એટલે મે ને આવી શકી.

વિન્યા: આવું જુદું શા માટે મોલવા?

પરિમલ: પરજવા પછી મોલવું પડે.

વિન્યા: હં, આનો અર્થ તો એ થયો કે મારે લીધે તમે જુદું મોલતાં થીખ્યા, ખરું? લાંક પાછાનો ને યમ પખાલોને? વાહ તમારી સમજનતા!

પરિમલ: વિન્યા, તું શું બોલે છે તેનું તને કાંઈ ભાન છે?

વિન્યા: એવ, મામકી આપો છે કેમ? તમારું રજેલું હું ખાઉં છું એનું આ ઈનામ તો નથીને?

પરિમલ: તું કાંઈ સમજતી નથી વિન તું કાંઈ સમજતીજ નથી. તારા સ્વાખ અનુકૂળ થવાનો હું જેમ જેમ વધારે પ્રયત્ન છું તેમ તેમ તું વધારે પ્રતિકળ થતી જાય

વિન્યાએ પંદર કાગળો લખ્યા

પણ એના જવાબ ન મળ્યો!

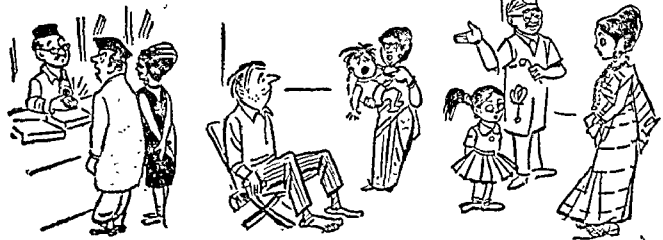
પરિમલ: વિન્યા, આ કોઈ એવજ ગંભીર ગુનો નથી થઈ ગયો કે જેને લીધે તને મારી સમજનતા ઉપર પ્રવાર કરવાનું મન થાય.

વિન્યા: જેમાં પોતાનો સ્વાર્થ ન લોપ એવી કોઈ વાતને તમે પુરુષો ગંભીર માનતાજ નથી. હું મે મહિનાથી બરાબર જોતી આવી છું કે શત્રુવારેલી કંગિલીની જેમ તમે તમારા મિત્રસમુદાયમાં મને ફેરવો છો ને મારાં વખાણ કરાં કરો છો. બાકી તમારા હૃદયમાં શું છે તે હું જાણ છું.

આ સંજ કાશીએ કેમ પહોંચ્યો?

વિન્યા: લગ્નનું કારણ હું બરાબર જાણી છું. સંધેને કાશીએ પહોંચાડવાની જરૂર જુદી નથી. સમજ્યા! હું જ થાકી જઈ મારે પિપર! થોડા આ તમારી યાત્રીએ (યાત્રીના ઝૂકે ફેંકે છે ને ગુસ્સામાં મેન લઈને બહાર નીકળે છે.)

પરિમલ: તું નકારી ગેરસમજીતી બી કરે વિન્યા, મેં તને જવાનું કહ્યુંજ નથી. મેં

શેઠ :- આજે મારે બાટવા મધ્ય કીમનો કાગીના નથી લેવા. કાગીના મારી આ સેકેટરી મારે નથી લેવા પણ કોઈ વાજકે પણ ભજા-હાર કાગીના મરાજો જે જેઈ મારી પત્ની ખુશ થઈ જાય !

પત્ની :- તમારો બાનો પણ તમારા જેવો જ હશે. આજેકો મોટો ફોટો લેવો પણ ફૂ પડી મારકો હોયો નથી અને તમે પણ હાથની માટીથી ઘેલ્યા નથી !

ડોક્ટર :- તમારી મેમીની આંખોને જો જશું નથી મોઝન ફેલનાને એવો અમિયો મેમીની વાજકો છે તેથી જ આંખ મેમીની આંખી લાને છે, અમિયો હોયી નાંખી ! અંધકારક.

424

નૂતન - વર્ષાભિનંદન

સ્ટો કી સ્ટ ૧

નૂતન વર્ષાભિનંદન

અમો અમારા ગ્રાહકો તેમજ
મિત્રોને સુખી અને
સમૃદ્ધ નૂતનવર્ષ
ઈચ્છીએ છીએ

શો પીંગ સેન્ટર

(એસકેઆઈઆન્ડ - શાં-૨૫)

૩૧૦, કાલબાદેવી રોડ,

સ્વદેશી મારકેટની બાજુમાં-મુંબઈ ૨.

દત્તાત્રેય કૃષ્ણ સાન્દ્ર અધર્મ
ચેમ્બર પ્રા. લિ.

ચેમ્બર, પુનર્-૩૧

ભીમ અને અર્જુનનું અભિમાન આમ ઓગળી ગયું!

મહાભારતનું મુખ્ય પુરૂષ વર્ણ, દરેકના મન પર એક પ્રકારની શાંતિની આભા જણાઈ આવતી હતી. એક બાળુ ધર્મરાજ મુશિષ્ટર આસન ઉપર છે તો બાળુમોજ ગોંડિયાના ટંકારવ કરનાર અર્જુન પણ છે. ગદ્યાધારી ભીમ પણ પોતાને ચોગ્ય ધાસને બિરાજમાન છે. સહદેવ નકુળ પણ યથાસ્થાને જણાવેલા છે.

સભાજનના મહારાજના પ્રવચનને સાંભળવા આનુરૂ છે. સૌ તેમના તરફ એક પ્રકારની આનુરૂ દ્રષ્ટિથી જોઈ રહ્યાં છે. મહારાજ મુશિષ્ટરે પ્રજાને તિબળ રહી પોતાનું કામકાજ કરવા જણાવ્યું ને પ્રવચનના ઉપસંહાર કરતાં ધર્મરાજએ જણાવ્યું કે, “આપણે આ મહા-

ભુજો તો કાળું મેંશ છે. શરીરે પરસેવાના રેવા ચાલ્યા જાય છે.”

જાણે અતિ પરિશમથી ક્રમિત થયો હોય એમ એણે સભાની વચોવચ આવતા કપાળ પરથી ઓગળી વાળીને પરસેવે લુછ્યો ને હાથ કરીને બેઠો. જ્યાંક વિશ્રામ લઈને એ ઊભો થયો.

સભાગુરુમાં એટલી નીરવતા છવાયેલી જણતી હતી કે એના અવાજ સૌ કોઈ સાંભળી શકતા. ડુગડગીના અવાજ સાથે મદારીએ પ્રથમ રમત જાહેરમાં મૂકી. “આ કરડિયામાં કાળો નાગ છે. એને કેટલાયે દિથી અન્ન-પાણી લગમ કર્યું છે. એ નાગ શું કરે છે એ ખબર

ગુજ્જન થવાનું છું મા-બાપ.”

“જા, જા હવે જેવો મોટો મા-બાપવાળો. આ તારા નાથને તો હું એવો ઊંચી દઈશ કે એ ફરી પાછો આવશેજ નહિ.”

ભીમે ગુસ્સાભરી વાણીમાં કહ્યું, “ને એક કહેતાં કહેતાં તો ભીમે નાગની પૂછી હાથમાં પકડીને બેચાર વાર ફેરવી લવામાં ઝીંક્યો. નાગ ઊપર તો સડસડ ગયો. મદારી પણ સહજ ઘરમાં ગયો કે આ શું થયું? ભીમને પોતાની તાકાતના સર્વ અને સંતાપ થયો. પણ ત્યાં તો એક અજબનું કોનુક થયું. હવામાં ઊડેલાં નાગ જેમ તીરે સડસડ કરતું નીચે આવે એટલી ત્વચાની નીચે અલ્પ ભીમના ગળામાં લપેટાઈ ગયો ને ભીમને ગળે એટલી જોરથી ભીંસ દીધી કે જો નાગ જાદી ભીંસ ન હોય તો પાંચપુનરા ચમ રમી જાય.

એણે મદારીની આંખો સાથે આંખ મેળવી. ભીમ અને મુગાવતારી કુખરની આંખો એક થઈ. ભીમના નયનોએ કુખરની આંખો ઊતારી, સમા માર્ગો કે નુરતજ પકડે રીધી થઈ. ભીમ નીચી નજરે પોતાને સ્થાને ઊઠાવતું ગયો. ને મદારીએ વિતલી આંખો ચોરેર ફેરવી ને પોતાની ભીજ રમત જાહેરમાં મૂકી. “આ માંદગુ દટું, બિચારથી ચલાનું પણ નથી. માંદગાં દટું એને અલી ચુપી ઘસડીને લાવેલ છું. આ સભામાંથી કોઈ પણ પેશક આના પર સ્વારી કરી આ સભાગુરુની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી આપે તો હું એને શુરવીર જાણું. છે કોઈ આટલામાં શુરવીર ને પોતાની શુરવીરતા આ દટું પર સ્વારી કરીને બતાવે” સૌ એકબીજાની સામે ટપર ટપર જોવા લાગ્યા.

ફરી મદારીએ પડકાર ફેંક્યો : “અરે હું તો હસ્તિનાપુરની શુરવીરતાની પ્રતિષ્ઠા સાંભળીને આટલે સુધી આવી છતાં આ તે કંઈ જાણી-વગેરે ટંકારવ કરવાનો નથી.” ગોંડિયાનું નામ સાંભળતાં જ અર્જુને સડક દઈને ઊભો થઈ ગયો.

જેણે મદારીના હાથમાંથી દટું ઓઢકી લીધું. મદારીએ આજીજ કરતાં કહ્યું, “લગેજ છે તો શુરવીર પણ મારી એક નથા વિનંતી છે કે તેને ન ખૂબ દોષગણે નહિ. બિચારું મરવાને વડે હવે છે. ને જો એ મરી જાય તો મારે પેટ ભરવાના સંસા દાખ.”

“નાર, નાર” કહીને અર્જુને અજબજા હાસ્ય કર્યું ને આંખના પલકામાં તો અર્જુન એ

અભિમાન

ભારતના સંગ્રામમાં કોરવો અને પાંડવો વચ્ચેના મુખ્યમાં જીત્યા હોઈએ તો એ માન આપણ સખા શ્રી. કૃષ્ણને આભારી છે.”

સૌએ આ વચનને તાણીએના ગડગડટ વડે વધારી લીધું પણ સભામાં બિરાજેલા ભીમ અને અર્જુનને એક બીજા સામું જોયું ને આંખોથી ઈલાસ કર્યા. ઈલાસથી એ સાક જણાઈ આવતું હતું કે ભીમની ગદા કે અર્જુનનું ગોંડિય ન હોત તો મુખ્ય જીતાવું કપરું હતું.

ને આ બાળુ કૃષ્ણ ભગવાને ભીમ-અર્જુનની આંખોમાં રહેલા અહંભાવ જેટ લીધો-નાંચી લીધો. ગમે તે કરે પણ આ ઉભયના અભિમાનના નાથ તો થયો જ જોઈએ-મનમાં શ્રી. કૃષ્ણે વિચારી લીધું.

સભા પોતાના કામમાં મથગુવ હતી એટલામાં બહારથી એક માણસ કૃષ્ણના નામને સંજોશ લઈને અગ્નિ-કુખ તરફ જ એ માણસની જોડે રવાના થઈ ગયા. જતાં જતાં પ્રભુએ ભીમ, અર્જુન પર એક વેપક દ્રષ્ટિપાત કરી લીધો.

સભામાં પાંડવોના વશ ગીતો ગવાય છે અનેક પ્રકારના મનોરંજનો ચાલી રહ્યાં છે. ત્યાં તો દુર દુરથી કોઈ ડુગડગીનો ધ્વનિ સભા-જગતના કર્ણપટે અલગપણે ઝીટાવવાની નજર એ દિશામાં વળી. જ્યે છે તો એક મદારી માંદગુ ટટને હાથમાં કચાકનો કરડિયા લઈને માંદગુ પડે હાથે આવે છે. મારે ચીરે રોડાંગણ પાથરું છે, ખમીરસના પણ એજ હાથ છે. શરીર

છે તમને? એ કહે છે કે મારી પૂછી પકડી મને ને આકાશમાં ઊંચે ચઢવે તેનેજ હું ખરે વીર ગણું. નહિતર નિરર્થક પ્રયત્ન કરનારાના હું પ્રાણુજ હરી લઉં.”

“છે કોઈ શુરવીર આ સભામાં? આ કંઈ કુરુક્ષેત્ર નથી કે કુરુક્ષેત્રની નજીમાં ગદા મારી લોહી પીવાનું નથી. આ તો તમારું જળ અજમાવવાનું છે. દેશ-વિદેશ ફર્યાં પણ કોઈ આ નાગને પચાવત નથી કરી શક્યું. કુરુતાં ફરતાં લોકવાયકા સંભળાણી કે તમે પાંડવોના દરબારમાં જાવ. ત્યાં તમારી શરત પૂર્ણ થશે. બાપલા મોટી આઘાતે આજો છું. મને લાગે છે કે મારી આઘા અલી પણ સફળ નહિ થાય. કારણ કે હું આટલું બોલ્યો પણ આ બાળુ કોઈ આંખ પણ માંડવા નેપાર નથી.”

ને જાણે મદારી પોતાના બિસ્તર-પોટલાં બોંધતો હોય એમ જવાની નેચારી કરવા લાગ્યો. હજી તો પુરું બોંધી પણ નથી રહ્યો ત્યાં તો ભીમે આવી એના હાથમાંથી નાગવાળો કરડિયા ઝૂંટવી લીધો. “ખબરદાર ચૂપ રહે! ને” અમારી શુરવીરતાને આપવાના આપ્યું છે. હું તારી ચારતનો સ્વીકાર કરું છું.” એમ કહી ભીમે કરડિયાને જોરથી લાત મારતાં ઉપનું, ઝાંકણું ઉઘી વળ્યું. પણ અંદરથી નાગ જ્યાં પણ રસકો નહિ.

મદારીએ કાલાવાલા કરતાં કહ્યું, “મહારાજ કમાવ છે તો બંધિયા પણ જે જો મારો નાગ ક્યાં દૂર ન જઈ દેતા, નહિતર નહિ જાણું પેટિયું કાંચી કાઢીશ? એના પર તો હું મારે ખેંચ કરી

લે ખ ક :

મુંબઈ સમાચાર :
દીપાન્સવી અંક :

અમારામાં નથી ભેદ ઊંચાનીચા તથા નરી,
ધાંબલા આ ઊંચાનીચા ભેદને સરજી રહે !

નસીર :
સી. બી. ખોપડર

માંદલા લાવતા અસ્વ પર ચઢી બેઠો. માંદલુ લાગતું ટટું હતું તો મેં ફરારી બનું હશે ત્યાં તો બાણ એ અગ્નિવને પાંખો ફૂટી હોય એમ પવનવેગે દોડવા લાગ્યું.

નદી નામાં, ખેતરો જિંચી જિંચી લાગે એ ટટુંની કંઈ વિજ્ઞાતમાં નથી. અભ્યુત્તરે લાગ્યું કે બાણ એ હથાળાં પડી જશે. એ ટટુંની હાંમે લાવતી માળા કરીને વાંટાઈ રહ્યો. ને જો થોડા પરથી પડ્યો તો અભ્યુત્તરના બાર જ વાગી ગય. અભ્યુત્તરના તો હોંડોળો ઊડી ગયા. હવે આ ટટું ક્યાં જઈને થાભશે એ કહેવું જ મુશ્કેલ હતું. હસ્તિનાપુર તો ક્યાંય દૂર રહી જાયું હતું. પોતે કેટલા પંથ વટાવ્યા હશે એની પણ ખબર ન રહી. માંદલુ ટટું હતું પણ વેગ ઓછું કરતું ન હતું. હવે અભ્યુત્તરે લાગ્યું કે આપણે ભયવાના નથી, એટલે સાહસ કરી વચ્ચે આવના એક વડવાની વડવાઈ પકડી લીધી ને ટટું નીચેથી સરકી બન્યું.

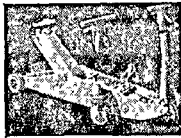
જોવી વડવાઈને પકડી એવી જ નીચે નદી વહેતી હતી. બરાબર અભ્યુત્તરની નીચે મગર મોં ફાડીને ઘાડ જોતો જ પડ્યો હતો ને બરાબર વડવાઈની ઊપલી ડાળ પર જાયો તો એક કળંગો નાગ ફૂંકાડ મારતો હતો. હવે અભ્યુત્તરે જાયું ક્યાં? જાને બાણ મોત મોં મૂકીને ત્રણ જ હતું.

અભ્યુત્તરે આખે શરીર પરસેવાના રેલા નીકળવા માંડ્યા. પગબર તો ફૂલ ઘાડ આવી ગયા. પણ એટલામાં ફરારી એક ડાકણ નજીક આવતી દેખાઈ. અભ્યુત્તરે કાલાવાલા કરી ચોતાને બચાવી લેવા જણાવ્યું. ડાકણે કહ્યું: "બચાવું એક શરત. હું જો કામ બતાવું તો બાણ જ કરવું પડશે." કહીને માણસ જમ તણખલાને બાંહે તેમ અભ્યુત્તરે એ ડાકણની સારતને સ્વીકાર કરી લીધો.

જમ કોઈ તણખલાને આપણે ફૂંક કરીએ એટલી સરળતાથી ડાકણે અભ્યુત્તરને વડવાઈ પરથી જિંચકી લીધી. ને ચોતાને ઘેર લાવી મૂકી લીધો. બધા જો અચંચત આપ કહી

ડાકણે કહ્યું: 'તને બચાવ'. પણ એક શરત'

2 1/2 & 10
Tons Capacity
"O T C O"
HYDRAULIC
GARAGE JACKS.

Please write to :

OVERSEAS TRADING CORPORATION.

Stockists & Importers
of
GARAGE TOOLS-GARAGE & SERVICE
STATION EQUIPMENT

Nusser House, 20A/22 New Queen's Road
BOMBAY 4. (B.R.)

Phone: 22792

Grams: THEONESTOP

"MOTTISURMA"
BOMBAY 50

ફોન: 332600

નકલી માલથી સાવધાન

આંખોની

રક્ષા અને

રોશની માટે...

*

સાચા મોતીના

*

સુરમા આંખીયમીત
વાપરો

ડોંગરીનાં જગપ્રસિધ્ધ ઝવેરી બજારવાલા

હાશમ મનજી પદમશી

—સુરમાવાલા—

જુની ને જાણીતી દુકાન :
મુ. જે. મારકેટ, ઝવેરી
બજાર, મુંબઈ-૨.

: હેડ ઓફીસ :
કરીમ મેનશન, નળબજાર
પોલીસ થોડી સામે, મુંબઈ-૩.

અમારા માનવંતા ગ્રાહકોને નૂતન-વર્ષાભિનંદન

આજના જમાનામાં કપડાં-પહેરવા ખાતર નથી પહેરાતાં! પ્રતિભા અને પ્રતિષ્ઠાને ઓપ આપે
તેજ કાપડ પર્સન કરવું જ રહ્યું!! એકજ સ્થળે

લેડીઝ - જેન્ટલ્સ - જુવાનીઆ અને અધ્યાઓને માટેનું દરેક પ્રખ્યાત મીઝ, માર્ક અને બનાવટનું કાપડ મેળવી શકાય
તેજ દાદરના અમારા ભવ્ય અને આપ-દુ-ડેટ કલેથ સેન્ટરની જરૂર મુલાકાત લેવો.

કોટન - વુલન - ટેરીલીન - સીક - વી.માં દરેક જાતનું જેન્ટલ્સનું શર્ટ - બુથર્ટ,
કોટ, પાટયુન, સુટ વી.નું કાપડ લેડીઝ માટે દરેક જાતની હાલકી ભારે સાડીઓ
શ્વાઉઝ પીસીસ - પેડીકોટ વી.નું કાપડ તેમજ દરેક જાતનું બીજા ડ્રેસ
મટીરીયલ્સ માટે—

જવાણી પ્રધર્સ

૯૧ એ. બી; નાપગામ, કાસ રોડ, નાળીએરવાલા
ખાસતી અગીઆરી સામે, દાદર (સિ. રે.) મુંબઈ-૧૪.

એનીકા

એક અલગપણ

યુરિપિડિસના નામ સાથે, ગ્રીક ટેલે-
ગ્યુ ડીનો ઈતિહાસ ઓચિતો સમેટાઈ
જાય છે. એસ્કિલિસને આપણે ગ્રીક નાટકના
સર્વોચ્ચ કહીએ છીએ. એણે નાટકમાં
દેવતાઓને ને વીર નાયકોને અવારનું. એણે
એમની સમુદાયમાં માટે એક જાનરમાન
ચોવાન ઊભું કર્યું. એણે સંવાદોને મહત્વને
રચાને મૂક્યા. એણે સૌથી પ્રથમ સાચું
દૈનિક કથાવસ્તુ મિળાઈ કાઢ્યું. એણે માન-
વીના હૃદય આવેશનું, આશાનું, બિરાદાનું
અને દુઃખ સંકલ્પનું ઉત્પાદન તાલ્યું.
એની પછી સૌકલ્પે આ સૌને મુખ્યને
જાણી રાખ્યાં, પણ બે મોટા મુશ્કેલ ફેરફાર
કર્તા. કથાવસ્તુના તત્વને - ઘટ્ટ એકોને એણે
‘વસ્તુ’ અને નાટ્યવસ્તુને માનવીના ઈર્ષ-
માવેશોના વર્ણનમાં વધારે નિકટતાથી
મૂકવું. પરિણામે એ આવેશોનાં સંચલનો
પરિણામથી ને ઈર્ષવટથી ચીતરાયાં.
વળી આખા નાટકનાં પાત્રોમાં એક પ્રકાર-
ની વધુ અખિલાઈ, વધુ સંપૂર્ણ સંવાદ
પણ મળ્યાં. એની પછી યુરિપિડિસ
અપે છે. એની પ્રતિભામાં ભારોભાર
મોલિકતા છે. એની પ્રકૃતિ સંચલ છે.
એના હાથનીચે નવાં તત્ત્વો પાત્રોના માર્ગ
કાઢી આગળ તરી આવે છે. ‘ગ્રીક ટેલે-
ગ્યુ’ રૂપ બદલાઈ જાય છે. ને ‘કલાસિકલ’
બીજું તો પરી ભાગવાની અછી પર આવી
રહે છે. રોમની અને રિસાઈની પ્રધાનતા
અદ્યતન પ્રકૃતિ સાથે એના મેળ
સારો બેસે છે. ગ્રીક ભાવનાથી એ નેટ્કો
દૂર સર્વો, તેટલા, નવા સંજોગમાં ઉછર્યા
અને બીજા આદર્શોની ઈમારત રચવાનો
પ્રયત્ન કરતા માનસોએ એને વધુ આવ-
કાર્યો. આથી જ, પાત્રોના બીજા મોટા
પ્રતિસ્પર્ધિઓ કરતાં નાટકના પછીથી
મથેલા વિકાસ પર એની અસર ઘણી વધારે છે.

આ પછી પાંચસો વર્ષના ગાળે કુદાવીને
આપણે સેનેકાના સમયમાં આવીએ છીએ.
સેનેકા એ દૈનિક કવિની કૃતિઓ આપણી
સમક્ષ છે ને પોતાના લેખમાં એની
સાથે બીજા અંક એક જ નાટ્યકારો

હતા. એના નાટકો નકર છે અને રિને-
સાને સમયે કલાસિકલ કે રોમેન્ટિક
નાટકના પુનરુત્થાન પર એણે જે અદ-
ભુત અસર નીપજાવી છે તે દ્રષ્ટિએ તે વધુ
મુશ્કેલ છે.

એક વાત સ્પષ્ટ છે કે એણે પોતાનાં નાટ-
કોની માંડી યુરિપિડિસ પર જ કરેલી
છે અને એણે જે અનેક ફેરફારો પોતેના
તે સ્વીકારીને પોતે તેને આગળ વધાર્યા છે.
યુરિપિડિસની માફક છતાં વધુ નાટ્યાત્મક
સંજોગોના આવેશક તરીકેની એની સિદ્ધિ
હતી. યુરિપિડિસની માફક છતાં વધુ પ્રમા-
ણમાં એનામાં વહુનો ને વાકછટા હતાં.
યુરિપિડિસની માફક છતાં, વધુ સંચાટ રીતે
એ સૂચનાત્મક શૈલીમાં રાંધે છે ને યુરિ-
પિડિસની માફક જ, છતાં વધુ ઉચ્ચ
કલાએ, રોમેન્ટિક ઘટનાઓ અને ચિત્રા-
ત્મક અલંકારો પોણી કાઢવાની એની
પાસે દૃષ્ટિ છે. એની સર્વોત્તમ નાટ્ય-
કૃતિ “ટ્રોસ” (Troas) માં દ્રૌપદના
મુદ્દ પછી જીવંત રહેલા દ્રૌપદાસીઓ પર
પ્રીતિએ લીધેલ વેરની કંટાળ કથા છે.
ત્રણ અકાંડો એણે નાટ્યાત્મક પ્રસંગોની
પરંપરા ઊભી કરી છે. ને તેમાં પાર્થિ-
રામ, ઓગામેમ્નોન, યુલિસિસ, એન્ટ્રોમિક,
હેલન અને હેક્યુબાનાં પાત્રો દ્વારા
જે મંથન, જે ધમ્પળ, જે વિવાદ રજૂ કર્યું છે
તેમાં પ્રતિભાસાચી નાટ્યકારની કલમની
સંપૂર્ણ વિભજ વસ્તુતાઈ આવે છે. આ જ
વિષય પર યુરિપિડિસે લખેલી બે નખણી
કૃતિઓ “Troades” અને “Hecuba”
‘ટ્રોસ’ અને ‘હેક્યુબા’ની સરખામણીમાં
આ દૈનિકીની ચકિત વધુ દ્રષ્ટિએ વધર
થાય છે. સેનેકાના નાટકમાં વધુ અખિ-
લાઈ કે સંચલનોની કલા, વધુ નાટ્યાત્મક
પ્રતિભા અને વધુ અસરકારક એવો
દેશો ને સાચો કરૂણ જણાય છે.

લેખક :

પ્રાધ્યાપક મધુકર રાંદેરિયા

અને આ વાતના અનુરૂપિયનમાં જ આપણે
સેનેકાનાં નાટકોમાં વળાંકેલા મેથોડોસેન્ટિક
તત્વની વાત પર આવીએ છીએ. આ
તત્વ યુરિપિડિસની માફક, એના પાત્રા-
લેખને ને પ્રારંભ પોષનામાં દેખાય છે.
આ બે બે તત્ત્વોનાં, ઉદાહરણ એની બે કૃતિઓ,
“ટ્રિપોલાઈટસ” અને “મિડિયા”માંથી
મળે છે. આજ કથાવસ્તુ પર, એની
પૂર્વ, યુરિપિડિસે પણ નાટકો લખ્યાં છે.
પહેલા નાટકમાં સેનેકા દિવના પાત્ર
દ્વારા અદ્ભુત દ્રશ્ય-અસર ઉત્પન્ન છે.
પણ તે નૈતિક જાજરતા અને નાટ્યાત્મક
સત્યને ભોળે! તેવું જ અને છે બીજા
નાટકમાં પણ. મિડિયા પોતાના પુત્રોની,
મલેવની એક ઉપલી ભારીએ ચડીને,
કતલ કરે છે. એ દ્રશ્ય-અસર ઘણી
તીવ્ર બને છે, પણ એમાં નાટ્યાત્મક
જાજરતાનો સંપૂર્ણ લોપ થાય છે. આમ
છતાં, આ ઊભુંપણ છતાં કદાચ એને
કારણે જ, આ પાત્ર અને (Thyestes)
(થિયેસ્ટિસ) નાટકનું એડિટિંગનું પાત્ર ને એ
જ પ્રેરણા હેઠળ જન્મ્યું છે તે વિશિષ્ટ રીતે
સ્સભામાં બન્યાં છે. એવિઝાન્થોના પુત્રની
નાટ્યકૃતિઓ આ પાત્રોથી પ્રભાવિત થઈ
છે એમાં શંકા નથી.

આ ઉપરાંત નાટકોમાં ‘ભૂત’ના વિનિ-
યોગ પણ લશ ખેંચનારી ભાવના છે. આ
એક વિશિષ્ટ નાટ્યાત્મક મુદ્દિત છે. એનું
નાટ્યક મૂલ્ય ‘ઘણું’ છે, ને એવિઝાન્થોના
પુત્રના પ્રારંભજાળના નાટ્યકારોને તો આ
તત્વનું અપ્રતિમ આકર્ષક ઘણું જણાય
છે. અલબત્ત સેનેકાની પૂર્વ યુરિપિડિસ
‘ભૂત’ના ઉપયોગ કર્યો છે, પણ સેને-
કાએ તે ચોક્કસ વધુ કલામય રીતે
કર્તો છે. ‘થિયેસ્ટિસ’માં દેન્ટેલસનું ભૂત
આનું સારું ઉદાહરણ પૂરું પાડે છે. આમ
છતાં, સેનેકાના જ ‘એગેમેમ્નોન’ નાટકમાં
થિયેસ્ટિસનું ભૂત મુખ્યને વેરની વચૂ-
લાતનું સ્વરૂપ પાસૂલ કરીને આવે છે, ને
એ રીતે આ નાટ્યાત્મક મુદ્દિત એક
કદમ આગેકૂચ કરે છે. એવિઝાન્થોનાની
નાટ્યકારીની દૈનિકીમાં ભૂત આ વિશિષ્ટ
રૂપે જ દાખલ થાય છે. ચોક્કસપર પણ
આનાથી દૂર રહી શક્યો નથી. જે કે,
આ ભૂતની આખી યુદ્ધિનું દર્શન આપણને
એકિક્વલમાં પણ થાય છે. એના ‘યુમેનિડીસ’
(Eumenides) નાટકમાં ડિવેન્ટેનેસનું
ભૂત ઘણું અસરકારક છે. કદાચ ‘તિવેટ’માં
હેમ્બેટના પિતાના ભૂતથી જ વિશેષ.

યુરિપિડિસનાં વાકછટા ને વર્ણનનાં તત્ત્વોનો
વારસો સેનેકાએ લીધો ને તેના જમણે
વિસ્તાર રાખ્યો છે. ‘એગેમેમ્નોન’માં
જન્મપાતનું વર્ણન ૧૯૮ પંક્તિઓ થોડે
છે, તે થિયેસ્ટિસના પુત્રોના હત્યા
અને તે પછીની ઊગ્રહીનું વર્ણન ૧૯૭

આજના જમાનાનું રોમેન્ટિક નાટક કે આજના જમાનાનું

કલાસિકલ નાટક એ બેમાંથી

કયું આ નાટ્યકાર સેનેકાનું

મક્ષી છે તે કહેવું મુશ્કેલ છે

રંગમાં બજાવેલી નથી. જ. આ રોમન નાટ્યકારની વાકછટા કે એના વાણી-વેબવ વિશે બે મત હોઈ શકે. પણ મુશ્કામકતા, ભંકરતા ને જંગમતાની અસરો નિષ્પન્ન કરવામાં એને કોઈ આંખી શકે એમ નથી. સેનેકાની શક્તિઓના આ વિત્ત પરથી એટલું તો સ્પષ્ટ થાય છે કે યુરિપિડિસને પગલે પગલે ચાલતાં એણે પોતાના કોઈપણ પુરોગામીઓ કરતાં નાટકને વિશેષ વાકછટા મુકત બનાવ્યું અને એજ સેથોને પણ સ્પર્ધા સમકષ રીતે વળી, આ કલાને એક પક્ષે સૂત્રાત્મકતા અને ચોટદાર વિવાદના દેખાતાં દુરુપયોગ સાથે કદમ મિલાવ્યા તે બીજે પક્ષે રોમેન્ટિક ઘટનાઓ તથા વહુના અને ભાંકરતા તથા અતિ પ્રાકૃતિક તત્ત્વોને નાટકોમાં દાખલ કરવાની એક મજબૂત વલણ સાથે એ કલાએ તાલ મિલાવ્યા.

આપણે આ વસ્તુલક્ષમાં સમીપે અને વળી એ જમાનાના કલાસિકલ પુનર્જીવન પર એણે જે વિશાળ અસર પહોંચાડી તેના વિચાર કરીએ એ તારે જ એવિજા-ભય યુગના પ્રારંભકાળના નાટ્યકારોમાં કલાસિક અને રોમેન્ટિકનું જે વિચિત્ર મિશ્રણ જોવા મળે છે તેનું સ્વસ્થ સમજ શકાય.

આજના જમાનાનું રોમેન્ટિક નાટક કે આજના જમાનાનું કલાસિકલ નાટક એ માંથી કયું આ રોમન નાટ્યકાર સેનેકાનું જણી છે તે કહેવું મુશ્કેલ છે.

પત્ની: લગાવો, લગાવો! તમારાં તે સ્વમિત્રે યુદ્ધમાં જવાની પાત કરતા હતા!

ઉત્તમ ભેટ

રાગોર

મંદિરોમાં ધંદ, ઘડિયાળ અને શંખ વાગી રહ્યાં હતાં. કોઈ સ્તુતિ ગાઈ રહ્યો હતો, કોઈ પૂજા કરી રહ્યો હતો અને કોઈ ભક્તિ-ભાવથી આનંદિત થઈને નાચી રહ્યો હતો. ભગવાનને પ્રસન્ન કરવા માટે નારાં નાટ્યો, સૌ-પુણ્ય બધા લીન જણાતાં હતાં. પરમાત્માએ આ બધું જોયું અને આનંદિત થઈને પોતાના ગણોને આદિય આખ્યો, કે: “મારા ભક્તજનો માટે કંઈક ઉપહાર થઈ આવ.”

“શકિત ?”
“નહીં !”

“માન અને મશ ?”

પ્રભુએ જણાવ્યું : નહીં, પુરુષને માટે કોઈ એવી વસ્તુ થઈ જાઓ જેના વડે એ પ્રત્યેક મનઃગમતી વસ્તુ પ્રાપ્ત કરી શકે.

હજી જિજ્ઞાસાવશ થઈ પૂછ્યું: એવી કંઈ વસ્તુ હોઈ શકે, પ્રભુ?

ઉત્તર મળ્યો- સાદસ અને વૈષ્ણ. આ વસ્તુઓને મેળવી પુરુષ મનુષ્યલોકમાં ગમે તે મનઃગમતી વસ્તુ પ્રાપ્ત કરી શકશે.

બીજા ગણે લાલ જોડી વિનંતી કરી-“દીન-બંધુ, નારીને માટે શું ઉપહાર થઈ જઈએ?”

પ્રભુએ આદેશ આપ્યો- “તમેજ કંઈક મૂંચવો.”

ખૂબ વિચાર કરીને ગણે ઉત્તર આપ્યો !

“લાજ, ભગવાન?”

પ્રભુના મુખમાંથી થયો સર્વો- “લાજ તો હું જન્મની સાથે જ આપી મુક્યો છું.”

ગણે ફરી મુગ્ધવ્ય: “પ્રેમ?”

પ્રભુએ હસતાં હસતાં કહ્યું: “એ તો એના સ્વભાવમાજ છે.”

અન્ય વિશાસલમાં પડી ગણે પૂછ્યું: “પરમધિતા, તો આપ જ કહો, નારીને માટે શું ઉપહાર થઈ જઈએ?”

“એના મનોરંજન માટે એક સુંદર, માલક અને નિર્દોષ સિદ્ધ થઈ જાયો. જેને મેળવીને એ જગતના તમામ સુખ-દુઃખ વિસરી નયો.” પરમધિતા બોલ્યા: “તમે સૌકામિત્રીયો સિદ્ધને લઈ જાઓ.”

અને બંને ગણ પરમધિતાના આદેશાનુસાર ઉપહાર આપવા સારી નીકળ્યા.

જનુ: ‘સ સાદી’ એમ એ

સેનેકાની નાટ્યકૃતિઓમાં ભરપૂરું પહેલા ‘રોમેન્ટિક ટ્રગ’ પણ ખૂબ મુશ્કેલ છે. યુરિપિડિસે જ દાખવેલે માર્ગે, એ પોતાના વાક્યને, પોતાના ઊર્મિ આવેશના તોફાનને અજવાલમાં ઊગાડતાં થઈ જઈને એક વિચારાત્મક, અપરિચિત, તરંગવેલિત, અતિપ્રાકૃતિક દુનિયામાં ચાલવી દે છે. ‘ઈડિપસના મે ટ્રગ’ એ ‘મિથિ’નાં મે ટ્રગ’માં અંતિ ઊંડી વજીરે એવા એનાં ઉદાહરણો છે. યુરિપિડિસમાં આવાં રોમેન્ટિક ચિત્રોનું મૂળ નહોતું. ને તે પછીના નાટ્યકારોએ પણ એ આવેશન પદ્ધતિને અપનાવી છે. પરંતુ સેનેકાના પુરોગામીઓએ કે સેનેકાના અનુગામીઓએ કોઈએ ધીંકીને એવા ને એટલા પેશ

આપણા સમયનું એક અવિસ્મરણીય અને નિરાળું સર્જન

૬૬૬ સમયમાં આવી રહ્યું છે

કદપના લોકડ

કાજલ

* મીનાકુમારી જયંતિ ત્રિવેની કલારાણીની એક અદ્ભુત અને અપૂર્વ
માધવી તરીકે એક સરળ, સ્વાથંત્યાગી, લાગણીપ્રધાન ભારતીય નારીત્વની ભૂમિકા

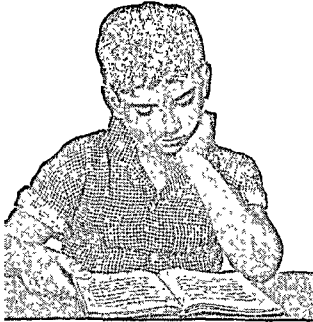
* રાજકુમાર એક શરણી, રખડુ અને માધવી માટેની સ્તીતમગાર મોતી
બાણુની ભૂમિકામાં

સાથે • ધમેન્દ્ર • પદ્મીની • મુમતાઝ • શંભુકુમાર • દુર્ગા ખાટે • જાગીરદાર
• તિવારી • હેલ્લન અને મહેમુદ

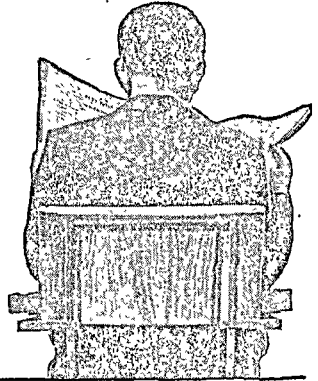
કથા :	દિગ્દ :	નિર્માતા :
ગુલશન નંદા	રામ મહેશ્વરી	પત્રાલાલ
સંગીત :		ગીત :
રવિ	*	સાહિર
છબીકલા :	સંતસીંધ	સંવાદો : કેદાર શર્મા

ડીલક્ષ પિક્ચર્સ પ્રકાશન

જ્યારે તે
વિશિષ્ટતા
મેળવે છે...

ત્યારે તમે
પાછા ન પડતા

... જરા પુત્રએ ચતુરાઈ અને ચપળતાની ઘણી જ વહેલી ખાતરી આપી છે. તેના સ્ત્રાસ ભાવિની
આશા, સારી કેળવણી, સારી જિન્દગીની શરૂઆત તમારા પર આધાર રાખે છે. અમારી
૪૦૮ ગ્રાહિસામાંથી ગમે ત્યાં આજે જ સેવીંગ્સ એકાઉન્ટ ખોલાવો અને તેનું ભાવે ચોક્કસ કરો.

ધી સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા લિમિટેડ

રજીસ્ટર્ડ ઓફીસ: મહાત્મા ગાંધી રોડ, ફોર્ડ, બૉમ્બે-૧. ■ એન્ડ, સી. કુર્પસ જનરલ મેનેજર

મુખર્ષી સમાચાર:
દીપાન્સવી અંક:

અનલદ પ્રેમ

નસવીર:
એન. એમ. કચ્છવાલા

મુંબઈ સમાચાર:
દ્વિપોત્સવી અંક:

ચાલો એવા સ્વચ્છતા ન જ્યાં
ધર્મદા માનવીનાં

તસવીર:
આઈ. એન. નવવાલા

શ્યામી, ગેયા, હાટી, આરબ, મકરાણી વગેરે
 લગ્નકો કોમનો ઉપયોગ કરતા. તેઓની
 બાહુરી સિપાઈઓ તરીકે ભરતી કરી સો
 ચોતપોતાના રાજ્યના સીમારૂ વધારવાનો
 હાથ લેતા. કેટલાક રાજ્યોએ મિયાણા અને
 હાંદે જેવી કોમનો સાથે ઉપયોગ ન કરતાં
 તેમને લૂંટ અને ધારને રસ્તે વાળ્યા. જુદાં
 જુદાં રાજ્યો મિયાણાઓને વર્ષાસન બંધી
 આપતા અને ચોનાની વિરોધી રાજ્યોમાં ધારો
 પ્રાપ્તતા અને ગેરબંદિબસ્ત ઊભા થાય એ
 રીતે ઉચ્કેરતા અને તેવા કાર્યમાં પીઠબળ
 આપતા. આમ તેઓ સ્વાર્થી રાજ્યસત્તાના
 ખ્યાદાં બનતાં તેઓની શાખ એછી થતી
 ચાલી. તેમની રજા યોછી કરવા કંપની
 સરકારે વધુ અને વધુ ઉગ્ર પગલાં લેવાં
 થયું ક્યાં પણ જેમ જેમ વધુ જવલ પગલાં
 લેવાતાં તેમ આ મિયાણા કોમ વધુ અને વધુ
 છછેડાતી ચાલી. તેમનું જોર ન ઘટતાં સામે
 પગલે ચાલીને અંગ્રેજોના તેમજ જોશવર
 સામનો કર્યો. ધંધી, ખડલ અને ખમીર-
 વાળી કોમ જેવામાં નાખે તે જેવે તોડીને
 જેલના સિપાઈઓને, અધિકારીઓને મારી
 અને નાસી જાય પણ અંગ્રેજ સત્તા કે વિરોધી
 સત્તાને નમન ન આપે. આખરે બારે
 દહાણુ થાવો ઈ. સ. ૧૮૮૦ માં તેમના
 હાથિયાર ઝૂંટવી લીધાં.

આમ મિયાણાઓને વશ કરવા બ્રિટિશ
 સત્તાની દિવસે દિવસે આકરી ભીંસ વધતી
 ગઈ પણ પડેલી ટેવને કારણે તેઓની પ્રવૃત્તિ
 ચાલુ રહેતી. મિયાણા ટોળીએ તા. ૧૪-૧૨-
 ૧૮૮૨માં મોરબીનું ઝીંકીમાળી હાથ ભાંગ્યું.
 આથી આ કોમને ભંગી નાખવા અંગ્રેજોએ
 વધુ આકાર પગલાં લીધાં અને મે. લે.
 ગોડનની સ્વારી નીચે મિયાણા ટોળીને
 વશ કરવા પથરુ મોકલવામાં આવો.
 માળિયા પસે કસાઈયા ગારે તા. ૧૯-૧૨-૮૨
 ના રોજ મિયાણા ટોળી અને અંગ્રેજ પથ-
 રુનો સામસામો મેટો થઈ જતાં ફેરવળો
 વડે ગોડન તથા ભીજ બે અધિકારીઓ
 મિયાણાઓના છાંયે ખપી ગયા.

મિયાણા જેવી થૂરી અને ખમીરવાંતી કોમ
 એમ જવલ વધે ચાલે તેવી ન હતી; પરંતુ
 જ્યાનાનું પરિબળ કમ કર્યું હતું હતું.
 નાનાં નાનાં રાજ્યો બ્રિટિશ સત્તાની શેઠ નીચે
 આવતાં જતાં હતાં. ભીંટ બાજુ લૂંટ અને
 ધારને કારણે મિયાણા કોમની સાખ પ્રજામાં
 એછી થઈ ગઈ હતી. આવા સંજોગમાં તેને
 'ગુનેગાર' કોમ કસાઈ ધાવતી વગેરે ભીંજ
 અનેક કપદકાનુનો દ્રારા ભીંસમાં લઈ
 કોમને નજળી પાડવામાં આવો.

મિયાણા, વાધેર કે હાંદે કોમ અંતરણી ચેરી

કરવાનું, ઈચ્છની ન હતી. તે તેમનો જવસાપ
 પણ ન હતો પરંતુ સ્વાર્થી રાજ્યસત્તા
 અને લોહાએ તેમનો સ્વાર્થી સાધવા પ્રયત્નથી
 દેવ હતી. બુતકાળમાં રજવાડાં અને તાનુક-
 દારોએ સત્તાની સાકમારીમાં ખાદા તરીકે
 બુરામાં બૂરો કોઈ કોમનો ઉપયોગ કર્યો લેખ
 તો તે આ મિયાણા કોમનો કર્યો છે. આથી

◆◆◆ મિ ચાણા ◆◆◆

ક ચાં થી

◆◆◆ આ વ્યા ? ◆◆◆

આ કોમ સમાજની નજરે કિણાએલી અને
 કુણાએલી રહેતી. મિયાણા કોમ અસાન,
 અબણ, દરમંદિરી વિનાની પણ માત્ર

નેકદિલવાળી અને જેને પડખે ઊભી રહે
 તેને માટે માથું વાટી દેનારી જુનની કોમ.
 આ કોમ આપતા જ્યાનાને ઓળખી ન
 શકી. વળી તેને કોઈ આગવાની ન હતી.

મિયાણાની બહારૂ, વહારૂ, નેકી અને
 ભોળપણનો કેવો કેવો દુષ્ટિવ ઉપયોગ કરી
 કરી રાજ્યસત્તાઓએ કર્યો છે, તેઓને
 ગુનેગાર ગણાવાથી કેટલી હલકાઈ
 પાતાની પ્રકૃતિમાં ધારણ કરવી પડી છે
 તે વાતને દૂર મૂકીએ અને તેમના મોલ
 પર કદાચ વિશ્વાસ ન મૂકીએ પણ
 વોટસન વિરોધી અંગ્રેજ થાવો ગયો છે.
 અવગણના થઈ ચકે તેમ નથી. એ લખે છે
 "મિયાણા ચૂચ, ખિંડર, પેરોણાને :
 આપનારી ને ઈમાની જાત છે, પણ વધ
 તેવી નથી."

અનુભવીઓ કહે છે કે તેઓ વિશ્વાસ
 નથી કરતા. ઈમાની છે અને સરકારી !

જનાજનનું શું થશે ?

(ભ ળ લ)

છોકરી તમે જલો કર્યા, દિવાનાનું શું થશે ?
 બે આવશે નહીં તે બહાનું શું થશે ?

એ દિલની દિલ્હામાં ને તારાનાં શું થશે ?
 યશુ મિયાઈ જાતા, નચરાનું શું થશે ?

આવી છે દારના ઉપર આજાઓ અશયો;
 શરી દો હવે અભાગી, નિરાશાનું શું થશે ?

ના ચોતથી હું છતાં અસ્પૃશ્ય એજ કે
 માકી રહેલ પારા, નિસાસાનું શું થશે ?

સરરાઓમાં નું આશયો લેતા વિચાર કર;
 મુજબળ ખાડી ફસાયેલા, ખાસાનું શું થશે ?

આ પુષ્પની અનેરી બની જિંદગી થમન્ય
 મૂડી લે બાગ્યા તો મિયાણાનું શું થશે ?

મુજ આવશ જિગરને જલાલીને આનમાં
 પાણ તમે કહો છો: તિખારાનું શું થશે ?

મંદા ઉપર વિદરો, જગતના લે માનવો
 ધરતીના સો ધરૂના, પિલાણાનું શું થશે ?

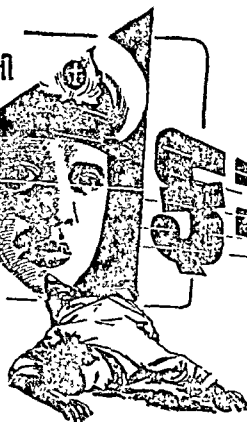
માથા પછાડી થાકનું છે 'પરવાઝ' મોત પણ;
 અને હી પૂછે આ જનાજનનું શું થશે ?

-પરવાઝ રાજકોટી

અનિલ ચૌધરી
શબનમ
બસરાજ સાહની
'રાજા' અને હેલન

પિનાડી મુકજી
હેમંત કુમાર

ગીતાંજલી
કેરાર

રજુઆતની રાહ પર

* સમયની સાથે રહેવામાં સફળ થતી કોમ *

ભારી સખત જાતામાંથી બહાર નીકળી યકનાર મિથાણાએ કારખાનાઓમાં જઈ તેમની કુશળતાનો ઠીક પરિચય કરાવ્યો છે પરંતુ 'ગુનેગાર કોમ' તરીકેના કાનુનોની ભાંસમાં પડવાથી તેમનું ખમીર નીચાવાઈ ગયું છે. ઘરમાંગણે જમીન નિસ્તત્ત્વ બની આજીવિકા આપવાની ના કહેતી અને બહાર જવાની રાજ્યે મના કરમાવેલી આવી સંક્રમણમાંથી ધણીને તો ચોરી અને ધાડનો આશરો લેવાની ફરજ પડતી. આવી ખમીરવાળી કોમને ભાંગી નાખવા માટે દમન સિવાય બીજો કોઈ ઈલાજ સૂઝતો નહીં જન્મતાં જ મિથાણા ચોર હતી ચૂકતો અને તર્ત જ કાપદો એને શકદારનું સંતાન હસાવતો એટલે એ પણ પોતાને ચોર સજીવિયા માનતો.

આજે આ મિથાણા કોમ માટે પરિચિત બદલાઈ ગઈ છે. ગુનેગાર કોમોને લગતો કાપદો દૂર થતાં તેઓની હવે અન્ય કોમોની સરખામણીએ ગણતરી થાય છે. તેમને સવાર, બપોરે અને રાત્રે પોલીસમાં હાજરી આપવાની અને પરવાનગી વિના હદ ન છોડવાના કાપદામાંથી મુક્ત કરવામાં આવ્યા છે. અને તેમની શકિતઓ ખીલવા માટે સેત્ર મુલ્યું વધું છે.

અનારે પણ મિથાણા કોમમાંથી ખમીર સાથે મરી પરવારી ચૂક્યું નથી. હજી ત્રણ દાયકા પહેલાં જ ૧૯૨૩-૨૪માં જ તેઓ તે વખતના માળિયા દરબારની સામે થઈ ગયેલા અને મોરબી રાજ્ય તથા અંગ્રેજી સોનની મદદથી તેમને દેખાવે દેવામાં આવેલા. હજી મિથાણા ધારે એટલે દુરથી ચોરી કરી આવી ઘણી લોણિયારીથી ચોરીના માલ સંગે-લગે કરી દઈ શકે છે. આજે પણ લાલગણ બાંધી મિથાણાને ભર ચોમાસાની લોહ ઉછાળતી નદીમાં ફેંકો તેણે સામે કાંઈ નીકળી આવે તેવા પડાય છે. ૧૯૫૦ના જુલાઈ માસમાં સોરઠામાં થયેલી અતિ-પ્રચંદ સમયે મોર મેળા નામના મિથાણાને પોતાના જાનના જોખમે ધસમસતા લોહ-પુરમાં અંધવાણીને કેટલાય માણસોના જન ઉપારવાના ઉદ્ધાર માં ખોલ ૧૯૫૧ની સાલમાં મુંબઈની 'લુમેનીટી લીગ' તરફથી મોર મેળાને સુવર્ણચંદ્રક અર્પણ કરવામાં આપ્યો હતો.

મિથાણા, મુખ્યત્વે માળિયા, સલાયા, વણાણ, બેટીયા, બેચ, કાળીયા વગેરે ગામોમાં એટલે કે કચ્છના અખાત અને રણના કિનારે વસે છે. તે કિષાય તેઓ છૂટા છવાયા

સોરામાં વસેલા છે. અમદાવાદમાં પણ હવે વ્યવસાય માટે વસેલા જોવામાં આવે છે. તેમની વસ્તી તો જમનગર અને માળિયા રાજ્યમાં વિશેષ જોવામાં આવે છે. તેમની વસ્તીના કેટલાક અંગ્રિક દાસકના ચોકકસ આંકડા મળતા નથી. પણ તેમની વસ્તી બહુ સારી નથી.

મિથાણા કોમની એકંદર આર્થિક સ્થિતિ ઘણી જ નબળી કહી શકાય. મોટે ભાગે કર-ન્યાં ડુંબેલા છે. કેટલીક વખત નબળી આર્થિક સ્થિતિ પણ તેમને તેમના અસલ ધંધા તરફ જવા પ્રેરે છે અને આ સિદ્ધિમાં ધણી વખત વેપારીઓ તેમનો લેયોનો માલ સંવરોને ઉત્તેજન આપના હોય છે. રજવાડાઓ અને તાલુકાદારોએ તેમને ચોરી અને ધાડ તરફ વળેલા તેનું પરિણામ એ આવેલું છે જ્યાં દિવસે કામધીયા વિનાના મિથાણાઓ ટોળીએ મળી ખુદ તેમના જ રાજ્યોમાં લંટ ચલાવતા. આ રજામાંથી બચવા કેટલાક નાના તાલુકાદારો વસંદ છાડી બાંધી રકમ આપતા. એ રકમ મિથાણા ટોળી દર વરસે લઈ જતી. આવી પરિસ્થિતિ સોરઠાનું એકમ રચાયું ત્યાં સુધી કેટલાક તાલુકામાં પ્રવર્તતી હતી.

મિથાણા કોમનો મોટો ભાગ એટલે લગભગ ૬૦ ટકા ખેતીનું કામ કરે છે. મોટા ભાગની તો ગરસદારી જમીન છે. તેઓ ખેતી કરે પરંતુ કણખી જેવા તેઓ ખેતીના બાબતલ નથી એટલે ખેતીને પૂરી વિકસારી શક્યા નથી. વળી મિથાણા કોમ શરૂએ એકંદરે અરેખમ પણ લોહીમાં હતો એકપાસે કામ કરવા જેવી સ્થિતિ કોમ નહીં. પૂણે વર્ગ વધુ બેકાડુ. સીઓ ખેતીના કામમાં મોટી સહાય આપે છે. પૂણે ગામમાં કેટલીક વખત પરવાઈ કરતા કે હોટેલ શોભાવતા લેકા હોય પણ સી ઘણી જ મહેનત. ખેતી ઉપરાંત બીજા કેટલાક નોકરી કરે છે. મોકરીમાં વિશેષતઃ ચોકાદારી કે સિપાઈગીરીનું કામ કરતા હોય છે. કેટલાક મજૂરી કરતા હોય છે. બેસીયા અડોસિ જેટલા મિથાણા વસવાણી મીલમાં કામ કરે છે અને તેમના કામમાં કુશળતા કેળવી છે. કેટલાક ઉભડ તરીકે ખેતરમાં મજૂરી પણ કરતા હોય છે. સલાયા, વણાણ, બેટીયા, વગેરે બેસી કાંઈ વસતા મિથાણા ખારવાનો ધંધો કરે છે. પણ દરિયા ખેડામાં તેઓ વાવેર અને સંધાર કોમ જેવા પવોલ નહીં. કેટલાક મિથાણા હેર ઉછરવાના પણ ધંધો કરે છે. તેઓમાં

હજીએ ચોરી અને ધાડ પાડવાનું કામ કરનાર મળી આવે. મોટે ભાગે આ ચોરી સીમચોરી અને હેરની ચોરી હોય છે. હમણાં હમણાં કેટલાક ઘાણુચોરીમાં સંયોગવાના જાય છે. કચ્છની સરહદ પરથી આખાત નિકાસની દુશ્મચોરી તેઓમાંના કોઈ કોઈ કરતા હોય છે. કોઈ કોઈ મિથાણા વેપાર ધંધામાં પડવા લાગ્યા છે પણ એ તો આંતરગીતા વેરે ગાતી શકાય તેટલી સંખ્યા છે. આમ કોમનો મોટો ભાગ ચોરી, લુંટ, ધાડ વગેરેના નાશો-શીલમાં ધંધા છોડી ધોમે મિ જુદા જુદા ધંધામાં લાગી ગયા છે. મિથાણા બહાર પરદેશ કમાવા જતા નથી. સાધારણ રીતે સાપવા, વડવાલ કે અમદાવાદ સુધી કામ-ધંધા માટે જતા હોય છે. દરિયા ખેડતા હોય તે દૂર જાય છે. વડવાણી મીલમાં કામ શોધેલા અમદાવાદની મીલમાં કામે જતા હોય છે અને ત્યાં સ્થિર થતા હોય છે.

આ કોમમાં કેળવણી નથી એમ કહીએ તો ચાલે બહુ જ લોપ મિથાણા લખી લાંબી જાણતા હોય છે. નિશાળની ચાર દિવાલોની વચ્ચે આરો ઉઠેલાની નીરસ કલાવત કચ્ચ કરતાં મિથાણાનો બાળક તેની પ્રકૃતિ અનુસાર ખુબ્સી સીમ તેના પેરમાં ફર્યું અને વહાણોને દરિયામાં ફરતા જોવાનું વધુ પસંદ કરતો હોય છે. મિથાણા કોમમાં શિક્ષણ નથી પણ હવે પડવાટા સંજોગોને ઓળખી જઈ તેઓ તેમનાં બાળકોને નિશાળે મોકલતા થયા છે. અનારે ઠીક ઠીક સંખ્યામાં તેમનાં બાળકો નિશાળમાં હાજરી આપતા જોવા મળે છે.

મિથાણા કોમ ઘણી દેખાવડી હોય છે. પુરુષ અને સ્ત્રી બેઉનો સીનો દેખાવે દમામદા હોય છે. પુરુષ પ્રકૃતિએ અંધગ, બુધ્ધિશાળી ઉડાડ અને હિમતવાળો હોય છે. કરડી આંખો પછાદ અને ભયવદાર શરીર જોતાં જ એનું રહેવાવા હોય છે. પૂણે માથે મુંડે અને દારી રાખે. કોઈ કોઈ દેખાવે કલ્પ લગાવે ખરા. આજનો નવજવાન છઠ્ઠી રાખેતા નથી. માથે વાળ ખજૂરખાવે છે.

મિથાણાની સીઓ તેમની ખુબસુરતી માટે જાણીતી છે. સી અને પુરુષ બેઉના વાળ લાંડકિયા અને કાળા હોય છે. સીઓ પ્રમાણમાં વધુ સહનશીલ અને હિમતવાળી હોય છે. ઘણા રાજ્યના ગુનામાં આવી જતાં લાંબી કેદની સજા પામે કે મુકદ્દમીમાં મુકાબ હોય તે પછી તેવા કપરા સંજોગમાં જતા પણ હિમત હારે નહીં કેમુખ પર નિરાશ લાવ્યા

વિના ઘરની જવાબદારી ઉપાડી લે. મારી નાખે તો પણ ગુના અંગેની કચી પણ માહિતી ન આપે તેવી મક્કમ અને સળંગ હોય છે.

જવાબદારી હવે તો જમાનો રહ્યો નથી. નહિ તો રાજધાની અસહજતા અને લગ્ન-ભંજના એ કાળને અનુરૂપ એવો બાળ-ઉછેર સમાજમાં તે વખતે કરવામાં આવતો. મિયાણા સ્ત્રી પણ તેનું બાળક જમાનાની ભીંસ ખમી શકે તેવા તેના ઉછેર કરતી. છેક નાનાં બાળકો પાસેના કે માંસીમાં પડ્યા પડ્યા હાથપગ ઉછાળી તેમની શક્તિ વેરફરી ન નાખે અને તે જળવાઈ રહે એવી માન્યતાથી તેને હાથપગ બાંધી રાખતી અને જરૂર પડે છૂટા કરતી. આ અને આવી બીજી કાળજીઓ લઈ અગાઉના જમાનામાં બાળકના ઉછેર ખડતલ થાય તેની કાળજી લેતી.

ચોપાકમાં જુનવાણી મિયાણા પુરૂષ લુગી

જેવી પછેડી પહેરે. ખમીસ જેવા ઝભા અને માથે પાઘડી પહેરે છે. નવી પેઢીના મિયાણા પાપજમાં,ખમીસ અને હાફકોટ પહેરતા હોય છે. શહેરના વસવાટના રંગવાળા કોઈ કોટ પાટલુન કે બુલ્કોટ પણ આપનાવે છે. બેરાંચતો અગાઉ ચળીઓ ન પહેરતાં, આભા,પાપજમાં અને માથે ઓઢણું પહેરતાં. નવી પેઢીમાં લગભગ હિંદુની માફક ચળીઓ, સાડવાં વગેરે પહેરતા થયા છે. ઘરેલામાં સોનાચાંદીના લગભગ હિંદુ જેવા પહેરે છે પરંતુ તેમના ચાંદીના દાગીના વજનમાં ભાર હોય છે. કોઈ કોઈ પુરૂષો હજી કાનમાં કુવ અને બીજા ઘરેણાં પહેરતા જેવામાં આવે છે.

મિયાણા પેતાની કોમ સિવાય બીજી કોમમાં લગ્ન કરતા નથી. મુસલમાનોમાં કાકા અદાની દીકરીઓ વરે પણ મિયાણામાં એ સાલ નથી. તેઓમાં ફૂંઠ પાછળ ભત્રીજા આપવાનો વિશેષ સાલ છે. ભત્રીજા ન હોય તોજ બહારના કુટુંબની

દીકરી લે. વધુ સાસુને કુઈ અને જમાઈ સસરાને મામો કહી સંજોધો. ભલે એ રીતે સગપણ ન હોય તો પણ તેવી જાતનો સાલ રૂઝ થઈ ગયો છે. તેમની બીજી વિશેષતા એ છે કે એકજ અડકન કુટુંબમાં દીકરી દીકરી નહીં વસાવે. તેમનામાં હિંદુની માફક લાજ કાઢવાનો સાલ ખરો; પણ લાજ કાઢીને સસરા સાથે વગેરે સાથે વલુવાડ વાત કરે ખરાં. લગ્ન ગીતો લગભગ હિંદુ જેવાં છે. સોરાષ્ટ્રનાં મિયાણાઓ હજી પણ કચના લાગત પ્રદેશમાં દીકરીઓની દેતીલેની કરતા હોય છે. તેઓમાં પોળો-સીમંત ભરવાનો હિંદુઓની માફક સાલ છે. તેમનામાં એકથી વધુ બેરી કરવાનો પણ સાલ ખરો.

તેઓ ઈતર વહેવારમાં ગુજરાતી બોલે છે પણ ઘરમાં અને અસ્થપરસના અવેશમાં તો તેઓ કચ્છી ભાષા જ વાપરતા હોય છે. તેઓનો કચ્છી અને ગુજરાતી બેઉ ભાષા ઉપર ઘણો જ સારો કામુ હોય છે. બાળકો પણ બેવડામાં એટલા જ કામુ વાપરતાં હોય છે. ઘરમાં અને અસ્થપરસના વહેવારમાં કચ્છી ભાષા વપરાતી હોવા છતાં તેમનાં લગ્ન ગીતો ગુજરાતીમાં ગવાતાં હોય છે.

મિયાણા સિવાયની મુસલમાન છે. દાવલદા અને ગેબનદા પીરને તેઓ માને છે. તેમની માનતા અને બાધા આખરી કરે છે. મિયાણા કોમ વેંમમાં માને છે. સાળવી કે માંદગી વખતે તાવોજ, દોરાપાળા, મંત્રાવે કે પીર પીરાણની માનતા કરે.

મિયાણા લોકો અગાઉ ખુલ્લામાં ઝુંપડી બાંધીને રહેતા. હજીએ ખેડૂત વર્ગ તેમના ચેતરમાં વાકીઆ બાંધીને પડ્યા રહે છે. હવે તેમનું જીવન પ્રમાણમાં સ્થિર થતાં તેમની આર્થિક ગુળુલના પ્રમાણમાં પથ્થરના ઘર બાંધીને રહે છે. આમ છતાં મોટા ભાગની આર્થિક સ્થિતિ સારી ન હોવાથી તેમનાં ઘર ઘણું જ સામાન બાંધણીનાં હોય છે.

કોમ એકંદર જલદી ઉત્કેષ્ટ જાય તેવી પ્રકૃતિની હોય છે. રાજ્યના કાયદાકાનૂન કે અધિકારીઓ તરફનું દયાણુ તેઓ અમુક મર્યાદા સુધી સહન કરે છે. ત્યારે તેમની માન્યતા મર્યાદા વટાવે છે ત્યારે તેનું મન તેની સામે બળવો પોકારી ઉઠે છે અને પરિણામનો કોળી પણ વિચાર કર્યા વિના તે કાયદાને ગોંઠે નવી આપવા અધિકારીના ખૂન ખરાબા તરફ વળી જાય છે. શહેર અને કર્ણાટના મિયાણાઓ બીજાઓની સાથે સહવાસમાં આવતાં સહેજ દુશ્મા પડ્યા છે. અને પેતાની આવેશખર પ્રકૃતિને કામુમાં રાખતા થયા છે; પરંતુ ગ્રામ વિસ્તારમાં વસેલો મિયાણા હજી આવેશખર પ્રકૃતિ ધરાવતો હોય છે.

* * અ શ્રુતી ભરતી * *

કોઈ જો હસ્તુ તો અમે પણ હસ્તુ'તાં
કોઈ જો રણુ આંખ રાખી નિતરતી,
હતા રાંક ભીંજી અમે હઈ શકત રું?
હૃદય - ખૂશ્ખુ રાખી હમેશાં 'પમરતી'!

*

બધાનાં હલો જિ'દગીના અનુભવ
નથી ફાળ ખામી કદી કો' પ્રસંગે,
ભલે દોરકે હર કદમ ખાઈ લીધી
જવાની રહી છે સદા ફાળ ભરતી!

✽

ધરાની હતી પ્રીત હવે ભરેલો
ભલે દૂર ઊઠી ગયા'તાં યાત્રામાં,
ઉશ્વેશ નહિ કોઈ ખરતી ઉપરથી
હવે જિ'દગી આખરી સ્વાસ ભરતી!

*

✽

મને ત્યારે થઈ જાય છે કે હું હસતી
મિઝાચી દઈ' મારી દરિયામાં ડૂબી,
મિચારી ભની દરમદર છું છું ફું,
કદી કોઈની મેકફન થાપ દરની!

જરૂર થાંડું આગમન થઈ ગયું છે
હૃદય - અસપાને કોઈ ગમ રચાયે,
અમસ્તિ જ 'અધિત' ન આવે કદાપિ
વધન - સાગરે એમ અશ્રુની ભરતી!

*

—આશિત હૈદરાબાદી

શ્રી
મ
તી
જ
પ
ગ
દ
બા
વ
તા

તે વરદાન

સા
વ
ચે
ત
થ
ઈ
જ
જા

હાં?

શ્રીમતીજીને મહિલા મંથનની સખામાં જવાનું હતું એટલે અમારી સહિયારી એક મોટરગાડી એમને સોંપીને હું બસમાં ઓફિસે ગયો હતો. ઘેર પાછા આવતાં, બસની વાઈનમાં એકાદ કલાક અને પછી બસની અંદર અડધો કલાક ઊભા રહેવાથી મારા પગ એવા દુખવા લાગ્યા કે મેં એ વિષે જ્યારે કંઈ ન્યારે રોતે શ્રીમતીજીએ પગ દબાવીને માલિસ કર્યું. હું શ્રીમતીજી ઉપર ખુશખુશ થઈ ગયો. મેં કહ્યું:

‘હું તારા ઉપર ધણે ખુશ થયો છું. હું આમ તો તારા ઉપર ખુશ હું જ પણ આજ તારી સેવાથી, તારી નિષ્ઠાથી મારો અંતરાત્મા પ્રસન્ન બની ગયો છે. તું મારી તે આપવા હું તૈયાર છું. તારે જે જેઈએ તે માંગ, બોલ, શું જેઈએ?’

શ્રીમતીજી મધકાષા લાગ્યા. એમનાં મુઠાંથી શાંત મધકાષ્ટના પંજર જેઈને હું, લગ્ન પહેલાં એક નાટકમાં ભાગ લીધેલાં તેનો પાક પાક કરીને બોલવા લાગ્યો:

‘તું કહે તો આકાશમાંથી ચંદ્ર લાવી આપું, તારા લાલો આપું. તું કહે તો દુનિયાભરના મુખો તારે ચમકે અર્ધપૂ કરી દઉં, તું કહે તો સાત સાગરની સહેલ કરાવું, ગંગા વિહાર કરાવું... બોલ-બોલ... તારી શું ઈચ્છા છે?’

શ્રીમતીજીનો મધકાષ્ટ ચાલુ રહ્યો- ‘તે’ પગ દબાવ્યા ને પછે માલિસ કર્યું- હું તને જે વરદાન આપવા તૈયાર છું, બોલ, તારે કયે તે મેં વરદાન માંગું.

‘મારે કશું જેઈનું નથી. તમે ખુશ રહો એજ મારે બસ છે. તમારી પ્રસન્નતા એ મારું મોટામાં મોટું સુખ છે. હું મારી ફરજ બજાવું છું. એમાં વિશેષ શું કરું છું? તમને સજી જેઈને હું પચ્ચાણી બની છું...’

આનું કંઈ શ્રીમતીજી બોલશે એમ હું ધારતો હતો પણ શ્રીમતીજીના મુખમાંથી જુદા શબ્દો સંભળાયા- ‘સવારના વહેલી ઉઠી મારી બહેનપણી દશાના ત્યાં જઈ આવજે ને પછી

જેઃ * * * જેઃ

પગે વળગેલી

પનાતીએ મને

દિવસે તારા

દેખાડ્યા!

જેઃ * * * જેઃ

‘‘લવ ઈન લેવન’’ના મોડિન ગ શોની જે દિકરો થઈ આવ્યો, હું ને દશા જઈ આવીશું. તમે ઘેર બાખોને રાખજો ને...’’

દશરથ રાજાએ કેટલીને વરદાન આપ્યા ત્યારે કેટલીએ તો માંગવાનું મુકતવો રાખ્યું હતું

—લે ખ ક—

શ્રી. રમાકાન્ત ન. પરીખ

પણ શ્રીમતીજીએ તુરં પુણ્ય ને મહાદાનની નીમિ અપનાવી. કનિયુગના આ પરિવર્તનથી હું આશ્ચર્ય પામતો ઉઘી ગયો.

બીજી એક કિસ્મના સવારના ધોમાં મેં મારા દોસ્ત રસેશ સાથે જવાની યોજના કરી હતી અને બે દિકરો પણ મેં ખિસ્તામાં સંતાડી રાખી હતી પણ શ્રીમતીજીને વચન આપી બંધાયેલાં હતાં એટલે હું કંઈ બોલી શક્યો નહીં.

મેં મારી બે દિકરો પાછી આપી. મારા દોસ્તને હું ના કહી આવ્યો. શ્રીમતીજીની બહેનપણીને નિમંત્રણ આપી આવ્યો ને બે દિકરો લઈને હું ઘેર આવ્યો ત્યારે શ્રીમતીજી મારી સાથ જેઈને ગેલેરીમાં જ ઊભા હતા.

જનકી નાથે ન જાણું કે સપારમાં શું થવાનું છે તો મારું શું ગળું?

શ્રીમતીજી રૂબાબરે મારી-અરે અમમરી ફિશટ ચલાવીને ઉપરી ગયા ને એમની સુચના પ્રમાણે હું બાંધા કપરે જગે ને એને દ્રુધ આપું તેની સાથ જોવા લાગ્યો.

બાંધો જાગ્યો પણ ઊંઘા થયો નહિ-ઉઠ્યો નહિ. જાગવા અને ઉઠવામાં ભેદ છે એટલેજ ઉઠ, જગ તારા કન્યાની તિથિ ને થાય ત્યાં સુધી જાગી જાગ નહિ એ સૂત્રમાં ઉઠવાનો તેમજ જાગવાનો બોધ આપ્યો હતો.

મેં એને સમજાવવા-પંડાવવા માંડ્યો. મારો તો જીલ્લે કે કંઈ દિશામજા ન હોય, મારી ગમ્મતીજ ન હોય તેમ બાપાએ પહેલો પ્રશ્ન પૂછ્યો.

‘‘મમ્મી ક્યાં ગઈ?’’

આકાશમાંથી દેવતાઓ પણ પુષ્પો વરસાવે

‘એલું’ શોય - એવો જંગ - અને એવો રંગ રાખનાર આપણા વીર
જવાનોને આપણા લાખલાખ વંદન....

● નૂતન વર્ષો સિનંદન ●

સં. ૨૦૨૨નું ઊઘડતું પ્રભાત અમારા સર્વ ગ્રાહકો,
ચાહકો, મિત્રો, મુશ્કેલીઓને સિધ્ધિસિધ્ધિવનું
અને લાભદાયક બની રહ્યો એજ

● અભ્યર્થના ●

રીલીફ એન્ડ સાધના સોપ સિન્ડીકેટ

લોમિગટન રોડ, નાયર હોસ્પિટાલ સેમે, મુંબઈ-૮.

ટે. નં. ૭૭૭૯૮

શિતળ અને આલ્હાદક સુવાસથી મહેંકતી
-૨જીર-૮૬-

દરેક તપકીરવાળાને ત્યાં મળે છે. વિશેષ માહિતી માટે લખો:

પિતાબરદાસ આણંદજી મહેના
જા. સુગંધસાગર, ૨ મહે. વડકર હોસ્પિટલ, (સેરીસ) ૪૨

“સિનેમા ચેલા.....”
 “સિનેમા” શબ્દમાં શું જાદુ હતો કે એ શબ્દ સાંભળતાંજ બાબાને હિંદી ફિલ્મોમાં વિરલ વેદના દર્શાવણ છે તે રીતે સંગીત દ્વારા વિરલ વેદના ને રોષ પ્રદર્શિત કરવા માંડ્યા. મારી બધી સમજવડ વળે ગઈ ત્યારે છાંટે મેં કહ્યું: “ચાહ, તું જલ્દી તૈયાર થઈ જા. તને ફિલ્મ જોવા લઈ જાઉં.”

બાબા સફળતા બેઠો થયો. ‘મારો બચ ક્યા છે?’ એણે હુકમ કર્યો. મેં એના શરૂ થયેલી આવાજો. ‘ચેટ્ટે લગાડીને આપો,’ બાબાની આસા થઈ એનું પગ મેં પાલન કર્યું.

‘મમ્મી કહે છે કે રવિવારે પપ્પા પાસે બસ-બસ થઈ ઘસાવવાનો.....’

‘મેં’ મમ્મીના આસાકિત બાબાની આસા બાજી.

મેં દૂધ ગરમ કરીને કપમાં રેડ્યું.

‘ઓવેરિટન?’

મહામુસીબતે મેં ઓવેરિટનનો ડોઝ થોડો પાણી વગર મુસીબત આવે છે ત્યારે સામટી આપે છે. એમાં જ ત્રણ ચમચી ઓવેર-ટીન હતું. બાબાએ પહેલી ચમચી દૂધના કપમાં નાખવાને બદલે નીચે નાખી. બીજી ચમચી દૂધના કપમાં નાખી પણ.....

ઓવેરિટન તો છે નહિ. મારે આનું થોળું દૂધ નથી પીવું.’

‘દૂધ તો થોળું જ લેવે છે. કાળું દૂધ ભેળું છે?’ મેં જતાં મોટો સાદો કહ્યું. બાબા ખુરશી ઉપરથી બિતરીને ચાલવા લાગ્યો.

‘હું તો મરકરી કરતો હતો, ચાહ, પી જા. જો ઓવેરિટન છે તો ખરું.....’ મનાવીને પાછો બાબાને ખુરશીમાં સ્થાપ્યો. ડોઝમાં બહુ ખાંચરે ખંખેરીને મેં ઓવેરિટન દૂધમાં નાખ્યું. પણ બાબાના મનથી એ પૂરતું નહોતું.

‘બીજો ડોઝ લઈ આવો તોજ હું દૂધ પીશ.’ બાબાએ એનો નિર્દોષ જાહેર કર્યો- જટ.

હું બહાર જવા તૈયાર થયો. બાબાને ઘરમાં જોડકો સાખો એના કરતાં સાથે જ લઈ જાય એમ હું વિચાર કરતો હતો ત્યાં તો એણે જ મારી સાથે આવવાનો વિચાર પ્રદર્શિત કર્યો. મેં બાબાને તૈયાર કરવા માંડ્યા. માથું ઓળાવતાં ‘મમ્મી આવી રીતે સેંધી પાડે છે, આવી નહીં,’ એમ કહી કહીને બાબાએ દસ વખત રિલક્સ કરાવ્યું.

ઓવેરિટનનો ડોઝ ખરીદું એ પહેલાં તે બિસ્કિટ- ચોકલેટવાળાની દુકાન અડવી ત્યાંથી ખસે એ બીજા. પાકિસ્તાની નીર્મિતોનું બ્લોકે એનુકરણ કરતો હોય એમ એ ત્યાં જ લિટી રહ્યો- ઓવેરિટન તો મજવાનું જ છે. પહેલાં બને તેટલું બીજું તો લઈ લેવું-

એમ નક્કી કરીને એણે બે ત્રણ જાતની ચોકલેટની ચોકલેટો ને કીમવાળા બિસ્કિટના પરીકા કઢાયા. બહુ મોટા ધરાક આવ્યા છે એમ સમજી દુકાનવાળો પણ બાબાની કોઈ રીજા તરફ નજર કે ઓગળી જાય એ પહેલાં જ બાબાના હાથમાં પરીકા મુકતો ગયો. મેં બાબાને જતા ધમકાવ્યો તો એણે બધા પરીકાં ભેટાથી નીચે ફેંકી દીધા ને આજાપ થઈ ગયો. ચોકલાને મારે એ બધા પરીકા ભેગા કરવા પડ્યાં ને મેં ભેગા કરીને એ બધા પરીકાં બાબાના હાથમાં આપ્યા ને ઉપરથી થોડી પીપરમીન્ટ વધારાની અપાવી ત્યારે મામલો ચાલે થયો.

‘ચોલે હવે થેરડી, મેં બાબાને કહ્યું.

‘ઓવેરિટન!’ બાબાએ મૂળ ધ્વનિ પાદ દેવડાવી.

‘પૈસા ખલાસ થઈ ગયા.’

બાબા ખરેખર પાકિસ્તાન છાપ જ નીકળ્યો!

‘હું ઓવેરિટન વગર દૂધ નથી પીવાનો.’ ‘સાહ, થેર જઈને પૈસા લઈ આવવાને ફરીથી આવીએ.’ મેં કોઈ બી રીતમાં ચાલિ જાય ત્યાં નીર્મિત અપનાવી હતી. ઉત્પાદનનું પુનરાવર્તન ન થાય એ માટે બાબાને થેર મૂકીને હું અડખેર ઓવેરિટન લઈ આવ્યો. પણ થેર આવવાને જોઈ તો! પુછ તલકુબીનો અંધાશ ઘાય પણ પુતળી એ પાણીની ટેબાલ તેમ આપા ખંડમાં બિસ્કિટના અને ચોકલેટના પરીકાના કાગળી પડેલા હતા, થોડા દુકાનનો અને બીજા આપા બિસ્કિટ, વેરાયેલા હતા.....’

‘આ બધું શું? ચોકલેટ ક્યાં ગઈ?’

‘થોડી હું ખાઈ ગયો. બીજી ખીસામાં છે.’ યાંત્રિતે બાબા બોલ્યો. ટેરિંગની નવી ચલદીના ખીસામાં ચોકલેટ ચોટીલી હતી. કાગળો ને બિસ્કિટ ભેગા કરતાં મેં કહ્યું.

‘ચાહ હવે દૂધ પી લે.’

‘હવે મને ભૂખ નથી.’

‘તો શું કામ-એટલા બધા બિસ્કિટ ચોકલેટ ખાધ?’

બ્લોકે કે મને ચોચ પ્રત્યુત્તર આપતો હોય એમ બાબા ખીસામાંથી ચોકલેટ કાઢીને ખાવા લાગ્યો.

દૂધ અમનું એમ પડી રહ્યું.

‘ચાહ હવે તાલી થોઈને તૈયાર થઈ જા. તારું મોઝું તો જો-ચોકલેટથી કેનું થઈ ગયું છે.’

‘ફિલ્મ જોવા?’

‘પડેશ નહીં તો લે પછી ફિલ્મ- મારી ફિલ્મ તો અત્યારે બિનરે છે!’

બાબાએ બાણમ તરફ પ્રવાસ કર્યું. મેં સાખુ ને પાણીનો લોટો હાથમાં લીધા.

‘મારો સાખુ નથી. મારી ગોઝીલી નવડાવો.’

‘તારી ગોઝી ક્યાં છે?’

‘કાંઈ ખલાસ થઈ ગઈ છે.’

‘પણ હું દસ દિવસ પહેલાં તારી ત્રણ ગોઝીઓ લાવ્યો હતો!’

‘ને મમ્મીએ મૂકી હશે’.....

મેં બધે સાખુની ગોઝી થોપી પણ ન જડી. બાબા અડધો પથગેલા કપડાં કાઢીને બાણ-રૂમાં લેતો, શું કરવું તે સૂઝતું નહોતું.

‘મમ્મીને ફોનથી પૂછી જાએને કે ક્યા મૂકી છે?’ બાબાએ માર્ગદર્શન આપ્યું.

હું બાબાની બુદ્ધિની તેજસ્વિતાથી પ્રભાવિત થઈ ગયો. મને ખ્યાલ આવ્યો કે ઉન્નર-વનના વખત હતો. સીટ નંબર તો મને ખબર હતો પછી તો ફોન કરું તો કદાચ ઓફિસમાં બોલાવે.....

‘સાહ’- નું ભેસજે. હું ઉપર જઈને ફોન

કરીને તરત આવું છું.”

મોટર સ્પેર પાર્ટસનો પંથો કરના એક સરદારજીને ત્યાં અમારા બિડ્ડિંગમાં એક ફોન હતો. હું સરદારજીને ત્યાં પહોંચ્યો. સરદારજીએ સ્થાગિત કર્યું.

‘આઈએ આઈએ આનંદમાયુ.....’

મેં વખત ગુમાવા સિવાય કહ્યું.

‘ફોન કરેશ કાંઈ.’

‘હાં, હાં. થોપીને. ઈસમે કહેનેકી ક્યા બાન હે?’

‘ટ્રીકટરી ક્યાં હે?’ મેં ફોન પાસે જઈને પૂછ્યું.

‘તો તો સાંઘ મોનિંગ થોમાં ફિલ્મ દેખનેકો પ્રઈ હે!’

મેં સ્તબ્ધ બનીને, સરદારજી કદાચ એણું સાંભળતાં હશે એમ ધારી મોટા અવાજે કહ્યું.

‘મેં ટ્રીકટરી કી બાન.....’

‘હાં, હાં, સાંઘ, મેં ભી ટ્રીકટરી કી બાન કરના હું. મેં જમસે કંપનીકા મેનેજર ટ્રીકટર બનાવડમે મુઝે તો ટાઈમ મીલના નહીં હે ઈસે વિષે ટ્રીકટરી સાહેબા કોઈ સાહેબી સાથ જાતી હું.....’

મારું મજાજ કામ કરતું નહોતું. હું તરત પાછો ફર્યો.

ઘરના ભારખૂં પાસે પહોંચ્યો તો પાણીના પુલિયા બેડેન બારણાંનું બટન દબાવના હોવા ખબર પડી.

‘કમ?’, મેં પુલિયા બેડેનને પૂછ્યું.

‘ક્યારેના બાબો રડયા કરે છે. મેં સરિખમલ-નને બહાર જતા જોયા હતા અને બાબાને ઘણા વખતથી રડતો સાંભળ્યો એટલે

આપનો માલ સિંધિયાના વહાણો દ્વારા જ મોકલો

આપની દરીયાપારની સર્વિસ પુ. કે., યુરોપ, સ્કેન્ડિનેવીઅન
બંદરો, એશિયા, અમેરિકા, ગ્રેટ બ્રિટન, કેનેડાના પૂર્વ કિનારાના બંદરો
અને પુ. એ. આર. મુખી જાય છે.

ફ્રેઈટ:-દરીયાપાર 1 સમુદ્રપાર
કોસ્ટ પર 1 બચવાય.

આપની કિનારાની સર્વિસો ભારત, પશ્ચિમ અને પૂર્વ પાકિસ્તાન,
સિયોન અને બર્માના કિનારાને આવરી લે છે.

ફોન:- ૨૧૮૧૧૧ (૧૨ લાઈન)
ટેલેગ્રાફ:- ૨૦૫.

સિંધિયાના વહાણોમાં માલ મોકલવાથી ભારતને હિંદીયામહા સેગવવામાં તેમજ બચાવવામાં મદદ થાય છે.

સિંધિયા સ્ટીમ નેવીગેશન કંપની લિમીટેડ

સિંધિયા હાઉસ, મેલબોર્ન એસ્ટેટ, મુંબઈ ૧.

SIR RATAN TATA INDUSTRIAL INSTITUTE

85, Hughes Road, BOMBAY 7.

(Under the auspices of Sri Zarthosti Mandal)

CATERING & CONFECTIONERY: Pastries, Chocolates, Sweets, Savouries, Snacks, Indian & International dishes, Pickles, Syrups, Curd & Butter-Milk. Meals supplied on monthly basis.

HER'S: Exclusive Shop for Hand & Machine Embroidery Sarees, Lingerie, Blouses, Purse, Handkerchiefs, Household linen—Ideal for Gifts. Initials by order.

BAMBINO: Baby's Own Shop—Layette, Frocks, Boys Suits, Rompers, Shirts, Pants, Shawls and knitted Garments.

LAUNDRY: Specialises in laundering embroidered Sarees and other Garments.

"PICCOLO": Lunches—Snacks.

HORSESHOE CAFETERIA: Breakfast, Lunch & Dinner—Air Conditioned—A1 rating.

"A Gift Voucher is Ideal for all occasions."

Tel. No. 42400.

ગુજર્ત સમયવાર :
દીપિકાની રચના :

આદ્યોના તરુવર ડીંચા, સ્વાર્ણ્ય યાત્ર નીચે!
પૂર્ણા ઝીલે ગરમ તરુને છાંયે યાત્ર પામે !

નમસ્કાર :
આર્ટ. એન. નંદલાલ

ગુજરાત સમાચાર :

પંખી બગ્ગ, ઉડતી ચણ,
 ખસત બગનમે.....

દીપોત્સવી અંક

એમ થયું કે તમે એને એકલો મૂકીને બહાર ગયા હો... !

મેં સાચીથી દરવાજો ખોલ્યો. બાથરૂમમાં જઈને જોયું તો બાથના આખા ઘરોરે ફીણના ગોટા હતા. મેં એ ધોઈ નાંખ્યું અને પૂછ્યું, “કેમ રહ્યો હતો ?”

“આખામાં સામું ગયો હતો..... જવલો પાણી રેયો ... હજુ દુઃખે છે...” “પણ તું સામું લાવ્યા ક્યાંથી ?” “ક્યાંટ ઉપર ડામમાંથી .....” મને યાદ આવ્યું એટલે મેં ચડીને સામું કાઢ્યો. મમ્મી ક્યાંટ ઉપર સામું મૂકી હતી તે મેં જોયું હતું .....

પુલિમા બહેને બાથનાં દિવ મુછવા મીંચ્યું. હું અંદર બાથના કપડાં લેવા ગયો તો- ક્યાંટ પાસે સ્ટૂલ પર હતું. ક્યાંટ

વગર પાણીએ હું આખા શરીરે નાહી ગયો હતો !

ઉપર મૂકેલી બેગ નીચે પડી હતી અને બેગમાં મૂકેલા ફ્લાયર વાજ, અને કાચના ફેન્સી કપ રાત્રીઓના ટૂકડા આખા ખંડમાં દ્રષ્ટિગોચર થતા હતા. આખામાં સામું ફીણ જવાથી નહીં પણ અગમચેતીએ બાથો શા કારણે રહ્યા હતા એ મને સમજાતું. બધા કહે છે કે બાથો એની મમ્મી જેવો છે એ વાતની મને પણ પ્રતીતિ એ વખતે થઈ. વગર પાણીએ હું તો આખા શરીરે નાહી ગયો હતો.

પુલિમા બેને બાથને એમને ત્યાં એમની સાથે જવા કહ્યું પણ બાથએ તો મારી સામે મુખ મથકાવીને કહ્યું, “હું તો પપ્પા જેટ ફિશ જોવા જઈ છું.” પુલિમાએ ન ગયા. હું ખુદથીમાં બેઠો. બાથો ખુદથીમાંથી ઊભા થયો.

“તમે જવલો કપડાં પહેરી લો ને !” મેં ઘણિયા તરફ જોયું. બાથો અંદરના કપડાં જઈને મારા પેન્ટ થઈ લઈ આવ્યો. “આ શું ક્યું ? પગે વગાડ્યું ?”

બાથના પગમાંથી લોહી નીકળતું જોઈને હું ચમક્યો. મેં ધરતુવે કોમ લેવા પડી દીધું. બાથો સીસા પાડવા લાગ્યો. બહાર ગયા સિવાય બીજો કોઈ ઉપાય રહ્યો નહીં. થોડા દૃઢતાને વખત થવા આવ્યો હતો. હું બાથને લઈને ધિએટ્ટ ઉપર ગયો ને ખેવ ક્યારે પૂરો થાય એની રાહ જોવા લાગ્યો. ખેવ ખમખ થયો.

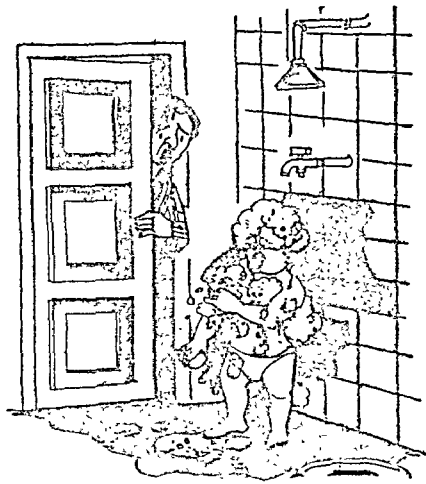
શ્રીમતીજ એમની સાથેથી સાથે હસતી હસતી આવતાં હતાં. અમને જોઈને એ પગલાં તો ચમક્યા પણ પછી મુખ મથકાવીને અમારી તરફ દેખી આવ્યા, બાથને ઉઠેલી લોહી ને એને બેતરતુ ઢાંકી લેવી લીધી પછી મારી સામે જોઈને કહેવા લાગ્યા.

“તમારે બહાર જવાનું હતું એટલે બાથને લઈને જ નીકળ્યા, નહીં ?” બાથો પગવતો હતો એટલે હું કંટાળીને એને લઈને આવ્યો એવી છાપ દસા ઉપર ન પડે એ હેતુથી મેં ખુબી પુલક કઠો દીધું, “કેવું હતું પિક્ચર ?”

“બહુ સરસ ! હવે બીજા વખત મોનિંગ થો પડે ત્યારે ફરી જોવા આવવું પડશે !” શ્રીમતીજએ મને હસતાં હસતાં કહ્યું. બાથો મારા વિરુદ્ધ કંઈ ફિરાક કરવા થનગની રહ્યા હતા પણ દસાની ધાન-શીમાં બાથને શ્રીમતીજ એ તક આપે એમ નહોતા.

“તું ક્યે તરત પો ગયો હતો કે પપ્પાને પહોંચી હતું ?” “મેં ક્યે નથી પોપુ !” બાથએ જવાબ્યું. “હવે તો અનાસયો જુડે બેઠતાં ચીંબી ગયો છે !”

વાત આગળ વધતી અટકાવીને શ્રીમતીજએ બાથને માથે રાપવી મારી. પણ બાથો સવારના ભુખ્યા હો એમ મારીને કે પછી બીજા કોઈ કારણે શ્રીમતીજએ મોટરમાં બેસતાં કહ્યું, “આપણે બહાર જઈને જ જઈએ. દસા તું પણ ચાલ. આવી સરસ ફિશ ઉપર જમણ થવા દઈએ..... ઈન્ટરવર્માં એટલું બધું ખાપું છે કે ભૂખ નથી. ક્યાક ફરી આવોએ પછી જઈએ.” દસાએ ઉતાર આપ્યો. શ્રીમતીજ અને દસા ફિશનું વિવંચનચાન (વધુ માટે જુઓ પાનું ૧૩૪ નું)

બાથના શરીરે ફીણના ગોટાગોટા હતા !

JAMSHEDJI RATANJI & CO.

93, Apollo Street, Bombay 1.

STOCKISTS OF PAPERS

MADE BY

**THE ROHIT PULP AND PAPER MILLS LTD.
THE WEST COAST PAPER MILLS LTD.
THE MANDYA NATIONAL PAPER MILLS LTD.**

*

**INDENTS OF PAPERS & BOARDS
ACCEPTED AGAINST IMPORT LICENCES.**

With best compliments from

THE VULCAN INSURANCE COMPANY LTD.

Registered Office :

No. 73, Opp. Churchgate Station, BOMBAY

Objects :

**FIRE, MARINE, ACCIDENT
AND
EMPLOYERS' LIABILITY**

V. C. SETALVAD
General Manager

K. C. DESAI
Underwriter

AGENCIES THROUGHOUT INDIA

આપણો ફરજ પશુપંખીઓ પરનો પ્રેમ

પ્રાચીન કાળથી ઘણાખરા એમ માને છે કે આ જગતની રચના પરમાત્માએ ફરજી છે અને પરમાત્મા તેમા જ વાસ કરે છે. ઉપનિષદોમાં આને પદ્મિ આપણને અનેક રીતે સંબોધતા મળે છે. ઈશ્વારાસ્ય ઉપનિષદમાં ઈશ્વા વાસ્તુમિદં સર્વં ચકિત્વિન્યજ્જ્વાલ્યાં જ્વાલન્તે સ્થયા જાણીતી છે તેમ જ મુંડાકોપનિષદમાં પહેલા ખંડની એકથી સાત સુષીની જ્વાલ્યા પછી તે જ કહે છે. શ્રીમદ ભગવદ ગીતામાં ભગવાન શ્રી કૃષ્ણે કહ્યું છે-અહમાત્મા ગુરુકેશ સર્વ ભુવાણ્ય સિન્ધ- હં એર્જન ન તમામ પ્રાણીઓમાં હું આત્મા રૂપે વસેલો છું. આમ જ્વાન પરમાત્માનો જ સ્વરૂપ છે. અને તેમાં પરમાત્મા વાસ કરે છે. આત્મું જ્વાન કેરુંનું સુંદર છે! પ્રાણીઓ, વનસ્પતિ, ચેતન અને અચેતન સ્વરૂપો તેમાં રહે છે અને તેઓ જુદાજુદા આકાર, જુદાજુદા રંગ અને જુદાજુદા રૂપો અને ગુણો ધરાવે છે.

જ્વાનમાં સૌથી બુદ્ધિશાળી પ્રાણી તરીકે માનવો ગણાય છે અને તેથીજ તેના ઉપર વધારે જ્વાનપ્રદર્શ છે. પ્રાણીઓ અને પંખીઓ માનવોની વાનુ નજીકની જ્યવન નુકિત છે. તેઓ આપણી વાનુથી જાણી થકે છે અને આપણા પ્રત્યે લાગણી બતાવે થકે છે. અનેક પ્રાણીઓના નિષ્ણાપ પ્રેમજાલી અને શાક જેવી દર્શિત આપણાથી જુવાની નથી. આપણા મનોચારમાં કે બીજે કયાંય ખોટાકોથી પૂછી પછપડાવી દોડે છે. યકથી મો મંપુર કંડરવ કરે છે. એમના અવાજ આપણા માનવી વીના અવાજ જટલો જાણિય લાગે છે. બગીચામાં, ઓગણમાં કે ઘરમાં કુદતા, નાચના અને કંડરવ કરતાં પંખીઓ કે પ્રાણીઓની શોભા આકર્ષક લેાય છે. તેમની રમતમાં અને નૃત્યમાં દૃષ્ટિમના દોતી નથી. એમના નૃત્ય અને તાવ કુદરતી લેાય છે. રમતા પર જાવા, ખગદ કે જેસ બળુ હવાતના કેરા તાવખલ રીતે ચાલે છે! કુદરતના આવાં જાગરો તરફ આપણી દ્રષ્ટ પ્રેમ ખલેલો દોષ તો જ્વાન પશુ આપણને સંકર અને પ્રેમથી ભરેલું લાગે છે.

ફર ઉમાશંકરે દીક જ કહ્યું છે કે :
વિશાચે જ્વાલિસ્વારે
નથી એક જ માનવી.
પણ છે, પંખી છે, પ્રાણી,
વનોની છે વનસ્પતિ.

માનવો આ જ્વાન પર અસ્તિત્વમાં આવેલો ન્હારો પશુઓ અને પ્રાણીઓ સાથે તેનો સ્નેહાજ સંબંધ રચો છે. આથી દેવોની મનનામાં પણ એમના વાહન તરીકે પશુઓ

અને પ્રાણીઓને જોઈ દેવામાં આવતા છે. ભગવાન શંકરે આપે આખવાને, ભગવાન કૃષ્ણે આપે ચાપને, સરસ્વતી સાથે હંસને, કાન્તિકેશને શેર સાથે અને ગણપતિને હિંદર સાથે સંકેતી લેવામાં આવ્યા છે. કાર્તિકેશની કંપના કરતાં જ નિર્દોષ શેરાનું અર્ચનું અને ભગવાન ગુજની કંપના કરતાં જ સ્વચ્છ આપણી

નજર સમક્ષ આવે છે. સુંદર ઉપમા આપવા માટે પશુ ઉપમાન તરીકે અન્યન પ્રાચીન સમયથી પ્રાણીઓના ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યા છે. ધા. ત. હંસ જેવી વાઘ, અજ વેતી વગેરે.

જોતા જીવજી જીવનમ- એવા એક સુત્રની આર્થ મત્સ્યનાય જેવા કંઈ થવા માને છે કે એક જ જીવને ખાઈ જાય એવું મુશ્કેલી કમ છે. પણ ખરી રીતે આવે સંકુચિત આર્થ આ સુત્રમાં નથી. કોઈ પણ જીવનવારે પ્રાણી બીજ પ્રાણીઓના સંદગર વગર અસ્તિત્વ ધરાવતું નથી. જીવન જીવવામાં એક પ્રાણી બીજ પ્રાણીને સીધો થા આડકાતરી રીતે સહાય કરે છે.

પણ સામાન્ય રીતે એમ જોવામાં આવે છે કે મનુષ્યો પ્રાણીઓના ઉપપાન માત્ર લોપ્પ માટે અને માત્ર ચાતાના સ્વાથી આનંદ માટે જ કરે છે. જુદીઓ મંદિરોમાં પ્રાણીઓને અને પંખીઓને પૂરી રાખતાં હતા એ સહન ન થવાથી ઈસુ ખ્રિસ્તે તેમને છોડી મુક્યા હતા. કેટલાક લોકો પાણિયા પ્રાણીઓને પૂરનું ખાતાનું પણ આપતા નથી અને કેટલાક ચાતાના આનંદ માટે તેમના તરફ ધાનકી પાણી વર્ષે છે. અને કેટલાક તો માત્ર ભેંસ વગેરે ઘરણ વનાં તેમને કનવખાતામાં લેવી પણ કાઢે છે.

માનવી વાઘ ચિત્તા કે વડ જેવા તિરસ્ક પ્રાણીઓના શિકાર કરે તે તો સમજી શકાય પણ નિર્દોષ હાનુ, તેર, સરસા વગેરેના શિકાર માનવોના ધાનકી સ્વભાવનું જ પ્રદર્શન કરી જાય છે. વિચાર હિન શિકારને પશ્ચિમમાં જંગલોમાં સૌન્દર્ય નષ્ટ થાય છે. કમંતાનિમિષ પ્રાણીઓને દુગ્ધ આપનારને કદી સુખ મળી થકે નહિ.

પ્રાણીઓ પ્રત્યેની દયાની ઉપદેશ આપણા તમામ પર્મમાં પ્રાચીન કાળનો છે. ચાતાને શરૂ આવેલા તેર ખમર બાજ પંખીને ચાતાના ઘરોમાંથી માંસ કરી આપનાર શિષિ રાજની વાન જાણીતી છે. બુદ્ધિયો ચાતાના કુન્દરને ચાતાની સાથે સ્વર્ગમાં ન આવવા દેવામાં આવે તો સ્વર્ગમાં આવવાની પણ ના પાડી દીધી હતી. અંધકાના સમયમાં મોંઘા પ્રાણીઓ માટે દર્શિપત્ર લેવી, શંનુવરકી ઘસે કહ્યું છે કે દયા પર્મમાં મુવ લે. મત્સ્ય, પરખેર સાંભ (સ. અ.) એક દિવસ સુતા હતા તારે એમના જગ્યાની એક

લેખક :

નિ મં લા ય શ વ ન્ત રા વ બી. એ; બી. ડી.

ઉત્તપતી
શી વા જ બિડી

સાબળે વાઘીરે એન્ડ કું., કુંડા, મુંબઈ, પુના

માનુ પર જિવાડી સુઈ ગઈ હતી. પોતે અગ્નિ પલ્લુ જિવાડી અગ્નિ ન જપ તેટલા માટે પોતાના અગ્નિને એટલે ભાગ કાનરથી કાપીને તેઓ ઊભા થયા હતા ! પ્રાણીઓ પ્રવેશને કેટલે અત્યુત્ત પ્રેમ !

સન્ત ફ્રાન્સીસનો પ્રાણીઓ પરનો પ્રેમ અજીત છે. પ્રાણીઓ અને પંખીઓ એમના આસપાસ નિર્ભય બનીને ફરતાં પંખીઓને પકડીને જતા એક મુવાનને વિનંતી કરી તેમણે આ પંખીઓને છોડાયા હતા અને તેમને ખવડાવોને આડ ઉપર છોડી દીધા હતા.

ભગવાન બુધે પલ્લુ રસ્તા પર ચાલતા એક ઈજા પામેલા ઘેડાના બચ્ચાને ઉપાડી લીધું હતું અને પશુઓની બિદાન આપતા રાખને પશુઓના બિદાનને બદલે પોતાનું બિદાન આપવા વિનંતી કરી હતી. આ સાંભળી રાખનું મન બદલાઈ ગયું હતું અને બિદાન બંધ થયું.

સંત એકનાથ જ્યારે ગંગાજલ લઈને જતા હતા ત્યારે એક નિર્જલ પ્રદેશમાં તેમણે એક ઘણેણને પાણી વગર તરફડી જોયા હતા. તરતજ તેમણે ગંગાજલ ગળેણને પીવાડાવી દીધું હતું. સંત નામદેવ એક વાર જમવા બેઠેલા ત્યારે એક કુતરો ભાખરી લઈને નાસવા લાગ્યો. આ જોઈને ધીની વાટકી લઈ તેની પાછળ દોડતાં નામદેવ કહેતા હતાઃ ભગવાન, ઘુમ્મી ભાખરી ખાશે નહીં. સંત મુક-રાખને એક ખેડૂને પોતાના ખેતરની રખવાળી કરતા જતાં પંખીઓ અનાજ ખાવા લાગ્યા પણ સંત નુકાસમ આ પંખીઓને ભગાડી

ધક્યા નહીં કારણકે તેમને તે પંખીઓમાં પણ પરમાત્મા જાણના હતા.

પરમદંસ રામકૃષ્ણ એક સમયે મંદિરમાં બેઠા હતા ત્યાં એક જિવાડી આવી, આ જિવાડીને નીલાજ તેઓ ધ્યાન મગન બની ગયા હતા. એક વાર એક જિવાડીએ એમના ઓરડામાં બચ્ચા મુક્યાં તે આ બચ્ચાને કોઈ ઈજા ન કરે તે માટે તેઓ ચિંતામાં રહેતા હતા. શ્રી સાદરા માતા પણ પ્રાણીઓ પ્રત્યે અત્યંત પ્રેમ રાખતાં. કોઈ માણસ જિવાડી કે કુતરાને પગ અડાડે તે પલ્લુ તેમને જાણે ગમતું નહીં. સ્વામી વિવાકાનંદ પણ બેલુર મઠમાં અનેક પ્રાણીઓ પાળ્યા હતા. આમાં કુતરા, ડંસ, હરણ વગેરે હતા. આ પ્રાણીઓ સ્વામીજીના ઓરડામાં પણ ફરતા અને સૂઈ જતા.

માલાના ગાંધીજી પણ પ્રાણીઓ પ્રત્યે પ્રેમ રાખતા. માંચેમાના પોતાના કારાવાસ દક્ષીણન લોકમાન્ય તિલક પોતાના અનાજ-માંથી બંધેશું અનાજ ચકલીઓને ખવડાવતા. તિલક લખવા વાંવવામાં મથતુલ લેલા ત્યારે ચકલીઓ ઘણી વાર એમના ખભા પર કે માથા પર બેસતી. જ્યારે આ જોઈ નવાઈ લાગતી તેથી તિલકે તેને કહ્યુંઃ હું કોઈના દુષ્કરતા નથી. પંખીઓ એ જાણે છે એટલે તેઓ મારી પાસે બેસે છે. ખંડિત જ્યારેકચરે દેવરાઈનું જેવમાં પોતે હતા તે સમયે પોતાની પાસે આવના પ્રાણીઓનું સુંદર વર્ણન કર્યું છે. કાકા કલેઢકરે પણ આ પ્રાણીઓના સ્થિતિ જીવનનું વર્ણન કર્યું છે.

અગ્રાહમ લિંકને રસ્તામાં એક વાર કાદવમાં પૂંથી ગયેલું કુ... જોયું હતું. તેમણે દયા આવવાથી પોતાના કપડા બગાડવા લઈને પણ આ ડુકરને બહાર કાઢ્યું હતું.

ઈશ્વરચન્દ્ર વિદ્યાસાગર મુવાન હતા ત્યારે તેમણે જ્યેષ્ઠ કે નોકર વાછરડાને બળજબરીથી માન્યમાં બોલી ગાય લઈવાની હતો. વાછરડાના હિસ્સાનું કૂધ પોતે પીએ છે એમ જાણી અત્યંત દુઃખ થવાથી તેમણે કૂધ પીવાનું જ છોડી દીધું હતું.

માણપુરો જે માર્ગે જાય એ જ માર્ગે સામાન માનવીઓએ જનું જોઈએ. પરમાત્મામાં શબ્દા મરાવતાં, અહિંસામાં માનનારા અને પરમાત્માની બનુલેલી સજીવ સુદિ પદ પ્રેમ રાખનાર તમામ માનવીઓ માટે પણ પ્રેમ એ ધર્મ બની જાય છે.

આ સ વ

જો મોટા ઓરડામાં ટેબલ ફરતે ચાર કિઓ બેઠા હતા તેમની વચ્ચે ટેબલ પર મોટા વાસણમાં આસવ મુકવામાં આવ્યો હતો. એક કિઓથી, ઉઠ્યો "વનમાં પશીઓની માફક ઊંડે સોંચી આ આસવની સુગંધ હતું મારી નીજ આંધળો ભેઈ ઘડું છું."

"અને હું એ ઉંડતા પશીઓના ગવાતા ઝીન સાંભળું છું. મારું દિલ તેમાં દુખી ગયું છે." બીજા કિઓએ કહ્યું.

ત્રીજે કિઓએ, "હું ઝીત ગાતા ઉડતા પંખીઓના માથા હાવને ફેર્યાં ફેર્યાં અનુભવું છું."

ચોથો કિઓ તરત ઉભો થયો અને બોલ્યો, "હું તમે બધાએ કહ્યું તેનું કાર્યું ભેઈ કે સ્પર્શ કરી શકતો નથી. મને તે માત્ર આ વાસણમાં રહેલો આસવ જ દેખાય છે, એટલે એ પીને જ છું સંતોષ માનીશ." તે તરત જ આસવ પી ગયો.

ત્રણે કિઓએ જે સુખમાં ચાલતા હતા તે ઉડી ગયું! તેઓ નુપાત્ર બની ગયાં તેમણે થોથા કિઓ તરફકાર કર્યો!

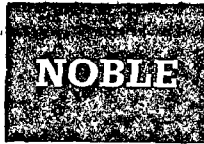
(ખવિલ જીજ્ઞાન)

અનુવાદ.

મનોદ ખંડેરયા

પતિઃ તારો ચોટચો અરેખર નાગજાલ જેવો છે કે નહીં તેની ખાતરી કરી ચેઈ છે!

'DECALAC' 15

SUPER
SYNTHETIC
ENAMEL

for all-round
decoration

'PLASTIMUL'

PLASTIC
EMULSION
PAINT

One-hour-dry
for interior
decoration

CHIEF STOCKISTS.

KAPADIA BROTHERS.

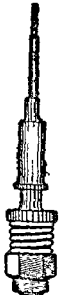
PAINT MERCHANTS & PAINTING CONTRACTORS,

81, ABDUL REHMAN STREET, BOMBAY 3.

Tel: No: 321108

સાફના ઉદ્યોગની પ્રગતિ

અલૌકિક શક્તિથી

- * સાફના ઉદ્યોગની પ્રગતિમાં અમેએ અમારો નમ્ર ફાળો નોંધાવ્યો છે.
- * નૂતન વર્ષે સાફના ઉદ્યોગનાં ઉત્તરણ અંતે કીર્તિવંત ભાવ માટે અમે પ્રાર્થાએ છીએ...

સ્પીન્ડલ્સ અને મોટ ઉદ્યોગની જરૂરીયાતો પૂરી પાડતી આગેવાન પેઢી...

સંખ્યાબંધ માણસોએ સફળતા પ્રાપ્ત કરી છે.

પાક, રાખો, મનુષ્ય અને ઈશ્વર કૃપા.

તમારા મનની દરેક આશાઓ ધીમે, વેપાર, ધન, માન,

ઉન્નતી, વગ્ન, ઠંવો પ્રેમ, નંદુરસ્તી અને ભવિષ્યની વાતોની આગાહી તથા જીવનની મુશ્કેલીઓ, કુટુંબીક આફતો, માનસિક મુંઝવણો, કલ્યાણ, કંકાસ, દુશ્મન, જાદુમંત્ર, બુદ્ધિશાયના ત્રાસોથી મુક્તીનો સાચો માર્ગ જાણી કે તમારી નજરથી ભેઈ જીવનને સુખી અને સફળ બનાવવા માટે, વિશ્વવિખ્યાત શ્રી. એ. એ. સરકારને મળો :-

શ્રી. એ. એ. સરકાર (આમશીની)

પાથ બીલીંગ, ૧૬ માળે, ચિત્રા સોનેમા પાસે, વિન્સેન્ટ રોડ,

દાદર, મુંબઈ-૧૪.

મુલાકાતનો સમય : સવારે ૯ થી ૧, અને ૪ થી ૮.

ધી ધારાએ સ્પીન્ડલ્સ મેન્યુ. ફાં.

હીરાજી ગોવિંદજી એસ્ટેટ, ૪૮ G,

ન્યુ નામપાયા રોડ, મુંબઈ ૮.

શબ્દમાં પણ શૌર્ય? પ્રગટાવવાની અજબ તાકાત હોય છે. આવા શબ્દોને વાસ્તાવકતામાં ઝળેળાણેલી કલ્પના મળે ત્યારે તો

ઝાર રંગ જામે છે....

ગુજરાતી કવિઓનાં ધુધવાર્ણનો

સરહિંદ કુંકનું, બુંચિયો વાગતો કે તંબાળુ
ઢોધ પછુડતા ત્યારે એમ કહેવાનું કે “ધુધવા
તેડાં આપ્યાં, ચાલો પિગાણી” અથવા,
“હાથ બંને બુંચિયો હો,
હાથો સો ભાઈ બહેન-
હાથો સો લોક
બુંચિયો વાગે!
બુંચિયો વાગે!
બુંચિયો વાગે...
એ મહાભાગ મંગે!

અને ધરેધરમાંથી જવાનો હોય તો જવાનો
અને બુઝાઓ હાથ તો બુઝાઓ નંગમાં
ઝુકાવવા માટે ભેટે તથાવરે બાંધતા, કેડે ખંજર
ખસતા અને હાથમાં ભાલા લઈ નીકળી
પડતા. ત્યારે યુગને જોવાતા નહીં; દીપ્તિમાં
લઈને મુલૂત સોધાતા નહીં! એક જ વાત યાદ
રહીતી...

“નથી જાણું હમારે પંચ શી આફત પડી છે,
ખજર છે આટલી કે માતની હાકલ પડી છે.”

સામાયત્રના મુગથી આજ સુધી ભારતમાં
જિવાએવા અસખ્ય નાના મોટા ધુધવા વર્ણનો
લોક કવિઓએ પોતાપોતાની રીતે કર્યા છે. રામ-
રાવલ ધુધનું વર્ણન કરતો આ ચારણી છંદ જૂઓ:

“રામના દળ સખજ ચકિયા,
કોટ લંકા જઈ અડીયા,
ભાઈ દેવન બેઠાન ભડીયા,
કોટી ધનુષ તોડી પડીયા!
ગદા, ફરસી બાણ બહાણ,
સોલક બાણ મયે શમણું
ગિણલે અતિ પંખ અણણું
પાંછ રોજ ભિછ ભણણું...!

રામ રાવલ ધુધી ચકયા ત્યારે કોડ કોડ
ધનુષો તૂટી પડ્યા, ગદા ફરસી રામસામાં
અફાવા માંડ્યા, એક એક બાણમાંથી તીર
છૂટતાં જ ચોડનું વાતાવરણ સર્જ્યા માંડ્યું,
અને ગીધ પક્ષી માટે ઉજાણીને અવસર આવી

પહોંચે હોય તેમ ચોધાઓ ટપોટપ મરવા
લાગ્યા !

પૃથ્વીરાજ ચન્દાણુ અને મહંમદ શહાબુદીન
ઘોડીના ધુધનું વર્ણન કરતાં કવિશ્રી હરગોવિંદ-
દાસ કોટવાળાનો આ છંદ ધુધનું કેવું આલે-
ખૂષ વર્ણન કરે છે !

(૧)

પાછળ જે ટમટમી રહેવા, હાથ સળવળે છે જેના,
દંત કરડતા, મૂછ મરડતા, પગો ઉછળતા છે એના,
જેર કરીને ધસ્યા, વેગમાં, “માર માર સો માર તરક
નાણી પાણી છંદકાર કર્યાં, બહુ ધૂર કેદમાં થયા મરક.

(૨)

ભાણુ ગુલિત ત્યાં થઈ જોરથી, ટગલે ટગલા ઢચી પડ્યા.
મુસલમાન રોજ વજારો, લડતા રહી નવ શક્યા ખડા.
પુષ્પરાજ તો રીત પ્રમાણે, હાથી વાહને હનો પછી, ગયો
ચોખેરે મંદમૂદ પાસે, બતાવી હિમત ભયાં નહીં.

એ જોધા આપિયા લગોધમ,
ભાલો સાંખગ્યો પૂધુએ,
ભોંકી ઢોળી પાસરો પછી, મહંમુદ મૂર્છા
ખાઈ પડ્યો ભૂએ

આ દસ લીટીમાં કવિએ જાણે પૃથ્વીરાજ
ચન્દાણુ અને શહાબુદીન ઘોડીના ધુધનું શબ્દ-
ચિત્ર દોષ્યું છે. પૃથ્વીરાજને હાથી પર બેસીને
ઘોડીને ધુધુભૂખિમાં લડતા લડતા કેમ ઘાયલ
કર્યો, પૃથ્વીરાજના રોનકોએ દાંત કરી, મૂછ
મરડી પગો ઉછળીને ધનુષના દંડકાર કરી ભાણુ-
ગુલિત કરી દુરમનોમાં કેવો હાહાકાર મચાવી દીધો
તે વર્ણવવા માટે કવિએ કયાંય શબ્દો વાપરવામાં
નવાય કયાશ રાખી નથી! આ ધુધવર્ણન

લેખક :

શ્રી. યશવન્ત વ્યાસ

વાંચતાં જ આદિ કવિશ્રી નરસિંહ મહેતાનું
શ્રી. કૃષ્ણ અને કાવિનાનાના મુધનું વર્ણન
યાદ અચી જાય છે...

ભેટ બળિયા બાધે વળીયા, કૃષ્ણે કાળી નાગ
નાશીઓ;

સલકા ફેણાં ફુંફે જેમ, ગગન ગાળે
હાથિયાં!

કાળી નાગને વશ કરી રહેવા શ્રી. કૃષ્ણ અને
કાળીનાગની યોડો જાણે આક્રમમાં હાથિયો
જાળે તેની સાથે સરખામણી કરીને કવિ નર-
સિંહ મહેતાએ દુઃકમાં ઘણું કરી દીધું છે! કવિ
દલપતરામનો એક છંદ પણ ધુધવર્ણનમાં
ખૂબ યાદ રહે તેવો છે:

“ધમધમે ધણી ત્યાં, કાપશે કમકમે,
ખમખમે ખડગ નર થાયે પેદી;

કેંકનક હાથ, પગ કેંકના ભરિયા,

વાગિયાં બાણ તનત્રણ ભેદી!

થાય ધડગટ રય, બાણ સડુગટ વળી,
તોપ છડુગટ ગડુગટ ગોગા!

કેટક કડુગટ પડી, દિશ દડુગટ દડી,

ભોમ ફડગટ ધ્વજ રંગ ધોગા!”

ધુધુભૂખિમાં ભજારે શુરવીર નરો લડવા
શક્તો ઉઠાવી સામસામે આવી ગયા, ત્યારે
કમકમાં જાય તેવું વાતાવરણ સર્જ્યું, ખડગી
ચમચમાં ઉડ્યા, રથનો ઘડગટ સંભળવા માંડ્યો,
તોપનો ગડુગટ થવા માંડ્યો, કેંકના હાથ ભાંગ્યા,
કેંકના પગ કપાયા અને જે રાજપુરો-

“પુપત્રી સેજમાં જે નરો પેહના,
ઓકનાં સાલહસાચ અંગે,

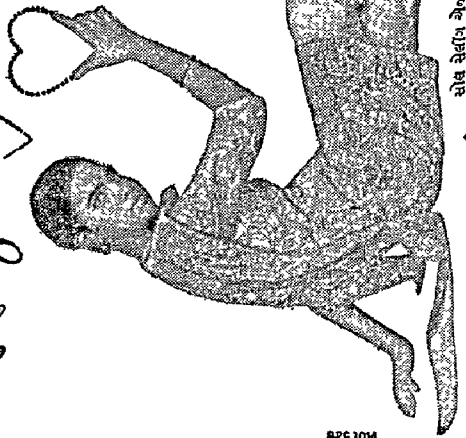
તે નરો તરફે ખૂબ રણ સેજમાં,
થાકોડે કેંક દોકા”

કવિ દલપતરામ સૌધાસદા સરજ શબ્દો-
વાળી લોકભાષામાં કેવું શબ્દ ચિત્ર દોરતા જાય
છે! જેઓ સૌધાસદામાં પુપત્રી પથારી પર
પોકાના અને રેશમ જેવી યાલ ઓડના તેમને
માટે ચરમેત્રમાં હવે પાણી તિના તરફકાનાં
અને એક ટંક પણ એમને એમ ટકી રહીને
કડવાનો વખત આવી ગયો છે! અચી પરિ-
સ્થિતિ સર્જે છે, ધુધી રણરત્ન નાં લડવા ચકયા
પછી મોત કોઈનું મેં જોવા ચોખનું નથી, કે
કોઈના હોઠો જોઈને આવતું નથી! નાં તો નાના
કે મોટા, ચલ્લી કે રોનિક સો સરખાં આ છંદની

જુદા જુદા રંગોમાં

પાંચપાંચ
કાંઈકાંઈ
પ્રેરે

પ્રો. ૭૮૭

સોલ સેલિય એન્ડ સન્સ

અતુરભૂય ગોરદાનદાસ એન્ડ કો.
૨૦-૨૨, ચંપા ગલ્લી, મુંબઈ-૨ ૯. નં. ૨૦૮૮૩.

(૧૫ માટે જુઓ પાનું ૧૫૦ મ્)

નૂતન વર્ષાભિનંદન

નવા વર્ષની મુબારકબાદો સાથે ૨૫ વર્ષના સહકાર માટે અમારા માનવંતા ગ્રાહકો, પેટ્રોલો અમા આભાર માનીએ છીએ.

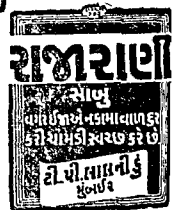
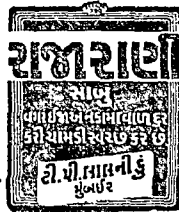
અને આજ સુધી અમેઓ આપેલી સેવા પ્રમાણે કાવમ રાખવાની પેપર માટેના ભાગીદારો ખાતરી આપે છે.

અમારું દેકાણું નોંધી રાખો :-

પારડીવાળા પેપર માટે

૩૨ A, પારસી બજાર સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ ૧.

ફોન : ૨૫૧૪૪૪.

માનવંતા ગ્રાહકો,
મિત્રો, ફેનેલીઓ,
શુભેચ્છકો સૌને
હાર્દિક શુભેચ્છા સહ
સાલ સુબારક

સંવાવક : કુંવરજી કે. શાહ.

વિજય ટ્રાન્સપોર્ટ કું.

ટે. નં.

૩૩૩૬૦૬

૩૩૫૨૭૫

પારસી પુણપરજી

૩૩૩૧૬૯

તાર : વિજયટ્રાન્સ.

ટ્રાન્સપોર્ટ કોને

અકબી

અને

સુરક્ષીત

સંવાવો આપતી
વ્યાપારીઓની વિશ્વાસનીય
માલવાવક મોટર સર્વિસ

● સંવાવન કાર્યાલય :-
૯૯-૧૦૧, ન્યુ ચીયર્બાઈક,
મુંબઈ-૯.

● બુકીંગ ઓફીસ.
૯૨-૯૪, દાનતાક સ્ટ્રીટ,
(પારસીઓ) મુંબઈ-૩.
ટે. નં. ૩૨૨૧૬૬.

ધુવડને લક્ષ્મીનું વાહન શા માટે

માનવામાં આવ્યું છે ?

ધુવડ એ એક એવું પક્ષી છે કે જેને દુનિયા મુલાથી અન્યાય કરતી આવી છે. એના માટે જુદી જુદી જાતની ફિલિપ્પા કરવામાં આવે છે, એની ખૂબ મરકટી કરવામાં આવે છે અને એને મૂળતઃનું પ્રતીક પણ ગણવામાં આવ્યું છે.

બીજા પક્ષીઓની જેમ ખાદ્ય પદાર્થ ઉપર નજર પડતાજ ધુવડ એની ઉપર નૂટી પડતું નથી. વૃક્ષો ઉપર, બાગ-બગીચામાં, અખત્રા ઉડતું, ગમે ત્યાં ભટકતું, બીકે લાગતાં ચોટાપોટ કરી, ધૂળનું, ઊંટી જતું, આગસ કરતું, પુંછડી હવાથી મનના ભાવ પ્રગટ કરવા વગેરે ધુવડના સ્વભાવમાં નથી. આનંદની કે શોકની, ભયની કે નિર્ભયતાની કોઈ પણ દશામાં એને તમે બેઠેલાં સ્થાન છોડતું નહિ જાયો, ન તો એના મુખના ભાવ બદલાયો. શાંત ભાવથી બેઠેલા ધુવડ તરફ તમે ઊંટ કે પથ્થર કે કોઈ અપ્રત્ય એની સામે કોઈ સ્વાદિષ્ટ ચીજ મુકીશ તો એમાંથી કોઈ પણ પરિસ્થિતિમાં એ દિશર અવિચલિત બેઠેલો રહેશે. મુશીબ ધુવડનું આચરણ બીજા પક્ષીઓના આચરણ કરતાં વિનમ્ર હોય છે. જે મુશીબ પણ એક બીજા તરફ ઉડાસીને જ રહેશે.

ધુવડ અને અન્ય પક્ષીઓના સ્વભાવમાંજ નથી પણ એમના દેહમાં પણ તાલુકન હોય છે. ધુવડની અંખિયા બીજા પક્ષીઓની જેમ લાંબી નહિ પણ માધ્યમના જેવી હોય અને એકી હોય છે. પાછળ જેવા માટે ધુવડ સંજોગોથી મારદન પાછી વાગી શકે છે, જ્યારે બીજા પક્ષીઓ એમ કરી શકતાં નથી.

આપણને સૈને દિવસે ધુવડ અડની યંત્રીઓમાં

જુદામાં જોઈને સંતાઈ રહે છે અને સત્તિ થતાં ખરાબ આવી જાતની જેમ એક અડથી બીજા અડ ઉપર ઉડ્યા કરે છે. જે કે કેટલાંક ધુવડ એવાં પણ હોય છે કે જે આકર્ષીતાપથી... આકર્ષીતાપથી પણ અકર્ષીતાપથી નથી અને તાપમાં પણ આનંદથી ઉડ્યા કરે છે.

બીજા પક્ષીઓ કરતાં એની પાંખોમાં પણ તકાવત હોય છે. એના પોછા જાણે રેણમના બનેલા હોય એવાં મુલામ મુલા હોય છે. આથી ધુવડ ઉડે છે ત્યારે વિચકુલ અવાજ થતો નથી. સને જ્યારે એ પોતાના શિકાર ઉપર ત્રાટકે છે ત્યારે શિકારને એ પકડાઈ જાય ત્યાં સુધી એવો અવાજ આપતો નથી કે એ ભયમાં છે. ધુવડની કાનની બનાવટ પણ જુદી જાતની હોય છે. એના કાન ખાસાં મોટા અને ખુલ્લા હોય છે જ્યારે બીજા પક્ષીઓના કાન નાના અને વાળથી રક્ષાભેદ હોય છે. કાન મોટાં અને ખુલ્લા હોવાથી પીમામાં પીમા અવાજ પણ ધુવડ સંજોગોથી સાંભળી શકે છે.

ધુવડ પોતાનો શિકાર ચાલી ચાલીને ખાતું નથી પણ આંખોને આંખો મળી જાય છે. એના પગ પોછાથી રક્ષાપેશાં હોય. એથી એ જ્યારે ઉડતું જેવો શિકાર પકડે છે ત્યારે એના તીવ્રા નખથી એના પગ ઉપર કપી અચર થતી નથી.

ધુવડનું માથું ત્રિશરૂપીના માથાની જેમ વેગ હોય છે. બારનમાં ધુવડની લક્ષણ જન્ય

લેખિકા:

નીલા દેસાઈ, બી. એ.

જાતો. એમાંની મુખ્ય મુખ્ય બે નીચે મુજબ છે.

પહેલો પ્રકાર છે. મુખ્ય જુનાં મકાનોના ખંડોમાં કે કુશરનાંઓમાં રહેનારા ધુવડોના. અંદરમાં એને " બ્રાઉન આઉટ" કહે છે. એ ધુવડ પ્રકાર સંકળ કરી શકતું નથી. એથી આંખો દિવસે એ એક ખુણામાં ભરાઈ રહે છે. રાત પડતાં એ મન ફાવે એમ અવાજ કરતું બહાર નીકળે છે. વિવિધ અવાજો અને અડથી રાતે પણ આમનેમ ઉડવાની એની દેવને કારણે કોઈ કોઈ જગ્યાએ એને કોઈ ભાવિ અગાધનું સુચન ગણવામાં આવે છે. પરંતુ આપણે એટલું યાદ રાખવું જોઈએ કે, જ્યાં અનાજ ભરેલું હોય એવા મકાનમાં એના નિવાસ કામદારક થઈ પડે છે. કારણ કે ઉંદર વગેરેના નાશ કરતું હોવાથી અનાજનું રક્ષણ થાય છે. કેટલાક દેશોમાં તો લોકો એને પાણીને ચોટાડનામાં રાખે છે. આપણા દેશમાં પણ એને લક્ષ્મીનું વાહન ગણવામાં આવ્યું છે. બારન લેવા પેત્રીપ્રધાન દેશમાં લક્ષ્મીનું મુખાગમન અનાજના રૂપમાંજ થાય છે.

આ પ્રકારના ધુવડની એ વિશિષ્ટતા એ

વિવિધ પ્રકારના

ધુવડોની વિવિધ

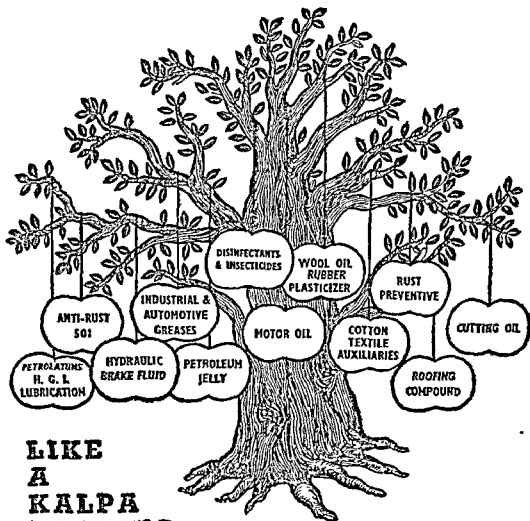
ખાસિયતો

છે કે એ ધરના ખુણામાં આંખો દિવસ બેસે છે. ત્યારે વર્ષો સુધી બેઠાં કરે છે. સ્થાન બદલવું એને વિવકુલ થતું નથી. જે ત્યાં બેઠેનાર ધુવડ મરી જાય તો બીજું ધુવડ આવીને એ સ્થાન લઈ લે છે. એ જગ્યા પછી ખાલી રહેતી નથી.

આપણા દેશમાં મહાનની મહાપાસ ધુવડ બેઠે છે. એ પણ અપ્રાપ્તિશાય ગણાય છે કારણ કે એમાં એથી અપદલા છે કે ધુવડને માત્રપના મુનુના પોલાથી ખાવ આરોં જાય છે. એથી એ પર અપ્રત્ય આવી ખૂબ અવાજ કરે છે.

બીજા જાતનું ધુવડ ખાસ કરીને પાણી પાસે, કોઈ ખંડ કે ગાંધી નીચે યંત્રી ઉપર રહે છે. આ ધુવડ માછલીઓ ખાય છે. ઉંદર, દોડાં અને નાના પક્ષી પણ એના ભોજનમાં સમાવિષ્ટ થઈ જાય છે. એના માથા પરના પોછાં કમ્બાઈ રંગના, પૂછડી અને પાંખો બુલં રંગની અને ગળાં મોઢાં હોય છે. કદીર ઉપર જુદી પક્ષીઓ થકુ હાય છે. આમાં પરના પોછાં મુશ્કેલીને નિર્મ

**A Happy Diwali & Prosperous New Year
To All Our Esteemed Patrons And Well-Wishers.**

**LIKE
A
KALPA
VRUKSHA**

Ever since 1912, the House of KELA'S have been helping, like a Kalpa Vrunksha-so India's variegated industries, by meeting their essential requirements with plenty of quality raw materials, for maintaining and stepping-up production and achieving a high degree of efficiency. KELA'S manufacturing programme helps the Nation to save the much-needed Foreign Exchange.

Manufacturers

KELA CHEMICAL FACTORY
KELA ESTATE, KELA ROAD, KELANAGAR (M.S.)
Telephone 43 • Telegrams "KELACO"

Proprietors

The Kela Company (India) Private Ltd.
16, HINGIRI PEDDER ROAD, BOMBAY-26

Telephone 788 28 • Telegrams "KELACO"

Organisations

NEW DELHI, AHMEDABAD, CALCUTTA, COIMBATORE,
INDORE, JODHPUR, KHAMGAON, NAGPUR AND POONA

મુંબઈ સમાચાર દીપોત્તરવી અંક ❀ ❀ ❀

બીન્ના હોય છે. એ લાંબા કાન નેવડ લાગે છે. એને 'ખાન્સ ધુવડ' પણ કહેવામાં આવે છે. એના ચહેરા બિહારી સાથે મળતા આવે છે. એની એડી અને ધુણેણ વચ્ચે પીછાં નથી હોતાં. પીંછાને બદલે કાંટાવાળા વાળ હોય છે. એના પંજામાં અને એના તળિયામાં પણ કાંટા કાંટા હોય છે.

એના ઈંડા મૂકવાનો સમય સિંચેશ્વરથી માર્ય સુધીનો હોય છે. ઈંડાની પૂણ્ય બે-ત્રણ નેટલી હોય છે. આ પ્રકારનું ધુવડ બીધ નેવડ પશીઓના માથા ઉપર પોતાની સત્તા જમાવી દે છે. એનાથી પણ પ્રકાશ સહન થતો નથી. એ વૃક્ષોના ઘેરા અંધકારમાં દિવસ પસાર કરે છે. થત પડતાં એ કોઈ એવી જગ્યાએ જઈને બેસે છે કે જ્યાંથી માછલીઓ જાંઠ શકાય. કોઈ વાર એ પાણી ઉપર ઉડતું ઉડતું પણ માછલીની શોધ કરે છે.

ત્રીજા જાતના ધુવડને સીંગદાર ધુવડ કહેવામાં આવે છે. ઘેરા બદામી રંગના અને કાળા રંગના બખ્ખાવાળા આ ધુવડના માથા ઉપર બે કલગીઓ હોય છે. એ બંને શિંગડા નેતી દેખાય છે. અન્ય ધુવડોની નુકસાનાં આ જાતનું ધુવડ દિવસે વધારે સારું જોઈ શકે છે. ઉંદર ઉપરાંત ગરબી છઠ્ઠકર વગેરે પેટ ચાવતાં જીવડો પણ એ આનંદથી ખાઈ શકે છે. નવેશ્વરથી એપ્રિય સુધી એ ઈંડાં આપે છે. એના ઈંડાની સાંખ્યા ૩થી ૪ નેટલી હોય છે.

ચોથા પ્રકારનું ધુવડ કાબરચીટું ખુસટિયું વગેરે નામોથી ઓળખાય છે. કદમાં એ મૈના નેટલું મોટું હોય છે. હિંદમાં આ જાતના ધુવડ ખાતું જવા મળે છે. આ જાતના ધુવડો જોઈ બાંધીને રહે છે. કોઈ કોઈ વાર એકાંથી વધારે ગુચાં પણ સાથે રહે છે. જંગલ કરતાં શહેર કે ગામમાં રહેતું એને વધારે પસંદ છે. વડ, ચીપળા કે આંબાના ઝાડ ઉપર તપાસ કરવાથી જરૂર બે થાર ખુસટિયા ધુવડ મળી આવશે. દિવસે એ ઘણું સારું જોઈ શકે છે. કોઈ કોઈ વાર એ દિવસે

ઉડતું પણ જોઈ શકાય છે. પણ બીજા પશીઓ પોતાના શિકાર કરી જાય એ બોંકે એ દિવસે જાડની ઘટામાં જ સંતારી રહે છે. રાત પડે એ તરતજ ટેલીકાફાના તાર કે ખુલ્લી ડાળીઓ ઉપર જઈને બેસે છે. પછી એ ઉંદરોને અને કીડા-મંકિયાનો શિકાર શરૂ કરે છે. આખી રાત એના તિરસુ અવાજ શાલુ રહે છે. એક ધુવડ બોલે છે, પાંચની કોઈ જગ્યાએથી બીજું એનો જવાબ આપે છે. પછી આખી રાત બેનદાના સવાય જવાય શાલુ જ રહે છે.

સામાન્ય રીતે તો એ છોડતી કરવામાં આવે તો પણ ચાલિથી બેસી રહે છે. પણ કોઈ કોઈ વાર એ ધીરજ ગુમાવે છે એ સમયે જો આપણે એના તરફ જોઈએ તો એ કોપથી પુરકે છે. અને પછી બીજા દૂર ચાલું જાય છે.

ધુવડ બંબે ગમે એ જાતનું હોય પણ મનુષ્ય એના ઉપર તિરસ્કાર કરે એ એને પસંદ પડતું નથી. પશીઓની છબી લેવાના શોખ ધરાવતા "મોટિયર બેટન" નામના એક શિકારીએ એક અઢત્થી રાતે બે સીંગદાર ધુવડોની ફોટો લેવાના પ્રયાસ કર્યો. એ ધુવડ રોજ રાતે આવેલો એના મિત્રના પાંગેલા પશીઓ ઉપર હુમલો કરતાં હતો. પોતાનો કેમેરો બરાબર લઈ ઉપર જોઈથી મોટિયર રાહ જોવા લાગ્યો. સમય થતાં બંને ધુવડ આવી, મોટિ મરે હોય કી અને ફોટો લેવાની તૈયારી કરી. એક લેખમાં એ અંગેનું વર્ણન કરતાં એ લખે છે. "હોય કરતો જ નર ધુવડ પાંખો ફેલાવી એવી તો તેજ આંખોથી મારા સામે જોયું કે જાણે એ મારા ઉપર હમલો કરવાની તૈયારી કરી રહ્યો છે. મેં ગભરાઈને મારું ચપ્પુ જોડ્યું. પરંતુ ચપ્પુની જરૂર ન પડી. ધુવડ વિચાર બદલી કાકળા તેઓએ બે ટન સારંગને જડ ઉપરથી ઊતરવા દીધા. બીજા દિવસે સવારે એમણે જોયું કે જે ડાળી ઉપર ધુવડ બેઠો હતો એની નીચે એમના મિત્રના એક પાંગેલા પશીનું કપાયેલું માથું પડ્યું હતું.

યુધ્ધવાણુ નો

(૧૫૩ મા પાનાનું યાત્રુ)

દંદુભિ ગોલે મહારાજના હોં

શામંતના જન્મનાહ !...

મહારા કેસરબીના કંથ હો!

કે કવિ નર્મદનું આ ગીત:

"સહુ થોલો છતવા જંગમ, બુગાથો વાગે; થા યામ કરીને પયો, ફોતલ છે આગો!"

નિબુલન ઘોરીયંકર વ્યાસનું આ ગીત: જે જારતના સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામ વખતે જુવાનતાના હોલ રમ રમ્યું હતું.

"નહિ નમશે નહિ નમશે

નિયાન ભૂમિ ભારતનું,

ભારતની ધર્મ ધ્વજનું

સાચવણું સન્માન,

—ભૂમિ ભારતનું!...

❀

અને યુધ્ધના અંતનું વર્ણન કરતું ચરિત્રિક શ્રી. અવેરંદે મેથાલીનું આ કાવ્ય અઢી ગોંધા વિના કેમ રહેવા ?

"શકત રૂપકતી શી દેશ કોળી,

અમરંગણુથી આવે,

કેસરવચ્છી અમરસિંહા

કેમજ સેજા બિહારે,

ધાવજ મરતો મરતો ફે

માતની આઝાદી ગાવો"

એ રણસંગ્રામમાં કોણ કોણ આતુર?

"કો"ની વંતના, કોની માતા, બોંતની ઢોંગે વળનો, શીખ્તિત ભોનાપેનિતનુ વીરની રમ્ભોપાપર લગતી, મુખથી ખમ્મા ખમ્મા કરતી, માથે કર મીકો પડતી!

તેમાં એક સોનકની લાલ એવી કે-

"એનું ચિર બોળામાં લેવા, કોઈ જાનના ના"થી, એને સિવણુ તેલકેળાની નવકોઈ બહેકી લાવી,

ઝોઈના લાકડાવાપની,

ન ઝોઈએ ખમરે પૂજાવી!.....

—અને આ ગીતની છેલ્લી પંકિતઓ: એની બરમકિત ભૂમિ પર, ચાલે જાવડાં આંબો, એ પથ્થર પર કોનરેશી નવ કોઈ કવિયા લાંબી.

લખજો ખાખ પછી આવી,

કેઈના લાકડાવાપની!

* (મુગધનનાંખાંથી).

* * * * *
— — — શોખ — — —

* * * * *
...વાચકે ચરકી ?

અમારા માનવંતા ગ્રાહકો, મિત્રો

તથા શુભેચ્છકોને

નૂતન વર્ષો લિનંદન

આ પ અસલી બુકીયાના સુરમા
ક્યાંથી ખરીદશો?

ટ. નં.

૩૩૧૫૬૧

શ્રામ!

"બુકીસુરમા" મુંબઈ-૯.

રજીસ્ટર્ડ ટ્રેડમાર્ક.

બુકીમાઈ સ્થાપિત ૧૦૦ વર્ષ ઉપરાંત જુની પેઢી
વિશ્વવિખ્યાત ભારત તથા વિદેશોમાં ખ્યાતી પ્રાપ્તિ કરનાર
બુકીયાના સુરમા

—; બનાવનાર :—

જનપ્રસિધ્ધ

દાતુ મનજી પદમશી સુરમાવાલા

ના અસલી સાચા મોતીના ઉંચા પ્રકારના ગુણકારક બુકીયાના સુરમાઓ
આપની આંખની રોશની કાયમ સમપા માટે અતી ઉપયોગી અને
આંખોનું તેજ વધારવા ફાવદાકારક સાબિત થયા છે.

.... નકલ કરનારાઓથી સાવધાન ....

અજાણ્યક અમારા સુરમાઓના નંબર તથા પેકીંગની નકલ થાય છે.
અમારું નામ, હેક્સાગ્રા, રજીસ્ટર્ડ ટ્રેડમાર્ક તથા દરેક બાટલી લીલા-
રંગની કેપસુલની સોલ જોઈ તપાસી ખાતરી કરી સુરમા ખરીદ કરશે.
સંપૂર્ણ વિગત સાથેનું સૂચિપત્ર મંગાવવાથી મફત મોકલવામાં આવશે.

.... ડોક્ટરોની મફત સલાહ ....

પુરૂષો માટે સોમવાર સવારે ૧૦ થી ૧૨ સ્ત્રીઓ માટે ગુરુવારે ૧૦ થી ૧૨
જનપ્રસિધ્ધ—

દાતુ મનજી પદમશી સુરમાવાલા

૭૮, સેમ્યુઅલ સ્ટીટ (પાલાજીવી) ડુગરી, મુંબઈ-૯.

સ્ટોકિસ્ટો:

- (૧) મદનલાલ રામજીલાલ સોપારીવાલા
નરનારાયણ મંદીર નીચે, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઈ-૨.
- (૨) ઓ. ઓ. અંતરવાલા
કમરણીઅલ સેમ્બર, મરજીટ બંદર રોડ, મદમદઅલી રોડ
કોરનર, મુંબઈ-૩.
- (૩) હાદીલ મર્દમદ જકરીયા અંતરવાલા
સરદાર વસ્ત્રબભાઈ પટેલ રોડ, (સેન્ટરલ રોડ), આગા-
ખાન સ્કુલની સામે, મુંબઈ-૯.
- (૪) રીઝવાન બ્રધર્સ અંતરવાલા
સરદાર વસ્ત્રબભાઈ પટેલ રોડ, આગાખાન સ્કુલ
પાસે, મુંબઈ.

દિવાળી તથા નૂતન વર્ષની
અમારી અનેક શુભેચ્છાઓ

* * *

હાઉસ ખાન્ડ તથા સન ખાન્ડ એશ્યુરિનિયમ, પિત્તળ
તથા સ્ટેનલેસ સ્ટીલનાં વાસણો તથા એનોડાઈઝડ
એશ્યુરિનિયમની વસ્તુઓનો જ વ્યાપક સંગ્રહ રાખેલ.

જીવનલાલ (૧૯૨૯) લિમિટેડ

હાઉસ એશ્યુરિનિયમ હાઉસ: પ્રેમોર્ન રોડ, કલકત્તા-૧

મુંબઈ • મદ્રાસ • દિલ્લી • રામપહેન્ડ્રી • એડન

નૂતન વર્ષનું પ્રતીક પ્રભાત તાલગી ભખું બની રહો...

અમારા સર્વ ગ્રાહકો, મિત્રો, શુભેચ્છકોને સુખબરી દિવાળી અને
સમૃદ્ધિભર્યું નૂતન વર્ષ ઈચ્છીએ છીએ.

દિવાળીના દિવસોમાં ઘર ઘરમાં રજાનિયા સ્વતિત્ત અને
તાલગીનો તોરણ મધ્યે છે. —

M. T. ની સુમધર થાલ

મણિલાલ બ્રધર્સ

(૧) ૧૦૩, મજારગેટ સ્ટીટ કોટ, મુંબઈ-૧. ટે. નં. ૨૧૧૦૩૭.

(૨) ૪૫૫, રામનિવાસ, રામડે રોડ, દાદર, મુંબઈ-૨૮

(૩) ૩૫૫ ન્યુ બારદાન લેન, માદવી, મુંબઈ-૩.

(૪) ભાવસાર રી ડિપો. ૩૩, ભોગમગર સ્ટીટ, કોટ

(૫) બાપર રી માર્ક, ૪૫૪૭ મજારગેટ સ્ટીટ કોટ, મુંબઈ-૧.

— આમજાણ માટે —

મણિલાલ એન્ડ કું.

થાલપુર, દિગ્ગી બજાર
અમરાવાટી.

ભારતમાં પરમાણુ શક્તિના ઉત્ક્રાંતિ

ભારતની અદ્યતન સિદ્ધિ

૧૯૪૭માં ભારત સ્વતંત્ર થયું. સ્વાધીન ભારતમાં વિકાસ અને પ્રગતિના શીઘ્રગતિ મંડાળ ત્યારથી આજ સુધીમાં પરમાણુ શક્તિ શાંતિમય હેતુઓ માટે સંસ્કૃતિમાં રીતે ઉપ-યોગમાં પરમાણુની બાજમાં આપણને નોંધપાત્ર સફળતા મળી છે. આજથી દશ વર્ષ પહેલાં ૧૯૪૭માં ઓગસ્ટ માસમાં આપણા દેશમાં પરમાણુ શક્તિ કેન્દ્રના આરંભ થયો. ૧૯૫૪માં પરમાણુ શક્તિ પંચ (એટમિક એનર્જી કમિશન) દ્વારા ખાતે "પૂલ ટાઇપ"નું રિએક્ટર ઊભું કરવાનું નક્કી કર્યું. તેમાં જરૂરી બજતરૂ માટે યુરેનિયમનો ઉપયોગ કરવાનું વિચાર્યું. આ પદ્ધતિએ કામ કરતી રિએક્ટરોનાં આયાત થઈ શકે એમ હતું પણ એ. ઈ. સી (એટમિક એનર્જી કમિશન) ટકાવેલું નામને ભારતીય વૈજ્ઞાનિકો અને ઈન્જિનેરો સાથે મળી અર્થોની પરિસ્થિતિને અનુકૂળ પોતાનું આગવું કલ્પિત શક્ય એવું રિએક્ટર ઊભું કરે તો, પરિણામે કેટલુંક અવનવું જ્ઞાન અને માહિતી મળે એમ વિચારી આ રિએક્ટરનું બધું કામ ભારતના નિષ્ણાતોના હાથે થવા દેવાનું મુનાસીબ માન્યું. આ એક મહત્વનો નિર્ણય હતો.

પચીસ જેટલા ભારતીય વૈજ્ઞાનિકો અને ઈન્જિનેરો અથવા પરિશ્રમ આદરી માત્ર એક જ વર્ષમાં દેશને ખાતે અણુ કેન્દ્ર ઊભું કરવાનું કામ પૂરું કર્યું. ૧૯૫૬ના ઓગસ્ટની ચોથી તારીખે આ રિએક્ટરનું પહિલું પ્રયોગ ઉદઘાટન કર્યું અને તેનું નામ "આસરી" પાડ્યું. પછી ક્રમેક્રમે સહકારથી બીજાં રિએક્ટર ઊભું કરવામાં આવ્યું. તેની રચનામાં પણ આપણા વૈજ્ઞાનિકો અને ઈન્જિનેરોને મોટો ફિતો હતો. ૧૯૬૦ના જુલાઈ માસમાં ભારત પાસે બે રિએક્ટરો હતી. ૧૯૬૧માં 'અર્જુન' ઊભું કરતાં એકનો વધારો થયો. અર્જુન તો પૂરેપૂરું ભારતીય કામગીરીની કુશળતાનું પ્રતીક છે. પરમાણુ શોને પરવાર-ભંભો ન રહેવું પડે એ માટે છેક આરંભથી જ રિએક્ટર માટે જરૂરી બજતરૂ તરીકે યુરેનિયમ ધાતુનું ઉત્પાદન કરવાનું કારખાનું નોંધવાનું વિચારવામાં આવ્યું હતું. આ કારખાનાની શરૂઆત ૧૯૫૮માં થઈ અને ૧૯૫૯ના જાન્યુઆરીમાં દેશને ખાતે ઉત્પાદન થઈ શક્યું. કારખાની મોનારાઈટ રેતીમાંથી ચોરિયમ કાઢવાનું તો ૧૯૫૫થી થઈ ચુક્યું હતું. આજે જરૂરી બજતરૂ પોતે જ તે જ નેપાળ કરતાં લેખ એવા દુનિયાના માત્ર છ દેશોમાં ભારત એક છે. એટલે રિએક્ટર માટે યુરેનિયમ પેદા કરવાનું

થઈ કરી ભારતે નોંધપાત્ર વિક્રમ સંજોગ છે. દુનિયામાં પ્રાપ્ત યુરેનિયમ કરતાં આપણે ત્યાં નેપાળ કરવામાં આવતા યુરેનિયમની ગુણ-વત્તા યોગ્ય - છ ગણી વધારે છે. ચોરિયમનો જથ્થો તો આપણી પાસે કદાચ દુનિયામાં સૌથી વધુ છે. મેગાલ, બંગાળ અને બિહારની ભૂમિમાં એ ભરચક આવેલું છે. એ ભૂમિમાં પ્રચ્છન્ન રહેલા યુરેનિયમને શુદ્ધિયે અલગ કરવા માટે બિહારમાં જાદુગોષ્ઠ ખાતે એક મિલ ઊભી કરવામાં આવી છે.

અણુશક્તિના ઉત્તરોત્તર વિકાસને લક્ષમાં રાખી લાંબા ગાળાનો અણુશક્તિ કાર્યક્રમ ભારતે હાથ ધર્યો છે. એટલે ભવિષ્યમાં નેપાળ થનારાં રિએક્ટરો માટે યુરેનિયમનું ઉત્પાદન કરવાનું શક કરવામાં આવ્યું છે. અત્યારે આખી દુનિયામાં માત્ર ચાર દેશો અમેરિકા, રશિયા, ઈંગ્લેન્ડ અને ફ્રાન્સ યુરેનિયમ નેપાળ કરે છે. પરમાણુ અંગે સંશોધન માટેની કામગીરીમાં કેટલીક બાબતોમાં યુનાયત્રાષ્ટ્ર (હાઈ વેયુમ) ની જરૂર રહે છે. એ માટે જરૂરી એવું હાઈ વેયુમ પેદા કરવાની સાધન સામગ્રી (ઇન્ફ્રોપેનેટ) ભારતના નિષ્ણાતોએ અર્જુન નેપાળ કરી મેટા ટુરિયામસ બનાવ્યું છે. આ સાધનોનો અને એના અંગે મળેલ વૈજ્ઞાનિક માહિતીને ઉપયોગ લેવા 'કેટલાક શોધોમાં પણ થઈ રહ્યો છે. ૧૯૬૨માં ચીને ભારત પર આક્રમણ કર્યું એ પ્રસંગે ધરાવેલાઓની સારવાર માટે બેંચીના

લેખક :

ડૉ. નરસિંહ મૂ. શાહ

* * * * *

સરહદ પર ઘીચળી

ખાજામાંથી ખૂબ મોટી માત્રાથી ઊભી થઈ. દેશમાં તે વખતે તેના માત્ર બે જ કારખાનાં હતાં. દુકાં સમયમાં દેશને આ વૈજ્ઞાનિકોએ ૧૮૦ લોટર ખાજામાં બનાવી શકાય તેવું એકમ મુખ્યમાં હાકીમનું ઈન્સ્ટિટ્યુટમાં થઈ કરી પોતાની કાર્યમતાનો પરિવર્ણ કરાવ્યો. હવે તેઓએ મોખાઈલ ફીજ ડાયર એકમને નેપાળ કરવામાં પોતાનું ધ્યાન કેન્દ્રિત કર્યું છે.

દેશને ખાતેના પરમાણુ મશકમાં રેડિયો આઈસોટોપના ઉત્પાદનમાં એકધારે વધારો થતો રહ્યો છે. ૨૫૦ કે તેથી વ વધારે પ્રકારની રેડિયો એકત્રીત આઈસોટોપોની સામગ્રી આપણી પાસે છે. આપણે સિલિકોન, ફાસ્ફોર, સ્તાન કોરિયા વગેરે રચનાઓ રેડિયો-આઈસોટોપોની નિકાસ કરીએ છીએ. પેત્રીવારી, જીવવિજ્ઞાન, ઉદ્યોગો, દવાઓ અને સ્થાપત્યો તેમજ વૈજ્ઞાનિક સંશોધનોમાં થકમ રીતે ઉપયોગી થવા દેશને ખાતેનું પરમાણુ મશક પ્રથમ કરી રહ્યું છે.

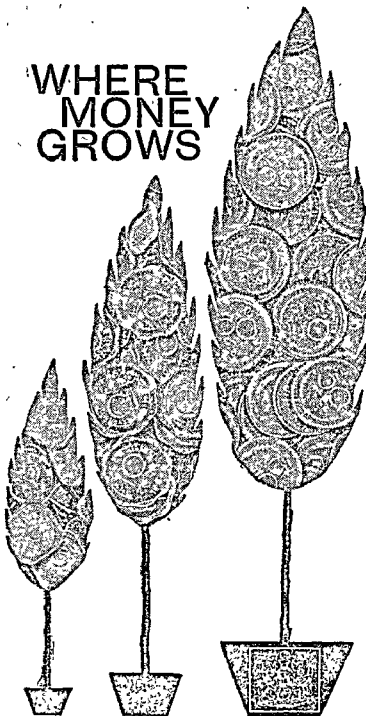
આ ઉપરાંત ભારતીય પરમાણુ શક્તિના કાર્યક્રમનો એક હેતુ પરમાણુ શક્તિ દ્વારા રીજન્ટી ઉત્પન્ન કરવાનો પણ છે. દેશની ઔદ્યોગિક પ્રગતિ માટે વીજળીશક્તિ અત્યંત જરૂરી છે. આમ તોઈ મહારાષ્ટ્ર, રાજસ્થાન અને મુઝાસ રાજ્યોમાં પરમાણુશક્તિ મશકો ઊભાં કરવાનું કામ ચાલી રહ્યું છે. આથી બાર લાખ કિલોવાટ જેટલી વીજળી શક્તિ ઉત્પન્ન થશે એવા અંદાજ છે.

અત્યંત આધુનિક કદો શકાય એવા પરમાણુ સંશોધનની બાજમાં ભારત એક વિચારિત કલ્પિ શકાય એવા દેશ તરીકે આગળ આવતો જાય છે. પણ એની વિશિષ્ટતા એ છે કે ભારતે પરમાણુ શક્તિનો ઉપયોગ સ્વનાશક શાંતિમય કાર્યો માટે કરવાનું જાહેર કર્યું છે.

૧ મ ર ને ચા મા

**WHERE
MONEY
GROWS**

open a
**SAVINGS
BANK
ACCOUNT**
with the
chartered
bank
and earn
interest at

4% p.a.

**THE
CHARTERED
BANK**

BOMBAY OFFICE: 23-25, MAHATMA GANDHI ROAD, BOMBAY-9.
ALL TYPES OF BANKING BUSINESS TRANSACTED

મુંબઈ સમાચાર :
દીપેન્દ્રવી રાંક :

એકાગ્રતાથી જીવનમાં સપગું જ પડ્યા !

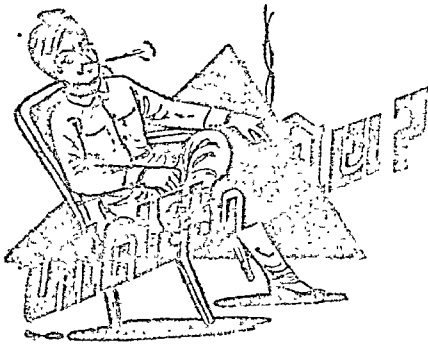
તસવીર :
ચન્દ્રકાન્ત ખાસા

મુંબઈ સમાચાર:
દ્વિપાસવી અંક:

તાજર ને તાવિયાર!

તસવીર:
સી. બી. ખાપર

શ્રીમંતાઈ બધું જ ખરીદી શકે છે પણ માત્ર સત્યને જ ખરીદી શકતી નથી... અને તેથી જ પોલીસ અમલદારના હાથમાં પુરાવા આવી પડ્યો!

ગુજરાત પોલીસ અમલદારી ખૂબ કેસની કસીઓ મેળવવા સાડા પુરાવાઓ એકઠા કરતા હતા. પોલીસ સ્ટેશનના વાતાવરણમાં હળવી છતાં ગંભીર હલચલ માન્ય પડતી હતી.

પોલીસ જ કહાડો પહેલાં ઠાકુર પ્રેમસિંહ નામના એક શ્રીમંત ગૃહસ્થના જુવાન નોકર મગન નામના માણસનું ખૂન થયું હતું. એ ખૂન કરનાર તરીકે તેની જ ડોમરો રણજી નામના મુલાન ચક્રદાર તરીકે માન્ય પડ્યો હતો. એ જુવાન રણજીને પોલીસે પેલા ચક્રદારની હાથ કરી લીધો હતો પરંતુ સમગ્ર ઘટનાની પ્રાથમિક તપાસ હજી ચાલતી હતી, રણજી પોલીસની નજરપંચો હતો પરંતુ હજી તબીબતદાર તરીકે તે ચિકિત્સાર થઈ નહોતો.

ઠાકુર પ્રેમસિંહ અને તેના જુવાન પુત્ર પ્રેમસિંહનું કવેળુ એવું હતું કે, પોતાના નોકર મગનની હાથ કરી રણજીને જ છવરેલું હલિયાર પડે કરી હતી, ખૂન થવાની જગ્યાએથી તે હલિયાર પોલીસે હાથ ક્યું હતું.

પરંતુ એ દલીલો સાંભળે કરતાં જ વધુ ખરસ કરી તે પોલીસને બીજી સાંપડી મળે હતી. મગનના મગનના મગવામાંથી એક નવપુલાન ને સુંદર છેકરીના ફોટોગ્રાફ નીકળ્યા હતા.

પોલીસ અમલદારી અનારે એ ખૂબ જ મહત્વના ફોટોગ્રાફની ઓલવણથી નોકર કસી થઈ હતા, પરંતુ ખૂનનું અક્ષર મગનનું

આ છેકરી સાથેનું પ્રેમપ્રકાર હોય તેમાં કોઈ શંકા રહી નહોતી.

દાર્શનિક પૂરાવાઓ તરીકે સામેલ થવા આવેલા પેલા ઠાકુર પ્રેમસિંહ અને તેના પુત્રનાં નિવેદનો બેતાં પહેલાં પોલીસ અમલદારો પેલી છેકરી, કે તેના ફોટોગ્રાફ મગનનાર જગવામાંથી નીકળ્યા હતા તેને શોધી કાઢી એનું નિવેદન લેવાની વિધિ તૈયાર કરતા હતા.

પોલીસ સ્ટેશનના એક ઓરડામાં આધિપત્ય વરની રંભા નામે એક બાઈ પોતાની નવપુલાન છેકરી લલિતા સાથે ભણવું વિષે ચિંતાગ્રસ્ત બની મોન બેસી રહેલી હતી. એ માતા-પુત્રોની ઉંઠાંઓ ત્યારે કારમી ચિંતા સાથે અસહ્ય દુઃખની આગમાં જળી ઊઠ્યાં હતાં. તેની આ ગમનગીનીયરી પડેા બધું લાંબી થઈ પડી હતી. માનગે એકનો એક મોઢો ને બેનરો લલાલેશી લીસે ખૂનનાં ઘટનાં તરેમન નીચે હમણાં જ જેવના સગિયા પાછજ ઓરાઈ જવાનો હતો.

રંભા અને લલિતા બેટ સુમસામ બની વારંવાર લાંબા નિશ્વસત મુગ્ધી હતી. પોલીસ સ્ટેશનની વલનદાર વાતાવરણમાં એનાં હાથ ચગદાર પડ્યાં હતાં. પોલીસ ઓફિસર પોતાને બેઠાંવે તેની આનુરાગતી સહ જેનાં પોતાના લાંચે થઈ પડ્યા સમય ને મંદમંદાં

પસાર કરતી હતી પરંતુ ઓફિસર ત્યારે પોલિસ ફોટોગ્રાફ સાથે મહત્વની ને લાંબી ચર્ચામાં પડ્યા હતા. પેલી છેકરીના ફોટો-ગ્રાફનાં "પ્રીટિફલ્સ" માટે તેના એન્-લાઈન મેન્ટની કિંપા ઝડપથી ચાલતી હતી.

વિચારગ્રસ્ત રંભાને કોણ જાણે એકાએક શેા ખ્યાલ આવી ગયો કે ઝડપથી એ ઊભી થઈ અને, લલિતાને એકવી છોડી તે ઉતાવળે પગલે બાળના ઓરડામાં ચાલી ગઈ.

એ ઓરડામાં ઠાકુર પ્રેમસિંહ એકલા બેઠા હતા. સમય પસાર કરતા મુશ્કેલી કરતાં કરતાં એ કોઈ અંગ્રીજ લેપટી વાંચી રહ્યા હતા.

એક વેળાના એ જતાં સંપન્ન રાજવીથી શ્રીમંતના ઓરડામાં પ્રવેશ કરતી રંભાના અંતરમાંથી માર માર કરતાં ભૂતાકાશીન સ્મરણો ઊભી ઊઠ્યાં. એ કદાચેવંત ને રોમાંચક સ્મરણોમાં નીરતી છૂટી જવાનો કાઠી અવકાશ નહોતો. સામે દયામદાર ને કદાચ શ્રીમંત અકલ્પક ઘડે પૂર્વક પોતાના ખાનમાં પડેાગાએલા હતા.

રંભા એની વધુ નજીક થઈ અને લેપટી-માંથી માથું ઊંચેરી દાઝેર પ્રેમસિંહ ઉપેમા-પૂર્ણ કકોરતાપૂર્વક એને મુછળું, "કેમ છું છું?" "ઠાકુર સાહેબ....." એજિવાંથી પત્તી આવતા એમનું મહાપરાશ્વરે થોડો રંભાને જવાબ આપતા ક્યું, "મારે આપની સાથે બહુ જ જલ્દી વાન કરવી છે....."

"અહીં પોલીસ સ્ટેશન છે, મારું," ઠાકુર પ્રેમસિંહ વધુ કદાચ બની બેઠા, "તારી એ છેકરી..... અને છેકરી રણજીનું થાનકી લીધા હવે બદાર પડી મુઠી છે. ત્યારે....."

અને એ શ્રીમંતના કથન વચ્ચેજ અકાઠાઈ શયેરી રંભા વિમનપૂર્વક બોલી ઊઠી, "મારા માનવંત સાહેબ, મારે મારા છેકરાઓની જ વાન કરવી છે, અમે ચક્રદારસૂના હલકાં માણસો છીએ એ કમ્બલ કરી લઈ, પરંતુ આપને માત્ર એટલી જ વિનંતિ કરવા આવી છું કે આપના મગનના ખૂન વિષે એ પોલીસ અમલદાર આપને પૂછે તો આમ જવાબ નહીં ઉપર કૃપા કરી આપ માત્ર એટલું જ કહેશો કે, રણજી તથા એની બેનરો હુ આપજાહેતો નથી. તેના વિષે મું ક્યું જાણતો નથી....."

"હું..... હું તારા ઉકાસને એજાખરો નથી?"

"હા, સાહેબ આપ એ એટલું જ કહેવાની કૃપા કરશો તો મને મારી આંધળોની એક આંખ, મારા જીવરનું એકમાત્ર આવાસાન, મારી આશાઓ..... મારે ખૂબ, મને પાછો મળશે, માઝી તો મારા માલિક આ ખૂન કેસ છે કોણ જાણે....."

કંપી ઉઠેરી રંભા વધુ યોગે ને પહેલાં જ છતી હિલેશ ઠાકુર પ્રેમસિંહ બોલા, "પરંતુ હું

લેખક :

* શ્રી. હરિલાલ ઉપાધ્યાય *

નૂતન

વર્ષાભિનંદન

અમારા અર્ચન્ય, ગ્રાહકો, મિત્રો, સ્નેહીઓ,
શુભેચ્છકો, સૌને નૂતન વર્ષની
હાર્દિક શુભેચ્છાઓ
પાઠવતી હવે
અનુભવીએ
છીએ.

આધુનીક

ફલેટને

અનુરૂપ, આકર્ષક અવનવું, રકાઉ

ફનીયર

માટે એક વખત અમારા શ્રેષ્ઠ ફની
મુલાકાત લેશોજી. જ્યાં આપને
આપની મનમગ્ની ડિઝાઇનમાં
ફનીયર તૈયાર મળશે. અથ-
બોર્ડર મુજબ મનાવી આપવામાં
આવશે. જે વર્ષો સુધી વાપરવામાં
શકિત આપે છે.

ફરનીચર્સ એન્ડ ઇન્ટરીયર ડિઝાઇનર્સ

જે. વી. પંચાલ એન્ડ કું.

સ્વામીનારાયણ વાડી કો-ઓર્પેસ હાઉસની સામે, વી. પી. રોડ, મુંબઈ-૪.

ભારતની અખંડ એકતાને વન્દના-
ભારતીય સંસ્કારતું તખતા પર તોરણ બાંધતી—

શ્રી દેશો નાટક સમાજ

વરસોથી એકધારે પ્રવાહ વહાવે છે—

વટને વાચા આપતું ધરતીની ધળ ફરકાવતું

“પરભવની પ્રીત”

હેમાંની હરિયાળી આંખ અને અંતરમાં ભરી દે છે.

નાટ્ય લેખક:— શ્રી. પરમાનંદ ત્રાપજકર

દિગ્દર્શક:— શ્રી. કાસમભાઈ

સંગીતકાર:— શ્રી. મોહન જુનિયર

શનિવારે રાતના અને રવિવારે દિવસે

પ્રીન્સેસ થિયેટર, ભાંગવાડી

“પરભવની પ્રીત”

નાટકસાગરને છસોછવ

કરી દે છે.

મુંબઈ સમાચાર દીપોત્તરની અંક ❀ ❀ ❀

એમ કેમ કહી શકું કે, રણજીને ઓળખતો નથી.....?"

• "મારાએ બે ઊકરા..... લલિતા અને રણજીને બચાવવા ખાતર હું આપના તે મહેલમાંથી ફર ચાલી ગઈ હતી. તે પછી મારાં ભાગડોના બરણ પોષણ માટે મેં આપની પાસે દાદ ચાલી હતી ત્યારે આપે કોર્ટમાં એમજ કહેવું કે, રંભા નામની કોણ ભાઈ સાથે મારે કશી સંબંધ નહોતો, એનાં ઊકરાઓ વિષે હું કંઈ જાણતો નથી, તેને હું ઓળખતો નથી....." રંભા એકી સ્વાસે ઝડપથી બોલી ગઈ.

રંભાએ ઘણવણ નગરે આવતાજુ નેમું અને પીમા છતાં ઝડપી શબ્દોમાં એ બોલી ગઈ, "એ ભૂખું તો જો હોય તે ખરું પણ આપને મારી માત્ર એજ વિનિતિ છે કે આપ મારી ઊકરી અને ઊકરા વિરે અજણ છો એટલુંજ પોલીસને કહેશો..... અને તો મેં લીધેલી પ્રતિજ્ઞા જળવણી, મારા ઊકરાની નિંદાની કરતાં પણ મારી પ્રતિજ્ઞા વધુ મોંઘેરી છે. મેં નિર્ણય કર્યો છે કે જીવતી રહું ત્યાં મુખી આપ વિરે મારે કોઈને કશું ન કહેવું... મારા માલિક...!" અને હાકર પેચસિલના જવાબની રાહ જોયા

એની પાસે બેઠેલા લીજા અમલદાર પણ લલિતાના કહેવાને વાંચવા લાગ્યા. ફોટોગ્રાફના ચલેલ ઉપર ત્યારે સંભળતી રંભાએ અંકાર ઊઠી. અને લલિતા સાથે જોઈ પોલીસ અમલદારે પૂછ્યું "મગન ટવા નામના કોઈ જુવાન સાથે તેને ઓળખાણ હતી ખરી?" લલિતાએ સરજતાથી જવાબ આપ્યો: "હા સાહેબ, અમારી કોમના એ મગનભાઈ કોઈ વાર અમારે ત્યાં આવતા હતા..." "અરજાર, અને તે તેને મળવા આવતા ખરું?"

હા કો ર, એ ક વાર ક હો ક ત મે ક શું બાણુ તા ન થી !

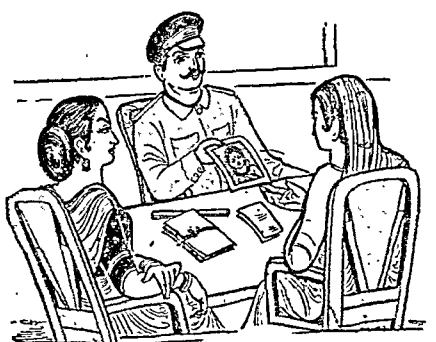
રંભાનું આ કથન હાકર પ્રેમસિલને આંચકો લગાવી દેવા માટે બસ હતું છતાં આવા આવતા તે અનેક પ્રસંગોને આસાનીથી ઠંડું પેટે પાર કરી ચૂકેલા એ પોલીસીમન જ્યાં જે ચલિત થવા વગર જ્યાં વધુ તપી જઈ બોલ્યો: "તારી ઊકરીએ જેવા મારા નોકર સાથે અનાચાર કર્યો અને તારા અંદાખા ઊકરાએ મગનની હત્યા કરી નાખી એ ખૂન માત્ર આંગણમાંજ થયું... અને તે નગરે નેમું અને તે સિવાય એના પુરાવા ફોટો દુપાળી ઊકરીના ફોટોગ્રાફ એ મગન પાસેથી પોલીસના હાથમાં આવી આવી પડ્યો....."

વગર રંભા પોતાની ઊકરી પાસે ચાલી ગઈ. ચાલી ગયેલી રંભા પાછળ મોંમાંથી મુમાગની એક લાંબી સેર સેરવાતાં હાકર પ્રેમસિલ હતી પડ્યા.

લીજાજ ઘરેએ રંભા અને લલિતાને ઓફિસમાં બોલાવાવા, પોલીસ ઓફિસર આ બે માતા પુત્રી સાથે પોતાની વેધક નગરે જોઈ બોલ્યા: "ખુશી ઉપર બેસો બેડ." વિનયપૂર્વક પોતાનાં વક્ષો સંકીરી રંભા અને લલિતા બેસા. ફરીથી પોલીસ અમલદારે અને ફોટોગ્રાફીના નિષ્ણટે લલિતાને જ્યાં વધુ ધ્યાનથી જોઈ.

"ના, સાહેબ, પણ મગનભાઈને મારા ભાઈ રણજી સાથે સામાન સંબંધ હતા..." "અને પછી એ મગન સાથે તારી પરિચય થયો ખરુંને?" "સાહેબ, એ મગનભાઈ સાથે મેં કદી બે શબ્દોમાં વાત કરી હતી પણ એક બે વાર જોયા સિવાય મને એનો વધુ પરિચય નહોતો." "વધુ" પોલીસ અમલદારે બીજી સવાચ પૂછ્યો: "એ મગન ટવાનું ખૂન થયું છે. એ ખૂન થયાં વિરે કે ખૂન કરનાર કોણ હોય? તે વિરે તેં શો વિચાર કર્યો છે?" મગનભાઈ જ્યાં નોકરી કરતા હતા તે સેક્ટમાં બંગલા પાસે તે મગનભાઈનું ખૂન થવાનું મેં મારી શા પાસેથી સાંભળ્યું છે. તે પછી મારા ભાઈ રણજીને પોલીસ બોલાવો ગઈ છે એટલુંજ હું જાણું છું. સાહેબ, વધુ મને કશી ખબર નથી."

"તારી બાને વાગ્યો વાગ્યો બધું અરજ આવડે છે ખરું?" "એની મને ખબર નથી." "અને તેને દાગીના પહેરવાનો જોખ છે એ વાત તો સાચી છે ને?" "હા સાહેબ, મને દાગીના પહેરવાનો જોખ છે ખરો પણ મારી વિધવા મા બાપવિ અમારા પેળું પાઘાન માંડ માંડ કરી દેકે છે એટલે મારી જોખ હા કામનો?" સરજ જ્યારે લલિતા બોલી ગઈ. લલિતાના કથન સાથે પોતાની અવિશ્વાસ દાગીના વગર એજ પોલીસ અમલદારે રંભા સાથે જોઈ પૂછ્યું. "ખાઈ તમારે ફેરવા સંભાળો છે?" "એ, એક આ દીકરી લલિતા ને બીજે ત્રણ છોકરા." "લલિતાના લેવિયાન માટે આ પહેલાં તમે કંઈ તપવિજ્ઞ કરી હતી ખરી?" "હા, અંદર લાકડાં થઈ તે પછી પુત્રેના

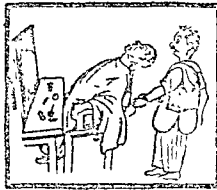

જાઓ, આ ફોટોગ્રાફ તમારી દીકરીનાજ છે ને?

માટે થોમ્સ છોકરાની શોધ કરું છું. ખરી, પણ આખરે તો હું ગરીબ વિધવા છું.

“અને વૈવિધ્યાભનું બંધ બેસતું કરી દેવાના યેનથી લલિતાને સારીરીને શરૂગારો એ છોકરીના ફેરોગ્રાફ પડાવેલા એ તમે જાણો છો ?”

“ના છો, મારી આ છોકરીના ફેરોગ્રાફ પડાવ્યાની મને ખબર નથી. કોઈએ છોકરીને અજણ રાખી, કોઈ પ્રસન્ન ફેરોગ્રાફ લઈ લીધો હોય તો એવી પણ મને ખબર નથી.” રંભાએ જવાબ આપ્યો.

અને લલિતાના આકર્ષક ચહેરા સામે જોઈ લીધા પછી ફરીથી પોલીસ અમલદાર પોતાના દેવલગના ખાનામાં જ્યું, એ ખાનામાં મરનાર મગનના ખિસ્સામાંથી નીકળેલા ફેરોગ્રાફ હતો.

અને નુતનજ લલિતા સામે જોઈ એણે પૂછ્યું, “તે તારો ફેરોગ્રાફ ક્યારે ખેંચાવેલો ?”

“સાહેબ, મેં મારો ફેરો પડાવ્યોજ નથી.”

વાળંદ : સાહેબ, અગાઉ પણ મેં તમારી હજમત કરી હોય એવું લાગે. છાં
ગ્રાફ : ના ભાઈ, આ તો હં લગઈમાં હતો તે વખતનો થા છે!

લલિતાના જવાબ સામે પોલીસ અમલદાર ને પેલા ફેરોગ્રાફર વધુ સંજમમાં પડી ગયા. મગનના ખૂન કેસની મજબૂત કડી પેલા છોકરીના ફેરોગ્રાફ હતો. ફરીથી ફેરોગ્રાફ સાથે લલિતાના ચહેરાની રેખાઓ મેળવી જોઈ. લલિતાના ચહેરા સાથે ફેરોગ્રાફની મુખરેખાઓ લગભગ મળતી આવતી પરંતુ ફેરોગ્રાફમાં દેખાતી છોકરીએ તો મહામુલ્યાં ગુનારો પહેમાં હતા એની વાળ ગૂંથણી કલામય ને અદ્યતન હતી.

સરવો પોલીસ અમલદારે પૂછ્યું, “જુઓ, આ ફેરોગ્રાફ તમારી આ છોકરી લલિતાનાંજ છે કે?”

લગભગ સિને એકટ્રેસ જેવી એ મોહક છોકરીના ફેરોગ્રાફ સામે એકસાથુ રંભા જોઈ રહી, એજ સમુએ એનાં અંતરમાંથી વાણી ઊઠી કે, “ઓહ, બહારની દુનિયામાં પ્રતિષ્ઠિત ને ખાનદાન લેખાતી આ તે ઠાકુર પ્રેમસિંહની પુત્રી લીલામણી ..... અરસી! આ છોકરીએ પોતાની સૈદ્ધિપ્રાપ્તિમાં પેલા એના નોકર મગનને પકડી લીધો ને આખરે મોટા માફસીએ તે ગરીબ જુવાનનું જીવનર બહુ સિફતથી જૂંટવી લીધું. ....”

“જવાબ આપો ભાઈ.”

“સાહેબ, મહેરબાન આ ફેરોગ્રાફ મારી લલિતાનો નથી જ.” રંભાએ પૂર્ણ આત્મવિશ્વાસથી જવાબ આપ્યો.

“તો પછી મરનાર મગન જવા સાથે તમારા છોકરા રણજીને પરિચય હતો. રણજી ઉપર ખૂન ક્યાના થક છે, એટલે તમારે આ ફેરોગ્રાફની ખરી છોકરી શોધવામાં મદદ કરવી પડી.....”

પોલીસ અમલદારને પોતાનું કથન સાંઝી બાસ્યુ જાણી રંભાએ ઉપકૃત ભાવે એના સામે જ્યું, પરંતુ એ બાણી નારોના મનમાં બંધાઈ ગયેલી નિશ્વસની ગોઠ છૂટતી જતા વાર લાગી. એક બાજુ પોતાના પ્રાણ પ્રિય પુત્ર રણજીનું જીવન અને બીજી બાજુ ઠાકુર પ્રેમસિંહના મોટા ઘરની આયરને સલાહ હતી.

વધુ વાર મૌન રહેવું રંભા માટે સાઝું નહોતું અને એ બોલ્યો, “સાહેબ, આ ફેરોગ્રાફ મારી છોકરી લલિતાનો છે એવું પણ ઠાકુર સાહેબ પ્રેમસિંહ જ આપને કહ્યું હોવું જોઈએ, પરંતુ

હું ગરીબ ને નિરાધાર વિધવા ... મારાથી એમ તો થોં કટી ધકાપ કે .....”

“મુંઝાઓ થાં, રો મા ભાઈ! તમે સાચું કહેવો તો એના પરિણામે સરજનારી કોઈ પણ પરિસ્થિતિમાં પોલીસ તમને રાહત આપશે.”

પોલીસ અમલદારે સહાનુભુતિ પૂર્વક કહ્યું, “અને રંભા ભાઈ ‘સાહેબ, જો સાચું પુછો તો ઠાકુર સાહેબ પ્રેમસિંહના પુત્રી લીલામણી અને મારી છોકરીના ચહેરાઓ આજેબુલ મળતા આવે છે. આપની તપાસને કદિ હું ને ખોટી છું’ તો અમે જ ગુનેગાર લેખાઈશું, નહીં તો મારાં માવતર, હું મારા પ્રાણપ્રિય છોકરાની આપની પાસેથી માંગણી કરીશ, આપ એને નિર્દોષ લેખી છોડી મૂકજે...”

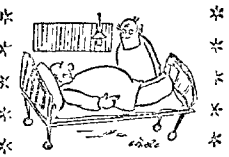
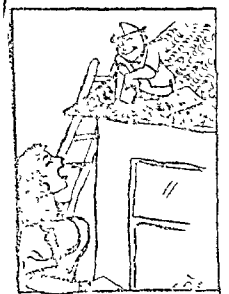
આટલું બોલતાં રંભાની આંખો અંસુથી ભરાઈ ગઈ. લલિતા પણ રડી પડી.

એ શ્રીમંતે પુત્રી લીલામણી અને લલિતાના ચહેરાઓ આજેબુલ મળતા હતા. પોલીસ તપાસમાં માર્ગ જોવા મગન જવાના ગળજામાંથી મળેલા ફેરોગ્રાફ લલિતાનો નહીં પણ લીલામણીનો સાબિત થયો.

ખૂનના આરોપમાંથી ઉગરી જઈ બીજી દિવસે રણજી ઘેર આવ્યો ત્યારે એની વડા-સાહેબે મેનડી લલિતા ગોઠી લઈ રહી ગઈ. રંભાના કાલે ઉપર આનંદનું હાસ્ય હતું ને અંતરમાં ખટક હતી કે, “પરમાનારો આખરે મારી પ્રતિજ્ઞા છીનવી લીધી. નહીં તો જીવનભર પ્રેમસિંહ સાથેના સંબંધ વિષે મારે કોઈને વાત કહેવી નહોતી, ભલે ગરીબ છતાં હં ખાનદાન છું.”

પરંતુ રંભાની એ આંતર વેદના વધે તે પહેલાં તો જુવાન જોય દીકરી રણજી વધાઈ-ભરે હોય એના ખાણમાં આવી પડતા.

અને એ નાનકડાં ઘરનું વાતાવરણ આનંદથી છલકાવે ઊઠ્યું.

શ્રીમુત: બાણી માંનનારાજીઓ ત્રાસથી મથવા ભાઈ મેઠો છું. હા, કોઈ દીવાળી અંક આવે તો જરૂર વાંચવા આપજો!

દર્દી : ડોક્ટર સાહેબ, અંબેરજીવન વખતે જ લોલી નાણું ભય તે ને કપતાનમાં આપવા ઈચ્છું હવું!

આવ આવ હે વસુંધરા!

આવ આવ હે વસુંધરા!
તું મુગમુગની ખરસી
અને કું તારો છું ચિરસંભાષી
તું પ્રાણ,

કું તારી પરંપરા
આવ આવ હે વસુંધરા!
કું જીવન ગાંધી છેડી તને
મારા રામજીમાં મોઝાવું
તારા ગૌરવની ઓતકથા
મારા સૂરોમાં છલકાવું.
કું વસંતને બેસાડિક
અને કું જાતંજીય
આવ આવ હે વસુંધરા!

તું તેજ કું તારો જાડાણ
તું બોલ, કું બોલે જણારો
તું અસીમમાં લેરાવ અને
તારા જલજલે મેં જાલ્યો
કું ખંધ, તું મુગની ચક્રપા
આવ આવ હે વસુંધરા!

તું આવ મારા મારા હાથોની
અગર તને કું રણગર
નીચાંબરની મુઠેડીએ તારી
તારા માથે ઓઝાવું.

તારી અંધિયાં ચેઈ અં,
તું સન!
હું સત્યની પરંપરા
આવ આવ હે વસુંધરા!

—મુરેશ ગાંધી

❀ ❀ ❀ લક્ષ્મી ચિત્ર અને નિર્માતા ❀ ❀ ❀
દિગ્દર્શક:-

દિપાવલીમાં મનારંજનના ટોડલે પ્રેરણાના દીવડા શુભાવ છે

શ્રમ અને સંપત્તિના

પ્રત્યેક પ્રિયપ્રાપ્તિ
પ્રત્યેક માનવી માટે
શુભર્તુ સ્વર્ગ
સર્જવાનો
મહામુલ્ય
સંદેશ

**શ્રાદ્ધ
દીપ**

- * અશોકકુમાર
- * નંદા
- * ધર્મેન્દ્ર
- * નિરમ્બી
- * શુભા ખાટે
- * મહેમુદ

માદગાર ભૂમિકાઓમાં,

“ભાદભાન” “આરતી”
“રટ્ટીટ સોંગર” “ડેક્ટર”
“કપાલ કુંડલા” જેવાં
મનુષ્યમ વિશેના સર્જક
શ્રી મહુમદાર ના
લાજવાબ નથી ભેટ.

**શ્રાદ્ધ
દીપ**

સંજોગ:- મળકલ
ચિત્રગુપ્ત. ❀ પટકલા- નવેન્દુ યોષ
સંવાદ:- વિશ્વામિત્ર આદિલ

અલંકાર ❀ રીંગલ ❀ પ્રીન્ય
(મુંબઈ) (અમદાવાદ) (વડોદરા)

કાચમંડ - વેરાવળ • ડેકન અને એપોલો - પુના • સરકલ - નાગોડ
સુદર્શન - દુમલો • રીંગલ - પારવાડ • રોપલ - માલેગામ
લક્ષ્મી ચિત્ર પ્રકાશન

અનૂને ચડેલો એ હાથી શા માટે માનવીઓના સંહાર કરતો હતો ?

એ હરામખોર હાથી

નર્મ કક્ષિયાર હતા, જંગલી મધમાખી-
ઓના પૂડા પાણી મધ એકઠું કરવાવાળા હતા
અને ખેતરમાં કામે જનારા હતા બિચારા
બધા ગરીબ માણસો હતા. અને ગામડે પાછા
ફરતા હતા. એકાએક તેઓએ સ્થિર ઊભેલી
કાળો આકાર ગાયો, માણસો ખૂબ ગભરાઈ
ગયા અને તેઓએ તે આકારની ભગડવા
ભૂમાભૂમ કરી મૂકી. પણ આકાર નહોતો નહિ
અને વેગથી તેમના તરફ ધસી ગયા ત્યારે
તેઓને ભાન થયું કે આ પ્રચંડ કંદેરો
હાથી હતો.

પોતાના જીવ બચાવવા દરેક જૂદી-
જૂદી દિશામાં દોડતા હતા. એક માણસે
લાલ માથાનો એકઠોય હતા. અને તે ધાળો
તેને ધાન્ય ઘંટ નીવડ્યો કાપણે કે હાથીએ
બીજાઓને જતા કરી તેનો પીછો પકડ્યો.
સાથીદારો લાચારપણે પોતાના દોરનની
મરણ ચીસો સાંભળી રહ્યા. તે રાક્ષસે ભાગ
બંનેલા માનવી પર પગ મૂક્યો અને પોતાની
સૂંઝો પેંચીને તેના ટુકડે ટુકડા કરી નાખ્યા.
તેણે જમીનમાં આ ટુકડા દાટી દઈ રસ્તે
માથે.

આ વખતે જહોન હંટર નામે પ્રખ્યાત
ધ્યાદારી શિકારી આફ્રિકાના એ વિસ્તારમાં
આગ્યો હતો. તેને આ વાતની જાણ થતાં તે
પોતાના વાકાબા જાતિના સાસીતા નેકર
સાથે આ હાથીની શોધમાં નીકળી પડ્યો.

ગામડે જતાં નગરીની મુખી મળ્યો. ગામ-
ડિયા પોતાના મકાઈના ખેતરોમાં જતા
ડરના હતા. હરામખોર હાથી કઈ ઘડેએ આવી
માણસને છુંદી નાખે તે કહી શકાય નહિ.
હાથી જીવતાં રહે એટલે માણસની ખેર
નહોતી કે તે નિભય ફરી શકે અને જીવતાં
હાથી મકાઈનાં ખેતરોનું સત્યાનશ વાળે.

જહોને ખૂનની જગા જેઠી. લાલ રંગથી
હાથી વિશય છે એવા અગાઉ પણ તેણે જાણ્યો
જેણા હતા. ખૂનની જગામાંથી લાલ ધાગ્યો
હાથી પેંચી ગયો હતો. હાથી ભયંકર હતો.
અને તેની જહોનને ખાતરી હતી કે કઈ કોઈ
ગામડેથી તેની રજાડના ખજર મળશે અને

હાથીની હીંચવાલ વિષે જાણવા મળશે.

રાતે સુખીના ઉતારે જહોન સુતો.
પરોક્ષિયેલ કોઈ કાસદે ખજર આપી કે ત્યાંથી
પણ માઈલ દૂરના ગામડામાં સાંજના સમયે
હરામખોર દાખલ થયો હતો. આ વખતે તે
મકાઈનાં ખેતરોમાં ન જતાં સીધો ગામડાંમાં
આકમણ લઈ ગયો.

તેને માણસ પર ખૂનસ થતું અને
આદિવાસીઓ દુશ્મની તેનાં આગમનના ખજર
પડનાની સાથે એકજ ઝૂંપડામાં જઈ એક
બીજાને વળગી રહી જન બચાવવા પ્રયત્ન કરી
રહ્યા હતા. હાથી કંઈ લાગે સમય એક ઝૂંપ-
ડાની આગળ ઊભો રહ્યો. હાથીની હાજરીનો
સમય આદિવાસીઓને મોટા યુગ જેવો
લાગ્યો હશે. પણ જ્યારે તેણે ત્યાંથી પગલાં
માંડ્યાં ત્યારે હિમત કરીને તેઓ તેને જેઠી
રહ્યા. હાથી સીધો ખેતરોમાં ઊપડ્યો અને પાકનું
નિકંદન કાઢી નાખ્યું. ગામડિયાને ખેતરોનો
છટ્ટી પડ્યો, અને હાથી આકાર પચાવવા
જંગલમાં ગયો, જેથી તે દિવસના ભાગમાં
નીંદર ખેંચી શકે.

શેરી વારમાં સાસીતા અને જહોન હંટર
ગામડે રવાના થયા. નિશાનના આધારે તેમણે
જેમું કે હાથી આખરેજેના ગીચ જંગલમાં
ભાગ્યો હશે. ખુલ્લા મેદાનોમાંથી જંગલમાં
જતા એકે લાગનું હતું કે તે જાણે મોટું
જંગલ મકાન હોય જેનાં છાપરાં લીલાં હોય
અને ધાંબલા વૃક્ષોનાં ઘડ હોય. ચારે તરફ
ભાંજકર શાંતિ હતી. વનસ્પતિનું ગાડ આવરણ
અવાજને ટાંકી દેતું હતું. એટલું દીક હતું કે
જિંવા વૃક્ષોની ભાવપદાર ઘડાને લીધે
નીચીની ભૂમિ વેચાઓ અને કાંટાળાં ઝાંખ-
રાંથી મુશ્કેલ હતી. કેટલીક વાર જંગલમાં આવું
બને છે. વૃક્ષો અને વૃક્ષોનાં પાંદડાં એટલી
બધી જગા ફેંકી લે છે કે જમીન પર સૂર્ય-
પ્રકાશ નિવડકલ મળતો નથી અને તેથી

રજુઆત : ~~~~~

શ્રો. કૃષ્ણલાલ કાટડાવાલા

કઈ નવું ઊગી શકતું નથી. આ કારણોએક-
નોએ નજર આગળ સારાં અંતરે જેઠી થકતો
હતા.

શિકારીઓને હાથીની લાદની ગંધ
આવી. લાદ તાજી હતી, તેથી હાથી થોડા
કલાક પરજ. પસાર થયા હતા એમ સમજ
થકાનું હતું..

હાથી ત્યાંથી કાંટાળા વૃક્ષો અને વાંસ વનમાં
બપોરની ઊંધે પેચવા ગયો હતો. એ વખતે
વાંદર વુંદ કિલચિટાટ કરતું જાડની હાથીઓ
પર ફેદાફેદ કરવા લાગ્યું. વાંદરોના અસ્વા-
ભાવિક અવાજથી હાથી ચમકી જાય છે.
તેથી શિકારીઓ મનમાં તેઓને ગાંધો ભાડવા
લાગ્યા અને તે વખતે તેમને ઈશ્વર સાંભરી
આવ્યો, "હો સર્વ સામર્થ્ય ધરાવનારા ભગ-
વાન, હાથીને ચમકાવી ન દેતા."

કાંટાળા વૃક્ષોમાં હાથીની ભાગ કરવી
વધારે મુશ્કેલ બનતું હતું હતું, પરંતુ જહોને
નગરી મુખીને વચન આપ્યું હતું કે પોતે
કોઈ પણ ભોળે હાથીને પૂરો કરશેજી. અવાર-
નવાર કક્ષિયારો દેખાતા હતા.

જ્યાં કક્ષિયારને ગાડ કાપવાની જગ્યા
હતી ત્યાંથી એક વાર તે હાથી પસાર થયો
હતો. હાથીના કાન ખૂબ સતેજ છે. તેણે
ત્યાં માણસોને દોડા નોંદાતા, છતાં માણસનું
આગમન ત્યાં વારંવાર થાય છે એ જાણી
તે પૂરપટા ત્યાંથી પાછો ગયો હતો. જ્ય
માણસને હાથીની બીક છે તેમ તેને માણ-
સની છે. હાથીએ એટલી આગળ જઈ થોડાં
અંતરનાં સ્થાને આરામ કરી હતાં એમ
તે જમીન કહી આપતી હતી.

શિકારીઓ ધ્યાનથી આગળ વધતા હતા.
એકાએક ણીઓના ખખડાટ સંભળાયો.
સાસીતા અને જહોને સ્થિર બની ચારે તરફ
નજર મારી. ફરી અવાજ આવ્યો. હવે હાથી
વાંસની કુંપળા ખોટો સ્પષ્ટ દેખાયો. માત્ર
થોડાજ ફૂટનું અંતર હતું.

ખૂબ શાંતિથી હાથીની દિશામાં ડગ
ભરતા હતા. કઈ ઘડેએ હાથીને માણસની
ગંધ પહોંચી જ્ય તે કહી થકાનું નહોતું.
પવનની દિશા વારંવાર મદલાતી હતી તેથી
કોઈ પણ ભાગ્યથી હાથીની નજીક આવવામાં
જિંમખાઈ હતું.

સાસીતાએ આગળથી ચોંધી, જહોને
રાઈફની તૈયારી કરી હતી. ફરી સાસીતાના
ઉશ્કારાની તે રાઈફ ગેરવા લાગ્યો. થોડાં અંતરે
કંઈક પછડાટ સંભળાયો, પણ કોઈ અકસ્મ
કારણે અવાજ એટલમ શાંતિ પસરી
ગઈ. તરતજ શિકારીઓએ વાંસ વનમાં
મેટો ખખડાટ સંભળ્યો. હાથી હવે નાસતા
હતો. પવન હિવડે માણસની ગંધ પેંચી
ગયો હતા!

સાંજના આશરે પાંચ વાગ્યા હતા.

રાજેન્દ્રકુમાર — રૂપેરી પડદાનો મહાન પ્રેમી—એક મહાન પ્રેમકથામાં

બી. એસ. પ્રોડક્શન રજૂ કરે છે

સ્વ. શની અને નૌશાદતું જીવન સ્વપ્ન

પાલકી

રાજેન્દ્રકુમાર — વહીવટ રહેમાન
રહેમાન, અને જોની વોકર

ઇસ્ટમેન કલરમાં

ખટકા - દિગ્દર્શન

ગાત્રી - સંગીત

બીન

મહેશ કૌલ

નૌશાદ

શકીલ

૧૯૬૬ નું મહાન રંગીન સર્જન

મૂળ નારાયણ પશ્ચિમ દિશામાં સારી રીતે નભી ગયા હતા. હાથી યમકીને ભય પામી પ્રથા કરતા. તેથી તે દિવસે તેની ભાજ ચામુ અખવામાં કઢાપણ નહોતું છતાં શિકારીઓ જિદ્દ પર હતા.

ફરી એક કલાક સુધી ભમ્યા ત્યારે અવાજના સાસોતાઓ અર્થસ્થક પોની જેવી સીટી મારી. હાથી શિકારીઓની સારી ધાન્યના વાંસ વનમાં ડગ ભરતો સંભળાયા. તે શિકારીની ગંધ હેવા પ્રયત્ન કરતો હતો અને થોડી વારે અવાજ સંભળવા ઊભો રહ્યો. જંગલની મધ્યમાં શિકારીઓની દશા ભયંકર થઈ પડી. અત્યારે શિકારીઓ શિકાર બની રહ્યા હતા.

કાળો, અસ્પષ્ટ, છાયા જેવા આકાર વાંસમાંથી પસાર થતા દેખાયા. જોયેને રાઈ-ફ્લ ઉઠવકી. એટલી ગીચ ઝાડીમાં ક્યું પુછકું છે અને ક્યું માપું છે તે સ્પષ્ટ જણાતું નહોતું. ઊભા રહેવાની જગ્યા પણ પૂરતી નહોતી અને સાસોતા કપાં હતો તે પક્ષ દેખાતું નહોતું. તેથી જોયેને ગોળી છોડે તે સાસોતા ધામલ ધાપ તો? ફરી એક વાર મોટો પાછટ્ટ સંભળાયો અને હવે હાથી અપયો નીકળી ગયો.

અપાયું થઈ ગયું હતું અને હવે પાછળ વળવામાં શ્રેય હતું. તેઓ ગામડે પાછા ફર્યા ત્યારે સહુ કોઈને અફસોસ થયો. ખાણું પિર-ધાણું તે પણ એક હરફ કાઢવા વિના.

થોડી રાત સુધી જોયેને નિષ્ફળતાને લીધે મરાખર ઉઠી શક્યા નહિ. નજીકના ખડકો પરથી હાઈરેક્સના અવાજ આવતા હતા. હાઈરેક્સ વધારી ગરેલા ઉંદર જેવું લાગે, પણ તે ભિન્ન પ્રાણી છે અને વૈજ્ઞાનિકોએ તેને હાથીના અંગજન નજીકમાં નજીકના સગાં તરીકે ગણાવ્યું છે. ગામડાના અપઘા-ઓમાંથી નગરાં વાગવાના અવાજ યાત્રુ જ હતા. એક વાર શિકારે જતા સિંહની ગર્જના સંભળાઈ. મુકામથી થોડે અંતરે આવેલા જંગલમાંથી સિંહ પાણી પીને શિકાર કરવા યાત્રા ગયો. થોડી રાતે આવા અવાજો સંભળતો જોયેને છેવટે નિદ્રાવશ થયો.

સવારે તે ઉઠ્યો ત્યારે જંગલ ગાઢા ધુમ-ધણી ભરેલું હતું. ઘાસ ઝાડનું જિદ્દઓથી ઘનકનું હતું. અને હવા ઠંડી હતી. જોયેને થા પેટો હતો એવામાં કોઈ આકિંવાસી-એ ખજર આપ્યા કે હાથીએ જસુ માઈલ દૂરના મકાઈના ખેતર પર જઈ સાકસુદી જી હની. હસમખોર ભારે ગુરુઓ બની પ્રથા હતી. તે એક જ ગામડે જતા નહિ અને તેથી તેની ભાજ કાઢવી મુશ્કે

પડતી હતી.

સાસીતા અને જોયેને તે ગામડાના આદિ વાસીઓએ પુરા સહકારની ખાતરી આપી તેઓમાંથી થોડાને ભામિયા તરીકે રાખી શિકારીઓ અપયો હાથીનાં પંચાંબે ચાલવા શરૂ કર્યા. તેઓ દેડાજન મુલકમાં હતા અને ભામિ-યાઓએ ઉત્સાહકારક ખબર આપ્યા કે આજળ પણ જમીન ખુલ્લી જ છે. ખુલ્લામાં કોઈ પણ જતાવરનો સામનો કરવો સહેલો પડે.

હાથીનાં એંધાણે આજળ વધતા બપોર પડી. હાથી ફરી જંગલમાં દાખલ થયો હતો અને એ ઝાડી એવી ભુલભુલામણી ભરેલી હતી કે કેટલીક વાર તેઓને પેટે ચાલી રસ્તો કાઢવો પડતો. વળી અવાજ કર્યા વિના આજળ ધપવું મુશ્કેલ હતું.

એક જગ્યાએ હાથીએ આરામ કર્યો હોવાના નિશાન હતા. પેવનથી વાંસ ભટકાતા હતા. પરિસ્થિતિ વધારે મુશ્કેલ થતી હતી. જે અવાજ અંભજાતા તે પવનથી થતા હતા કે જતાવરથી તે વિષે અટકળ ભરી શકી નહોતી. ભમે તે સ્થળે હાથી છુપાયા હોય અને શિકારીઓને જોતાં ત્રાટકી પડે. શિકારી-ઓને કંટાળા વિધના હતા. ઝાડીમાં દેખાતું

જંગલની મધ્યમાં શિકારીઓની દશા ભયંકર થઈ પડી!

નહોતું. નીચી ઝાળીઓ હોય તો ખૂબ વળીને ધીરેથી માર્ગ કાઢવો પડતો હતો હાથીને આવી મુશ્કેલીઓ નહોતી. તે સહે-લાઈથી ઝડ ઉખેડી નાખી ધસી આવે.

એકાએક ભામિયાએ હાથીની સુંક બતાવી પણ વચ્ચે વાંસ હતા. શિકારી ગોળી છોડે અને તે હાથીને ન વાગતા વાંસ સાથે અધપઈ બોલે જાય તો? તો હાથી વધારે ભયંકર બને અને બને એટલા માણસોના કચરધાણુ કાઢી નાખે. સંદભાગે હવાની દિશા હાથી તરફથી માણસ તરફ આવતી હતી. એટલે હાથીને હજી છુપાયેલા દુરમ-નોનો ખ્યાલ નહોતો.

પણ કમનસીબે થોડી વારમાં જ હાથીની ધકોર નગર માણસો પર ફરી વળી. આ વખતે તેણે વધારે હિમત ધરી. નાસી ન જતાં તેણે ચકકર લગાવ્યું અને વેગથી દરમને

અને જહાને ગોળી છોડી.....

નાટ્ય રસિકોને નવા વર્ષની
લાલિત્ય શુભેચ્છાઓ સાથે.

નવિન નાટ્ય સંસ્થા
રંગરંગન ઓર્ગેનાઇઝેશન
રંગરંગના ને ચરણે
નમ્ર નવિન ભેટ

ધરની લાજ

- * નિર્માતા: જમનાદાસ ઠક્કર અને પ્રભુદાસ બટ્ટીયાણી
- * લેખક: ધીમનલાલ ઝીવેદી * ગીતો: મનસવી પ્રાંતીજવાલા
- * દિગ્દર્શક: સોરાબજી કેરાવાલા * સંગીત: આરોમક દરબાર.

ધરની લાજ

* તારક મીંગ *

અભિનય સામ્રાજી

અભિનય સામ્રાજી

સાધિકારાણી * તેરસિંહ ઉદ્દેશી

સૂર્યકુમાર, લીલા બહેના, કલ્પના દિવાન,

ઓરથ તારાપોર અને બીજા અનેક નવી

અને જુની રંગભૂમિના

પ્રથમ કાળના નામકિત તારક * * *

રજુઆતના સ્થળ અને સમય માટે વર્તમાનપત્રો જોતા રહો

વિક્રમ સંવત ૨૦૨૧

ના

વિક્રમ સોરઠક વિજયી પ્રાસન

લેખક-દિગ્દર્શક

વિનોદ જાની

પ્રીત

પિયુ ન પાનેતર

ની

પદ્યસર્વો સર્જક સંસ્થા

રંગરાગ

(અમદાવાદ)

એજ ગોરખ, એજ વિશ્વાસ અને એજ અદાઓ

વિક્રમ સંવત ૨૦૨૨

માં

સાદર્ભ રજુ કરે છે ...

: દિગ્દર્શક :

બંસી શાહ

અમે

અમદાવાદી

ગુજરાતની કવયિત્રી, ગુજરાતની કલા અને
ગુજરાતના કસમનું એક વધુ ગોરખબુનું દર્શન.

સંચાલક : રાજેન્દ્ર શાહ • વ્યવસ્થાપક : અનંબ શાહ, રમેશ શાહ.

વધુ વિગતો માટે વર્તમાનપત્રો જોના રહો.

તરફ પસારે કપો.

જ્યોન રાઈફ ઉપર એ પહેલાં તે હાથી થયો નહીં પછી ગયો. તે ઉપર પછે ક્રિકેટરોએ કરી રહ્યો હતો. જ્યોને તેનું વખતે હાથીની ખોપરીનું મથામિદુ ચીંચી રાઈફની જમણી નીમીમાંથી ગોળી છોડી. ગોળીની ધમ્ ધમ્ પછે ભર તે કોપથી પસી આવતો હાથી જણે કે પોતાની ઉપરની હવામાં લટકતો હોય એવો જ્યોને આઘાત થયો. મોઢે પડછટ થયો અને હાથી પટકાયો.

હાથી વાંચથી ઠંકાયેલા હતા. અને તેના ગળામાંથી મોટા અવાજ નીકળ્યા હતા. ફરી જ્યોને બીજી ગોળી છોડી તો તેની ગરદનમાં વાગી. તે શણે આખું શરીર શાંત થઈ ગયું. પાછળ પગ ખૂબ લંબાયા. આ પ્રમાણે જ હાથીએ નગીરીના માથાસાના કર્ણોળ ખૂન કરી હતા અને તેના તથા આસપાસના ગામડામાં કાળો કેર વર્તાયો હતો તેનો છવટે અંત આવ્યો.

હાથીના શબને જ્યોને નિલાયુડું દંતશૂળ ખાસ સાચ નહોતા. દરેક આશરે ફક્ત ૪૦ રતબને હતો, સાંતે દંતશૂળ આથી ત્રણ ગણી મોટો હોય. જ્યોને વધારે બારી-બારીથી તપાસ કરી. જમણા દંતશૂળનાં મૂળમાં ગોળીથી પડેલું કાણું હતું. થાકુથી જ્યોને ગોળી પેંચી કાઢી. હવે માલુમ પડ્યું કે કોઈ આરબ ચોરે આ હાથીને જમણી કરી હશે. અને તેથી હાથી અસહ્ય વેદનાથી પીડાતો હતો. સતત વેદનાએ હાથીને ગાંધે કરી મૂક્યા હતા અને તેથી માથાસળત પર વેર લેવા તે હચમચાર બન્યો હતો.

માનવતાની દ્રષ્ટિએ આ હાથમચાર હાથીનો મોથપાક બંધાવે લેવા જોઈ છે. અંગ્રેજમાં જોને "પાયર" કહે છે તે જગથ ચેડેનો મોઢો વર્ગ હાથીના "ધંધો" કરે છે. આ ચોર લોકો પશુવધની મનાઈ કરી હોવા છતાં રીસત વિસ્તારમાં કુરાતા-ભર્વા કામ કરે છે. હાથીઓ દંતશૂળ માટે મરાથ છે. પણ અણુધ માણસ કોઈવાર જગડી જતાવરે માત્રો નાંખી શકતો નથી અને ખાસી જમણી કરી મૂકે છે. આ પ્રસંગે તે જતાવર ખુબજ અનુની બની જાય છે અને પીડાથી ભાન ગુમાવી મેઢેડું તે માણસ જાતને દેખતાંજ વેર લાવવાથી આક્રમણ માટે પસી જાય છે. આ હાથમચાર હાથી પણ એવી જ રીતે શાયરૂ પર વેર લાગતો હતો. આરબ ચોરે હાથીને જમણી કર્યો. ગેરકાયદે કામગીરી એકકાં કરેલા પોતાથી ને તવ ગર થઈ મળ કરતો હતો. પરંતુ તેણે એ વિચાર કર્યો નહિ હોય કે

રોમીયોના સવાલ.....

...અને સોફ્ટીસના જવાબ!!!!..

—ઓરને જનમ દિયા મરડો કો...
(ખિટું છે. ઓરને જનમ દિયા બચ્ચો કો...)
—અણવે પરદેથી, મેં તે કાસે ખાડી

ઈસ પાર...
(એવું લેણ તે તમે જ સામે પાર જતા રહોને, નકામો સમય કેમ બગાડો છો?)

—નું હે હરખઈં તે અપનાબી કોઈ ઓર સહી...

(હાં, તમારું પૂણ પનારું એક નહીં તો થીજે દેકાણું પડીજ જશે. એમાં ગાંઠો ચિંતા કરવાની નથી.)

હમેં કાથ નુમસે મોઢજન ન લોતી...
(પરંતુ નું જન ચિડિયા યુગ ગઈ પેત, ફિર પસતાએ કયા લોતા હૈં?)

—કોઈ હમદમ ન રહ્યા, કોઈ સહારા ન રહ્યા...

(હવે ખજર પડી? હવે સાધુ બની જઓ.)
—હો મેં ને ખ્યાર કિયા, હાથ હાથ કયા જુમરે કિયા...

(લણું લોકો પ્રેમ કરે છે, પણ તે બધા કોઈ તમારી જમ બહાર નથી પાડતા.)
—આપ યુ હી અગર હમસે મોલને રહે, દેખિયે એક દિન પ્યાર હો જાએગા...

(હાં ભાઈ, તમે જે જવાનિયાઓ લેગ્યા થાઓ એટલે બીજું થાય પણ રું?)

—મુજે નુમસે મોઢજન હે,
મગર મેં કહ નહીં સકતા...
(તો લખીને જણાવી દો! નાચવું અને ધુંધટ કાઢવા બંને કેવો રીતે સંભવ શકે?)

—અજન હે માર્બિક તેરા જહાં,
ચિરાગ કહાં, ચેશતી કહાં...
(જોના બદલે સીધી રીતે અમજ ગાઓને, અજન હે માર્બિક તેરા જહાં, ખ્યાર કહાં, શાટી કહાં...)

—નું કહે તો ચાંદ લા હું, તારો સે મોગ સજા હું...

(એટલે ફર જવાની તકલોક લેવાની જરૂર નથી બસ, બજારમાંથી સાલી અને પાઉટ લાવી આપશે તો સતોપ થઈ જશે.)

—તો દર્દ ગયા, ન દવા હો મિચી...

પોતાના દુઃકૃત્યથી બીજા માણસોને તેમજ ખૂદ હાથીને પોતાને કેટલી પીડા થઈ હતી. તે રાત્રે ગામજનોએ ખુશખુશાલ થઈ મોટી મિજગાની ઉણવી.

(શિક્ટર તાકીદે બદલા, નહીં તો દર્દ મોઢું સ્વપ્ન ધારણ કરવાની થકમતા છે.)

—મેં જીંદગીમેં હરદમ રોતાહી રહ્યા...
(જીસસેન બનાવવાની કોઈ ફેક્ટરીમાં તો કામ નથી કરતાં ને?)

—કહી દીપ જલે કહી દિલ, જરા આ કર, એખરે તેરી કોનાતી હે મંજિલ...!
(એ તો જ્યાં ગોળ હશે ત્યાંજ માખી બેસશે.)

—નું પ્યારકા સાગર હે...
(જલે કહી પડે ત્યારે એખાં...)

—મંચે કો સાથ નુખદારા, મેં ને મંચે લિયા સંસાર...
(ભરાબર છે, "મન ચંગા તો કયારેકમે" ગંગા...)

— લેખક : —

યુસુફ જ. ગુજરીવાલા

—મંજિલ વહી હેં પ્યારકી, રાહી બદલ ગયે...
(હાથી જ બદલાયેને ભાઈ, મારું થોડું કોઈ બદલાયું?)

—ઈતીકાઈં ઈરકમેં હમ સારી રાત જાએ...

(ખુદ સાકરું કામ કરું, કોઈ વખત માથવ-ભાન પાણીની ટાંકીના ઉપર મેળાવડો ભરી ઈનામ આપીશું હોં કો?)

—એક સવાલ મેં કરું, એક સવાલ નુમ કરો...

(બંને નવરા ભેગાં થયા લાગે છે.)

—સપનેમેં સબસે દો થાતે હુઈ,

એક પાદ રહી, એક ભુલ ગઈ...!
(તમારી પાદ-શક્તિ સુધારવાની ખૂબ જરૂર છે.)

—હુરન વાંચે તેરા જવાબ નહીં...
(હાં સાહેબ, એ સવાલ જ એવો અટપટે છે.)

—મેરી તરવીર લેકર કયા કરો ગે...
(અવાજ) તે નજ નાંખી થકાપો.)

—મેરી દુનિયા ઘૂટ રહી થી એર મેં ખામોશ થા...

(મિ.નામ અજ ભર્વા હતો કે સુઈ?)
—મેં રાન, મેં મેરસમ, નટીકા કિનારા...
(અપચાત કર્યા માટે વા પવરસ તો સરસ છે.)

નૂતન વર્ષે મંગલ આગમન

શની તા. ૩૦—
—રાત્રે ૮-૩૦ ક.
રવી તા. ૩૧—
—૩ અને ૬-૩૦ ક.

ચંદ્ર મૌલી
પ્રો ડકશન
(અમદાવાદ)
સર્જે છે....

મુબઈની કલમ અને ગુજરાતની કલમ — કસમનું
મંગલ મિલન .....

પુત્ર વધૂ

કાલિકાની કલમનવેલ ચીમનવાણ ત્રિવેદીનું એક
અવિન કાલિકાની સમાજ દર્શન.....

● ગીતે ●
કવિ મનસવી

● દિગ્દર્શક ●
[ઉરકાન્ત શાહ]

● સંગીત ●
કરમાર

* કલા મંડળ *

ગુજરાતનું કલા લીરવ ભારતીય યેટેલીન મનરો

કલા શાહ * ચોખા વડીલ * નીકીતા

મયુભાઈ ત્રિવેદી, મહેન્દ્ર પાટક, દીવાકર, બાપુ રાજ,

મયૂર શાસ્ત્રી અને અનંતરાજ * * * * *

નવા વર્ષના મંગલ પ્રભાતથી એ. જી. શર્મા

પાટકર • ઈન્કમટેલ બોર્ડીસ પાટકર,
બીરલા પાસે

Tel. No. 42762

With the Compliments of

R. S. VATCHA & CO.

Caltex Service Station
Hughes Road,
BOMBAY.

STAR TRADERS

PAPER & BOARDS

PACKING PAPER

FISH HOOKS

BOOK BINDING CLOTH

TRACING CLOTH

*

5 MUSAFIRKHANA ROAD,

NEAR MOHTA MARKET,

BOMBAY-1

ખાટક

મુશ્કેલીના કોઈપણ સંસ્કારી કુટુંબને માટે બાટિક શબ્દ અને બાટિકનું કામ પરિચિત છે અને તેમાંના ઘરમાંથી ઓછામાં ઓછી એકાદ વસ્તુ તો જરૂર બાટિકની મળે. બાટિકની ચીજો રાખવી એ તેમની કલાપ્રિયતા અને સૌંદર્ય શોખની સાક્ષી પૂરે છે. પણ બહુ જ ઓછી વ્યક્તિઓને ખબર હશે કે કે બાટિક શું છે? ક્યાંથી ઉદભવી? અને હિદમાં કોણે તેને પ્રચલિત કરી.

બાટિકની કળા મૂળ તો ઈન્ડોનેશીયાની છે. આ કળા ત્યાં ખૂબ જ વેલપ્રિય થઈ છે. દરેકે દરેક કુટુંબમાં લગભગ દરેક સ્ત્રીઓ આ કળામાં પ્રવિણ હોય છે અને કોઈ પણ સારા પ્રસંગે ઈન્ડોનેશીયા સ્ત્રીઓ અનેક બાળકો બાટિકનાં વસ્ત્રો પહેરીને નિકળી પડે છે. અત્યાર સુધી ઈન્ડોનેશીયા જ બાટિકના વસ્ત્રો પરદેશમાં મોકલાવતું પણ હવે હિંદ પણ અમેરિકા વગેરે દેશોમાં બાટિકનાં વસ્ત્રો મોકલવાની શરૂઆત કરી છે.

એક કૃત્રિમ કલાકાર ઈન્ડોનેશીયા ગણેલા અને તેણે આ બાટિકની કળા જોઈ. તેનું રંગ વૈવિધ્ય અને આકર્ષણોનાં વણક અને સુંદરતાં જોઈ તે કળા ઉપર ચોંટી પડી ગયા. અને તે કળા ત્યાંથી શોખીન ફ્રાંસ થઈ ગયા. અને તેણે યુરોપ અને ફ્રાન્સમાં બાટિકનાં ફેલાવો કર્યો.

કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોર ફ્રાન્સ ગયા ત્યારે તેમની સાથે તેમનાં પૂત વધુ પણ ગયેલાં તેઓ આ બાટિકનાં વસ્ત્રો જોઈને એટલાં બધાં માહિત થઈ ગયા કે તેણે ત્યાંનાં ત્યાં જ તે શોખ વાનો નિશ્ચય કર્યો. અને તે કૃત્રિમ કલાકાર આગળથી બાટિકની કળા શોખી લીધી. હિંદમાં આવી તેમણે તે કળા શાંતિનિકેતનમાં ખૂબ જ ફેલાવી અને ત્યાંથી આખા હિંદમાં બાટિકની કળાનો ફેલાવો થયો. અત્યારે પણ બાટિક

વધારેમાં વધારે બંગાળમાં સારી રીતે થાય છે. ત્યાંની અલ્પના ટાઈપની ડીઝાઈનો વાળી સાદીઓ આખા હિંદમાં ખૂબ જ વેલપ્રિય બની છે.

ખાટક શા માટે ?

ઘણી વખત એમ પ્રશ્ન થાય છે કે માર-કેટમાં આટલી સારી ડીઝાઈનોમાં કાપડ મળે છે તે બાટિકની સાદી અને વસ્ત્રો શા માટે વેલપ્રિય થાય છે? શા માટે વધારે વેસા આપીને સ્ત્રીઓ બાટિકનાં વસ્ત્રો ખરીદે છે. મોલોની સાદી કે કોઈપણ કાપડ લગલે વાર નીકળે છે અને દરેક સ્ત્રીઓ એક જ જાતની, સાદીઓ પહેરીને દરતી માથુમ પડે છે. આને લોધે એક જ જાતનું વાતાવરણ ઊભું થાય છે? અને કોઈપણ વ્યક્તિનું પોતાનું વ્યક્તિત્વ ભૂંસાઈ જાય છે. અને અમુક મોલની સાદી જ નજરે પડે છે. જાણે એક જ લેખક માહેલી જુદી જુદી વસ્તુઓ જેવી રીતે ગમે તેવાં સુગંધ રંગી છાપાંબ કેબેન્ડર કરનાં છાંયે વિતરેલ વિતરની કિમ્બ. કળા પ્રેમીઓ આપે છે. તેવી જ રીતે બાટિકની કોઈ પણ એક ચોં જ અને ડીઝાઈન

ની બીજા કોઈપણ થતી નથી કાસુ એકને એક એક ડીઝાઈન પણ જો બીજા વાર બનાવો તો પણ તેના રંગ અને પાછળની ડીઝાઈનની ફરસીઓ જુદીજુદી આવવાની.તેમાં કોઈ પણ હિસાબે સામ્ય આવતું નથી. વળી તમે તમારી મન ગમતી ડીઝાઈન અને રંગો કલાકારને કરીને નેપાથ કરાવી શકો છો. દરેક વ્યક્તિનાં રંગ અને સ્વરૂપના બાધા પ્રમાણે જુદી જુદી ડીઝાઈનો અને રંગો અનુકૂળ થાય છે અને તે પ્રમાણે બનાવવાની શકો છો. જે સી પોતાના વ્યક્તિત્વની જતા પણ દરકાર કરે છે તે જરૂર બાટિકને પસંદ કરશે જ અને પોતાનું અનેકામું વ્યક્તિત્વ અને આકર્ષણ જમાવશે.

ખાટક કેવી રીતે થાય છે ?

કોઈપણ કાચળ ઉપર પહેલાં ડીઝાઈન પેન્સીલથી નિખરવી પડે છે કે પછી કારખાનુ ઉપર રાખીને કાપડ ઉપર તેની કોપી પાડવી પડે છે. પછી તેની ઉપર મીણ લગાડીને તેને રંગમાં ભોળાવી પડે છે. દાખલા તરીકે આપણે સફેદ, પીળા, લાલ અને કાળા રંગની ડીઝાઈન કરવાની હોય તો પહેલા કાપડ ઉપર ડીઝાઈન કરી પછી જ્યાં સફેદ રંગ રાખવો હોય ત્યાં મીણ લગાડવું પડે છે અને પછી તેને પીળા રંગમાં ભોળવું પડે છે. પછી કાપડ સુકાવ્યા પછી જ્યાં પીળા રંગ રાખવો હોય ત્યાં પાછું મીણ લગાડવું પડે છે. અને પછી લાલ રંગમાં ભોળવું પડે છે અને પછી કાળા રંગમાં આવી રીતે જાંબા રંગ ઉપ-શી થયા રંગો તરફ જઈ પડે છે. આથી ડીઝાઈન પૂરી થતાં કાપડને ગરમ પાણીમાં ઉકાળવું પડે છે જેથી મીણ ઓગળીને નીકળી જાય છે અને ત્યારે રંગપ્રેરણી ડીઝાઈન વાળું કાપડ મળે છે. જુદી જુદી જાતના

(વધુ માટે જુઓ પાનું ૧૭૧ મુ)

નૂતન વર્ષે મંગલ આગમન

શની તા. ૩૦—
—રાત્રે ૮-૩૦ કં.
રવી તા. ૩૧—
—૩ અને ૬-૩૦ કં.

ચંદ્ર મૌલી
પ્રોડક્શન
(અમદાવાદ)
મળે છે....

ધુમડીની કલમ અને ગુજરાતના કલમ — કસમનું
મંજૂર મિલન .....

પુત્ર વધુ

ક્રાંતિકારી કલમનવેશ ચીમનવાણ ત્રિવેદીનું એક
નવિન ક્રાંતિકારી સમાજ દર્શન.....

● ગીતે ●
કવિ મનસ્વી

● દિગ્દર્શક ●
[ઉરકાન્ત શાહ]

● સંગીત ●
કરમાર

* કલા મંડળ *

ગુજરાતનું કલા ચીરવ બારણીય મેરેલીન મનસી

કલા શાહ * દોષા વકીલ * નીકીતા

મધુભાઈ ત્રિવેદી, યાદેન્દ્ર પાટક, દીવાકર, આમુ રાખ,

મધુર શાસ્ત્રી અને અનનસાલ * * * * *

નવા વર્ષના મંગલ પ્રભાતથી એ. બી. રાધ.

પાટકર • ઈન્કમટેલ બોક્સ પાટક,
બીરલા પાર્ક

Tel. No. 42762

With the Compliments of

R. S. VATCHA & CO.

Caltex Service Station
Hughes Road,
BOMBAY.

STAR TRADERS

PAPER & BOARDS

PACKING PAPER

FISH HOOKS

BOOK BINDING CLOTH

TRACING CLOTH

*

5 MUSAFIRKHANA ROAD,

NEAR MOHTA MARKET,

BOMBAY-1

વલ્લુભાઈના સમયની સંસ્કૃતિ!

એન્જિનીયરીંગ નગર, ટેકનિકાલવ. આઈથી ૬૫ કિલોમીટર દૂર આવેલા ટેક-પ્રાંતીનું ખોદકામ કરતાં આજની બેલજાર ૧૫ પૂર્વે પૃથ્વીનું પ્રધાન સંસ્કૃતિના વિરલ અવશેષો મળી આવ્યા છે.

આ ટેકપ્રાંત ખોદકામ ચાલતું હતું ત્યારે એક જગ્યાએ થાકીને બેઠો હતો અને ચિંતામાં માથું યોતરવાને બદલે જમીન ખોદતો હતો ત્યારે તેના નખ સાથે કશીકે લોસી વસ્તુ ઘસાતા હોય તેમાંથી અનુભવો અને પછી તેણે વધારે ખોદતાં એક માનવનું મળી આવ્યું હતું. તે પછી કાળજીપૂર્વક ખોદકામ કરવામાં આવતાં કમરોની સંખ્યામાં ધાતુ પર, કપડાં પર, કાળજી પર, ચામડાં પર, છાપેલા અંગેક માન પત્રો મળી આવ્યા હતા. અને વધારે ખોદાણ કરતાં અનેક કાસ્ટેટો, ચાંદીની કાતરો વગેરે મળી આવ્યા હતા.

વૈસમી સદીમાં પ્રચલિત પ્રાચીન અંગ્રેજી ભાષામાં પ્રકાંડ વિદ્વાન પ્રો. એ. બી. સી. ડી. એ પત્રો ઉઠાવવા માટે ભારે શ્રમ લીધા પછી જાહેર કર્યું છે કે, બે હજાર વર્ષ પૂર્વે જીવતી અને મહા પરાક્રમને અંતે અંત પામેલી એક-ખર્ચત સંસ્કૃતિ, સુસંસ્કૃત અને ભૈત્યગુણી પ્રજા કરતાં વધારે ઉમદા મસલ્મી પ્રજા વિશે આ પત્રો બેહદ પ્રકાશ પાડે છે.

આ પત્રો શેમન લિપિમાં અને અંગ્રેજી ભાષામાં લખાયેલા હોવાથી એક કાળે અહીં થેઓ કે, અંગ્રેજો વસતા હોવાની કલ્પના થઈ શકે ખરી, પરંતુ કેટલાક પત્રો પર રેડિયોનું ચિન્હ છે. કેટલાંક પર અતિતક તે કેટલાંક પર કબજ થોડકી તે કેટલાંક પર કમળ અને મોટા ભાગના પર સિલ્લાના ત્રણ યોગ્યનું ચિન્હ છે તે આ માનવની વિરૂદ્ધ બાંધે છે.

આ પત્રોનો ઉદ્દેશ અભ્યાસ કરતાં એવી કલ્પના થઈ શકે છે કે ટેકો ખોદવામાં આવ્યો તે સ્થાને વલ્લુભાઈ નામનો એક મહા પ્રતાપી અને બનીસર કો ચોસક અને ચોસક બે એકસા આવાસીક કરાવે અનેક ગણા હતાં! ધસ-વતો એક પુરુષ સ્વેચ્છા હોવા જોઈએ

પત્રો પરથી જણાય છે કે તે મહાન સિદ્ધાંત અને મહાન અકબર કરતાં વધારે મહાન હોવા જોઈએ છતાં બે હજાર વર્ષ પૂર્વના ઇતિહાસમાં વલ્લુભાઈ નામના કોઈ મહાપુરુષનો ઉલ્લેખ નથી એવા મનનો એ અંશજનક છે. આ પત્રો અને કાસ્ટેટો વધારે કાતરો એક નવોજ પ્રકાશ પાડે છે અને

ઈતિહાસનું એક ગુપ્ત વસ્તુ મહાન પ્રાકરણ આપણને પુરું પાડે છે.

વલ્લુભાઈ નામનો આ નરપુંગવ મહા-પ્રતાપી, મહા બુદ્ધિમાન, દાનવીર, ચાલુક્ય અને ચકવર્તી રાજ્યવર હોવાનું સાધારણપણે કહી શકાય છે. એક સાથે આટલા બધા ગુણો ધરાવતા એ વલ્લુભાઈ વિશે ઇતિહાસમાં એક અકસરે મળતો નથી એ આશ્ચર્યજનક છે અને એટલેજ મળી આવેલા અવશેષો અત્યંત કીમતી અને નવો ઇતિહાસ રચવાની સામગ્રી બની રહેશે એમાં શંકા નથી.

પત્રોમાં ઉલ્લેખાયેલા વલ્લુભાઈ ધંધે હેકટર હોવા જોઈએ એમ છે. સંચયન પરથી કલ્પી શકાય છે. પરંતુ પાંચસો પાંચ તરફથી અપા-યેલું એક ભીળું માનવનું જોતી તે માણસનો

હેકટર હો કે હોતોના હેકટર હશે તે હજી નક્કી કરવાનું બાકી રહે છે.

વાસ્તવમાં વલ્લુભાઈને ધંધો શો હતો તે નક્કી કરવા માટે પુરાતત્ત્વવિદ્યાના મહિત્વને એમની ઉંમર આગ્રી પડે, કારણ આ વલ્લુભાઈને અનેક જાતની સંસ્થાઓ તરફથી માનવપત્રો મળેલા જણાય છે. તેમાં અંધજન શાળા, ઘરઘનું ઘર, ખેડ હોરની પાંચસો પાંચ, બોરી કામદાર મંળ, મહાન બોરનરી સરકારી મંળી, કોવસા પાંચના સરકારી જંગલ મંળી,

મોતી એસાસીએશન, કુંભાર મહામંળ સાશ્રીય સેવા સંઘ, ટેમી મુનીયન, થોડામારીવાળા મુનિયન હોટ પાંચનારી સરકારી મંળી આદિ અનેક સંસ્થાઓના સમાવેશ થાય છે. આ પરથી એવું અનુમાનો નીકળે છે કે બે હજાર વર્ષ પૂર્વે ઉપલી સંસ્થાઓનાં નામ સૂચવે છે તે તે ધંધાઓ ચાલતા હતા. અને તે બધાજ ધંધાઓ સાથે કીમતી વલ્લુભાઈ સંકળાયેલા હતા.

આ બધા પત્રોના તાળો મળતાં વૈસમી સદીના અંત ભાગમાં નાથ પામેલી એક મહાન અને પ્રતાપી પ્રજાનો નવો જ ઇતિહાસ રચાયો એમાં શંકા નથી.

આપર્થવર્તની મહાન નદીઓ ગંગા અને નર્મદાનું ગુણવર્ણન કરતાં સ્તોત્રો અને

સ્તુતિઓ જેવા આ માનવપત્રો છે. જાણીઓ સ્વંચ પદોમાં ગંગા-નર્મદાની વિરાટ ભવતા, અવર્ણનીય કમનીય રમતા, અમોઘ પ્રતાપ અને પુનિત મંચલ મહિમા મુકત કરે બુદ્ધક સાહે ગવાયા એવુંજ ગુરુ વર્ણન વલ્લુભાઈને અપા-યેલાં માનવપત્રોમાં મુકત કરે ગવાયું છે અને એ માનવપત્રે જાણીઓએ સ્વેલા અમર પદો સાથે સાથે જ ભારતના સાહિત્યભંડારમાં સ્થાન પામ્યો.

વલ્લુભાઈને ઉદ્દેશીને લખાયેલા એ પત્રોમાં તેમને શીલવાન ચારિત્રવાન પરદાખ જન દાનેશ્વરી, પુણ્યાત્મા, પ્રાતસ્મરણીય વિગૂન,

ઉદાર વેના મનોરે, તપસ્વી, નારસુવર, સન એકે હોદિસ, કુણદીય, દેશ દીપક, શાની, માનવીય, સત્ય કૃષ્ણ તિ, નગરપતિ,

લેખક :

શ્રી. રતનલ 'અનંત'

હરિદ્રનારાયણ હિતહિતેષી, મહારાજેશ્વર, હાપદે બેઠા ન્યારે પરાછા રાજ તેની સાથે ગુણવાચક નામે સંબોધવામાં આવેલા છે. એ પરથી લક્ષ્યભાઈ વાસ્તવમાં શુ હશે એ નક્કી કરવામાં અઠકવ છકકડ ખાઈ જાય છે. માટે જ એ નક્કી કરવું જરૂરી અને અનિવાર્ય બની છે છે.

વિશ્વજીવદાશ નામની પેઠે લક્ષ્ય લક્ષ નામાવલી આ માનપત્રો પરથી રોજ શકાય એમ છે, એ એમ સુચવે છે કે લક્ષ્યભાઈ વિશ્વ કરતાં હજાર કરોજી શક્યતા ધરાવે.

૧૯મી સદીમાં રાજાઓ કોઈ નવો પ્રદેશ છતી લેતા ન્યારે પરાછા રાજ તેની સાથે પાતાની કુંવરી પરણાવી દેતો. આથી વિજ્ઞાતાના સ્થાવરમાં અપર પાર રાણીઓ રહેતી તેમ જ ૨૦મી સદીમાં કોઈ નવો વિજય મેળવનારને નવું માનપત્ર આપવાનો રિવાજ હશે. આથી જ લક્ષ્યભાઈને આટલાં બધા માનપત્રો મળ્યા હોવા જોઈએ. આ હકીકત તો લક્ષ્યભાઈ વિશેનું આપણું માન વધારી મૂકે છે કેમકે તેમણે તો કાવ્યાદાના ક્ષેત્રથી માંડીને રામય્ય કેવલતા મોચીસ્તાન સુધીના પ્રદેશોમાં વિજય મેળવ્યા હોવા જોઈએ એમ જુદા જુદા અનેક ક્ષેત્ર પ્રદેશો તરફથી લક્ષ્યભાઈને મળેલા માનપત્રો સુચવે છે.

લક્ષ્યભાઈ પ્રત્યેનું આપણું માન વધારી દેનારી હકીકત તો એ છે કે બધાં બધાં જ માનપત્રો લક્ષ્યભાઈને માત્ર ત્રણ વર્ષના ગાળામાં જ મળેલા એ તે પેરની તારીખો પરથી જણાય છે. પહેલાં અને છેલ્લા માનપત્રો વચ્ચેના ગાળો માત્ર

૪૪ * * * * *

સૂર્ય * * * * *

ત્રણ વર્ષનો જ છે. આવા પતાપી પુરુષનું આપણે માત્ર ત્રણજ વર્ષનું કેલ્ચી લેવું એ જોખમજરૂરું છે. ધારો કે લક્ષ્યભાઈને પ્રથમ માનપત્ર પચીસ વર્ષની ઉંમરે મળ્યું તો શું તેમનું અવસાન અઠાવીસ વર્ષની વયે થયું? મૃત્યુ ન થયું હોય તો તે પછી તેમણે શું કર્યું? એ ઊંચ સંશોધનનો વિષય બની રહે છે.

કી રામ અને કુણે તો અનેક વર્ષોમાં થોડી સિદ્ધિ મેળવી હતી પરંતુ સુવર્ણકાર મેઝાથી માંડીને તે પટાવાળાઓના મુનિયન સુધીના જોતોમાં માત્ર ત્રણ જ વર્ષમાં દિગ્વિજય મેળવનાર આ મહાન લક્ષ્યભાઈ રામ અને કુણ કરતાંયે મહાપ્રતાપી હોવા જોઈએ એમાં શકા નથી.

કારકેટ્ટો અને કાતરોનો જથ્થો સંશોધકોને મુજબે એમ છે. તે પણ લક્ષ્યભાઈના વિજયના નિધાના છે પરંતુ કાતર કેવા વિજય મેળવવાથી મળતી એ વિશે ઈતિહાસમાં કોણ ઉલ્લેખ ન હોવાથી ઊંચ સંશોધન પછી જ તે વિશે કંઈ પ્રકાશ પડી શકે એમ છે.

પી. એ. બી. સી. ડી. માને છે કે આ પત્રો ભારતવર્ષના એક અપ્રકાશિત સુવર્ણ મુગ્ધને પ્રથમ વાર પ્રકાશમાં આણે છે અને આજુ-પુજારી નાથ પામેથી સંસ્કૃતિના ઈતિહાસ પર નવો જ પ્રકાશ ફેંકે છે. તે સાથે માત્ર ત્રણ વર્ષના ટૂંક ગાળામાં સર્વશીતે દિગ્વિજય મેળવનાર લક્ષ્યભાઈ જેવા મહાવીર હાની પરાવતા હોવા છતાં એ સંસ્કૃતિ શી રીતે નાથ પામી એનાં કારણો થોડી મઠકા માટે સંશોધકોને થેવેજ અર્પે છે.

બાટીક

(૧૭૩ મા પાનાથી ચાલુ)

મપડ માટે જુદા જુદા મિશ્રણવાળું મીઠુ લગાડવું પડે છે. એ ઉપરાંત જુદી જુદી બનાવ કે કે નાના કે મોટા માટે પણ જુદા જુદા મિશ્રણવાળું મીઠુ લગાડવું પડે છે.

કોઈપણ સાધારણ સ્ત્રી કે જને કલા વિશે સાધારણ સુજ ન હોય તે પણ એકાદ બે મહિનાનાં પરિક્રમ પછી કામ કરી શકે છે અને પાતાની નવરાદ્યોના સદુપયોગ કરી શકે છે. બાટીકની અનારે થાપી ચીજો થઈ શકે છે. દાખલા તરીકે સાડી, શોષી, પંજાબી ખમીસ, ઘમ્પ, ચંપલ, મોઝી, પર્સ, શોર્ષીંગ બેગ, ઘમ્પ શેડ, પડદા, અને ઓછી-કાના કવર ઉપરની ચીજો તમારા ઘરની શોભામાં અભિવ્યક્તિ કરશે અને તમને ગમતી ડીઝાઈનો તમે તૈયાર કરી શકશો. બાટીકનાં અનાર સુધી સાડી વગેરે જ લોકપ્રિય, હતા પણ હમણાં હમણાં શોષા કલાકારોએ બાટિકનાં ચિત્રો બનાવવાની ઘડ-આત કરી છે અને તેમાં રંગની જ મિલાવટ અને એક અદ્ભુત વાતાવરણ ઊભું કરે છે તે જ્યારે તો એ જાદુજીવનમાં પણ બની શકતાં નથી. આ રીતે બાટિકમાં તૈયાર થયેલ ચિત્રોની કલાકાર કી. ચેરીક અને દેવીકારણીએ ખુબજ તારીફ કરી હતી અને તેની સો-દર્મ સુદિ ઊભી કરવાની તારીફ કરી હતી. હમણાં તાજાં બનાવેલ બાટિકનાં ચિત્રોનાં પ્રદર્શનોમાંથી મોટાભાગની વિતરકૃતિઓ પરદેશીઓએ ખરીદી અમેરિકા વગેરે દેશોમાં લઈ ગયા છે તે બનાવે છે કે બાટિકની કળાનાં વિકાસ માટે લગ્ન થશે. આવ-કાય છે, અને આપણે પરદેશમાં બાટિકની સાડીઓ કપડાં અને ચિત્રો મોકલાવી જરૂરી હુવિયામણ પણ કમાઈ શકીએ એમ છીએ અને અહીંનાં તેમાં નવરાદ્યના વખ-નનો સદુપયોગ કરી શકે.

* * * * *

Morarjee Fabrics set the mood

Voiles in attractive colours and designs, screen prints too!

Printed and plain poplins for dresses and blouses.

Retail Shops at —36 A, Colaba Causeway—Dr. Ambedkar Road, Parel—Lokmany,
Opp Dena Bank, Dadar, (W. Rly.)—391 A, Girgaum Road, Cheera Bazar—5, Subhash
Market, Tardeo—Opp Kandivli Station, Kandivli.

MORARJEE GOCULDAS SPC. & WVG. CO. LTD, PAREL, BOMBAY 12.

Managing Agents: Piramal Sons Private Limited.